

ROŽŇAVA

v premenách času

**Zborník z odbornej konferencie
usporiadanej pri príležitosti
730. výročia prvej písomnej
zmienky o Rožňave**

Ed.
Lenka Bischof

Mesto Rožňava

ROŽŇAVA

v premenách času

Zborník z odbornej konferencie
usporiadanej pri príležitosti
730. výročia prvej písomnej
zmienky o Rožňave

Ed.
Lenka Bischof

Rožňava
2021

ROŽŇAVA V PREMENÁCH ČASU

Zborník z odbornej konferencie usporiadanej pri príležitosti
730. výročia prvej písomnej zmienky o Rožňave

Z produkcie Odboru kultúry, športu a cestovného ruchu
Mestského úradu v Rožňave

Spolupracovali:

Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava, Banícke múzeum
v Rožňave, Archív a knižnica Biskupského úradu v Rožňave, Štátny archív
v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava

Editorka: Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Autori: Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Mgr. Sylvia Holečková

Ing. Eva Jergová

prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

Mgr. Edita Kušnierová

Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.

Mgr. Katarína Nádaská, PhD.

Mgr. Valéria Pulenová, PhD.

Zodpovedná redaktorka:

Mgr. Lenka Leštáková

Hlavná redaktorka:

Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Preklady abstraktov do maďarčiny: Veronika Szeghy-Gayer, PhD.

Technická redaktorka:

Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Grafická úprava a tlač:

ADIN, s.r.o.

Za obsah a štylizáciu jednotlivých príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.
Zborník neprešiel jazykovou korektúrou. Všetky práva vyhradené.

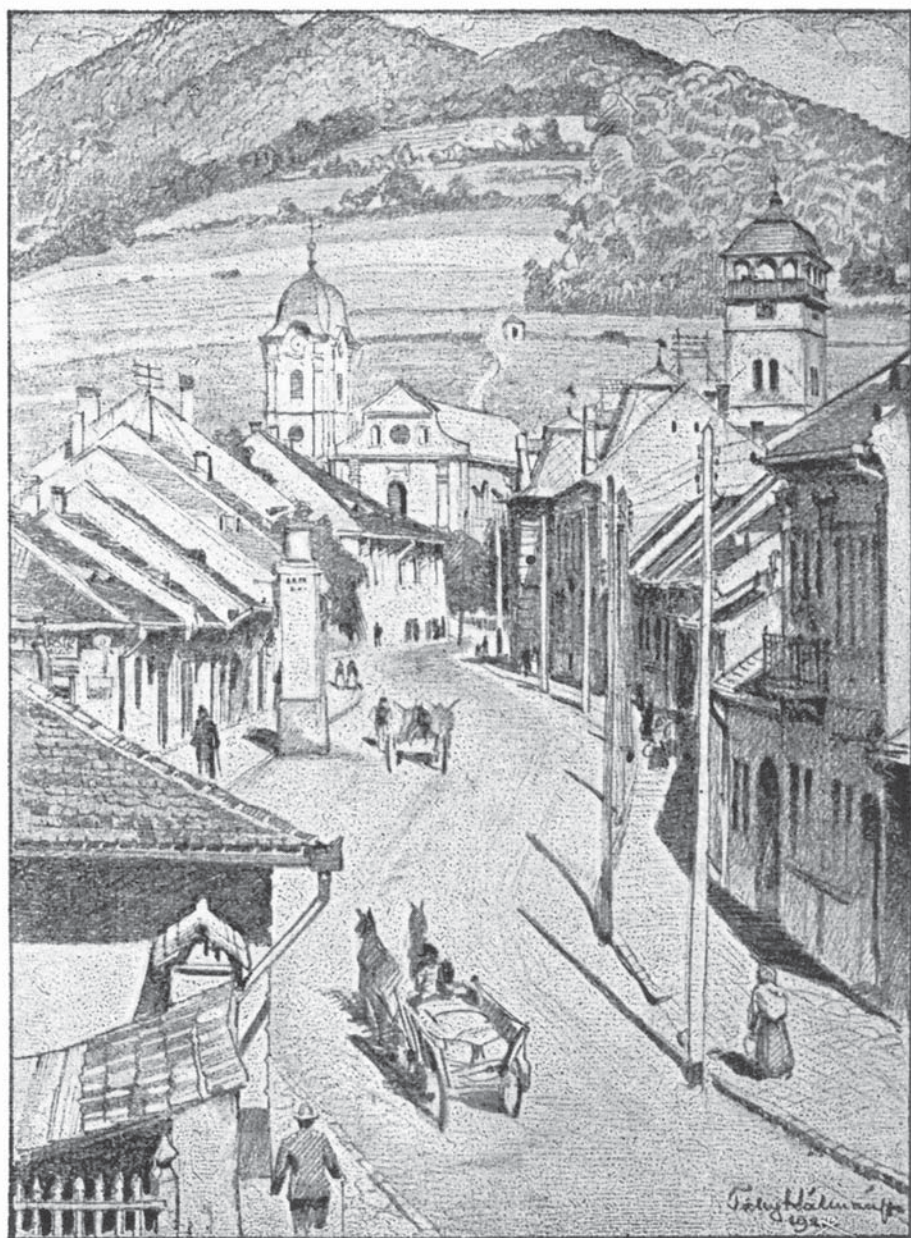
© Vydavateľ: Mesto Rožňava, 2021

ISBN 978-80-570-3458-2

OBSAH

Úvodný príhovor primátora	5
prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD. Vývin vybraných osadných názvov okresu Rožňava	7
Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD. Najstaršie písomné zmienky o Rožňave v Archíve Biskupského úradu	17
Ing. Eva Jergová Rožňava vo svetle najstarších archívnych prameňov	28
Mgr. Sylvia Holečková Cechový život v Rožňave	39
Mgr. Valéria Pulenová, PhD. Kultúrny a spoločenský život Rožňavy v 19. a začiatkom 20. storočia	54
Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD. Rehoľný život v Rožňave a pamiatky s ním spojené	70
Mgr. Lenka Bischof, PhD. Rožňavské kúpele v historickej literatúre z konca 18. a 19. storočia	89
Mgr. Valéria Pulenová, PhD. Z dejín Rožňavského streleckého spolku	122
Mgr. Edita Kušnierová – Mgr. Lenka Bischof, PhD. Výtvarné tradície Rožňavy	130
Mgr. Katarína Nádaská, PhD. Inter arma silent musae – dôsledky Barbarskej noci na historické zariadenie kláštora premonštrátov v Jasove	153

Rožňava

Rozsnyó

Michal Domik
primátor Rožňavy

Vážené dámy, vážení páni,
milí priatelia a milovníci dejín,

naše krásne mesto oslávilo v roku 2021 vzácné jubileum – 730. výročie vydania listiny, v ktorej môžeme prvýkrát identifikovať Rožňavu medzi inými miestnymi názvami. Prvú písomnú zmienku o našom meste nachádzame v donačnej listine uhorského kráľa Ondreja III. ostrihomskému arcibiskupovi Lodomírovi, v ktorej sa vytyčujú hranice darovaného územia. Vyplýva z nej, že Rožňava vznikala na baníckych základoch.

Vďaka bohatým náleziskám rúd, ich ťažbe a spracovaniu sa Rožňava výrazne rozvíjala. Postupne sa v novších dejinách mesta prešlo od ťažby vzácnych kovov k ťažbe železnej rudy. Neskôr, keď sa ťažba stala

menej výnosnou, sa naše mesto stalo centrom remeselníkov a obchodníkov, ktorí vytvárali poklady šikovnosťou svojich rúk a svojho umu. Úpadok, ktorý nastal po úplnom zmrazení ťažby, bol zapríčinený aj tým, že neboli pripravené náhradné alternatívy hospodárskeho rozvoja. Je však potrebné zdôrazniť, že dejiny nášho mesta nie sú len hospodárskymi a baníckymi dejinami. Mesto výraznou mierou formovali cirkvi, cirkevné inštitúcie a rehoľné rády, ktoré tu pôsobili. Rožňava bola v rámci širšieho regiónu centrom školstva a kultúry. Formovala sa tu meštianska spoločnosť a meštianska kultúra, prekvitala spolková činnosť a s ňou spojená dobročinnosť. Bola a je jazykovo, národnostne a konfesijnálne rôznorodým mestom, čo ju

nesmierne obohacovalo a neustále obohacuje.

Aj keď v súčasnosti Rožňava ešte stále pociťuje dôsledky úpadku baníckej činnosti, je nepochybné, že za svoj vznik, rozkvet a význam mesto vďačí predovšetkým bohatstvu, ukrytému pod zemou, po ktorej kráčame. Aj keď sa v dnešných časoch už nedá čerpať z kedysi bohatých zásob nerastných surovín, poklady nachádzame inde... S veľkým uznaním, úctou a vďakou sa skláňame pred všetkými ľuďmi, ktorí svojou prácou, hlavou a srdcom pretvárali naše mesto na krásnu kvitnúcu záhradu, z ktorej úrodu zbierali generácie za generáciami.

Vďaka patrí taktiež súčasníkom, ktorí s láskou a hrdosťou robia dobré meno Rožňave nielen na Slovensku, ale aj vo svete. To je kapitál, na ktorom v súčasnosti stavíme. Ich

schopnosti a um sú zárukou ďalšieho rozvoja mesta.

V rukách držíte zborník, ktorý vzišiel z odbornej konferencie usporiadanej pri príležitosti 730. výročia prvej písomnej zmienky o Rožňave. Na príprave konferencie a následne zborníka sa podieľali historici, archivári, muzeológovia a jazykovedci. Ich a aj našou snahou bolo priniesť nové informácie týkajúce sa dejín nášho mesta, mnohé z nich doteraz nepreskúmané a nepublikované.

Preto teraz prenechám slovo odborníkom, ktorí vás prenesú do rôznych oblastí našej histórie. Verím, že vás príspevky v zborníku zaujmú, vyvolajú vo vás snahu skúmať niektoré fakty obšírnejšie, alebo sa pýtať na ďalšie oblasti našej histórie, ktoré možno nie sú podrobne zmapované.

Prajem príjemné čítanie.

VÝVIN VYBRANÝCH OSADNÝCH NÁZVOV OKRESU ROŽŇAVA

prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

*Katedra slovenského jazyka a komunikácie,
Filozofická fakulta UMB v Banskej Bystrici*

A Rozsnyói járás egyes településneveinek alakulása

A tanulmány a főként Közép-Szlovákia területén fekvő települések nevének etimológiai vizsgálatával foglalkozó Čudnopis című rádióműsor szerkezetét és jelentőségét kívánja bemutatni. Az elemzés középpontjában három település, Rozsnyó (Rožňava), Csucsom (Čučma) és Nadabula áll. A szerző ezeken a példákon keresztül a települések elnevezésének tényleges történetét veti össze a nem tudományos etimológia állításával, a kérdést szélesebb szláv és indoeurópai nyelvi kontextusba helyezve.

Relácia Čudnopis, ktorú vysielala RTVS na stanici Regina Stred, sa vysielala od januára 2015¹ s pravidelným vysielacím časom v nedeľu o 7.45. Počas svojej existencie bolo odvysielaných vyše 330 premiérových častí. Základnú zostavu tvoria Mgr. Egon Tomajko – redaktor RTVS a prof. Jaromír Krško z Katedry slovenského jazyka

a komunikácie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

Relácia má zaužívanú štruktúru pozostávajúcu z niekoľkých častí – v prvej časti redaktor rozhlasu osloví náhodných obyvateľov obce a pýta sa ich na pôvod názvu obce. Najčastejšou odpoveďou býva, že oslovený človek nepochádza z tejto obce, že nevie, prečo sa obec volá tak, ako sa volá. Ale niektoré odpovede respondentov boli nao-pak veľmi zaujímavé a fundované, čo dokazuje, že mnohí obyvatelia sa zaujímajú o názov svojej obce a poznajú jej históriu, postupne

¹ Celý archív relácie je na adrese https://www.rtvs.sk/radio/archiv/11290/134431_4. januára 2015 odznela prvá časť Čudnopisu venovaná názvu Banská Bystrica. V archíve sa dá listovať po jednotlivých týždňoch a mesiacoch až do súčasnosti.

formovanie názvu obce, prípadne príbehy spojené s etymológiou názvu. V reláciách sa často stretávame aj s tzv. ľudovou alebo bakalárskou etymológiou, ktorá nevychádza z vedeckých základov opierajúcich sa o historické fakty a o vývinové zmeny v jazyku, ale často takéto etymológie vychádzajú z vymysleného príbehu alebo povesti, ktorá v závere vysvetľuje pôvod názvu. Niektoré príbehy zdôvodňujú názov obce zvukovou zhodou názvu obce s apelatívom, ktoré je súčasťou príbehu. Ľudová etymológia sa môže týkať akéhokoľvek druhu vlastných mien – toponým (chotárnych názvov), hydroným (vodných názvov), speleoným (názvov jaskýň), ale aj krstných mien a priezvisk. Analýzou viacerých druhov vlastných mien v oblasti okresu Rožňava a Gemera sa v posledných rokoch zaoberali najmä Jaromír Krško² a Gabriel Rožai³.

Druhou časťou relácie je priblíženie najstarších foriem názvu, ktoré začínajú prvou písomnou zmienkou o obci. Veľmi často je základným zdrojom informácií Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, ale tiež monografie obcí, internetové stránky obcí, ktoré prinášajú zistenia tak renomovaných, ako aj amatérskych historikov. V mnohých prípadoch došlo vďaka relácii *Čudnopis* k úprave najstaršej zmienky o obci a posunutiu prvého zápisu o desiatky rokov do dávnejšej minulosti. Tieto prípady sú výsledkom intenzívnych výskumov historikov a snahy odhaľovať históriu vlastnej obce a regiónu. Najstaršie zápisy osadného názvu (ojkonymá) v niektorých prípadoch odhalili pôvodnú motiváciu názvu, ktorá sa postupom času vytratila z povedomia obyvateľov a došlo k remotivácii – to je práve priestor na ľudovú etymológiu. Strata motivácie vlastného mena je prirodzeným javom a často súvisí s vývinom jazyka a lexiky, pretože niektoré slová zastarávajú, zanikajú reálne, ktoré tieto slová označovali a tieto slová sa postupne vytrácajú zo slovnej zásoby. Vhodnou pomôckou pri analýze historickej lexiky sú etymologické slovníky, ktoré sprostredkujú etymologický vývoj lexémy a porovnávajú sémantické zmeny v príbuzných jazykoch, poukazujú na fonologické zmeny v slovách. Historické slovníky (napr. Historický slovník slovenského jazyka) dochovávajú lexiku, ktorá sa čiastočne alebo úplne

² Výberová bibliografia autora: KRŠKO, Jaromír. *Terénne názvy z Muránskej doliny*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB Banská Bystrica, 2001. 232 s. ISBN 80-8055-577-X; KRŠKO, Jaromír. Z hydronymie Muránskej planiny. In: *Reussia*, roč. 4, 2007, č. 1-2, s. 21-28. ISSN 1336-345X.

³ Výberová bibliografia autora: ROŽAI, Gabriel. *Terénne názvy hornogemerských obcí Rejdová a Vyšná Slaná*. [S.l.]: Gabriel Rožai [vlastným nákladom], 2017. 265 s. ISBN 978-80-972667-9-0; ROŽAI, Gabriel. Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medzipriprátnych vzťahov. In: *Acta onomastica*, roč. LIX, 2018, č. 2, s. 184-196; ROŽAI, Gabriel. Pamät a regionálna toponymia (1. časť). In: *Slovenská reč*, roč. 83, 2018, č. 1, s. 47-57; ROŽAI, Gabriel. Pamät a regionálna toponymia (2. časť). In: *Slovenská reč*, roč. 83, 2018, č. 2, s. 160-173.

vytratila zo slovnej zásoby. Zistiť pôvodné východiskové apelatívum napomáhajú aj nárečové slovníky, konfrontácia výskytu skúmaného názvu s geomorfologickou charakteristikou okolia, analýza flóry a fauny a širší onymický kontext – niektoré ojkonymá totiž tvorili sústavu strážnych hradov, sústavu tzv. služobníckych osád, prípadne oblasť bola zameraná na výrobu konkrétnych výrobkov, služieb pre šľachtický alebo kráľovský dvor atď. Preto Rudolf Krajčovič vníma mnohé slovenské osadné názvy ako živú kroniku slovenských dejín, čo ho viedlo k napísaniu pozoruhodnej a zaujímavej knižky *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*.⁴

Geomorfologická charakteristika oblasti a jej strategická dôležitosť podnietila napríklad výstavbu strážnych hradov a hradísk v oblasti Váhu (tu máme sústavu strážnych hradov Ľuborča, Borčice, Bolešov, Bohunice, Mojtín, Milochovej, Kotešov), pri Ipelskej ceste, v južnej časti Podunajskej nížiny, pri Solnej ceste v Potisí – išlo o stráženie dôležitých obchodných trás na území Veľkej Moravy. Tieto hrady spravovali slovenskí veľmoži podriadení centrálnej moci, ako o tom svedčia názvy osád, ktoré častokrát obsahujú slovanské šľachtické mená – Sebeslavce, Sebedražie, Mojtín, Motešice, Pribeta, Setech, Trebu-

šovce, Ľuborča, Bezded, Neded a pod. Podmienkou vzniku osád s názvami motivovanými mlynmi – Mlyňany, Mlynárce, Mlynárovce atď. bol vodný tok v ich blízkosti. Sústavu služobníckych osád špecializovaných na konkrétnu výrobnú činnosť tvoria napr. osady Tesáre, Štitáre, Hrnčiarovce, Zlatníky, Kováčová, sústavu osád spolupracujúcich pri určitej výrobnej činnosti reprezentujú napr. názvy Brezolupy, Miezgovce, Dechtice. Odlíšiť motiváciu názvov Štitník a Štitáre vieme takisto vďaka historickým súvislostiam – etymologickým rozborom názvu Štitáre dospejeme k záveru, že názov vznikol z pôvodného označenia štitári, t. zn. výrobcovia štítov, ktoré sa transformovalo do názvu obce Štitári, v ktorej títo výrobcovia žili. Keďže ide o životnú formu označujúcu ľudí a nie osadu, názov osady (ojkonymum) má neživotnú formu Štitáre. Pri názve Štitník by bola motivácia výrobou štítov mylná, hoci základom názvu je takisto apelatívum štít.⁵

⁵ Na internetovej stránke obce Štitník sa v historickej časti objavujú aj dve etymológie názvu: „Názov obce (Chytnek, Chetnug, Chetnek, Citník, Czethnek, Schitnek, Schitník) je odvodený buď z mena výrobcov štítov, alebo súvisí s označením uhliarskych milierov (vulgo sczyty).“ Dostupné na internete: <<https://www.obecstinitnik.sk/nasa-obec>> [cit. 2021-10-27]. Obidve interpretácie sú však mylné. Prvú etymológiu vyvraciam v texte nižšie, druhá vznikla chybným spojením apelatíva štít s apelatívom štet – zorané pole po úhore, kde bolo predtým uhliisko. Bližšie pozri: Výraz „štet“. In: *Historický slovník slovenského jazyka z r. 1991 – 2008*. Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Dostupné na internete: <<https://slovník.juls.savba.sk/?w=%C5%A->

⁴ KRAJČOVIČ, Rudolf. *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2005, 230 s. ISBN 80-88878-99-3.

V stredoveku sa vďaka ťažbe a spracovaniu železnej rudy stala osada mestečkom – v roku 1320 dostal Štítnik právo mýta a trhu, v roku 1328 dostal mestské výsady podľa krupinského práva a dokonca právo meča. V minulosti tu pracovalo 10 slovenských pecí a 10 hámrov a 2 vysoké pece, mesto bolo chránené vodným hradom, blízkymi močiarimi a plochami porastenými trnami (o čom svedčí názov časti Štítnika – Trnová). Tieto historické fakty nás oprávňujú uvažovať o motivácii ojkonyma priamo slovom *štít* – mesto chránilo prístupové cesty ako štít – na tieto účely bolo opevnené, spracúvaná železná ruda mohla byť v prípade nebezpečenstva využitá na výrobu účinných zbraní.

Praslovanské apelatívne východisko názvu obce je často spojené so širším porovnaním v rámci slovanského geopriestoru – rovnako motivované ojkonymá môžu mať rovnaké alebo podobné podmienky, ktoré sa prejavili ako motivanty pri výbere apelatíva transformujúceho sa do výsledného ojkonyma. Najčastejšie sa nájdú paralelné názvy v rámci západoslovanských jazykov – v češtine, poľštine, ale porovnávať možno aj výskyt ojkonymom medzi ostatnými slovanskými jazykmi – v srbčine, chorvátčine, ukrajinčine, ruštine... Napr. výklad názvu Podmanín vychádza z pôvodnej predložky *pod* a apelatíva *manín*, ktoré označovalo neschodný priestor bez ciest. Podobný

geomorfologický priestor nájdeme v Bosne a Hercegovine, kde sa nachádza Manjin Vrh, je tam aj vrchol hory Manjača, v Srbsku je horská oblasť Manjinac. Ak vychádzame z motivácie ojkonyma osobným slovanským menom, paralely môžeme nájsť aj v iných slovanských jazykoch – jedným z výkladov slovenského ojkonyma Nenince je, že bolo motivované osobným menom *Nenz, ktoré sa vyskytuje v srbčine, chorvátčine, ruštine, poľštine – preto nájdeme obce *Nenovići* v Bosne, *Nenkoviči* na Ukrajine, *Nieniewo* v Poľsku.

Nosnou časťou relácie *Čudnopis* je etymologický výklad názvu obce, prípadne doplnujúce otázky redaktora a vysvetlenie ďalších zaujímavostí o názve, prípadne doplnenie zaujímavostí o obci. Časť *Čudnopisu* venovaná názvu Rožňava, mala premiéru 7. mája 2017.⁶ Dejiny mesta sú bezprostredne spojené s baníctvom a nemeckými prisťahovalcami, ktorí boli pozývaní do Uhorska práve kvôli zvýšeniu ťažby drahých kovov a nerastných surovín. Lákadlom pre nemeckých hostí, ktorí prichádzali do Uhorska po pustošivých tatárskych nájazdoch, mala byť predovšetkým zlatá a strieborná ruda, ale neskôr sa tu ťažila aj meď a železná ruda. Najstaršia písomná zmienka pochádza z roku 1291 – ide o zápis darovaného územia kráľa Ondreja III. ostrihomskému arcibiskupovi

⁶ Bližšie pozri Archív RTVS. Dostupné na internete: <<https://www.rtvs.sk/radio/archiv/11290/668060>>.

Lodomírovi. V tejto darovacej listine je Rožňava zapísaná v podobe *Rosnoubana*.⁷ V 14. storočí dostala Rožňava prvé privilégia a kráľ Ľudovít I. ju povýšil na mesto. Za vlády kráľa Žigmunda v roku 1410 sa spomína ako slobodné kráľovské banské mesto. V ďalších historických zápisoch je Rožňava zapísaná takto: 1320 *Rosnobana*, 1323 *Rosnobana*, *Rusnobana*, 1391 ako *Rosnowbanya*, *Rosnobanya*, 1525 *Rosnauia*, 1773 *Rosnyó*, *Rossenau*, *Rosnawa*, 1786 *Rosenau*, *Rožnawa*, *Rosnavia*, *Rozsnyo-Bánya*, *Rózsabánya*, 1808 *Rosnavia*, *Rozsnobánya*, *Rosenau*, *Rožnawa*, 1863 – 1877 *Rosnyó*, 1882 – 1913, 1938 – 1945 *Rozsnyó*, 1920 *Rožňava*, 1927 – 1938, 1945 – 1948 *Rožňava*, *Rozsnyó*, 1948 – *Rožňava*. Na internetovej stránke mesta je okrem dôležitých historických medzníkov mesta aj výklad pôvodu názvu Rožňava. Píše sa tam, že „mesto bolo pomenované Rožňavou podľa názvu mimoriadne výnosnej bane: *Rosnoubana* (*Rozsnyóbánya*, *Rosenau*).“⁸

⁷ Bližšie k najstaršej písomnej zmienke o Rožňave v štúdiu Mgr. Silvie Lörinčíkovej, PhD. z Archívu a knižnice Biskupského úradu v Rožňave s názvom *Najstaršie písomné zmienky o Rožňave v Archíve Biskupského úradu*, ktorá sa venuje podrobnej diplomatickej a obsahovej analýze listiny. Kompletný prepis listiny pozri tiež: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera Georgii Fejer bibliothecarii regii. Tomus sextus. Volumen I.* Budae: Typis Typogr. Regiae Universitatis Hungaricae 1830, s. 100-104.

⁸ Bližšie pozri: *Stručná história mesta* na oficiálnej stránke mesta Rožňava: <<https://www.roznava.sk/historia>> [cit. 2021-10-27].

Najstarší názov *Rosnoubana* je kompozitným (zloženým) názvom, preto ho môžeme rozdeliť na dve časti – základom je časť *Rosnou*, čo predstavuje východiskový tvar ojkonyma Rožňava, druhá časť *bana* je apelatívum *baňa*. Čiže názov *Rosnoubana* môžeme rekonštruovať ako *Rožňavská baňa. Tento názov vznikol z ojkonyma Rožňava, teda osada existovala už pred rokom 1291. Zápis je zároveň svedectvom, že osada sa „zviditeľnila“ svojim baníctvom po príchode Nemcov. Ďalším faktom je, že išlo o prvotné pomenovanie, pretože šachty a štôlne sa podľa zvyklostí pomenúvali prevažne podľa mien svätcov (tzv. patrocíniá), ktorí na seba „preberali zodpovednosť“, teda jednotliví svätí mali byť zárukou, že baňa bude výnosná a hlavne, že tam nebudú banské nešťastia. Etymológiou názvu Rožňava, ktorá je akceptovaná a prijímaná širokou lingvistickou obcou, a ktorá má paralely aj v iných jazykoch, je, že názov vznikol adaptáciou nemeckého názvu *Rosenau* (die *Rose* – ruža, die *Au* – niva, lúka), čiže išlo o pomenovanie miesta porasteného ružami. Prvotné bolo teda toponymum, ktoré sa transformovalo do ojkonyma tzv. transonymizáciou (pôvodný názov sa len preniesie na nový objekt bez zmeny svojej formy – napr. potok Krupina – osada Krupina, rieka Nitra – mesto Nitra – hotel Nitra).⁹ Pôvodne nemecký

⁹ Bližšie: KRŠKO, Jaromír. *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

názov sa rýchlo a pomerne ľahko adaptoval do domáceho jazyka, pretože bol zrozumiteľný – slovo ruža sa do slovenčiny dostalo zo starej hornej nemčiny (röse)¹⁰, druhá časť *Au* – niva, lúka je podobná prípone, ktorá sa v minulosti používala pri tvorení hydroným (vodných názvov) – Bebrava, Jelšava, Myjava... Maďarská podoba Rozsnyó je priamym prevzatím nemeckej podoby. A podobné paralely ako názov Rožňava nájdeme aj v názve Rožnov pod Radhoštěm v Českej republike,¹¹ reálnosť tohto výkladu podporujú aj iné takto motivované mestá – Ružomberok, Rožmberk nad Vltavou, Rožmitál.

S Rožňavou bola stovky rokov spojená Čučma. V *Čudnopise* sme sa venovali výkladu jej názvu 23. augusta 2020.¹² Najstarší zápis obce pochádza z roku 1413 v podobe *Chuchom* a v tom istom roku bola podľa nariadenia správcu arcibiskupských majetkov Barnabáša Branchaiho pripojená k Rožňave. Osada je však staršia – vznik sa predpokladá v prvej polovici 14. storočia, pretože v listine z roku 1339 sa spomína, že obyvatelia obce mali právo voľby richtára,

obec sa však v listine priamo nespomína. Obyvatelia Čučmy mali právo slobodnej voľby richtára a Rožňave neplatili poddanskú, ale pozemkovú daň, tzv. *terragium*, a tým sa považovali za rovnocenných s občanmi Rožňavy. V priebehu stredoveku sa Čučma viackrát pokúšala o osamostatnenie, toto úsilie bolo zavŕšené až 1. júla 1990. História Čučmy je, podobne ako Rožňavy, spojená s nemeckými banskými odborníkmi a ťažbou nerastných surovín – predovšetkým zlata, striebra, medi, antimónu, mangánu a železnej rudy. Ďalšie historické podoby Čučmy boli zápisy z roku 1548 *Chuchon*, *Chuchun*, *Czywczion*, ďalšími historickými zápsmi sú podoby z rokov 1773 *Csucsom*, *Cžucžom*, 1786 *Cschucschom*, 1808 *Csucsom*, *Cžučma*, 1863 *Csúcsom*, 1873 – 1913, 1938 – 1945 *Csucsom*, 1920 *Čučma*, 1927 – 1938, 1945 – 1948 *Čučma*, *Csucsom*, v rokoch 1948 – 1960 bola podoba *Čučma* a od roku 1990 je *Čučma* samostatnou obcou.

Pri hľadaní motivácie pomenovania Čučma nám pomôže celková geomorfologická charakteristika prostredia, v ktorom bola obec založená. Čučma leží pri sútoku Rožňavského a Čučmianskeho potoka na začiatku Majerskej doliny. V bezprostrednej blízkosti obce sa nachádza na západe vrch Dubníky (578 m n. m.) a z východnej strany obkolesujú obec Ostrý vrch (882 m n. m.) a Malý Ostrý vrch (807 m n. m.). Samotná Čučma leží v nadmorskej výške 447 m n. m., takže

– Belianum, Filozofická fakulta, 2014, s. 27. ISBN 978-80-557-0729-7.

¹⁰ Pozri: KRÁLÍK, Lubor. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 2015, s. 516. ISBN 978-80-224-1493-7.

¹¹ LUTTERER, Ivan – MAJTÁN, Milan – ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha: Mladá fronta, 1982, s. 262.

¹² Bližšie pozri Archív RTVS. Dostupné na internete: <<https://www.rtvs.sk/radio/archiv/11290/1401462>>.

prevýšenie Ostrého vrchu voči obci je 435 m. Tento dominantný objekt sa stal východiskom motívacie názvu Čučma. Názov obce súvisí s praslovanským apelatívom *čuka* / *čukъ*, čo znamená štít hory. Keďže ide o praslovanské apelatívum, jeho podoby nájdeme aj v iných slovanských jazykoch, predovšetkým v južnoslovanských jazykoch – v srbčine a chorvátčine slovo *čuka* znamená hora, vyvýšenina, štít hory, v bulharčine a macedónčine slovo *čuka* označuje skalnatý štít hory, skalnatú vyvýšeninu. V týchto jazykoch existuje aj apelatívum *čukal*, *čukla*, ktoré takisto označujú ostrý horský štít, skalnú vyvýšeninu. Názov obce vznikol tak, že k slovnému základu *čuč-* sa pridala prípona *-ma*, ako súčasť tvarov prítomného prídavia pasívneho tvorených od sloviess vedom, vedoma, vedomo (slovo tvorbou sú blízke príslovky tvorené od sloviess – napr. vedmo (dnes vedomky) bolo utvorené zo slovesa vedieť, kradmo – zo slovesa kradnúť, ležmo – od ležať, rozkročmo – rozkročiť...). Prípona *-ma* sa v rovnakej podobe uplatnila napr. aj pri názve Drietoma.

Praslovanské apelatíva *čuka* / *čukъ*, ktoré sú základom pre názov Čučma, sa vyvinuli z indoeurópskeho prajazyka, v ktorom mali podobu *keuk-*/*kouk-*. Paralely preto nájdeme aj v iných indoeurópskych jazykoch – napr. litovské *kaukaras* znamená vyvýšenina, vrch, lotyšské *kukurs* je hrb, rovnaké indoeurópske východisko má aj pohorie

Kaukaz.¹³ V súvislosti so zmiešaným slovensko-maďarským jazykovým prostredím je namieste aj úvaha, či názov Čučma nevznikol z maďarčiny, pretože slovo *csúcs* znamená vrchol hory, končiar. Ani táto priama motivácia sa nedá vyľúčiť, ale predpokladáme, že maďarské slovo *csúcs* môže mať pôvod v južnoslovanských jazykoch a maďarčina sa pri kontakte so Slovanmi obohatila aj o apelatíva *čuka* / *čukъ* označujúce horský štít, skalnú vyvýšeninu.

Súčasťou Rožňavy je od roku 1960 obec Nadabula, ktorá vznikla v druhej polovici 14. storočia a je takisto bezprostredne spojená s ťažbou nerastných surovín, predovšetkým zlata, striebra, medi a ortuti. Najstarší zápis obce pochádza z roku 1414, kedy sa spomína ako *Nadobolya*.¹⁴ Ďalšie historické podoby obce pochádzajú z rokov 1773, 1786 *Nadabula*, *Nadabula*, 1808 *Nadabula*, *Nedebula*, 1863 – 1902 *Nadabula*, 1907 – 1913, 1938 – 1945 *Sajóháza*, 1920 – 1938, 1945 – 1960 *Nadabula* a na mapách vojenských mapovaní má obec takúto podobu: I. VMp. (1782 – 1784) *Nadabula*, II. VMp. (1852)

¹³ ONDRUŠ, Šimon. *Odtajnené trezory slov. I. diel*. Martin: Matica Slovenská, 2000, s. 47. ISBN 80-7090-530-1.

¹⁴ STANISLAV, Ján. *Slovenský juh v stredoveku. II. diel*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, s. 305. ISBN 80-8878-89-6. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku uvádza ako najstarší rok prvej zmienky rok 1413 podobu *Nadabolya*. *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, 2. časť*. Ed. Miroslav Kropilák. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava, 1977, s. 500.

Nadabula (s. *Nedebula*), III. Vmp. (1883) *Nadabula*. Podoba názvu v rokoch 1907 – 1913 a 1938 – 1945 bola *Sajóháza* – motivácia vychádza z maďarskej podoby názvu rieky Slaná (*Sajó*), ktorá obcou preteká a maďarského apelatíva *háza* – domov, domovina. So samotným pôvodom názvu *Nadabula* je to zložitejšie. Slavista Ján Stanislav používa názov s mäkkým *l* vo forme *Nadabola*, pretože vychádza z najstaršieho zápisu z roku 1414 *Nadabolya* a pri etymológii vychádza z praslovanského základu „*dǫbolb* alebo *dǫblb* (?)“,¹⁵ pričom sa odvoláva na dielo renomovaného etymológa a slavistu Maxa Vasmera, ktorý v práci *Die Slaven in Griechenland* (1941) na s. 74 píše: „*Vielleicht ist auszugehen von einem slav. *dǫblb bzw. *dǫbolb, das allerdings nur im slovak. dbol »Bienenstock« vorliegt und das Berneker EW I 242 zu abg. dǫbrǫ »Schlucht, Kluft, Tal« stellt.*“ J. Stanislav zároveň vysvetľuje aj zmenu hlásky *a* – „*hláska a po d môže byť ako v daska, alebo je to maď. jav*“.¹⁶ Z etymologických praslovanských východísk **dǫbolb* / **dǫblb* však v slovenčine (okrem názvu *Nadabula*, resp. **Dabula*) nemáme žiadne slovo. K týmto základom je najbližšie apelatívum *debra*, ktoré znamená *úžľabina, roklina, výmoľ*.¹⁷ Toto apelatívum

vzniklo z praslovanskej podoby **dǫbrǫ*. Význam tohto apelatíva by zodpovedal miestu, kde osada *Nadabula* leží – ide o prietok Slanej medzi pohoriami smerom z Rožňavy do Betliara. Východiskom názvu *Nadabula* mohlo byť pôvodné toponymum *Dabula*, ktoré vzniklo z apelatíva **dabula* označujúce úžľabinu, výmoľ a názov osady vznikol splynutím pôvodnej predložky *na* a toponyma **Dabula*. Predložka označovala smer k toponymu z pozície pomenovateľa.¹⁸ Milan Majtán pri slove *debra* zároveň konštatuje, že toto apelatívum a jeho varianty sa „*nachádzajú hromadne iba na časti východného Slovenska a to v obciach so slovenským i s ukrajinským a rusínskym obyvateľstvom*“.¹⁹ Najzápadnejšou osadou s rusínskym obyvateľstvom je obec Pača ležiaca východne od Rožňavy. Názov *Nadabula* vznikol ako kompozitum z predložky a toponyma a z pravopisnej stránky sa skloňuje ako substantívum podľa vzoru *žena* – genitív singuláru má teda podobu z *Nadabuly*, D. sg. *Nadabule*, A. sg. *Nadabulu*, L. sg. o *Nadabule*, I. sg. s *Nadabulou*.

Na záver môžeme konštatovať, že rozhlasová relácia *Čudnopis*, ktorá prináša pohľad jazykovedca na etymológiu zaujímavých náz-

¹⁵ STANISLAV, Ján. *Slovenský juh v stredoveku. II. diel*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, s. 305. ISBN 80-8878-89-6.

¹⁶ Tamže.

¹⁷ MAJTÁN, Milan. *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 34. ISBN 80-

224-0480-2.

¹⁸ Pomenovanie prišlo pravdepodobne z Rožňavy, ale mohlo to byť aj zo smeru od Betliara, historické súvislosti medzi *Nadabulou* a Rožňavou sú však v prospech názvu od Rožňavy.

¹⁹ Tamže.

vov slovenských obcí (prevažne zo stredného Slovenska) je dôležitou súčasťou priblíženia jazykovedy laickej verejnosti. Na druhej strane relácia podnecuje obyvateľov obcí pátrať po minulosti obce, v ktorej žijú. Analýzy názvov zároveň ukazujú na bohatú históriu slo-

venských obcí, krásu slovenského jazyka, rôzne etnické zloženie, etnické pohyby, pracovné zameranie osád a život bežných ľudí v minulosti. Relácia *Čudnopis* má pomerne vysokú sledovanosť a možno aj preto existuje nepretržite už sedem rokov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

LITERATÚRA

- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku, část M – S*. Brno: Nakladatelství PhDr. Ivo Sperát, 2020. 538 s. ISBN 978-80-87542-32-3.
- KRAJČOVIČ, Rudolf. *Živé kroniky slovenských dejín skryté v názvoch obcí a miest*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2005. 230 s. ISBN 80-88878-99-3.
- KRAJČOVIČ, Rudolf. *Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladom názvov obcí a miest (9)*. In: *Kultúra slova*, roč. 42, 2008, č. 3, s. 165. ISSN 0023-5202.
- KRÁLIK, Ľubor. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA, 2015, 700 s. ISBN 978-80-224-1493-7.
- KRŠKO, Jaromír. *Terénne názvy z Muránskej doliny*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB Banská Bystrica, 2001. 232 s. ISBN 80-8055-577-X.
- KRŠKO, Jaromír. *Z hydronymie Muránskej planiny*. In: *Reussia*, roč. 4, 2007, č. 1-2, s. 21-28. ISSN 1336-345X.
- KRŠKO, Jaromír. *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta, 2014. 176 s. ISBN 978-80-557-0729-7.
- LUTTERER, Ivan – MAJTÁN, Milan – ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha: Mladá fronta, 1982. 376 s.
- MAJTÁN, Milan. *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: VEDA, 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.
- ONDRUŠ, Šimon. *Odtajnené trezory slov*. I. diel. Martin: Matica Slovenská, 2000, 240 s. ISBN 80-7090-530-1.
- ROŽAI, Gabriel. *Lexikálno-sémantické aspekty speleoným v Slovenskom krase*. In: *Slavica Iuvenum XVI. Mezinárodní setkání mladých slavistů, 31. 3. a 1. 4. 2015*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2015, s. 57-69. ISBN 978-80-7464-784-0.
- ROŽAI, Gabriel. *Odras nářečovej lexiky slovenského a inojazyčného pôvodu v toponymii severozápadnej časti Slanskej doliny v Gemeri*. In: *19. slovenská onomastická konferencia (Bratislava 28. – 30. apríla 2014)*. Ed. Iveta Valentová. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, 2015, s. 344-352. ISBN 978-80-224-1426-5.
- ROŽAI, Gabriel. *Terénne názvy hornogemerských obcí Rejdová a Vyšná Slaná*. [S.l.]: Gabriel Rožai [vlastným nákladom], 2017. 265 s. ISBN 978-80-972667-9-0.
- ROŽAI, Gabriel. *Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medzi propriálnych vzťahov*. In: *Acta onomastica*, roč. LIX, 2018, č. 2, s. 184-196. ISSN 1211-4413.
- ROŽAI, Gabriel. *Pamäť a regionálna toponymia (1. časť)*. In: *Slovenská reč*, roč. 83, 2018, č. 1, s. 47-57. ISSN 0037-6981.

ROŽAI, Gabriel. Pamäť a regionálna toponymia (2. časť). In: *Slovenská reč*, roč. 83, 2018, č. 2, s. 160-173. ISSN 0037-6981.

STANISLAV, Ján. *Slovenský juh v stredoveku*. II. diel. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, 533 s. ISBN 80-8878-89-6.

I. VM – I. vojenské mapovanie – *Az első katonai felmérés*. Budapest: Arcanum, 2004 (DVD vydanie).

II. VM – II. vojenské mapovanie – *A második katonai felmérés*. Budapest: Arcanum, 2005 (DVD vydanie).

III. VM – III. vojenské mapovanie – *katonai felmérés*. Budapest: Arcanum, 2006 (DVD vydanie).

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, 2. časť. Ed. Miroslav Kropilák. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava, 1977, 520 s.

ONLINE ZDROJE

Stručná história mesta. Dostupné na internete: <<http://www.roznava.sk/historia>> [cit. 2021-10-27].

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. *Názvy obcí Slovenskej republiky*. Dostupné na internete:

<<https://slovník.juls.savba.sk/?w=Ro%C5%BE%C5%88ava&s=exact&c=Gc0a&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=sss2&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=ber nolak&d=obec&d=priezviska&d=un&ie=utf-8&oe=utf-8>> [cit. 2021-10-27].

Štítňik – oficiálne stránky obce. Naša obec. Dostupné na internete: <<https://www.obecstítňik.sk/nasa-obec>> [cit. 2021-10-27].

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. *Historický slovník slovenského jazyka z r. 1991 – 2008*. Dostupné na internete: <<https://slovník.juls.savba.sk/?w=%C5%A1te%C5%A5&c=-D3ee>> [cit. 2021-10-27].

NAJSTARŠIE PÍ SOMNÉ ZMIENKY O ROŽŇAVE V ARCHÍVE BISKUPSKÉHO ÚRADU

Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.

Archív a knižnica Biskupského úradu v Rožňave

Rozsnyó legkorábbi írásos említései a Püspöki Hivatal Levéltárában

A tanulmány III. András uralkodásának időszakát és a királyi birtokban lévő Rosnobana (Rosnoubana) Lodomér esztergomi érsek és az Esztergomi Érsekség részére történő adományozásának körülményeit vizsgálja, részletesen kitérve a királyi birtokok és a városi privilégiumok adományozásának kérdésére a középkori városi kézműves és bányászati központok kialakulásának kontextusában. Az adománylevél tartalmi elemzése révén kiderül, hogy a királyi tulajdonban lévő Rosnobana (Rosnoubana) adományozása nem egyszeri alkalom volt, hanem 1291 folyamán fokozatosan zajlott le és csak 1291. december 31-én ért véget. A formai elemzés az oklevelet író scriptor személyével is foglalkozik. Az oklevél alapján arra következtethetünk, hogy a rozsnyóihoz hasonló adományleveleket – tekintettel a hatalmi harcok zűrzavaros időszakára, valamint az egyházi és világi vezetők váltakozására – több alkalommal újtották és erősítették meg.

Listina s prvou písomnou zmienkou o Rožňave²⁰ patrí k tým vzácnym dokumentom, ktoré si určite zasluhujú väčšiu pozornosť, dôkladné preskúmanie

a poznanie širších historických súvislostí a okolností, za ktorých k jej vydaniu došlo. Až tak môžeme posúdiť jej význam z pohľadu panovníka ako samotného vydavateľa, ale aj z hľadiska histórie vzniku miest na území dnešného Slovenska. K ich rozvoju významnou mierou prispel kráľ Belo IV. (uhorský kráľ

²⁰ Archív Biskupského úradu v Rožňave (ďalej ako Archív BÚ RV). *Darovacia listina Ondreja III. ostrihomskému arcibiskupovi Lodomérovovi z 30. apríla 1291.* Sign. N°4.

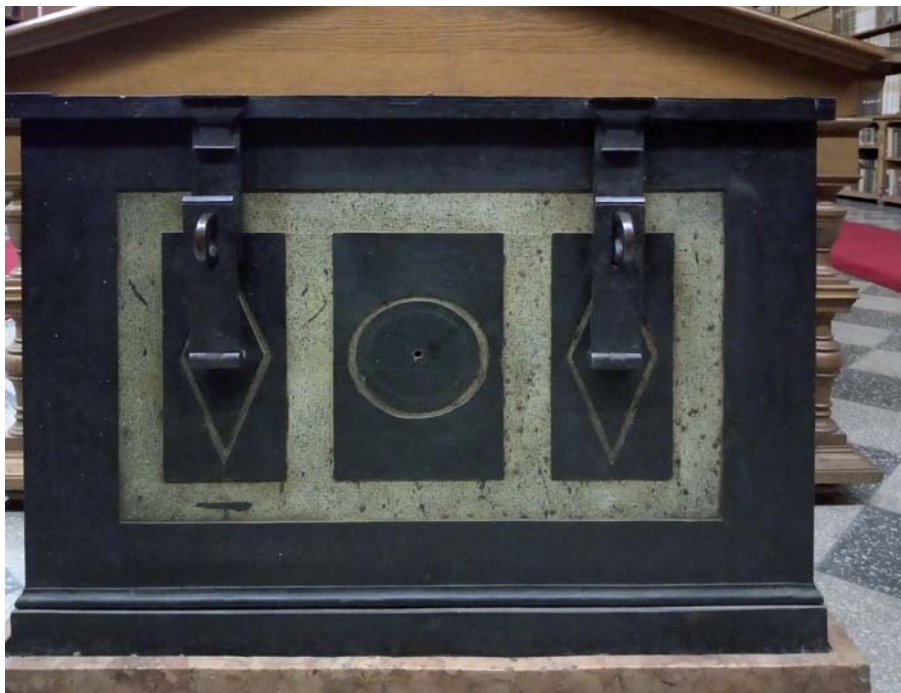
Listina s prvou písomnou zmienkou o Rožňave. Donačná listina Ondreja III. z 30. apríla 1291, ktorou daruje majetok Rosnobana ostrihomskému arcibiskupovi Lodomérovovi. Archív Biskupského úradu v Rožňave. Foto: Mgr. Silvia Lörincíková, PhD.

v rokoch 1235 – 1270), ktorý po odchode Tatárov v roku 1242 pristúpil k hospodárskej, politickej a administratívnej obnove zdecimovanej krajiny. V období jeho vlády vzniklo na území dnešného Slovenska tridsať miest s privilégiami.²¹

V prvom rade je potrebné povedať, že je pre akékoľvek mesto alebo obec šťastím, ak sa takáto listina zachovala. Keď si predstavíme situáciu,

ktorá panovala v 13. storočí, v období sprevádzanom bojmi s Mongolmi (Tatármi), rôznymi vnútornými a vonkajšími mocenskými bitkami a častými požiarimi, okolnosti nepriali zachovávaniu vzácných archívnych dokumentov, pretože okrem iných strát spôsobovali aj zničenie písomností. Listinu s prvou písomnou zmienkou o Rožňave uchovávali v Prímaskom archíve v Ostrihome a do Rožňavy sa dostala v kovovej uzamykateľnej truhlici spolu s ďalšími vzácnymi listinami v roku 1777, rok po zriadení Rožňavského biskupstva Máriou Teréziou. Túto cennú zbierku archíválií tvorí 27 stredovekých listín, týkajúcich sa

²¹ RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin. *Vývoj stredovekých miest na Slovensku*. I. Vysokoškolská učebnica. Trnava: FF TU, 2013, s. 46-47. ISBN 978-80-8082-640-6. Dostupné na internete: <<https://adoc.pub/vladimir-rabik-peter-labanc-martin-tibensky-vyvoj-stredoveky.html>> [cit. 2021-11-24].

*Truhlica s listinami, vyčlenenými z Prímaského archívu v Ostrihome po zriadení biskupstva v Rožňave v roku 1776. Knižnica Biskupského úradu v Rožňave.
Foto: Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.*

majetkov novozriadenej diecézy. Ich databázu postupne doplnila takmer stovka pápežských búl a breve datovaných od 18. storočia do súčasnosti. Skôr ako si priblížime obsah listiny, je dôležité vedieť, že prvé písomné zmienky vo všeobecnosti nie sú zároveň aj rokom založenia mesta alebo obce, čo platí aj o Rožňave. Doposiaľ jediná vydaná kolektívna monografia o meste hovorí o vyvinutej obci nemalého významu s vysokou produkciou striebra, ktorá si už v tom čase vyžadovala istú pracovnú a technickú úroveň získavania čistého striebra z rudy.²²

Čo vieme o Rožňave a jej okolí pred prvou zachovanou písomnou zmienkou? Tak, ako podrobne boli preskúmané lokality jaskýň Slovenského krasu s kultúrami doby bronzovej a železnej, tak absentuje materiálna kultúra z obdobia sťahovania národov a včasného stredoveku. Skonštatovali to v minulosti starší autori,²³ ako aj súčasní archeológovia, skúmajúci oblasť Gemera – Malohontu, tvoriacu akúsi križovatku kultúrnych oblastí, do ktorej prenikalo zo zá-

ce: Východoslovenské vydavateľstvo 1978, s. 49. ISBN 83-012-78-02.

²² *Dejiny Rožňavy*. I. Ed. Ladislav Tajták. Koši-

²³ Tamtiež, s. 45-46.

padu kvádske osídlenie, zo severu púchovská kultúra, z východu dácke a sarmatské osídlenie. Ako to uvádza Alexander Botoš, v povodí Slanej sa mohlo vyskytovať kvádske osídlenie z prelomu 2. – 3. storočia, badať však aj isté náznaky kultúrneho vplyvu germánskych Vandalov. Kvádi v prvej polovici 5. storočia opúšťajú Karpatskú kotlinu a usídľujú sa na Pyrenejskom polostrove. Prvé slovanské kmene začínajú prenikať na územie Slovenska na prelome 5. a 6. storočia. K najnovším a k Rožňave najbližším nálezom patria nálezy z archeologického výskumu pavlínskeho kláštora v Gombaseku. Keramický fragment a pozostatky objektu s vysokým zastúpením uhlíkov sú datované do 8. storočia a nesú znaky slovanskej proveniencie.²⁴ Začiatkom 10. storočia k nám začínajú prenikať prvé jazdecké družiny starých Maďarov, avšak opäť sa stretávame s absenciou archeologických nálezov z územia Gemera – Malohontu.²⁵ Postup osídlenia

ďalej smeroval údolím rieky Slanej a postupoval severným smerom do husto zalesnených oblastí Spišsko – gemerského rudohoria. Osídlenie podmieňovali predovšetkým geografické faktory, ale aj vybudovanie svetskej a cirkevnej správy územia, ktoré na prahu 13. storočia patrilo pod správu Ostrihomského arcibiskupstva. Pramene spomínajú v roku 1218 meno gemerského archidiacona Alexandra, ktorý bol zároveň členom ostrihomskej kapituly. Súčasne s cirkevnou organizáciou sa rozvíjala aj svetská správa územia vo forme Gemerského komitátu, ktorý sa začal formovať na začiatku 12. storočia, hoci sa s prvým zachovaným menom špána Mikuláša stretávame až v roku 1240. Pôvodné hranice komitátu sa skonsolidovali až po bitke pri rieke Slaná v roku 1241. V oblasti Novohradu, Gemera a Malohontu sa čoraz viac presadzovali rody Hont-Poznanovcov, Kachichovcov (Kačič), Rátoldovcov, Záchovcov (Záč), Mariássyovcov (Mariáši) a Bubekovcov.²⁶ Práve posledný z uvedených rodov zohral pri ďalšom formovaní územia Gemera rozhodujúcu úlohu. Na osídľovaní samotnej Rožňavy sa mali podieľať

²⁴ BOTOŠ, Alexander – MORDOVIN, Maxim – BEŠINA, Daniel. Archeologický výskum zaniknutého pavlínskeho kláštora v Slavci – Gombaseku. Výskumná sezóna 2018. In: *Najnovšie poznatky z výskumov stredovekých pamiatok. Zborník Gotická cesta 3/2018*. Zost. Michaela Kalinová. Rožňava: OZ Gotická cesta a Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2020, s. 122 a 124. ISBN: 978-80-972544-2-1. Dostupné na internete: <http://www.pamiatky.sk/Content/Data/File/ARCHIV/Goticka_cesta_zbornik_3_redukovane.pdf> [cit. 2021-11-24].

²⁵ BOTOŠ, Alexander. *Rimavská Sobota vo svetle archeológie a archeologických nálezov*. Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2017, s. 63-71. ISBN 978-80-

85134-48-3.

²⁶ KOVÁCS, B. István. *Gömörország. Tények és képek az egykori Gömör-Kishont vármegyéről*. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó, 1997, s. 7-12. ISBN 80-7149-164-0. KOVÁCS, B. István. *Gemersko. Črty tváre regionálnej vlasti vo faktoch, obrazoch a myšlienkach*. Rimavská Sobota: Societas musealis Gömör et Hont-minoriensis. Gemer-Malohontský muzeálny spolok 2005, s. 13-14. ISBN 80-969433-3-2.

nemeckí alebo nizozemskí baníci, ktorí boli pozývaní kráľom Gejzom II. (uhorský kráľ v rokoch 1141 – 1162) v začiatkoch jeho vlády.²⁷ Najstaršiu banícku činnosť v okolí mesta predpokladáme v doline Rožňavského potoka a v Čučme. Samotné Námestie baníkov v Rožňave nepreukázalo v čiastkových archeologických výskumoch nálezy, ktoré by odkazovali na obdobie pred prelomom 13. a 14. storočia.²⁸

Priblížme si teraz vzťahy posesia Rosnobana (Rosnoubana) s okolím, pretože pre susedný, brzotínsky majetok v tom čase už existovala donačná (darovacia) listina z roku 1243. Jej originál sa žiaľ už nezachoval, iba v neskoršom opise Jágerského arcibiskupstva z roku 1335.²⁹ Listinou kráľ Belo IV. daroval bratom Filipovi a Detrikovi z rodu Bubekovcov rozsiahle územia, ktoré ohraničovali na severovýchode sútok Smolníka a Hnilca, južnú hranicu sútok Sla-

nej a Muráňa, na východe to bola Čremošná, na západe Východný Turiec. Na danom území existovalo viacero cirkevných a svetských stavieb. Prameňom týchto informácií o nich môžu byť záznamy vyberačov pápežských desiatkov Gemerského archidiakonátu, v ktorých sú uvedené dobové geografické názvy a patrocíniá existujúcich kostolov.³⁰

Na predmetnom území sa skonštituovalo Plešivecké panstvo s hradom a panstvo Brzotín, od druhej polovice 13. storočia aj s hradom. Osobitné postavenie malo Turnianske hradné panstvo. Čo je tiež veľmi dôležité, panovník povolil majiteľom ťažbu zlata,

³⁰ *Rationes collectorum pontificiorum in Hungaria. Pápai tized-szedök számadásai. 1281 – 1375. Historiam Regni Hungariae illustrantia. Vatikáni Magyar Okirattár.* Budapest: Franklin Társulat nyomdája, 1887. Dostupné na internete: <https://library.hungaricana.hu/hu/view/KozMagyOkmanytarak_Vatikani_1_01/?pg=0&layout=s> [cit. 2021-11-15]. ORTVAY, Tivadar. *Magyarország egyházi földreírása a XIV. század elején = Geographia ecclesiastica Hungariae ineunte saeculo XIV = e tabulis rationes collectum pontificiorum.* I., II. Budapest: Franklin Társulat nyomdája, 1891, s. 47. Dostupné na internete: <<http://real-eod.mtak.hu/5510/1/000908010.pdf>> a <http://real-eod.mtak.hu/5510/2/MagyarKozepkor_0100_Egyhazi_fold_2_73.pdf>. Autor pod zápisom *Vrsino* (Rusino) myslí záznam o Rožňave. Pri tomto tvrdení sa opiera o názor Petra Pázmánya, podľa ktorého bola rožňavská farnosť vyňatá spod právomoci archidiakona a podliehala priamo ostrihomskému arcibiskupovi. Pozri tiež: *Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus I. Rationes collectorum pontificiorum in annis 1332 – 1337.* Ed. Vincent Sedlák. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity 2008. 234 s. ISBN 978-80-8082-186-9.

²⁷ *Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna Rožňava.* Zost. Eva Šmelková, Marcela Ďurišová, Vladimír Sobota. Rožňava: Krajský pamiatkový úrad Košice, Pracovisko Rožňava, 2014, s. 9. Dostupné na internete: <<http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-roznav>> [cit. 2021-11-20].

²⁸ Tamtiež, s. 20. Archeologický výskum z rokov 2012 – 2013, sústredený na severozápadnej časti námestia preukázal časť zaniknutej priekopy, ktorá mohla chrániť najstaršiu časť mesta sústreďnú okolo farského kostola (dnešná Katedrála Nanebovzatia Panny Márie).

²⁹ FEJÉR, Georgius. *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* IV./1. Budae: Typis typogr. Regiae Universitatis Hungariae, 1829, s. 287-296.

ale len do dvesto hrivien striebra (hmotnostná miera – 1 hrivna alebo tiež marka = cca 233,8 g)³¹. V čase donácie z roku 1243 vieme o existencii viacerých cirkevných a svetských stavieb, z ktorých rozhodujúci význam mal hrad Gemer, okolo roku 1250 existoval Jelšavský hrad. V listine z roku 1243 sa síce lokalita podobná tvaru Rosnobana nevyskytuje ani raz, ale viackrát sa spomína lokalita *Ronagoch*, ktorú starší historici identifikujú ako Rožňavský potok. Ak je tomu tak, tak je zrejmé, že Rožňavu si ponechal kráľ Belo IV. naďalej ako kráľovský majetok.³² Rožňavská kotlina mala v polovici 13. storočia popri spomínaných hradných panstvách množstvo menších usadlostí, lemujúcich pobrežné terasy vodných tokov, ktorých silu využívali na pohon vodných hámrov. Aj o tomto nám vydáva svedectvo listina z roku 1243.

Od roku 1243 do vydania listiny Ondreja III. z roku 1291 prešlo takmer polstoročie, počas ktorého sa na uhorskom tróne vystriedali dvaja panovníci. Svetská, ale hlavne cirkevná moc na čele s ostrihomským arcibiskupom Lodomérom (Lodomerius, Vladimír, arcibiskup v rokoch 1279 – 1298) vkladala veľké nádeje do koruno-

vácie Ondreja III., pretože pôvodný, rozsiahly kráľovský majetok sa značne rozdrobil a k moci sa čoraz častejšie dostávali tie rody, ktoré v minulosti získali (a to nie vždy legálnou cestou) určité časti z kráľovského domínia.

Priblížme si teraz vzťahy medzi obidvomi aktérmi – panovníkom a arcibiskupom. S menom Ondreja III. (uhorský panovník v rokoch 1290 – 1301) sa spája reforma spoločenských pomerov, formovanie uhorského snemu a stavovskej spoločnosti. Už počas svojho pôsobenia v Benátkach pochopil význam remeselníckych a baníckych centier a snažil sa o ich povýšenie na mestá. Za svojho krátkeho života a osem rokov panovania vydal 16 mestských výsad, z toho iba štyri sa týkali miest na území dnešného Slovenska,³³ čo je pre Rožňavu veľmi dôležité. Tento akt iba podčiarkuje hodnotu (myslíme tu hodnotu baní a ich výnosy) a význam Rožňavy s čulými baníckymi aktivitami, v listine sa spomína ako *possessio* vo význame majetku, osady, alebo usadlosti – Rosnobana, pretože ju podaroval svojmu najvernejšiemu podporovateľovi, ostrihomskému arcibiskupovi Lodoméromu, ktorý mu značne pomohol k získaniu uhorského trónu a v roku 1290 ho korunoval svätoštefanskou korunou.

Vydanie darovacej listiny Ondreja III. ostrihomskému arcibis-

³¹ DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboríc a Žigmund Luxemburský*. Bratislava: Veda, Budmerice: Rak, 2010, s. 556-557. ISBN 978-80-85501-46-9.

³² PÜSPÖKI NAGY, Péter. *Rozsnyó város címere*. Heraldikai tanulmány a történelmi címer felújításához. Bratislava: Madách Könyvkiadó, 1973, s. 39.

³³ *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov*. Ed. Vladimír Segeš. Bratislava: Veda, 2003, s. 129-132. ISBN 80-967862-0-2.

kupovi a arcibiskupstvu nemožno vnímať ako jednorazový akt. Vidíme to zo samotnej skladby listiny. Ondrej III. bol na tróne iba pol roka, keď 3. februára 1291 prikázal jágerskej kapitule, aby ju s ďalšími dôveryhodnými osobami a majiteľmi susedných majetkov pochodili, oddelili a vytýčili pre arcibiskupa Lodoméra a ostrihomské arcibiskupstvo. Kráľov príkaz znel podľa listiny takto: „*Ondrej, z Božej milosti kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Galície, Lodomérie, Kumánska, Bulharska, všetkým verným, ktorí si toto písmo prečítajú, pozdravujeme všetkých v mene Spasiteľa! Keď si od nás niekto žiada niečo také, čo je spravodlivé, je naším kráľovským zámerom takýmto žiadostiam s milostivým súhlasom našej Výsosti vyhovieť, obzvlášť, ak pri tom môžeme oceniť zásluhu žiadateľa. Preto si želáme, aby sa týmto ku všetkým dostalo, že náš – v Kristovi naj dôstojnejší Otec Lodomé, arcibiskup ostrihomskej diecézy, dedičný župan tejto oblasti a náš verný nasledovník, predstúpil pred našu jasnosť a ponížene prosil, aby sme jemu a jeho arcidiecéze podarovaný majetok nazvaný Rosnobana v jeho starých hraniciach náležite vytýčili; a tak, ako našim verným nasledovníkom, nariadili sme Jágerskej kapitule, aby na potvrdenie hraníc (ako svedkov) vyslali svojho dôveryhodného človeka, v prítomnosti ktorého by brat Mikuláš Batiz, alebo v jeho neprítomnosti Benedik, syn Detrika, náš človek, ako aj ďalší zvolaní vlastníci a susedia majetku Rosnobana,*

*pochodiac jeho územie, oddelili ho od susediacej a hraničnej pôdy a určili ho do večnej držby hore menovanému arcibiskupovi Lodomérovi a ostrihomskému arcibiskupstvu so všetkými užívacími právami a podľnosťami, v takom prípade, že sa voči tomu nikto neohradí. V prípade, že áno, nech našu listinu zákonne citujú pred našou tvárou a naši nasledovníci nech odpovedia týmito slovami.*³⁴

A to už v listine vnímame jej ďalšiu časť, ktorá mohla vzniknúť po 3. februári 1291. Táto časť je odpoveďou Jágerskej kapituly, pričom na úvod zopakuje celý kráľov príkaz a oboznamuje ho s výsledkom tejto pochôdzky a čo je najdôležitejšie, podrobne opisuje jej hranice. Všimnime si rôzne formy pomenovania toho istého geografického názvu. Táto časť sa uzatvára samotnou panovníkovou formuláciou o darovaní. Preklad latinského textu by mohol znieť asi takto: „*Svojmu milostivému pánovi, Ondrejovi, z Božej milosti kráľovi Uhorska, s večnou vernosťou Pánovi, posielala kapitula jágerskej diecézy svoje modlitby. Prijali sme nám určený list Vašej výsosti, ktorý znel týmito slovami: -Ondrej, z Božej milosti kráľ Uhorska, svojim verným, Jágerskej kapitule, posielala svoj pozdrav a milosť! Vám verným nariadujeme, aby ste ako svedkov vyslali dôvery-*

³⁴ Archív BÚ RV. Darovacia listina Ondreja III. ostrihomskému arcibiskupovi Lodomérovi z 30. apríla 1291. Sign. N°4. Pozri aj: FEJÉR, Georgius. *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. IV./1. Budae: Typis typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829, s. 98-104.

hodných ľudí, v prítomnosti ktorých by brat Mikuláš z Batizoviec, alebo v jeho neprítomnosti náš človek, Benedik, syn Detrika (spomínaného pri listine z roku 1243 – pozn. autorky) v prítomnosti susedov a hraničiacich majiteľov majetok nazvaný Rosnoubana, ležiaci v Gemerskej stolici pochodil, od všetkých ostatných hraničných majetkov oddelil, vytýčil a určil ho vo vymedzených hraniciach do večnej držby Lodoméra – ostrihomského arcibiskupa a pre to isté arcibiskupstvo v prípade, že sa voči tomu nikto neohradí. V prípade, že áno, nech svoje výhrady citujú pred našou tvárou vo vyhradenom termíne a následne celý priebeh vytýčenia popíšte. Napísané v druhý deň Sviatku očisťovania sa Panny Márie (Posväcovania sviečok), Roku Pána 1291.-

My teda, ako je aj našou povinnosťou, podvolili sme sa rozkazu Tvojej Výsosti a s vyššie uvedeným Mikulášom, človekom Tvojej Výsosti, na vykonanie pochôdzky a stanovenie hranice vyslali sme vhodného človeka, konkrétne majstra – kanonika našej diecézy, Šimona. Títo po svojom návrate mi jednomyselne zdelili: po príchode na majetok, na miesto, nazvané Rosnoubana, pozvúc všetkých susedov, v ich prítomnosti sme pochodili majetok v jeho skutočných i starých hraniciach, od ostatných susediacich majetkov oddelili pre už spomínaného pána arcibiskupa Lodomíra a ostrihomskú diecézu. Keďže sa proti tomu nik neohradil, potvrdili ho do večného majetku so všetkým príslušenstvom; a hranice tohto majetku Rosnoubana, ktorého od ostat-

ných susediacich majetkov rozdelujú, ako nám to náš človek a človek Vašej Výsosti hlásili, vyčlenili v takomto poradí: (pri opisovaní hraníc je zaujímavé sledovať rôzne formy pomenovania toho istého geografického názvu – pozn. autorky).

V prvom rade sa začína pri prameni rieky Pacha (Pača), odkiaľ sa spúšťa smerom dole k ďalšej rieke, nazvanej Charmasna (Čremošná), až k samotnému miestu nazvanému Charmasna. Vychádzajúc z tejto rieky pokračuje krížom cez planinu a cez rieku Sayou (Sajó – Slaná), pokračuje na vrch nad obcou Berzethe (Brzotín), na jeho vrchole sa otáča smerom ku obci Rosnoubana a približuje sa k veľkej ceste, ktorá sa vinie z obce Chetnuk (Štítnik) do obce Rosnoubana a po tejto širokej ceste sa vinie ďalej k obci Chichnuk (Štítnik) až ku rieke nazvanej Sebuspatak (Sebespatak – Bystrý Potok), kde sa priamo do nej vlieva a ústi až pri pramenisku tejto rieky. Potom sa opäť otočí smerom k východu a klesá k rieke Sayou, k miestu, kde do nej ústi potok Gestunepataka (Gesztenye Patak – Gaštanový potok). Potom korytom Gestunepataka v tom istom smere prejde až k prameňu Gestunepataka, odtiaľ sa opäť dvíha k vrcholu hory Zulheg (Zulhegy – Súľová), odtiaľ rovno východným smerom príde k starému chodníku, vedúcemu zo Spiša k dedine Rosnoubana, odtiaľ sa zvažuje k vodám rieke nazvanej Gulnucz (pravdepodobne Hnilec), ktorú obchádza, vystupuje z nej a otáča sa priamo smerom na juh, kde sa zvažuje do rieky

Ó Patak (*Starý Potok*), tam, kde sa Fejér Patak (*Biely Potok*) vlieva do Ó Pataku. Pokračujúc v smere toku Fejér Patak, jeho prekročením a medzi vrchmi Eökörmező (*Ökörmező – Volovec*) a Jaurhegy (*Jávorhegy – Javorový vrch*), nachádzajúcimi sa v chotári Rosnobana, sa dvíha na Háromhegy (*Tri vrchy*), odkiaľ sa vracia k prameňu spomínaného potoka Pacha, kde sa územie začína a kde sa aj končí.

V listine sa nespomínajú bane, ktoré v tom čase predstavovali dôležitý zdroj príjmov pre panovníka, a tak sa celý právny úkon, súvisiaci s udelením possessia (*villy*) Rosnobana (*Rosnoubana*), zavŕšil až koncom toho istého roku po vojne, odohrávajúcej sa medzi Ondrejom III. a rakúsko-štajerským vojvodom Albrechtom I. Habsburským z dôvodu prinavrátania tých častí Uhorska, ktoré pripadli Rakúsku. K hlavným aktérom urovnania, ktorý vošiel do histórie ako Hainburský mier z 28. augusta 1291, patrila podľa listiny samotný arcibiskup Lodomér.³⁵ Táto listina sa nachádza v presnom opise v Ostrihomskom prímaskom archíve a jej obsah poznáme zo starších edícií prameňov, konkrétne z Fejérovho diplomatického kódexu a Monumenta Ecclesiastica Vaticana. V rámci toho obdobia mali majetky arcibiskupa

Lodoméra utrpieť značnú ujmu, tak to bola opäť Rožňava, respektíve jej strieborné bane, ktoré mali kompenzovať arcibiskupove straty, vyčíslené sumou dvadsaťtisíc mariek.³⁶

Listinu, tak ako mnoho ďalších, vyhotovil majster Tivadar, magister Theodor (Teodor), ktorý sa ako prepošť zo Sibiu už v roku 1284 presadil vo funkcii notára v službách Ondrejovho predchodcu Ladislava IV. (Kumánskeho). Neskôr, v rokoch 1286 až 1288, zastával úrad kráľovského vicekancelára a v roku 1287 ho zvolili za stoličnobelehradského prepošta. Po tom, ako sa zapojil do tábora odporcov Ladislava IV., všemožne sa snažil o to, aby bol za panovníka korunovaný Ondrej III. Cirkevnú kariéru ukončil v roku 1295 ako zvolený győrsky (rábsky) biskup a vo funkcii vicekancelára zotrval do polovice roku 1297. Bol to ten istý magister Teodor, ktorý priviedol z Poľska na uhorský kráľovský dvor aj Ondrejovu nastávajúcu manželku, Fennenu Kujavskú.³⁷

³⁵ ROHÁČ, Peter. Ondrej III. a rakúsko-uhorský konflikt v roku 1291. In: *Vojenská história. Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, roč. 24, 2021, č. 2, s. 26. Dostupný na internete: <<http://www.vhu.sk/data/att/12727.pdf>> [cit. 2021-10-18].

³⁶ KNAUZ, Ferdinandus. *Munumenta ecclesiae Strigoniensis. Jussu et sumptu eminentissimi et reverendissimi domini Joannis Cardinali Simor principis primatis, archiepiscopi strigoniensi cet. cet. Tomus secundus. Ab a. 1273 Ad a. 1321. Nri. 1-927*. Strigonium: Typis descriptis Gustavus Buzárovits, 1882, s. 304.

³⁷ WERTNER, Mór. Családtörténeti adatok. II. A Tengerdiék. In: *Turul*, 1895-1896, 1895/2. s. 76-78. Dostupné na internete: <<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1895-81AF/1895-2-8404/csaladtortenet-ada-lekok-84CF/ii-a-tengerdiék-8502/>> [cit. 2021-11-18].

Obdobie po smrti Ondreja III., posledného mužského potomka rodu Árpádovcov v roku 1301, možno charakterizovať ako obdobie boja o nástupníctvo, kedy arcibiskupstvo stratilo Rožňavu. Až po nástupe Karola I. Róberta z Anjou na uhorský trón bolo mesto opäť prinavrátené ostrihomskému arcibiskupovi, a to v roku 1313 arcibiskupovi Tomášovi,

v roku 1320 a napokon v roku 1323 arcibiskupovi Boleslavovi. V tejto listine Rožňava figuruje ako *civitas seu villa*, teda ako mesto alebo dedina, čo v stredoveku znamenalo akýsi medzistupeň medzi nepriviligovaným mestom a dedinou. Privilegovaným mestom sa Rožňava stala až vďaka listine Ľudovíta I. Veľkého v roku 1382.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

Archív Biskupského úradu v Rožňave

LITERATÚRA

BOROVI, József. *A mai rozsnyói egyházmegye területének középkori kialakulása*. Rozsnyó: 1942. 99 s.

BOROVI, József. *Az esztergomi érseki egyházmegye felosztása*. Budapest: Effo kiadó és nyomda, 2000, 218 s. ISBN 963-8472-49 9.

BOTOŠ, Alexander. *Rimavská Sobota vo svetle archeológie a archeologických nálezov*. Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2017, 131 s. ISBN 978-80-85-134 48-3.

Dejiny Rožňavy. I. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1978, 504 s.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela. *Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský*. 2. vydanie. Bratislava: Veda, 2010. 598 s. ISBN 978-80-85501-46-9.

FEJÉR, Georgius. *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. IV./1. Budae: Typis typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829, s. 287-296.

FEJÉR, Georgius. *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. VI./1. Budae: Typis typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1829, s. 287-296.

KNAUZ, Ferdinandus. *Munumenta ecclesiae Strigoniensis. Jussu et sumptu eminentissimi et reverendissimi domini Joannis Cardinali Simor principis primatis, archiepiscopi strigoniensi cet. cet.* Tomus secundus. Ab a. 1273 Ad a. 1321. Nri. 1-927. Strigonium: Typis descriptis Gustavus Buzárovits, 1882. 883 s.

Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov. Ed. Vladimír Segeš. Bratislava: SPN, 2010. 299 s. ISBN 978-80-10-02026-5.

KOVÁCS, B. István. *Gömörország. Tényeképekazegykorai Gömör-Kishontvármegyéről*. Bratislava: Kalligram 1997, 130 s. ISBN 80-7149-164-0.

KOVÁCS, B. István. *Gemersko. Črty tváre regionálnej vlasti vo faktoch, obrazoch a myšlienkach*. Rimavská Sobota: Societas musealis Gömör et Hont-minoriensi. Gemer-Malohontský muzeálny spolok 2005. 180 s. ISBN 80-969433-3-2.

PÜSPÖKI NAGY, Péter. *Rosznó város címere. Heraldikai tanulmány a történelmi címer felújításához*. Bratislava: Madách Könyvkiadó, 1973. 110 s.

SEDLÁK, Vincent. *Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus I. Rationes collectorum pontificiorum in annis 1332 – 1337*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity 2008. 234 s. ISBN 978-80-8082-186-9.

TIHÁNYIOVÁ, Monika. *Bubekovci z Plešivca. Úspechy a pády jedného rodu v politike a umení*. Rožňava: OZ Georgius Bubek, 2017. 151 s. ISBN 978-80-972888-0-8.

ONLINE ZDROJE

BOTOŠ, Alexander – MORDOVIN, Maxim – BEŠINA, Daniel. Archeologický výskum zaniknutého pavlínskeho kláštora v Slavci-Gombaseku. Výskumná sezóna 2018. In: *Najnovšie poznatky z výskumov stredovekých pamiatok. Zborník Gotická cesta 3/2018*. Zost. Michaela Kalinová. Rožňava: OZ Gotická cesta a Bratislava: Pamiatkový úrad SR, 2020. 226 s. ISBN 978-80-972544-1-4. Dostupné na internete: <http://www.pamiatky.sk/Content/Data/File/ARCHIV/Goticka_cesta_zbornik_3_redukovane.pdf> [cit. 2021-11-24].

Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. Tom. II. 1273 – 1321. Strigonii: Typis descriptis Gustavus Buzárovits, 1882. 883 s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://www.slovakia.sk/kulturne-objekty/snk-amk2ye/stiahnut>> [cit. 2021-11-24].

ORTVAY, Tivadar. *Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején = Geographia ecclesiastica Hungariae ineunte saeculo XIV = e tabulis rationes collec-*

tum pontificiorum. I., II. Budapest 1891, s. 47. Dostupné na internete: <<http://realeod.mtak.hu/5510/1/000908010.pdf>> [cit. 2021-11-24].

RÁBIK, Vladimír – LABANC, Peter – TIBENSKÝ, Martin. *Vývoj stredovekých miest na Slovensku*. I. Vysokoškolská učebnica. I. Vydanie. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2013. 84 s. ISBN 978-80-8082-640-6. Dostupné na internete: <<https://adoc.pub/vladimir-rabik-peter-labanc-martin-tibensky-vyvoj-stredoveky.html>> [cit. 2021-11-24].

WERTNER, Mór. Családtörténeti adatok. II. A Tengerdiek. In: *Turul*, 1895-1896, 1895/2, s. 76-78. Dostupné na internete: <<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1895-81AF/1895-2-8404/csaladtortenet-adalekok-84CF/ii-a-tengerdiek-8502/>> [cit. 2021-11-24].

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková zóna Rožňava. Zost. Eva Šmelková, Marcela Ďurišová, Vladimír Sobota. Rožňava: Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava, 2014, 44 s. Dostupné na internete: <<http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-roznava>> [cit. 2021-11-20].

ROŽŇAVA VO SVETLE NAJSTARŠÍCH ARCHÍVNYCH PRAMEŇOV

Ing. Eva Jergová

Štátny archív Košice, pracovisko Archív Rožňava

Rozsnyó a legkorábbi levéltári források tükrében

A rozsnyói levéltár számos olyan ritka levéltári fondot őriz, melyek közé a Rozsnyó Város Magisztrátusa (1323) 1418 – 1922 fond is tartozik. Jelen tanulmány a Kassai Állami Levéltár Rozsnyói Kirendeltsége által őrzött két legrégebbi oklevelet kívánja elemezni, melyek a 15. század, valamint a 17. század végétől származnak. Az első oklevél II. (Jagelló) Ulászló 1496. június 23-án kelt parancslevele, melyet Gömör vármegyéhez címzett és bírósági ügyek rendezésével függött össze. A másik, 1681. május 7-én keltezett oklevélben I. (Habsburg) Lipót magyar király Rozsnyó bírása, esküdtjei és lakói számára a város korábban uralkodóktól kapott kiváltságait erősítette meg. A tanulmány a két oklevél tartalmi és formai elemzésére épül.

Archív Rožňava má v úschove niekoľko vzácných archívnych fondov, medzi ktoré patrí aj Magistrát mesta Rožňava z obdobia rokov (1323) 1418 – 1922. Rožňava bola do roku 1291 kráľovským majetkom a mala postavenie kráľovského banského mesta. Práve donácia z roku 1291, kedy Rožňavu daroval posledný uhorský kráľ z rodu Arpádovcov Ondrej III. ostrihomskému arcibiskupovi Lodomírovi za pomoc v boji a vy-

jednanie mieru medzi bojujúcimi stranami, Ondrejom III. a uchádzačom o uhorský trón, rakúskym vojvodom Albertom v Hainburgu (tzv. hainburský mier)³⁸, znamenala

³⁸ Hainburský mier bol podpísaný 26. augusta 1291 v Hainburgu. Vzhľadom na to, že Lodomír utrpel vo vojne škodu, ktorá bola vyčíslená na 20 000 hrivien striebra, Ondrej III. mu ako protihodnotu daroval práve Rožňavu a ponechal mu aj pozemkovú daň, tzv. urburu, t. j. osminu vyfaženého striebra z baní, ktorá mala patriť panovníkovi, ďalej všetky kráľovské kolekty a dovolil mu, aby všetky výsady, ktoré užívalo Ostrihomské

začiatok zložitého procesu jej premeny na mesto zemepanské. Originál listiny sa nachádza v Archíve Rímskokatolíckej cirkvi, Biskupstvo Rožňava, ale dostupný je tiež prepis listiny v edícii prameňov *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*.³⁹ Situácia sa skomplikovala po Lodomírovej smrti v januári 1298, kedy na jeho miesto nastúpil Gregor Bicskey, ktorý bol odporcom Ondreja III. Po vymretí Arpádovcov v januári roku 1301 stratil ostrihomský arcibiskup svoje zemepanské právo nad Rožňavou (po smrti Ondreja III. v januári 1301 sa začal nelútostný boj o trón medzi potenciálnymi nástupcami – českým kráľovičom Václavom, Otom Bavorským a Karolom Róbertom.)⁴⁰ Karol

Róbert mal podporu ostrihomských arcibiskupov aj pápežskej kúrie. Korumovaný bol v roku 1310 a v roku 1313 potvrdil ostrihomskému arcibiskupovi Tomášovi donáciu Ondreja III. na Rožňavu. Po nastúpení nového arcibiskupa Boleslava (1321), ktorý bol jeho príbuzným, vydal v roku 1323 novú donáciu na Rožňavu. Pôvodnú donáciu rozšíril o výnos zlatých baní. V Štátnom archíve Košice, pracovisko Rožňava, sa nachádza neoverený opis novej donácie. Z fondu Magistrát mesta Rožňava som vybrala dve listiny, ktoré by som rada predstavila. Jedna je z konca 15. a druhá z konca 17. storočia.

LISTINA VLADISLAVA II. (JAGELONSKÉHO)

Posledná tretina 15. storočia bola v Rožňave v znamení hospodárskeho rozmachu. Za všestrannej pomoci arcibiskupa Tomáša Bakóca (Tamás Bakócz) sa baníctvo nesmierne vyvíjalo a nadobudlo dobré meno. Baníctvo privábilo ďalšie množstvo baníkov, hutníkov a cudzieho kapitálu. Staršie formy baníckeho podnikania samotných ťažiarov ustúpili a bane prešli do rúk bohatých podnikateľov. Investovali tu do podnikania hlavne kupci z Košíc, ale aj obchodníci z Poľska. Silnej konkurencii (išlo o bratov Thurzovcov)⁴¹ sa domáci

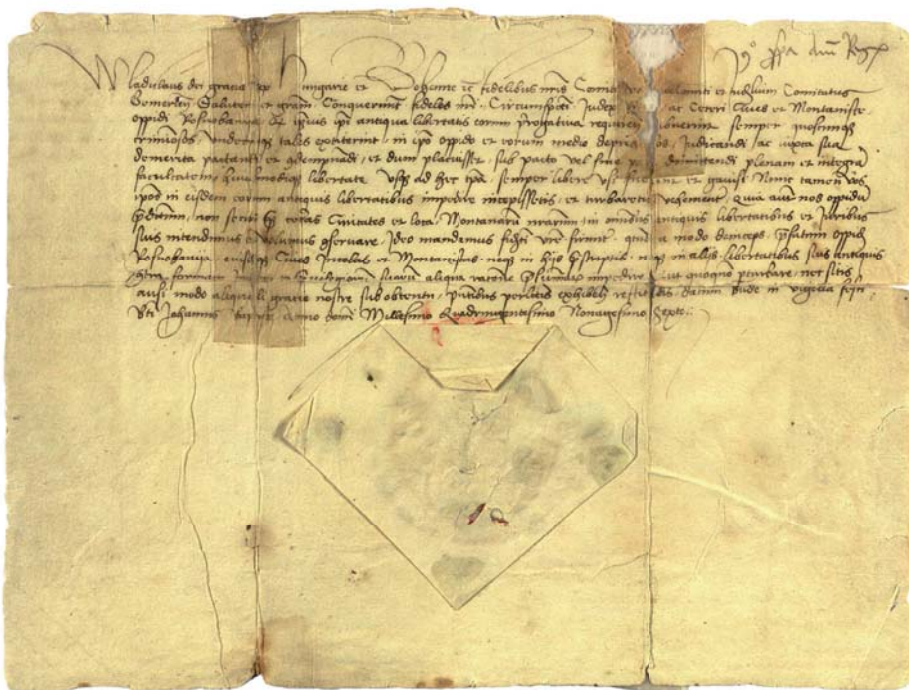
---

arcibiskupstvo, preniesol na občanov Rožňavy. Bližšie: *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, n.p., 1978, s. 47-48. Bližšie sa analýze venuje v samostatnej štúdií Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.

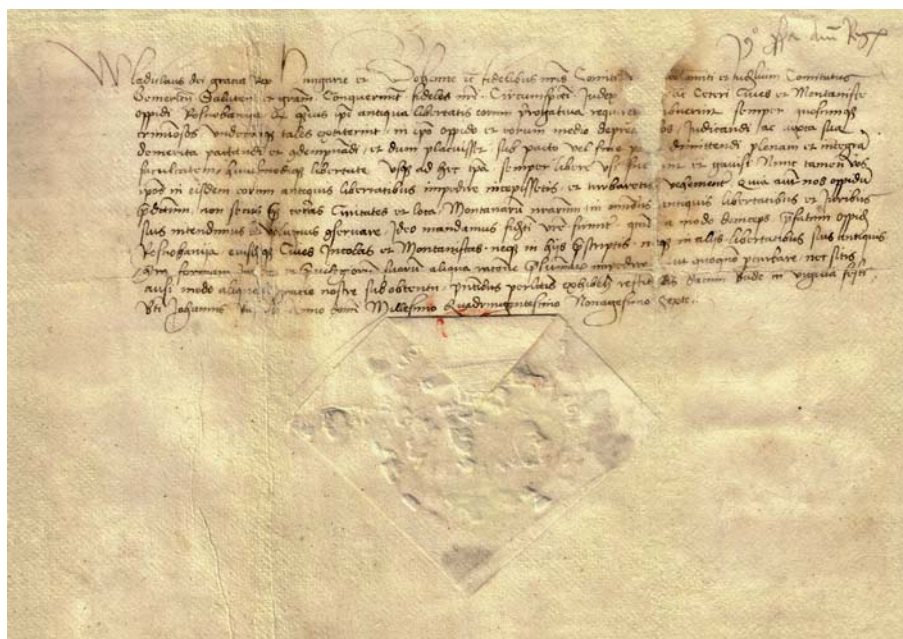
³⁹ Archív Rímskokatolíckej cirkvi, Biskupstvo Rožňava (ďalej Archív RKC BÚ RV). Kompletný prepis listiny Bližšie pozri tiež: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Studio et opera Georgii Fejer bibliothecarii regii. Tomus sextus. Volumen I. Buda: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1830, s. 100-104. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/>.

⁴⁰ ŽEMLIČKA, Josef. Arpádovská dynastie. In: *Akademická encyklopedie českých dějin*. Ed. Jaroslav Pánek. Zväzok 1 A-C. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009, s. 97-98. ISBN 978-80-7286-147-7. Dostupné na internete: <https://aeed.kpsys.cz/records/0992cadb-e642-4263-a1da-21c4ab9e6309> [cit. 2021-10-26]. K okolnostiam nárokov neapolských Anjouovcov na uhorský trón, bojom o trón a počiatkom vlády Karola Róberta pozri tiež BREZOVÁKOVÁ, Blanka. Politický zápas Anjouovcov o uhorskú korunu. In: *Historický časopis*, roč. 39, 1991, č. 6, s. 569-587.

⁴¹ Problematike prenikania Thurzovcov na naše územie sa venovalo viacero autorov. Bližšie pozri: Lengyelová, Tünde a kol. *Thurzovci a ich historický význam*. Bra-

Listina Vladislava II. pred reštaurovaním. Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

Listina Vladislava II. po reštaurovaní. Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

podnikatelia bránili vstupom do Zväzu hornouhorských bankských miest (1487).⁴² Členstvo vo Zväze

---

islava: Pro historia, 2012. 261 s. ISBN 978-80-89396-19-1. Dostupné na internete: http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/2179455/Lengyelova_Thurzovci.pdf. Martin Thurzo už koncom 15. storočia ťažil v jednej z baní v Rožňave a Juraj Thurzo začiatkom 16. storočia požičal Hansovi Donelovi sumu 720 zlatých (zl.) na bankské podnikanie.

⁴² V roku 1487 sa zástupcovia siedmych bankských miest zišli v Košiciach, aby vypracovali štatút týkajúci sa bankského práva a súdnictva. Mestá Gelnica, Smolník, Rožňava, Jasov, Spišská Nová Ves, tiež Rudabánya a Telkibánya (obe v Maďarsku) sa stali základom Zväzu hornouhorských bankských miest so sídlom v Gelnici. Na základe dohody sa rozšírila na členov zväzu pôsobnosť Gelnického bankského práva, ktoré sa skladalo z 19 článkov a inštrukcií pre bankského majstra. Vytvorili si súdny orgán, do ktorého každé z miest vysielalo obyčajne bankského majstra a jedného prísazného. Súd vystupoval ako odvolací, ale aj ako riadny súd týchto miest vo väčších majetkovoprávnych záležitostiach, týkajúcich sa bankského podnikania. Uzatvárali sa tu väčšie pôžičky, vymáhali pohľadávky, súd robil komisionálne obhliadky sporných baní a pod. To, že sa Rožňavčania na zasadnutiach súdu neustále zúčastňovali, vyplýva z mestských účtov, v ktorých je presne zdokumentované, ako často boli zástupcovia mesta vyslaní na súd do Gelnice. Aktívne sa tak zúčastňovali na riešení bankských sporov a dohôd na celom Spiši. Napr. účtovná kniha mesta z roku 1612 uvádza tri účasti na súde v Gelnici. Bližšie pozri: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (MV SR), Štátny archív Košice (ďalej ako ŠA KE), pracovisko Archív Rožňava (ďalej ako p. Archív RV), Fond: *Magistrát mesta Rožňava 1323 – 1922*. Účtovná kniha z rokov 1596 – 1612, sign. E V. MARCINKO, Ján. Gelnické bankské právo. In: *Zborník prednášok zo sympózia 140 rokov od vydania Všeobecného bankského zákona, konaného 9. 6. 1994 v Spišskej Novej Vsi*, s. 4–11. Prepis textu gelnického bankského práva sa nachádza aj v Gelnickej mestskej knihe č. 1. Pozri tiež: WENZEL, Gusztáv. *Magyarország bányászatanak kritikai története*. Budapest: A Magyar Tud.

a ochranná ruka zemepána – ostrihomského arcibiskupa, mali byť zárukou právneho postavenia mesta. Velkú prosperitu rožňavského bankského podnikania potvrdzoval aj rozkvet baní v Čučme a Nadabule, ktoré patrili od roku 1414 k Rožňave. Zostrenie právneho režimu v Rožňave narazilo na silný odpor vtedajšieho veľkokapitálu, dôsledkom čoho boli trenice medzi mestami a cudzími ťažiarimi. A tak panovník, ako aj zemepán boli nútení zastať sa svojich miest a upevniť ich právne postavenie. V januári 1493 ostrihomský arcibiskup Hypolit dôrazne upozornil všetkých cudzích kupcov a baníkov, ktorí sa snažili výsady Rožňavčanov obchádzať, a tým rožňavské právo utláčať, že v Rožňave platí staré rožňavské právo a v prvom rade sa spory cudzinca a občana Rožňavy majú riešiť na mestskom súde, ktorý tvorili richtár a mestská rada. V prípade nespokojnosti s rozsudkom sa mali odvolať zemepánovi a nie kráľovi, alebo kráľovnej.⁴³ Súdna právomoc Rožňavy sa obchádzala aj tak, že sa ľudia obracali v súdnych záležitostiach s Rožňavčanmi na sedriu Gemerskej stolice. Proti tomu sa Rožňavčania odvolali priamo k panovníkovi a ten vydal 23. júna 1496 mandát adresova-

---

Akadémia Könyvtudó-Hivatala, 1880, s. 361–363 (digitalizát). Dostupné na internete: https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanytarak_Banyaszat/?query=lip%C3%B3t&pg=2&layout=s.

⁴³ MV SR ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava (1323) 1418 – 1922*. Sign. C fasc. 1 no 6

ný Gemerskej stolici, v ktorom je napísané „*Naši verní (a) obozretní - richtár, přísazní, ostatní mešťania a baníci mestečka Rožňava k nám vzniesli sťažnosť. Dožadujú sa plného a neporušeného uplatňovania svojej starej slobody, ktorú vždy mali, a to prednostného práva súdiť akýchkoľvek previnilcov, chytených uprostred ich mestečka, nech by pochádzali odkiaľkoľvek, podľa zásluhy ich obviňiť alebo v zmysle rozhodnutia prepustiť s podmienkou alebo bez trestu. Túto starú slobodu až do dnešných čias vždy užívali a tešili sa z nej.*“⁴⁴ V tejto zachovanej listine kráľ Vladislav II. vyčíta Gemerskej stolici bránenie v uplatňovaní starých slobôd mestečka Rožňava ako aj iných miest a dôrazne im nariaďuje: „*Preto vám verným dôrazne prikazujeme, aby ste sa odteraz neopovažovali z akéhokoľvek dôvodu, ktorý by bol v rozpore s (našimi) rozhodnutiami a ich výsadami, mestečku Rožňava a jeho mešťanom, obyvateľom a baníkom brániť v uplatňovaní týchto ich uvedených slobôd, ani iných starých slobôd a ani ich žiadnym spôsobom naďalej porušovať, a to v záujme zachovania našej priazne.*“⁴⁵

Vzácnu, vyše 500-ročnú listinu zreštauroval pre ŠA KE, pracovník Slovenského národného archívu, reštaurátor doc. Ivan Galamboš v roku 2020.⁴⁶

⁴⁴ MV SR ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava (1323) 1418 – 1922*. Sign. C fasc. 1 no 9. Preklad listiny: Anikó Bajuszová.

⁴⁵ Tamtiež.

⁴⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, reštaurátorská dokumentácia – Slovenský národný archív,

Mandátna listina je písaná na ručnom papieri gotickou kurzívou, zložená ako dvojlist, v minulosti podlepená pravdepodobne papierom s múčnym lepidlom. Opatrená je pritlačenou pečatou prichytenou pergamenovým prúžkom. Listina bola poškodená plesňami a v mieste preloženia bola prelepená prievitnou plastovou páskou.

Počas reštaurovania listina prešla mechanickým očistením, čo znamená, že bola odstránená hrubá vrstva škrobového lepidla. Podarilo sa vyvliecť pergamenový prúžok a otvoriť listinu, doplniť úbytky a spevniť všetky poškodené miesta. Celá papierová hmota bola dezinfikovaná a neutralizovaná. Doplnenie bolo vykonané bezdrevnou papierovinou s prídavkom historického vlákna. Zo zadnej strany bol papier spevnený japonským papierom. Dvojlist bol opätovne prepojený pôvodným pergamenovým prúžkom. Plastové prúžky, ktorými bola listina sekundárne polepená, boli odstránené lekárenským benzínom.

LISTINA LEOPOLDA I. HABSBURSKÉHO

Od polovice 16. storočia, kedy aj Rožňava musela znášať ťarchu protitureckých bojov a hospodársky upadala, privilégiá mesta stratili postupne platnosť. Pre mesto boli najväčším bremenom neustále prechody a zásobovanie rôznych vojsk.

Listina Leopolda I. – privesená pečať.
Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

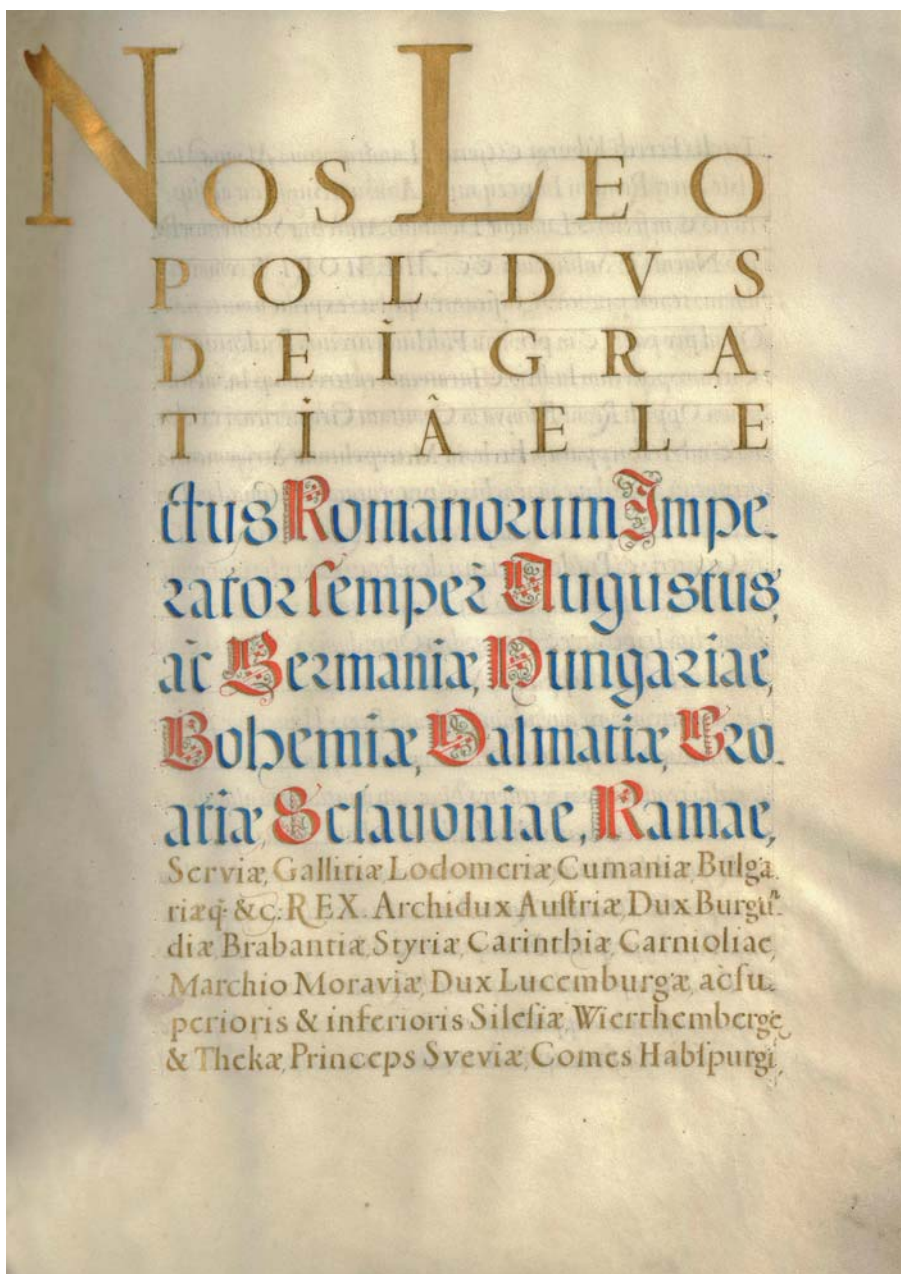
Zhoršenie vzťahov medzi mestom a arcibiskupom viedlo Rožňavu k snahe vymaniť sa spod právomoci ostrihomských arcibiskupov a stať sa slobodným kráľovským mestom.⁴⁷ Snahu mesta o získanie tohto titulu môžeme sledovať od polovice 17. storočia až do prvej polovice 19. storočia. Hoci Rožňava sa týmto titulom sama označovala už koncom 17. storočia, formálne sa jej to podarilo až v roku 1850, kedy viedenské ministerstvo uznalo mesto za kráľovské banské mesto.⁴⁸

⁴⁷ K vývoju vzťahov medzi mestom a ostrihomským arcibiskupstvom pozri bližšie: CHALOUPECKÝ, Václav – LUKÁČ, Andrej. Právne postavenie mesta a vývoj mestskej správy a súdnictva. In: *Dejiny Rožňavy I.* Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, n.p., 1978, s. 102-128, resp. LUKÁČ, Andrej. Spoločensko-politický vývoj. Tamtiež, s. 221-234.

⁴⁸ *Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása.* Ed. János Hulfalvy. Pest:

Podľa zachovaného archívneho materiálu vieme, že štatúty si mesto vyhotovovalo samo a každoročne ich obnovovalo. Ostrihomský arcibiskup počas 16. storočia nezneužíval svoje práva a nechal mestu pomerne vysoký stupeň slobody. Medzi výsady Rožňavy v prvej polovici 16. storočia patrila okrem iných aj tá, že mešťania boli oslobodení od platenia mýta a tridsiatku za svoje tovary. Pretože baníctvo postupne upadalo, nastali obavy, že mesto príde o svoje privilégia, a tak sme svedkami ich neustáleho obnovovania a potvrdzovania, čo sa dialo na žiadosť mesta. Listina Leopolda I. Habsburkého sa spomína už pri kontrole archívu mesta Rožňava v roku 1955 za účasti zástupcov Krajskej správy Ministerstva vnútra v Košiciach, okresného archívára a zástupcov Miestneho národného výboru (MNV). Bolo zistené, že „*historický archív mesta Rožňava pozostáva z dvoch miestností, ktoré čiastočne vyhovovali požiadavkám archívu mesta. Starší aj novší materiál bol uložený podľa ročníkov, odborne nebol spracovaný.*“ V zápisnici je opísaných 13 listín, ktoré sa v archíve nachádzali. Medzi nimi je aj listina Leopolda I., ktorá bola opísaná nasledovne: „*je knižného formátu, vydaná v roku 1681, je vzácneho predtisku vlastnoručného, obsahovo neznámeho,*

Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867, s. 62. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://real-eod.mtak.hu/id/eprint/6126>> [cit. 2021-10-10].

Listina Leopolda I. – titulná strana. Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava.

apud nos facta benignè considerata, imò infinitis penè mezinis & seruitijs Eiusdem erga Sacram dicti Regni nri Hungariae Coronam, atq; nos, & Augustissimam Domum nrām Austriacam cumulanissime & utiliter quā Pacis, quā Belli temporibus praestitis, clementissime attentis, Eisdem Incolas, Cives & Inhabitatores dicti Oppidi Reobanya admōtar Incolarum & Inhabitatorū dicti alterius vicinū Oppidi Ivlua ab omni Tricesimali quozq; Tributo, & pensione, intra fines dicti Regni nri Hung. ad Praxidia uozq; Turcica exemptos & imunes reddidimus atq; libertauimus; pro ut acceptamus, ratificamus, approbamus, confirmamus, exemptosq; & imunes reddimus ac libertauimus. Saluis Iuribus alienis. Harum nrarūm secreto Sigillo nro quo ut REX Hung. utimur impendenti cœmunitatū Vigere & Testimēto Literarum. **DATVM** per manus Fidei nri nobis dilecti Rēdi Ioannis Gubasoczij Episcopi Nitriēn. Iuriz ac Comitatus eiusdem supremi & perpetui Comitatus Consiarij nri & Aulae nrae per dictum Regnum nrūm Hung. Cancellarij in Cunitate nra Vienna, Austriae die septima Mensis Maij Anno Dni Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Primo. Regnorum nrōrum Romani vigesimo Tertio **HUNGARIAE** & Reliquorum vigesimo sexto, Bohemiae vero Anno vigesimo Quinto.

Leopoldus

Ioannes Gubasoczij
Episcopus Nitriensis

Ioannes Palatinus

tvrdzuje richtárovi, prísažným a ostatným obyvateľom mestečka Rožňava privilégiá udelené mestečku Rožňava kráľom Ľudovítom Jagelovským v Budíne 3. júna 1519 a potvrdené cisárom Ferdinandom III. Habsburským, uhorským kráľom, v Bratislave 28. januára 1638. Privilégiá sa týkajú daňových a colných slobôd na území Uhorska (*exemptio et libertatio telonialis, tributaria*) a tieto výsady môže mestečko Rožňava uplatňovať rovnakým spôsobom ako blízke mestečko Jelšava (*ad instar vicini opidi Iolsva*). Ide vlastne o oslobodenie Rožňavy od platenia daňových a colných (mýtnych) poplatkov. Listina obsahuje doslovné prepisy privilegálnej listiny kráľa Ľudovíta z roku 1519 a potvrdzovacej listiny Ferdinanda III. z roku 1638, ako aj ďalších listín z predchádzajúceho obdobia, týkajúcich sa týchto záležitostí.⁵⁰

Potvrdzovacia privilegálna listina Leopolda I. bola zverejnená na zasadnutí kongregácie Gemerskej stolice, ktorú viedol Mikuláš Andrassy, 13. novembra 1681 na hrade Krásna Hôrka a prijatá bola na konzistóriu Spišskej komory, ktorá bola na vtedajšom východnom Slovensku výkonným orgánom kráľovskej moci, 24. júna 1688 v Košiciach. 19-stranová listina je vlastnoručne podpísaná Leopoldom I., Joannesom Maholányim

(jeho kancelárom) a nitrianskym biskupom Joannesom Gubasoczom. Zo zachovaných archívnych dokumentov sa dozvedáme, že tak ako Leopold I. potvrdil Rožňave privilégiá v roku 1681, aj privilégiá uvedené v tejto listine boli neskôr v roku 1714 v Bratislave potvrdené Karolom VI. Táto listina sa v origináli nachádza taktiež v našom archíve.⁵¹ Listiny boli do štátneho archívu prevzaté s fondom Magistrát mesta Rožňava v roku 1969, kedy sa vytvorili nové priestory pre Štátny okresný archív v Rožňave po rekonštrukcii kaštieľa v Brzotíne.

⁵⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava (1323) 1418 – 1922*. Listina Leopolda I. Habsburského. Sign. 1681 A. Preklad listiny: Milena Ostroľucká.

⁵¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava (1323) 1418 – 1922*. Listina Karola VI. Habsburského. Sign. 1714 C

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fondy: Okresný národný výbor v Rožňave 1945 – 1960, Magistrát mesta Rožňava (1323) 1418 – 1922, Mestský národný výbor v Rožňave 1945 – 1990.

LITERATÚRA

BREZOVÁKOVÁ, Blanka. Politický zápas Anjouovcov o uhorskú korunu. In: *Historický časopis*, roč. 39, 1991, č. 6, s. 569-587. ISSN 0018-2575.

Dejiny Rožňavy I. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, n.p., 1978. 508 s.

BARTÓK, Matej. 700 rokov mesta Rožňavy. In: *Obzor Gemera*, roč. IV., 1973, č. 4, s. 117-119.

KLINCKO, Július. Rožňava (Úryvky z histórie nášho mesta). In: *Obzor Gemera*, roč. III, 1972, č. 1, s. 2-3.

ONLINE ZDROJE

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera Georgii Fejer bibliothecarii regii. Tomus sextus. Volumen I. Buda: Typis Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae 1830, s. 100-104. Dostupné na internete: <<https://books.google.sk/>> [cit. 2021-10-27].

Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása. Ed. János Hulfalvy. Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867. CX, 354, [7] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://real-eod.mtak.hu/id/eprint/6126>> [cit. 2021-10-10].

LENGYELOVÁ, Tünde a kol. *Thurzovci a ich historický význam.* Bratislava: Pro historia, 2012. 261 s. ISBN 978-80-89396-19-1. Dostupné na internete: <http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/2179455/Lengyelova_Thurzovci.pdf> [cit. 2021-10-26].

Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye. Ed. Samu Borovszky. Budapest: Apollo Irodalmi Társaság, 1904, s. 62. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/tartalomjegyzek.html>> [cit. 2021-10-28].

MARCINKO, Ján. Gelnické banské právo. In: *Zborník prednášok zo sympózia 140 rokov od vydania Všeobecného banského zákona, konaného 9. 6. 1994 v Spišskej Novej Vsi.* Spišská Nová Ves: BSP Magnetica, s.r.o., 1994, s. 4-11. Dostupné na internete: <<https://www.spisskanovaves.eu/storage/app/media/O%20meste/Strucna%20historia/milniky-historie-mesta-snv-01.pdf>> [cit. 2021-10-28].

WENZEL, Gusztáv. *Magyarország bányászatának kritikai története.* Budapest: A Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, 1880, s. 361-363 (digitalizát). Dostupné na internete: <https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanyta_rak_Banyaszat/?query=lip%C3%B3t&pg=2&layout=s> [cit. 2021-10-26].

ŽEMLIČKA, Josef. Arpádovská dynastie. In: *Akademická encyklopedie českých dějin.* Ed. Jaroslav Pánek. Zväzok 1 A – C. Praha: Historický ústav AV ČR, 2009, s. 97-98. ISBN 978-80-7286-147-7. Dostupné na internete: <<https://aecd.kpsys.cz/records/0992cadb-e642-4263-a1da-21c4a-b9e6309>> [cit. 2021-10-26].

CECHOVÝ ŽIVOT V ROŽŇAVE

Mgr. Sylvia Holečková

Banické múzeum v Rožňave

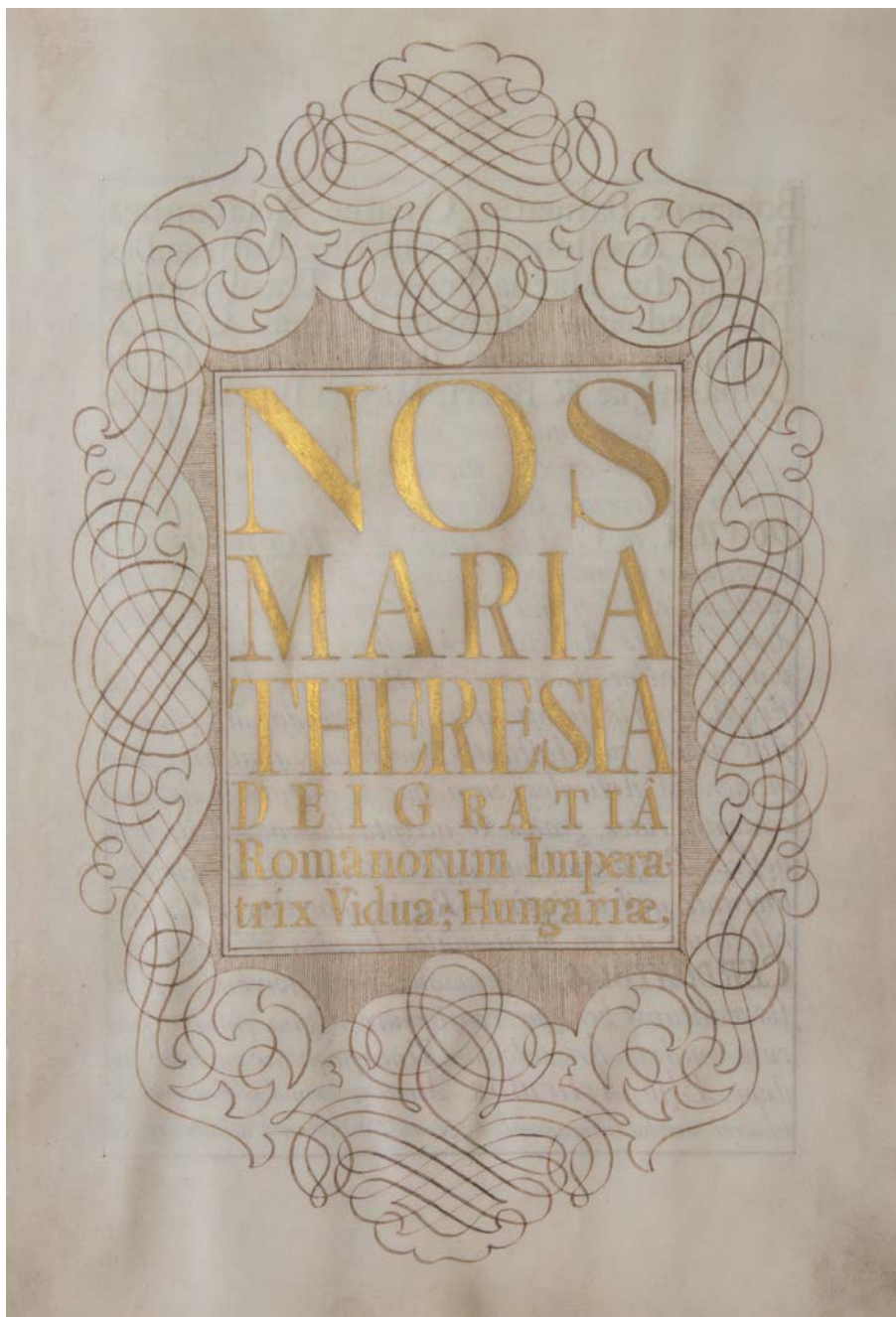
Céhélet Rozsnyón

A tanulmány a céhek kialakulásának gazdasági és társadalmi feltételeit, 17. és 18. századi fejlődését és megszűnésének okait vizsgálja kitérve az ipari termelés megindulásának és az első rozsnyói manufaktúrák (melyek bőrgyártásra és bőrfeldolgozásra, valamint cserépedények gyártására szakosodtak) létrejöttének körülményeire. Az elemzés elsősorban a bányászok céhének, vagyis saját nevén a bányászok testvériségének történetével foglalkozik részletesen, amelynek létrejötte feltehetően a 14. századra vezethető vissza. A szerző ezen kívül külön tárgyalja azokat a legrégebbi rozsnyói céheket is, amelyek a bányászok szükségleteinek kielégítése céljából alakultak (ilyen volt a cipészek, a mészárosok és a kovácsok céhe). A céheket kívülről megjelenítő céhjelvények – főként céhládák, céhbehívó táblák és céhes pecsétek – segítségével ugyanakkor a szerző további rozsnyói céheket is ismertet, amelyek a különböző történelmi korszakokban több mint 40 mesterség létrejöttét segítették elő Rozsnyón. A tanulmányban felhasznált rendkívül gazdag és ritka forrásanyag, amely ma a Rozsnyói Bányászati Múzeum gyűjteményében található, a rozsnyói céhélet elválaszthatatlan részét képezte.

Od sústredenia sa remesiel do stredovekých miest až do polovice 19. storočia sú dejiny remesla na Slovensku späté s cechmi. Boli to stavovské organizácie združujúce majstrov jedného alebo viacerých príbuzných reme-

siel v jednom meste alebo v jednej oblasti.⁵² Mali hlavne organizačnú a hospodársko-správnu funkciu. Ich členovia sa kolektívne a pod

⁵² ŠPIESZ, Anton. *Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku*. 1. vyd. Martin: Osveta, 1983, s. 31

*Artikuly cechu garbiarov v Rožňave, potvrdené Máriou Teréziou, 1778 – titulný list.
Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV. Foto: Štefan Fábíán.*

cechovými symbolmi zúčastňovali na náboženských obradoch, dbali na slušné správanie sa majstrov a tovarišov, dôstojné vystupovanie na verejnosti, podporu chorých a starých členov, vdov a sirôt a pochovávanie zomretých členov a ich rodinných príslušníkov. V hospodárskom živote miest zohrali cechy dôležitú úlohu. Vďaka nim získali remeselníci v mestách významné postavenie a zároveň sa stali významným zdrojom príjmov.

Z troch typov cechovníctva – anglického, francúzskeho a nemeckého – sa na území Slovenska udomácnil nemecký typ, ktorý bol v Európe najrozšírenejším. Jeho najdôležitejšou črtou bolo povinné členstvo v cechoch pre všetkých remeselníckych majstrov.

Základným právnym dokumentom existencie cechu boli cechové artikuly. Písané boli na pergamenové listy, od 18. storočia do kníh. Obsahovali práva a povinnosti príslušníkov cechu, ich vzájomný vzťah, zvyklosti v súkromnom, verejnom a cechovom živote. Cechové artikuly museli byť schválené vrchnosťou – mestským magistrátom alebo zemepánom, od 18. storočia kráľovskou kanceláriou alebo panovníkom. Úvod patrilo histórii vzniku cechu, koniec klauzule, datovaniu, podpisu a pečati potvrdzovateľa.⁵³ Okrem právnej mali aj symbolickú a ceremoniálnu funkciu, pretože symbolizovali legál-

nosť, česť a spravidla aj starobylosť cechu. Jazykom cechových artikúl bola latinčina a nemčina, neskôr aj maďarčina a slovenčina. Okrem cechových artikúl si cechy viedli aj protokoly, knihy majstrov a tovarišov, mali aj vlastného zapisovateľa – notára.

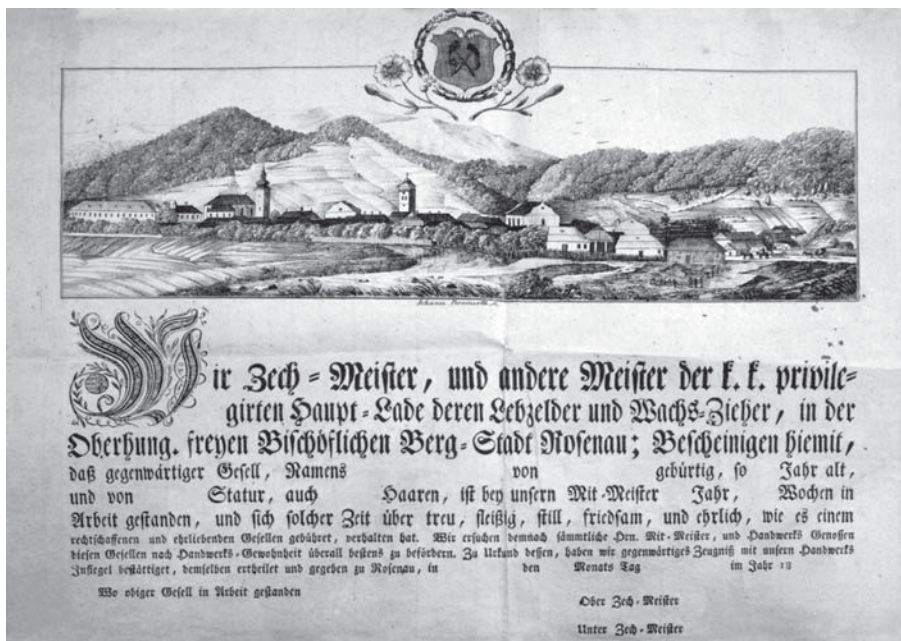
Už v stredoveku sa na území Slovenska, tak ako v západoeurópskych krajinách, vytvorili a všeobecne rozšírili tri stupne remeselníkov, a to majstri, tovariši a učni.

Na čele cechu stál cechmajster (niekedy i dvaja). Bol volený na obdobie jedného roka všetkými majstrami cechu. Jeho povinnosťou bolo dozerať na zachovanie obsahu cechových artikúl, na správanie sa a súkromný život členov cechu, výchovu učňov a prácu v dielni. Predsedal cechovým schôdzam, mal právo súdiť členov cechu, kontroloval kvalitu výrobkov v dielnach a na trhoch. Opatroval cechovú truhlicu a bol cechovým pokladníkom. Reprezentoval cech pred vrchnosťou a zároveň obhajoval záujmy cechu a jeho členov. Oproti majstrom mal rôzne výhody.

Ďalšími členmi cechu boli majstri. Oslovovali sa páni bratia a ich manželky panie sestry. Podľa veku sa delili na starších a mladších, z čoho vyplývali aj ich funkcie. Starší mali byť dobrým príkladom mladším. Boli povinní viesť bezúhonný súkromný život, mali zakázané vzájomné sváry, bitky a ohovárania.

Tovariši boli mládenci s ukončeným učňovským vzdelaním. Byt

⁵³ MARTULIAK, Pavol. Nevšednosť cechovej každodennosti. In: *Historická revue*, roč. 5, 1994, č. 2, s. 10-12.

Majstrovský list cechu medovníkárov a voskolejárov s vedutou Rožňavy od Johanna Baumertha, 20. roky 19. storočia. Banické múzeum v Rožňave, zbierkový fond: História I.

Foto: Štefan Fábíán.

a stravu dostávali od majstrov, u ktorých pracovali. Aby vystačili s menším platom, nesmeli sa oženiť. Celibát tovaríšov zrušila až Mária Terézia v roku 1770.⁵⁴ Pri väčších cechoch mohli mať tovariši aj vlastné cechy. Po určitom čase sa každý tovariš musel vybrať na vandrovku, ktorá trvala 2 – 3 roky, a potom absolvovať majstrovský rok u niektorého z majstrov. Počas vandrovky bol tovarišovi vyhotovený vandrovný list, ktorý od roku 1816 nahradila vandrovná knižka.⁵⁵ Svoju spôsobilosť v remesle musel tovariš dokázať vyhotovením majstrovského kusu pod prísny dozorom majstrov.

⁵⁴ Tamtiež, s. 10.

⁵⁵ Tamtiež.

Nemohol teda klamať a preukázať sa cudzou prácou. Hotový majstrovský kus sa stal majetkom cechu. Po prijatí majstrovského kusu tovariš zaplatil predpísanú taxu a cechu vystrojil slávnostnú hostinu. Až potom ho cech vyhlásil za plnoprávneho majstra, väčšinou pasovaním. Zložil prísahu na artikuly a po zapísaní do cechovej knihy mu bol vydaný majstrovský list. Potom si mohol založiť dielňu a do roka sa musel oženiť.

Najnižší stupeň hierarchie tvorili učni. Mohli sa nimi stať len chlapci pochádzajúci zo zákonitého manželstva, čo museli dokázať rodným listom. Učňovská doba trvala 3 - 4 roky, výnimočne až 8 rokov. Po skončení učňovského času majster

predviedol učňa pred cech. Po tom, ako zaplatil taxu a pripravil malé pohostenie, mu bol vydaný výučný list a zaradili ho do zoznamu tovarišov.

BANÍCTVO AKO ROZHODUJÚCI ČINITEĽ HOSPODÁRSKEHO

A SPOLOČENSKÉHO ŽIVOTA

Najstaršou písomnou zmienkou o Rožňave je listina kráľa Ondreja III. z 3. februára 1291. Ďalšími listinami kráľ potvrdil donáciu Rožňavy i nového majiteľa, ktorým sa stal arcibiskup Lodomír a ostrihomské arcibiskupstvo. Skutočnosť, že panovník daroval Rožňavu, svedčí o bohatosti územia. Donácia mesta z roku 1291 bola len začiatkom procesu premeny banského mesta na mesto zemepanské, neskôr v roku 1776 bolo v meste zriadené samostatné biskupstvo.

V období stredoveku sa stalo baníctvo rozhodujúcim hospodárskym odvetvím, ktoré prinieslo Rožňave a okoliu stredovekú slávu. V 12. a 13. storočí bolo mesto Rožňava a okolie kolonizované nemeckými kolonistami, ktorí zaujali rozhodujúce postavenie v baníctve, hutníctve i v remeselníckych odvetviach. Už od 12. storočia sa priamo na území mesta ryžovalo zlato⁵⁶ a dobývali sa aj strieborné a medené rudy. V 14. storočí nastala v banskej ťažbe obrovská konjunktúra. Okrem striebra a medi

sa veľká pozornosť venovala ťažbe zlata. Okolo polovice 15. storočia sa baníctvo dostalo do krízy, na rozhraní 15. a 16. storočia už však opäť rozkvitlo, a to hlavne vďaka bohatým náleziskám rúd a vďaka zavádzaniu novej techniky do baníctva. V 16. storočí sa v Rožňave ťažilo hlavne zlato, striebro a meď, v druhej polovici storočia sa začala ťažiť železná ruda. Od polovice 16. storočia zasiahli mesto turecké ťaženia. Avšak i vplyvom morovej epidémie (1644 – 1645) baníctvo v meste v polovici 17. storočia opäť upadlo. Všetky pokusy pozdvihnúť ho na úroveň 15. – 16. storočia boli neúspešné. Hlavnou príčinou úpadku baníctva neboli vonkajšie faktory, ale predovšetkým vyčerpanie ložísk zlata, striebra a medených rúd. V 17. a 18. storočí sa ťažba začala orientovať na železnú rudu a antimón. Prudký rozvoj železrudného baníctva nastal v meste v 2. polovici 19. storočia.

BANÍCKE BRATSTVO NA SPÔSOB CECHU

Stredoveká sláva Rožňavy vďaka ťažbe drahých kovov – zlata, striebra a medi – spadá do obdobia nemeckej kolonizácie. Nemeckí kolonisti, pochádzajúci z vyspelejších hospodárskych a sociálnych pomerov a zároveň privilegovaní uhorskými panovníkmi, v podmienkach Rožňavy hlavne baníci z Bavorska, Durínska a Saska, priniesli so sebou potrebu združovať sa. Združenia baníkov – bratstvá - fungovali na spôsob cechu.

⁵⁶ BATTA, Štefan. *Dejiny baníctva Rožňavy a okolia*. Rožňava: 1981. Rukopis, s.78. Archív Banického múzea v Rožňave.

Vyspelosť baníckych aktivít v Rožňave v európskom meradle potvrdzuje existencia rožňavského baníckeho cechu. Prvý autor histórie Rožňavy József (Jozef) Mikulik predpokladá jeho vznik (uvádza slovo cech) začiatkom 14. storočia, v období panovania kráľov z Anjou.⁵⁷ O existencii tohto združenia baníkov, bratstva na spôsob cechu, svedčí i stredoveká tabuľová malba Metercia (známa aj pod názvom Svätá Anna Samotretia), ktorú si v roku 1513 dalo toto bratstvo namaľovať na znak sľubu vernosti svojej patrónke Sv. Anne. Najcennejším prínosom diela je verné a realistické zobrazenie jednotlivých momentov baníckej činnosti. Objednanie Metercie svedčí o dobrej finančnej situácii združenia baníkov, veď tabuľová malba určená ako oltárny obraz musela stáť nemálo finančných prostriedkov.

Existenciu baníckeho cechu potvrdzujú aj údaje z roku 1578, podľa ktorých iba v Rožňave tvorili baníci väčšiu spoločenskú skupinu a len tu mali aj organizáciu na spôsob cechu.⁵⁸

Veľavravné sú zápisnice zo zasadnutia mestskej rady z 1. polovice 17. storočia. Cech baníkov obdaroval v roku 1633 novozvoleného richtára dvoma džbánmi vína, v roku 1637 pol toliarom

Zvolávacia tabuľka cechu baníkov, 1714. Banícke múzeum v Rožňave, zbierkový fond: História I. Foto: Štefan Fábíán.

a v roku 1652 jedným džbánom vína.⁵⁹ Tieto skutočnosti poukazujú na postupné ochudobňovanie cechu baníkov, čo môže súvisieť s úpadkom baníctva v meste v polovici 17. storočia. Po roku 1666 už nemáme o baníckom cechu žiadne správy.⁶⁰

Až začiatkom 18. storočia sa objavil údaj o zvolávacej tabuli rožňavského baníckeho cechu z roku 1714 a neskôr o zástave baníckeho cechu

⁵⁷ MIKULIK, József. *Magyar kiskvárosi élet 1526-1715*. Rozsnyó: Kovács Mihály Könyvnyomdája, 1885, s. 49.

⁵⁸ BATTA, Štefan. *Dejiny baníctva Rožňavy a okolia*. Rožňava: 1981. Rukopis, s. 182. Archív Baníckeho múzea v Rožňave.

⁵⁹ MIKULIK, József. *Magyar kiskvárosi élet 1526-1715*. Rozsnyó: Kovács Mihály Könyvnyomdája, 1885, s. 49.

⁶⁰ Tamtiež, s. 50.

s datovaním 1753.⁶¹ V tomto období už fungovalo baníctvo na úplne iných princípoch. Banícky cech mohol fungovať sčasti z nostalgie a do popredia sa z hľadiska potreby mať združujúci subjekt začali dostávať bratské pokladnice, ktoré si členovia bratstiev (cechov) zriaďovali v záujme sociálnych istôt. Z nazbieraných zdrojov poskytovali príspevky svojim členom v prípade choroby, pohrebu člena rodiny či ďalších nepredvídaných okolností.⁶²

PREMENA BANSKÉHO MESTA NA MESTO REMESELNÍCKE

Už v 15. – 16. storočí tvorili v Rožňave remeselníci významnú vrstvu obyvateľstva. Do konca 16. storočia malo mesto remeslá nevyhnutne potrebné pre život obyvateľstva alebo pre baníctvo a hutníctvo. Za krátky čas sa však zmenilo na mesto s početnými cechmi a už v 17. storočí patrilo medzi najvýznamnejšie remeselnícke strediská v Uhorsku. V 18. storočí po úpadku baníctva sa Rožňava stala remeselníckym mestom.

NAJSTARŠIE ROŽŇAVSKÉ CECHY

Prvé cechy v Rožňave vznikli v 2. polovici 16. storočia. Boli to akési obslužné združenia pre banícku

činnosť, pre baníctvo mimoriadne dôležité. Súviseli teda s uspokojovaním potrieb baníkov. Boli to ševci, mäsiari a kováči, ktorí produkovali najnevyhnutnejšie produkty pre činnosť baníkov. Ševci vyrábali obuv, kováči spracovávali vyťažené železo, vyrábali železka potrebné pre prácu v baniach a pracovné nástroje. Mäsiari okrem zásobovania potravinami dodávali aj loj na svietenie v baniach, kožu na výrobu kožených nádob pre vertikálnu banskú dopravu a na zhotovenie fleku - koženej zástery, ktorá chránila odev. Po výrobkoch tohto cechu bol ohromný dopyt. Mäsiari patrili medzi najbohatších remeselníkov a voči mäsiarom z iných miest mali výsadné postavenie. Za účelom zachovania baníckeho charakteru mesta a jeho privilégií poskytovalo mesto baníkom zo strany cechov niektoré výhody, napríklad prednostné právo nákupu loja na sviečky, nákup kože pre banské účely za zvýhodnené ceny, lacnejšie ostrenie a brúsenie nožov kováčmi.

ROZMACH ROŽŇAVSKÉHO CEHOVNÍCTVA

Novovznikajúce cechy si spravidla vypožičiavali cechové artikuly od už existujúceho cechu vo väčšom meste, väčšinou za poplatok. Vytváral sa tak vzťah tzv. materských a filiálnych cechov. V takomto vzťahu mal rozhodujúce slovo v spore materský cech.⁶³ Hlavne v men-

⁶¹ Banícke múzeum v Rožňave, zbierkové fondy História I a Baníctvo, H-2204 a B-7.

⁶² MARTULIAK, Pavol. *Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva 1845-1995*. Eko: Agroinštitút Nitra, 1995, s. 19, ISBN 80-7139-018-3.

⁶³ HOUDEK, Ivan. *Cechovníctvo na Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin: Muzeálna slovenská spoločnosť, 1943, s. 81

ších mestách, kde boli príslušníci jednotlivých remesiel menej zastúpení, dochádzalo k zlučovaniu predovšetkým príbuzných remesiel a k tvorbe spoločných cechov, kde mali členovia cechu rovnaké práva a cechmajstrov si volili striedavo zo zastúpených remesiel.

V 17. a 18. storočí vznikali v Rožňave neustále nové cechy. Artikuly si väčšinou požičali z iných miest, hlavne z Košíc, Bratislavy a Kremnice.

Presný počet cechov sa nedá zistiť. Cechy vznikali, zanikali, spájali sa s inými cechmi, neskôr sa opäť osamostatnili. Bližšie údaje o ich počte nachádzame v rožňavských mestských knihách. Podľa starodávneho zvyku sa každoročne po voľbách predstavovali cechy novozvolenej mestskej rade a richtárovi a pri tejto príležitosti im dávali dary. Boli to výrobky príslušného cechu, víno a peniaze.

V roku 1637 mesto evidovalo 15 cechov.⁶⁴ V roku 1689 sa pred richtárom a novozvolenou mestskou radou predstavilo 12 cechov,⁶⁵ v roku 1695 prinieslo novej mestskej rade a richtárovi dary 15 cechov. Pivovarnícky cech daroval 2 džbány vína a 1 toliar, kramári fľašu vína, funt čierneho korenia a funt dumbiera, čižmári 2 džbány vína a 1 pár čižiem, kožušníci 2 džbány vína a líščiu kožu, gombičkári džbán vína a hodvábné gombíky na

dolomán, krajčíri 2 džbány vína a 1 toliar, tkáči 2 džbány vína a 1 obrus, súkenníci 2 džbány vína a 1 toliar, klobučníci džbán vína, čierny maďarský klobúk a 1 toliar, zámočníci 1 uzdu a 2 džbány vína, debnári 2 džbány vína a 1 toliar, stolári džbán vína a 1 kreslo, kováči džbán vína a niekoľko podkov, garbiari džbán vína a kus podošvy na bačkory a nožiarsky cech 2 džbány vína a nôž s perleťovou rúčkou. V roku 1697 sa predstavilo 16 cechov a o rok neskôr 15 cechov. V roku 1700 to bolo 17 cechov⁶⁶ a v roku 1709 až 20 cechov: pivovarníci, krajčíri, stolári, klobučníci, garbiari, gombičkári, čižmári, zlatníci, ševci, tkáči, medikováci, súkenníci, nožiari, kramári, zámočníci, kožušníci, hrnčiari, kováči, mäsiari a mlynári.⁶⁷ V roku 1801 bolo v Rožňave zastúpených 21 cechov.⁶⁸

Pri voľbách do novozvolenej mestskej rady sa nepredstavovali vždy všetky cechy. Ich počet kolísal a niektoré sa pri týchto príležitostiach neprejavovali.

Samostatné cechy mohli mať minimálne 3 remeselníci. Majstri remesiel, ktorí v meste nemali svoj cech, sa stávali členmi príbuzného remesla alebo členmi cechu svojho remesla v inom meste. Napríklad rožňavskí medovníkári, ktorí boli členmi krajinského cechu v Bratislave, sa v roku 1736 stali členmi cechu levočských medovníkárov

⁶⁴ *Dejiny Rožňavy I.* Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 207.

⁶⁵ Tamtiež, s. 209.

⁶⁶ Tamtiež, s. 210.

⁶⁷ Tamtiež, s. 213.

⁶⁸ Tamtiež, s. 301.

a niektorí začiatkom 19. storočia i členmi košického cechu.⁶⁹ Vlastný cech mali v Rožňave v roku 1820.

SÚDNA PRÁVOMOC CECHMAJSTRA A MESTSKEJ RADY

Právo súdiť a trestať príslušníkov cechu v menších priestupkoch, pre živnostenské prečiny a mravnostné poklesky mal cechmajster. Tresty spočívali v dodaní istého množstva vosku (na sviece, do kostola, na púte) a v peňažných pokutách. Často sa však vymeriavali i telesné tresty ako výplata korbáčom, feruľou⁷⁰ a lopatou a vynášali sa i rozsudky nad stratou slobody. Najväčším trestom však bolo vylúčenie z cechu.

Medzi cechmi vznikali často spory, ktorých predmetom bolo právo vyrábať určitý druh výrobkov. Týkali sa predovšetkým príbuzných odvetví. Na všetky cechové spory sa vzťahovala súdna moc richtára a mestskej rady. V roku 1693 sa na nožiarov sťažoval cech kováčov, že vyrábajú rovnaké kosáky ako oni a na trhoch im tieto nedovolia predávať. Stolári vystúpili so svojou sťažnosťou proti mlynárom a žiadali, aby nevykonávali stolárske práce a aby nedržali vo svojom cechu stolárske náradia. Mlynári pravdepodobne vykonávali nevyhnutné stolárske práce vo vlastnej

rézii.⁷¹ Niektoré neprekonateľné spory však často viedli i k zániku spoločného cechu a k vzniku nových samostatných cechov. Príkladom sú rožňavskí halenári a krajčíri. Vzájomné spory v ich spoločnom cechu vyvrcholili v roku 1795. V roku 1801 už mali samostatné cechy.⁷²

Predmetom súdnej právomoci mestskej rady bolo i riešenie sporov medzi cechmi a občanmi. V takomto prípade mestská rada sťažnosť dôkladne preverila a ak zistila jej opodstatnenie, prijímala prísne opatrenia. Pokiaľ však sťažnosť nebola oprávnená, boli jej aktéri potrestaní. Upozorňovala preto občanov, aby so sťažnosťami, ktoré nemôžu dokázať, t. j. klebetami, nepredstupovali pred mestskú radu. V roku 1689 sa museli hrnčiari zriecť ťažby hlíny z časti Pomahaja, pretože pri jej prevážaní cez pozemok Mártona (Martina) Mészárosa a ďalších občanov spôsobili škodu na ornici.⁷³

Potrestaný bol aj ten, kto narušil dobré spolunažívanie medzi cechmi alebo remeslo druhého znevážil. V roku 1635 zámočník János (Ján) Puskás vyhlásil, že bude radšej zbíjať, akoby sa mal stať ševcom. Richtár ho za tento výrok potrestal tým, že musel pohostiť celý cech

⁶⁹ Tamtiež, s. 302.

⁷⁰ Pôvodne palica na vykonávanie telesných trestov, neskôr symbol moci a funkcie cechmajstra.

⁷¹ SULÁN, Béla. *Céhélet Rozsnyón a XVIII. században*. Rozsnyó: n. v., 1941, s. 9.

⁷² *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 303-304.

⁷³ SULÁN, Béla. *Céhélet Rozsnyón a XVIII. században*. Rozsnyó: n. v., 1941, s. 9-10.

ševcov a požiadať o prepáčenie.⁷⁴ Mesto v takomto prípade vyhotovilo záznam o ohováraní príslušného cechu a o tom, že previnilec určenému trestu vyhovel.

Najčastejšie a najzávažnejšie sťažnosti, ktoré musela riešiť mestská rada s richtárom, sa týkali fušerstva. Členstvo v cechoch bolo povinné. Podľa artikúl jednotlivých cechov, ktoré boli mimoriadne prísne, mal právo vyrábať a predávať výrobky za určitú cenu len ten remeselník, ktorý bol jeho členom. Porušenie týchto zásad sa prísne zakazovalo a posudzovalo sa ako fušerstvo. Nikto teda nemal vykonávať remeslo druhého okrem toho, ktorému sa sám dobre vyučil. Na základe častých sťažností cechmajstrov a majstrov richtár povolil, že v prípade, ak natrafia na fušerské náradia alebo výrobky, môžu tieto zničiť alebo si ich prisvojiť. Podobne sa postupovalo aj proti kšeftárom. Vo viacerých prípadoch sa však v Rožňave stretávame v súvislosti s fušerstvom so zvláštnym prístupom mestskej rady k problémom zásobovania obyvateľstva. Výnimku urobila mestská rada napríklad v roku 1701, keď povolila chudobnému medovníkárskemu majstrovi Mihályovi (Michalovi) Safránkovi piecť a predávať medovníky, aby mohol z tejto činnosti vyžiť a zo zvyšného príjmu zaplatiť vstup do cechu.⁷⁵

TRH, OBCHOD, OBCHODNÍCI
Cechy sa usilovali vylúčiť konkurenciu medzi svojimi členmi a konkurenciu z iných miest. Často ju poctivovali rožňavskí mäsiari, keďže cudzí mäsiari predávali mäso lacnejšie ako domáci. Veľkou konkurenciou pre rožňavských súkenníkov boli v 30. rokoch 17. storočia súkenníci z Radnoviec.⁷⁶

Remeselníci vyrábali svoje výrobky pre trh a obchod a neorientovali sa len na bezprostrednú objednávku zákazníka. Najväčší význam mal týždenný trh. Začínal sa v piatok popoludní a do desiatej hodiny v sobotu mali právo nakupovať iba Rožňavčania.⁷⁷ Toto malo zabezpečiť výhodnejšie podmienky pre rožňavských remeselníkov a kupcov na nákup tovarov a surovín, ale tiež umožniť širším vrstvám rožňavských obyvateľov nákup obilia a iných potravín. Predaj začali a aj skončili cechmajstri. Trhy sa konali na námestí, kde mali jednotlivé cechy drevené stánky umiestnené okolo veže. V roku 1748 tu mali stánky cechy gombičkárov, čižmárov, hrnčiarov, garbiarov, súkenníkov, mäsiarov a niekoľko drevených búd patrilo kramárom, v roku 1766 k nim pribudli aj stánky ševcov, krajčírov a kožušníkov.⁷⁸ Okrem remeselníkov sa v Rožňave vytvorila i skupina kupcov, ktorá sa zaoberala výlučne obchodom. Najvýznamnejším obchodným odvetvím, v ktorom

⁷⁴ Tamtiež, s. 9.

⁷⁵ SULÁN, Béla. *Céhélet Rozsnyón a XVIII. században*. Rozsnyó: n. v., 1941, s. 10.

⁷⁶ *Dejiny Rožňavy I.* Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 206.

⁷⁷ Tamtiež, s. 281.

⁷⁸ Tamtiež, s. 282.

*Truhlica cechu krajčirov, 1795.
Banícke múzeum v Rožňave,
zbierkový fond: História I. Foto: Štefan Fábíán.*

Rožňava nadobudla regionálny význam, bol obchod s plátnom, medom a voskom. Pre rožňavských obchodníkov vydal artikuly cisár František I. v roku 1827.⁷⁹

CECHOVÉ INSÍGNIE

V cechovom živote alebo pri prezentácii cechu navonok sa používali cechové insígnie. Patrili k nim cechová truhlica, pečatidlo, zvolávacia tabuľka, zástava, cechové prestieradlo, drevená feruľa, cechové kanvy a nádoby a cechový vývesný štít, slúžiaci na označenie remeselníckej dielne, umiestnený na dome cechmajstra. Spravidla mali obradnú funkciu, používali sa pri náboženských obradoch, cechových schôdzach a zábavách. Za najdôleži-

tejšie a najtypickejšie prvky na nich možno považovať cechové znaky, medzi ktorými dominujú prevažne remeselnícke nástroje a výrobky, prípadne atribúty svätých, ktorí boli patrónom daného remesla. Ak išlo o cechy združujúce viaceré remeslá, bol cechový znak kompozíciou viacerých výrobkov a nástrojov symbolizujúcou každé z nich. Ich vyhotovenie a umelecké spracovanie záviselo od doby vzniku, dielne, majstra, ale i majetnosti cechu. Inventár cechov však nebol vždy takýto bohatý. Okrem artikúl a pečatidiel sa ďalšie začali objavovať až v 17. storočí.⁸⁰ Cechové insígnie a písomnosti boli uložené v truhlici, iné predmety, ako nádoby z cínu, medi, skla, dreva,

⁷⁹ Tamtiež, s. 288.

⁸⁰ HOUDEK, Ivan. *Cechovníctvo na Slovensku*. Turčiansky Svätý Martin: Muzeálna slovenská spoločnosť, 1943, s. 85.

Pečatidlo cechu tkáčov, 1623. Banícke múzeum v Rožňave, zbierkový fond: História I. Foto: Štefan Fábíán.

Pečatidlo cechu mäsiarov, 1748. Banícke múzeum v Rožňave, zbierkový fond: História I. Foto: Štefan Fábíán.

Kanva cechu kováčov, 1732. Banícke múzeum v Rožňave, zbierkový fond: História I. Foto: Lukáš Ďurán.

ďalej ferule, kožené vedrá na hasenie požiarov, boli uložené na polici alebo v skrini.

Cechové truhlice slúžili na ukladanie písomností: artikúl, privilégií od panovníkov, protokolov, diárov, účtovných kníh, majstrovských listov, vysvedčení, vandrovných knižiek a korešpondencie. Uchovávali sa v nich aj pečatidlá, zvolávacie tabuľky, sošky patrónov, písacie rekvizity a korbáče. Vzhľadom a výzdobou vyjadrovali prestíž cechu. Najjednoduchšie boli hladké, väčšinou však boli bohato zdobené intarziami, rezbami, cechovými znakmi, bohato okované. Obyčajne mali dva zámky a dva rozdielne kľúčce, z ktorých jeden bol u cechmajstra a druhý u vicemajstra. Ich otvorením a zatvorením sa ohraničoval začiatok a koniec schôdze.

Cechové pečatidlá sa používali pri zápisoch do cechových listín

a vandrových knižiek a pri pečate-ní cechových úradných listín.

Cechové zvolávacie tabuľky slúžili na zvolávanie všetkých členov cechu na cechové schôdze. Dokazovali legitimitu, právo cechmajstra ako zákonne voleného predstaveného cechu. Tabuľka zároveň znamenala, že osoba, ktorá sa ňou preukazuje, je hodnoverná. Niekedy bola opatrená schránkou na uloženie správy.

Cechové nádoby sa používali na hostinách a pri cechových obradoch. Patrili sem kanvy, krčahy, džbány, fľaše, čutory, pinty, poháre a taniere rozmanitej podoby. Väčšie z nich slúžili na donášanie nápojov, menšie na pitie. Často sú datované a opatrené menami cechmajstra a iných členov cechu.

CECHOVÉ ZVYKLOSTI

K cechovému životu patrili aj mnohé zvyklosti. Boli to zábavy, obrady, maškarády a fašiangové pochody. K cechovým zvyklostiam patrili i veľké hostiny, na ktorých sa ponúkalo množstvo vyberaných jedál a nápojov. Náklady boli hradené buď jednotlivcom, kvôli ktorému sa hostina organizovala alebo cechovou pokladnicou. Podnetom na veľké hostiny cechu boli cechové schôdze spojené s prijímaním nových členov, t. j. oslobodením učňov, povýšením tovarišov na majstrov a voľbou cechmajstra. Po voľbe nového cechmajstra majstri slávnostne preniesli cechovú truhlicu do domu nového cechmajstra. Po skončení učňovského času, keď sa učeň stal plnoprávnym tovari-

šom, učeň pohostil cech, predniesol niekoľko prípitkov a do dna vypil vínom naplnený pohár. Hostiny na jeden raz do roka obmedzila až Mária Terézia.⁸¹

Zvyklosti sa zachovávali aj pri zvolávaní cechovej schôdze, keď cechová tabuľka kolovala medzi členmi cechu alebo s ňou obchádzal najmladší majster.

Cechy sa tiež hromadne zúčastňovali na pohrebe zosnulých členov cechu a ich rodinných príslušníkov. Truhlu nebožtíka prikryli smútočným cechovým rúchom a odprevádzali ju na cintorín v dvojstupoch. Vpredu kráčal mladý majster s cechovým krížom. Cechy sa hromadne zúčastňovali aj na zádušnej omši.

ZÁNIK CECHOV

Životné, hospodárske, politické a spoločenské pomery v polovici 19. storočia sa v porovnaní so stredovekom, obdobím vzniku cechového zriadenia, zmenili na nepoznanie. Organizačná forma remesiel a cechov, ktorá bola vo svojich obdobiach rozkvetu a zenitu dômyselná a životaschopná, sa stala zastaranou a neaplikovateľnou na podmienky 19. storočia.

Zánik cechov a príčiny ich rozkladu sa zakladali na vonkajších i vnútorných vplyvoch charakteristických aj pre rožňavské cechy a cechovníctvo. Na strane vonkajších vplyvov to bol predovšetkým vznik a rozvoj manufaktúr alebo všeobecne rozvoj tová-

⁸¹ MARTULIAK, Pavol. Cechová svojráznosť. Pod visačkou kvality. In: *Historická revue*, roč. 6, 1995, č. 3, s. 9.

renskej výroby. Táto už vo väčšine výrobných odvetví používala na pohon strojov a zariadení inú než ľudskú silu s využitím energie palív a zavedením delby práce. Súhrn týchto aspektov umožňoval továrenskej výrobe lepšie pokryť stále sa zvyšujúce materiálne potreby obyvateľstva. V Rožňave boli toho svedkami dve miestne manufaktúry – Markova manufaktúra na spracovanie kože a rožňavská kameninová manufaktúra.

Vnútorne vplyvy spočívali predovšetkým v rozmachu rozličných zlozvykov v cechoch, v strate patriarchálnosti, kamarátstva, súdržnosti a v poklese pracovnej a spoločenskej harmónie, umocnenej vznikom osobitných skupín majstrov a tovarišov. Oba tieto vplyvy sú evidentné aj v Rožňave.

Už v 17. – 18. storočí bola mestská rada v Rožňave nútená prerokovať rad otázok, ktorých riešenie úzko súviselo s vývojom remesiel a právomocami cechov. V druhej polovici 18. storočia nastali v živote cechov negatívne vplyvy. Aj zápisnice mestskej rady obsahujú od konca 18. storočia rad záznamov o poklese morálky v cechoch. Charakteristické bolo hýrenie, časté zábaavy, pitie, ohováranie a hrešenie.⁸² Množili sa neoprávnené finančné a fyzické tresty, získané peniaze sa prepili. Tak ako v celospoločenskom vývoji, aj v Rožňave bol prítomný rozmach zlozvykov a pracovnej a spoločenskej disharmónie.

V roku 1784 mestská rada v Rožňave vypracovala opatrenia pod názvom *A Mesterség jó Rendtartásoknak be hozattatása iránt való Rosnyai Tanácsnak Vélekedése*⁸³ (Nariadenie mestskej rady na dodržanie zásad dobrého remesla), ktoré schválil rožňavský biskup, župný úrad aj kráľovský poverenec. Týmto nariadením zanikla právoplatnosť artikúl vydaných pre jednotlivé cechy a vymedzili sa artikuly platné a záväzné pre všetky cechy v Rožňave. Nariadenie zároveň znížilo poplatky za vstup do cechu, obmedzilo počet cechových schôdzí na štyri ročne a upozornilo cechy, že finančné prostriedky získané z rôznych trestov sa nemajú míňať na hýrenie, ale na podporu chorých tovarišov alebo ako pohrebné príspevky. Pokiaľ by k takýmto udalostiam nedošlo, peniaze si mali spravodlivo rozdeliť členovia cechu medzi sebou. Toto na svoju dobu veľmi progresívne nariadenie zabezpečilo aj dozor nad dodržiavaním týchto zásad, a to delegovaním jedného člena mestskej rady na každú schôdzu jednotlivých cechov. Týmto nariadením mestská rada podriadila svojej pôsobnosti cechový život v meste Rožňava.⁸⁴

ZÁVER

V Rožňave vytvorilo cechy v rôznych historických obdobiach viac ako 40 remesiel. Najviac v oblasti spracovania textilu, kožušín, kovu a dreva.

⁸² SULÁN, Béla. *Céhélet Rozsnyón a XVIII. században*. Rozsnyó: 1941, n. v., s. 10.

⁸³ Tamtiež.

⁸⁴ Tamtiež.

Cechy boli v Uhorsku úradne zrušené v roku 1872 tzv. priemyselným zákonom. Nezanikli však zo dňa na deň, mnohé z nich sa pretransformovali na remeselnícke spoločenstvá (spolky).

Po zániku cechov zostalo množstvo pamiatok, ktoré dokumentujú bohatý cechový život v Rožňave, charakterizovaný množstvom úspechov, ale i pádov. Písomnosti i početné úžitkové predmety sa stali nepotrebnými. Časť tohto materiálu zachránilo Mestské múzeum v Rožňave, ktoré po zjednotení sa s rožňavským Bansko-hutníckym múzeom dodnes vyvíja činnosť a plní svoje poslanie pod názvom Banícke múzeum v Rožňave. Sídli v budove, ktorá bola pôvodne centrálnou administratívnou budovou

Markovej manufaktúry na spracovanie kože a ktorá sa ako jediná z jej rozsiahlej zástavby zachovala.

V podmienkach Baníckeho múzea v Rožňave sa zachovali cechové truhlice, cechové pečatidlá, zvolávacie tabuľky, cechové kanvy a nádoby, vývesný štít a zlomok písomného materiálu. Veľká časť písomností sa nachádza v rožňavskom archíve a v ďalších slovenských i zahraničných archívoch. Vzácný 300 – 500 rokov starý materiál, ktorý sa podarilo zachrániť z obdobia existencie rožňavských cechov, dokumentuje niekdajší veľmi čulý a významný cechový život v meste a dnes je významným prameňom poznania histórie remeselníctva a cechového života v Rožňave.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava, fond Magistrát mesta Rožňava 1323 – 1922. Banícke múzeum v Rožňave, zbierkové fondy História I, Baníctvo.

LITERATÚRA

BATTA, Štefan. *Dejiny baníctva Rožňavy a okolia*. Rožňava: 1981. Rukopis. 241 s. Archív Baníckeho múzea v Rožňave.
 HOUDEK, Ivan. *Cechovníctvo na Slovensku*. Turčiansky Svätý Martin: Muzeál-na slovenská spoločnosť, 1943. 177 s.
 MARTULIAK, Pavol. Cechová svojráznosť. Pod visačkou kvality. In: *Historická revue*, roč. 6, 1995, č. 3, s. 8-9. ISSN 1335-6550.

MARTULIAK, Pavol. Nevšednosť cechovej každodennosti. In: *Historická revue*, roč. 5, 1994, č. 2, s. 10-12. ISSN 1335-6550.

MARTULIAK, Pavol. *Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva 1845-1995*. Eko: Agroinštitút Nitra, 1995. 231 s. ISBN 80-7139-018-3.

MIKULIK, József. *Magyar kisivárosi élet 1526-1715*. Rozsnyó: Kovács Mihály Könyvnyomdája, 1885. 295 s.

ŠPIESZ, Anton. *Remeslá, cechy a manufaktúry na Slovensku*. Martin: Osveta, 1983. 208 s.

SULÁN, Béla. *Céhélet Rozsnyón a XVIII. században*. Rozsnyó: n. v., 1941. 13 s. *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978. 508 s.

KULTÚRNY A SPOLOČENSKÝ ŽIVOT ROŽŇAVY V 19. A ZAČIATKOM 20. STOROČIA

Mgr. Valéria Pulenová, PhD.

Kulturális és társadalmi élet Rozsnyón a 19. században és a 20. század elején

Rozsnyó 19. század eleji kulturális és társadalmi életének felélénküléséhez főként az ide látogató színházi társulatok előadásai járultak hozzá. A társasági élet igazi felvirágzása azonban a 19. század második felétől érhető tetten, ami az egyre növekvő számú egyesületek tevékenységének volt köszönhető. A kulturális és társadalmi életet ugyanakkor nagymértékben gazdagították a műkedvelő színtársulatok, valamint a városi tanács és a városi képviselő-testület által rendezett bálók, mulatságok és hangversenyek is. A vizsgált időszakban rövidebb ideig külföldi művészek is tartózkodtak a városban. A 20. század elején a város lakossága a mozgókép-előadásokon (vagyis a mozielőadásokon) vett részt előszeretettel. Az 1914 és 1918 közötti időszakban Rozsnyó kulturális és társadalmi fejlődését az első világháború árnyékolta be.

Mesto Rožňava bolo v sledovanom období súčasťou Gemersko-malohontskej stolice a po Rimavskej Sobote bolo jej druhým najvýznamnejším mestom.

Začiatkom 19. storočia sa o rozvoj kultúrneho a spoločenského života obyvateľov mesta starali najmä hosťujúce divadelné spoloč-

nosti, ktoré svoje žiadosti o povolenie hrať adresovali mestskej rade, ktorá ich požiadavke buď vyhovelá, alebo ju naopak zamietla. Patrili k nim napríklad žiadosť nemeckej divadelnej spoločnosti z roku 1804 a žiadosti divadelných spoločností z Košíc z rokov 1810 a 1811.⁸⁵

⁸⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: Magis-

Z uvedeného obdobia z roku 1801 pochádza dokument s kultúrno-historickou hodnotou, obsahujúci dva plány budovy stáleho divadla v meste. Jeden z dokumentov bol stručný a druhý podrobný s odborným popisom, poznámkami a odporúčajúcim listom v latinskom jazyku. Projekt budovy vyhotovil Ladislav Kelemen, riaditeľ Maďarskej divadelnej spoločnosti z Budapešti. Autorom odporúčajúceho listu neznámemu rožňavskému adresátovi so žiadosťou o schválenie projektu bol Mikuláš Király Szatthmáry. Pre nedostatok finančných prostriedkov sa výstavba divadla napokon nezrealizovala. Uvedený plán výstavby stáleho divadla v Rožňave predstihol aj plán výstavby budapeštianskeho Národného divadla z roku 1837 a tiež divadla v Kluži, ktoré začali stavať v roku 1803.⁸⁶

Kultúrny život obyvateľov mesta sa rozvíjal vo väčšej miere v druhej polovici 19. storočia. Prispelo k tomu najmä zakladanie väčšieho počtu spolkov, čiže organizovaných združení viacerých osôb s istým cieľom a určením podľa úradne schválených stanov, ktoré sa priči-

nili svojou aktivitou o rozvoj kultúrneho a spoločenského života obyvateľov mesta a okolia. Okrem spolkov rozvíjali kultúrny a spoločenský život v meste aj ochotnícke divadelné spoločnosti svojím repertoárom, mestská rada a zastupiteľstvo prostredníctvom množstva plesov, zábav a koncertov.

Medzi najstaršie spolky, ktoré rozvíjali kultúrny život v meste, patrilo **Rožňavský besedný spolok – kasíno**, založený v roku 1831. Jeho cieľom bolo „*intelligentné, slušné a zábavné besedovanie*“. Prvým predsedom spolku sa stal gróf Juraj Andrásy. Rožňavské kasíno bolo prvým takýmto spolkom na území Uhorska, ktoré bolo založené na vidieku po výzve Štefana Széchenyiho a po založení Národného kasína (Nemzeti Kaszinó) v roku 1827 v Pešti.⁸⁷ Medzi významnejšie udalosti v období existencie spolku, ktoré zasiahli do kultúrneho života mesta bola slávnosť pri príležitosti 50. výročia založenia spolku v roku 1881 s bohatým programom, v rámci ktorého bol odhalený portrét bývalého predsedu spolku Eduarda Sziklaya, konalo sa verejné valné zhromaždenie a spoločenská večera s účasťou mestskej a vidieckej inteligencie, rožňavských dám a členov iných kasín, napríklad z Rimavskej Soboty, Štítника, Tornale a Putnoka.⁸⁸ Pomerne

trát Rožňava 1323 – 1922, inv. č. 310, šk. č. 28. Žiadosť nemeckých divadelníkov o povolenie predstavenia v Rožňave; inv. č. 315, 316, šk. č. 33, 34. Riaditeľ divadla z Košíc žiada o povolenie vystupovať v Rožňave.

⁸⁶ NYÍRESI – TICHY, Kálmán. Színházterv és szakleírás 1801 – böl. In: *Sajó völgyi szemle*, roč. 2, 1935, č. 5, s. 1-2; č. 6, s. 1-2; KLI-MEKOVÁ, Agáta. Divadelný život v Rožňave v zrkadle tlačí 19. storočia. In: *Kniha 93-94. Zborník o problémoch knižnej kultúry*. Ed. Miroslava Domová. Martin: Matica slovenská, 1996, s. 229-230. ISBN 80-7090-397X.

⁸⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Rožňavský besedný spolok 1831 – 1853*, kniha č. 1. Zápisnica Rožňavského besedného spolku 1831 – 1848.

⁸⁸ A rozsnyói társalgási egylet ünnepele. In:

často sa počas existencie spolku konali bály, ktorých sa zúčastňovali najmä jeho členovia.⁸⁹ Spolok organizoval aj fašiangové zábavy, spoločenské večery spojené s tancom rodinného typu, silvestrovské a čajové večierky, počas ktorých boli kabaretné predstavenia.⁹⁰ Od roku 1885 tiež hudobné večery spolku, na ktorých boli prítomné aj dámy a miestna mládež ich využívala na tancovanie, ktoré sa ešte aj v roku 1905 tešili obľube.⁹¹ V roku 1903 sa z príležitosti vynovených priestorov spolku a slávnostného odovzdania knižnice Dionýza Andrásyho konal čajový večierok s pestrým programom, v rámci ktorého zaznel prológ, piesne, hra na cimbele a humoreska inšpirovaná kasínom a jeho členmi. K slávnostnému odovzdaniu spomínanej knižnice došlo počas riadneho ročného valného zhromaždenia spolku, konaného pred večierkom. Na večierok dostali pozvanie členovia spolku, ich rodiny, ako aj príbuzní členov a ich známi.⁹²

V Rožňave začal od roku 1844 pôsobiť aj druhý besedný spolok, a to **Rožňavský meštiansky besedný spolok**, ktorého cieľom bolo „užiťtočne zábavne besedovať v medziach slušnosti“.⁹³ Už od svojho založenia mal snahu zlúčiť sa s kasínom, čiže s Rožňavským besedným spolkom, avšak k ich zlúčeniu nedošlo.⁹⁴ Vedenie spolku sa venovalo aj kultúrnemu a spoločenskému životu svojich členov. Spolok pomerne často organizoval spoločenské večere spojené s tanečnými zábavami, ktoré mali uzavretý charakter, keďže sa ich mohli zúčastňovať len členovia spolku so svojimi rodinami.⁹⁵ Od roku 1884 začal spolok organizovať počas fašiangového obdobia tzv. pikniky, ktoré sa konali vo veľkej sále mestskej radnice. Piknikmi nazývali večere spojené s tanečnými zábavami, na ktorých sa mohli zúčastniť aj obyvatelia mesta, nečlenovia spolku.⁹⁶ Členovia spolku sa podieľali aj na

---

roč. 6, 1903, č. 50, s. 3.

Rozsnyói Híradó, roč. 4, 1881, č. 48, s. 3.; A rozsnyói kaszinó jubileuma. In: *Gömör Kishont*, roč. 2, 1881, č. 47, s. 2.

⁸⁹ A rozsnyói társalgási egyesület. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 8, 1885, č. 7, s. 3.

⁹⁰ Az „Uri Casino“. In: *Sajó Vidék*, roč. 5, 1902, č. 6, s. 3; A kaszinó mulatsága. In: *Sajó Vidék*, roč. 6, 1903, č. 7, s. 3; Az uri kaszinó farsangja. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 29, 1906, č. 7, s. 2; Szilveszter – est a kaszinóban. In: *Sajó Vidék*, 1908, roč. 11, č. 1, s. 3; A kaszinói tea-est. In: *Sajó Vidék*, roč. 11, 1908, č. 7, s. 3.

⁹¹ Casinói estély. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 8, 1885, č. 12, s. 3; A hétfői zenés estélyek. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 28, 1905, č. 52, s. 3.

⁹² Táncestély a kaszinóban. In: *Sajó Vidék*,

⁹³ Polgári társadalmunk. In: *Sajó Vidék*, roč. 4, 1901, č. 6, s. 1-2; A polgári kaszinó nagygyűlése. In: *Sajó Vidék*, roč. 8, 1905, č. 3, s. 1.

⁹⁴ PÓSCH, József. *A Rozsnyói társalgási egyesület százéves története 1831 – 1931*. Rozsnyó: Gömöri nyomda, 1932, s. 59.

⁹⁵ A helybeli polgári társalgási-egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 7, s. 3; A polgári társas – kör közcavcsorája. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 12, s. 1-2; Táncvigalom. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 9, 1886, č. 11, s. 3; A polgári társalgási egyesület. In: *Sajó Vidék*, roč. 8, 1905, č. 7, s. 3.

⁹⁶ A polgári piknik. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 6, s. 3; A polgári kaszinói piknik. In: *Sajó Vidék*, roč. 3, 1900, č. 5, s. 3; A polgári piknik. In: *Sajó Vidék*, roč. 5, 1902, č. 14, s. 3.

realizovaní ochotníckych divadelných predstavení, najmä frašiek. Zisk z predstavení bol použitý v prospech „domového základu“ spolku.⁹⁷ Vedenie spolku organizovalo maškarné bály, silvestrovské a kabaretné večierky.⁹⁸ Od roku 1880 sa začali konať súťaže v kolkárni spolku, a to tri druhy súťaží – slávnostné, kráľovské a kačacie. Sezónu otvárala slávnostná a uzatvárala kačacia kolkárska súťaž. V rámci kačacej kolkárskej súťaže hrali zúčastnení o živé kačky, ktoré si museli výhercovia vlastnoručne pochytať.⁹⁹ Spolok v spolupráci s niektorými spolkami pôsobiacimi v meste organizoval spoločné slávnosti a bály, napríklad v roku 1904 oslávil spolu s Rožňavským besedným spolkom pamiatku 15. marca 1848 a 200. výročie narodenia Františka II. Rákocziho, odhaliac mu spoločne aj pamätnú tabuľu na radnici.¹⁰⁰ V spolupráci s Rožňavským dobročinným ženským spolkom a mládežou z obchodníckych

rodín zorganizoval spolok vo veľkej sále mestskej radnice zábaavu pre uzavretú spoločnosť v prospech obecnej detskej opatrovne.¹⁰¹ Spolok si aj vo vlastnej réžii pripomínal každý rok pamiatku 15. marca 1848, napríklad v roku 1902 si zaobstaral striebornú, zvnútra pozlátenú čašu na pamiatku Ľudovíta Kossutha. V tom istom roku sa konalo aj mimoriadne slávnostné valné zhromaždenie pri príležitosti 100. výročia narodenia Kossutha a následne spolok oslávil výročie spoločne s Rožňavským besedným spolkom, zostaviac už Komisiu na stavbu sochy Ľudovíta Kossutha.¹⁰²

Ďalším spolkom v meste, ktorý sa istou mierou zaslúžil o rozvoj kultúrneho života obyvateľov mesta a okolia, bol **Rožňavský dobročinný ženský spolok**, založený v 50. rokoch 19. storočia, s cieľom starať sa o chudobných, nevládných a hladujúcich obyvateľov mesta.¹⁰³ Ženský spolok organizoval rôzne slávnosti, čajové večierky spojené s tanečnými zábavami, ochotnícke divadelné predstavenia, dobročinné koncerty, ale aj silvestrovské večierky, z ktorých finančný zisk bol použitý vždy na iný dobročinný účel.¹⁰⁴

⁹⁷ Domový základ – spolkové finančné prostriedky. Múkedvelői előadás. In: *Sajó Vidék*, roč. 6, 1903, č. 25, s. 2-3; Múkedvelői előadás. In: *Sajó Vidék*, roč. 7, 1904, č. 15, s. 2.

⁹⁸ Álaros bál. In: *Sajó Vidék*, roč. 7, 1904, č. 3, s. 3; Szilveszter – est a polgári kaszinóban. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 27, 1904, č. 46, s. 2; Szilveszteri mulatságok. In: *Sajó Vidék*, roč. 17, 1914, 8. 1., č. 2, s. 3.

⁹⁹ Kuglizási verseny. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 40, s. 3; Király – kuglizás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 37, s. 3; Kacsakuglizás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 32, 1909, č. 36, s. 3; Királykuglizás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 35, 1912, č. 35, s. 2.

¹⁰⁰ A polgári kaszinó nagygyűlése. In: *Sajó Vidék*, roč. 8, 1905, č. 3, s. 1-2.

¹⁰¹ A vasárnap esti bál. In: *Sajó Vidék*, roč. 15, 1912, č. 8, s. 2.

¹⁰² A Polgári Társalgási Egylet évi rendes közgyűlése. In: *Sajó Vidék*, roč. 6, 1903, č. 3, s. 1-3.

¹⁰³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, kniha č. 100. Zápisnica mestského zastupiteľstva.

¹⁰⁴ Népünnepély. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 18, s. 2; MV SR, ŠA KE, p. Archív

10. januára 1864 bol v Rožňave založený ďalší spolok kultúrneho charakteru, a to **Rožňavský spevácky spolok**.¹⁰⁵ Na začiatku spolkovej činnosti jeho mužský zbor vystupoval s malým počtom členov z miestnej inteligencie, remeselníkov a obchodníkov. Postupom času však klesal záujem o členstvo v speváckom spolku, a tak na valnom zhromaždení konanom 23. novembra 1867 došlo k jeho rozpusteniu.¹⁰⁶ V období zániku speváckeho spolku pokračoval v organizovaní fašiangových slávností Rožňavský besedný spolok.¹⁰⁷ V roku 1874 došlo k opätovnému založeniu speváckeho spolku a jeho prvé vystúpenie sa konalo 5. mája 1875 v letných priestoroch besedného spolku so šesťbodovým programom, po skončení ktorého nasledovala spoločná večera a ta-

nečná zábava.¹⁰⁸ 4. decembra 1878 sa zlúčil s hudobným spolkom do **Rožňavského spolku milovníkov hudby**. V spolku pracovali dve sekcie – spevácka a inštrumentálna.¹⁰⁹ Spolok si za cieľ stanovil vzdelávanie členov v hraní na hudobných nástrojoch, pestovanie cirkevnej hudby bez rozdielu vierovyznania a konanie spoločných hudobných zábav. Získané finančné prostriedky sa mali použiť na financovanie nákladov spolku a na zriadenie hudobnej školy.¹¹⁰ Spočiatku sa členovia spolku zúčastňovali na nácvičkách, ktoré sa konali vo večerných hodinách trikrát do týždňa v priestoroch spolku.¹¹¹ Neskôr sa nácvičky členov oboch sekcií konali už v priestoroch Evanjelického gymnázia, a to v triede siedmeho ročníka dvakrát do týždňa. Každú stredu sa hrali skladby sláčikovým kvartetom a klavirom a v sobotu sa hrali súkromné hry na klavíri, realizoval sa súkromný spev a iné hry na vlastných nástrojoch. Členovia spolku precvičovali aj vážnu cirkevnú hudbu.¹¹² Od októbra 1880

RV, Fond: *Rožňavský dobročinný ženský spolok 1856 – 1922*, inv. č. 1938, kniha č. 1. Zápisnice rožňavského dobročinného ženského spolku z rokov 1878 – 1899; VARGA-SCHEFFER. *A rozsnyói jótékony nőegylet 50 éves történetének adatai*. Rozsnyó: Görbics és Bauer Könyvnyomda, 1906, s. 18-19; *A rozsnyói jótékony nő-egylet*. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 15, 1892, č. 20, s. 3; *A nőegylet hangversenye*. In: *Sajó Vidék*, roč. 2, 1899, č. 15, s. 1-3; *A rozsnyói jótékony nőegylet*. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 20, 1897, č. 51, s. 2; MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Rožňavský dobročinný ženský spolok 1856 – 1922*, inv. č. 1938, kniha č. 2. Zápisnice rožňavského dobročinného ženského spolku z rokov 1899 – 1904/5.

¹⁰⁵ *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 496.

¹⁰⁶ *Tamtiež*.

¹⁰⁷ PÓSCH, József. *A Rosnyói Társalgási Egylet százéves története 1831 – 1931*. Rozsnyó: Gömöri nyomda, 1932, s. 119.

¹⁰⁸ *A rozsnyói dalárda első fellépte*. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 3, 1875, č. 19, s. 2.

¹⁰⁹ *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 496.

¹¹⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1112, šk. č. 154. Štatúty a spisy Rožňavského spolku milovníkov hudby a Speváckeho spolku.

¹¹¹ *Folyó hó 17 -én tartatott meg a helybeli dalárda és zeneegylet közgyűlése*. In: *Rosnyói Híradó*, neuvedený ročník, 1878, č. 12, s. 2.

¹¹² *Zeneegyletünk*. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 12, s. 2.

boli nácvičky verejné.¹¹³ O verejné nácvičky postupne narastal medzi obyvateľmi mesta záujem, čo spôsobilo, že miestnosť v ktorej sa nácvičky konali, bola nevyhovujúca. Z uvedeného dôvodu sa uvažovalo o zrušení verejných nácvičiek.¹¹⁴ Rožňavský spolok milovníkov hudby pôsobil v meste len niekoľko rokov a v dôsledku nedostatku členov speváckej a inštrumentálnej sekcie v roku 1891 zanikol.¹¹⁵ Počas svojej niekoľkoročnej činnosti zorganizovali členovia spolku viacero koncertov s pestrým programom a v prospech svojho základného imania vo veľkej sále mestskej radnice.¹¹⁶ Okrem toho evanjelický kantor Pavol Maszny organizoval každé dva týždne spevácke večery v spolupráci s členmi spolku a ochotníkmi. V meste sa aj po zániku spolku konalo niekoľko koncertov organizovaných napríklad učiteľmi hudby, kapelami súkromného charakteru, riaditeľmi putovných speváckych spoločností, budapeštianskymi umelcami a inými v meste pôsobiacimi spolkami.¹¹⁷

Založenie rožňavského speváckeho spolku, pečiatka spolku z roku 1909.
Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

12. septembra 1909 bol v meste opäť založený **Rožňavský spevácky spolok**, ktorý vznikol vyčlenením sa spevokolu Samovzdelávacieho spolku mladých tovarišov v roku 1907. Vznikol ako samostatná mestská kultúrna inštitúcia. V archívnych dokumentoch sa zachovala pečiatka spolku z roku 1909.¹¹⁸ Cieľom spolku bolo pestovanie hudby, rozvíjanie spoločenského a kultúrneho života v meste v intenciách maďarskej národnej ideológie. Uvedený cieľ sa spolok

¹¹³ Zene – egyletünk. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 45, s. 3.

¹¹⁴ A helybeli zene – egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 46, s. 3.

¹¹⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1112, šk. č. 154. Štatúty a spisy Rožňavského spolku milovníkov hudby a Speváckeho spolku; *Dejiny Rožňavy I*. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 497.

¹¹⁶ A hangversenyőröl. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 19, s. 2-3; A hangversenyőröl. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 50, s. 2.

¹¹⁷ Hangverseny. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 8,

1885, č. 25, s. 3; Daltársulat. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 13, 1890, č. 20, s. 3; Nagy hangverseny. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 17, 1894, č. 25, s. 3; Történelmi hangverseny. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 18, 1895, č. 26, s. 2; Hangverseny és táncmuláság. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 27, 1904, č. 3, s. 3.

¹¹⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1254, šk. č. 196. Založenie rožňavského speváckeho spolku.

snažil naplniť prostredníctvom týždenných nácvikov hudobných diel. V prípade dostatku finančných prostriedkov malo byť zriadené aj odborné hudobné oddelenie.¹¹⁹ Novozaložený spevácky spolok sa verejnosti predstavil koncertom 3. apríla 1910 vo veľkej sále mestskej radnice s pestrým programom a v spolupráci s baníckym spevokolom *Zdar Boh (Jó szerencse)*. Po koncerte nasledovala tanečná zábava.¹²⁰ Väčší koncert speváckeho spolku spojený s tanečnou zábavou sa konal 30. septembra 1911 vo veľkej sále mestskej radnice, v rámci ktorého odzneli maďarské ľudové piesne, úryvok z opery *La Traviata* a predstavená bola fraška *Dvaja hluchí (Két süket)* v jednom dejstve.¹²¹

Obyvatelia Rožňavy sa radi zabávali, o čom svedčí fakt, že sa v meste často konali tanečné zábavy – fašiangové, maškarné bály, majálesy a silvestrovské zábavy. Určené boli buď pre verejnosť, alebo pre uzavretú spoločnosť a konali sa spravidla vo veľkej sále mestskej radnice, v sále miestneho hotela Čierny Orol a v kúpeľoch. Väčšinou ich organizovala rožňavská študujúca mlá-

dež. Na tanečných zábavách hrávali najmä rožňavské kapely, napríklad Flórisa Berkiho, Karola Rácza, Bartolomeja Berkiho a Kolomana Palócza. V meste raz za čas pobudol aj tanečný majster, ktorý učil mládež tancovať, napríklad v roku 1887 to bol Adolf Zsemberi a v roku 1889 Rudolf Rosenkrantz, ktorý mal už s výučbou tanca 20-ročné skúsenosti.¹²² Medzi Rožňavčanmi boli obľúbené aj každoročne konané Anna-bály v kúpeľoch. Jedným z najzaujímavejším z nich bol bál konaný v roku 1903, ktorý zorganizovala miestna mládež. Počas večera sa konal ohňostroj, podávala sa zmrzlina a ľadová kaša. Zároveň organizátori zabezpečili, aby medzi kúpeľmi premávali koče a omnibusy.¹²³ Z roku 1912 pochádza informácia uverejnená v miestnych novinách *Rozsnyói Híradó*, že v Rožňave sa konala prvýkrát tzv. *Gardenparty* v kúpeľoch, v rámci ktorej sa konal aj obľúbený Anna-bál. Súčasťou programu bol operetný koncert, spoločná večera a ohňostroj.¹²⁴

Počiatky ochotníctva v Rožňave spadajú do konca 30. rokov 19. storočia, kedy Samuel Sthymmel st. a Dr. Ján Pelech zorganizovali

¹¹⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1112, šk. č. 154. Štatúty a spisy Rožňavského spolku milovníkov hudby a Speváckeho spolku.

¹²⁰ V rámci programu odzneli napríklad prológ, maďarské ľudové piesne, melodráma a monológ. Dalosegyletünk hangversenye. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 33, 1909, č. 12, s. 2; Hangverseny. In: *Sajó Vidék*, roč. 13, 1909, č. 14, s. 3.

¹²¹ A Rozsnyói Dalosegylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 34, 1911, č. 39, s. 3.

¹²² Majális. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1875, č. 22, s. 2; Táncvigalom. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 1, s. 3; Kedélyes mulatság. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 6, 1883, č. 35, s. 3; Próbabál. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 3, s. 3; Kereskedők bálja. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 19, 1896, č. 2, s. 3; Anna – bál. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 28, 1905, č. 33, s. 2.

¹²³ Anna bál a rozsnyói fűrdőn. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 26, 1903, č. 29, s. 3.

¹²⁴ Garden party Rozsnyói fűrdőn. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 35, 1912, č. 29, s. 3.

Jótekonny czélú színi előadás.

ROZSNYÓN
 folyó 1877-dik év mártius hó 17-kén (Szombaton)
 a városház nagytermében
 a helybeli lövelde és önkénytes tűzoltóegylet javára
 műkedvelők által adatik

A KICSAPOTT DIÁKOK.

Virjáték 4 felvonásban. Irta Benedix R. Fordította Vezér Ödön.

SZEMÉLYEK:

Hartenberg Konradin, gazdag úrhölgy	—	—	—	—	Gál Malvín.
Stein, igazságügyi tanácsos, gyámja	—	—	—	—	Schlosser Albert.
Kronau, gabna-kereskedő és városi tanácsos	—	—	—	—	Bradács Gyula.
Ulrika, neje	—	—	—	—	Benedikty Malvín.
Hedwig, leánya	—	—	—	—	Scheffer Etelka.
Reinhold, unokaöccse	—	—	—	—	Markó J. Imre.
Hirschbach, marha-kereskedő, gazdasági tanácsos, városi képviselő,	—	—	—	—	
Kronau sógora	—	—	—	—	Kőváry Ödön.
Adelgunda, neje	—	—	—	—	Ónody Mathild.
Emma, leánya	—	—	—	—	Madarász Louise.
Tannenheim, városi építő-mester	—	—	—	—	Krausz K. Lajos.
Born Weiprecht, lakatos-mester és vaskereskedő	—	—	—	—	Ragályi Géza.
Lindenek Wolfmár, zene-tanító	—	—	—	—	Pintér Pál.
Báró Lukovszky	—	—	—	—	Szentpétery Géza.
Eulert, erdész	—	—	—	—	Kubinyi Ödön.
Inas	—	—	—	—	<i>Schlosser Albert.</i>

Helyek ára: Páholy — négy személyre — 5 frt. — Zártszék 1 frt.
 Számozott hely 50 kr. — Álló hely 30 kr.

Jegyek előre válthatók FEYMANNTAL úr kereskedésében.

Kezdeté PONTBAN 7 órakor.

N. B. K. Kovács Miklós könyvnyomdája Rozsnyón. 1877.

Plagát ochotníckeho divadelného predstavenia z roku 1877.

Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

v prospech konviktu Evanjelického hlavného gymnázia ochotníckeho divadelného predstavenia 14. decembra 1839 vo veľkej sále gymnázia. Študenti gymnázia zahrli tragédiu v piatich dejstvách *Szadvár alebo Tatári v maďarskej krajine (Szadvár*

vagy a tatárok magyar országban). Po predstavení sa konal spoločenský večierok organizovaný manželkou prvého podžupana Samuela Draskóczyho.¹²⁵ Ochot-

¹²⁵ A rozsnyói műkedvelők színpadjának

nícke divadelníctvo sa v meste rozvíjalo najmä v druhej polovici 19. storočia.¹²⁶ 24. marca 1852 zorganizovali ochotnícke divadelné predstavenie študenti evanjelického gymnázia v prospech školy za spolupráce so študentmi pod názvom *Láska a champagner* (*Sze-relem és Champagner*). V tom istom roku 16. mája predstavili drámu *Lignerolles Louiza*. Ochotnícke divadelné predstavenia sa konali v prospech mestskej chudoby, obecnej detskej opatrovne, úpravy promenády, osvetlenia mesta, streleckého spolku atď.¹²⁷ Predstavenia hrávala tak študujúca mládež, ako aj v meste aktívne pôsobiace spolky ako Samovzdelávací spolok mladých tovarišov a Katolícky tovarišský spolok. Ako príklad môžeme uviesť predstavenie z roku 1877. Predstavenia, počas ktorých uvádzali najmä komédie, sa konali aj v prospech dobrovoľného hasičského, dobročinného ženského či krasokorčuliarskeho spolku.¹²⁸

V roku 1878 došlo v Ra-kúsko-Uhorsku k vytvoreniu 30 divadelných obvodov, pričom divadelné spoločnosti mohli pôsobiť v jednom obvode len rok.¹²⁹ Z uvedených dôvodov pozval advokát Karol Szepesi na schôdzu konanú 13. januára 1887 časť rožňavskej inteligencie s cieľom založiť **Rožňavský spolok podporujúci divadelníctvo**. Aspoň dvakrát do roka sa v meste mali konať predstavenia „dobrej“ divadelnej spoločnosti.¹³⁰ V záujme zriadenia spolku podporujúceho divadelníctvo zvolali spomínaný advokát Karol Szepesi a Anna Marková 22. januára 1888 ďalšiu schôdzu do zasadacej siene mestskej radnice, ktorej sa zúčastnil väčší počet žien a mužov.¹³¹ Zakladajúce valné zhromaždenie spolku sa konalo 26. januára 1888 za prítomnosti vedenia a výborov spolku (ženského a mužského).¹³² Na valnom zhromaždení konanom 20. októbra 1888 sa rozhodovalo o výbere divadelnej spoločnosti, ktorá mala záujem vystupovať v meste. Spomedzi deviatich spoločností bola

ötven éves jubileuma 1889. decemberhó 14. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 12, 1889, č. 50, s. 1-3.

¹²⁶ KLIMEKOVÁ, Agáta. Divadelný život v Rožňave v zrkadle tlači 19. storočia. In: *Kniha 93-94. Zborník o problémoch knižnej kultúry*. Ed. Miroslava Domová. Martin: Matica slovenská, 1996, s. 230. ISBN 80-7090-397X.

¹²⁷ A rozsnyói múkedvelők szinpadjának ötven éves jubileuma 1889. decemberhó 14. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 12, 1889, č. 50, s. 1-3.

¹²⁸ Jótékonzczélu szini előadás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. neuvedený, 1878, č. 42, s. 2; Múkedvelői szini-előadás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 37, s. 2-3; Jótékonyczélu múkedvelői előadás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 9, 1886, č. 48, s. 2; Jótékonyczélu múkedvelő előadás és tanzczmulatság.

In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 33, 1900, č. 49, s. 2.

¹²⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1325 – 1922*, inv. č. 1078, šk. č. 96. Žiadosť o súhlas k vystúpeniu divadelného súboru Jána Fáya.

¹³⁰ Színpartoló egyesület. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 3, s. 3.

¹³¹ Meghivó. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 11, 1888, č. 4, s. 3; Rozsnyói Színügypártoló Egyesület. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 11, 1888, č. 5, s. 3.

¹³² A rozsnyói színügypártoló egyesület. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 11, 1888, č. 13, s. 3.

uprednostnená spoločnosť Dezidera Jeszenszkého, ktorá získala nájomnú zmluvu na dvadsať predstavení, v období od 10. novembra do konca decembra 1888.¹³³ Niektoré hosťujúce divadelné spoločnosti zorganizovali pre obyvateľov mesta okrem divadelných predstavení aj bály. Jednou z nich bola napríklad spoločnosť Vojtech Polgára, ktorá sa v meste zdržiavala vo februári v roku 1897 a zorganizovala maškarný bál. V rámci pestrého programu sa konala napríklad súťaž krásy – pričom najkrajšia dámska maska získala zlatý prsteň a najlepšia mužská fľašu pravého francúzskeho šampanského. Naopak akú cenu získala najhoršia maska, to bolo prekvapením. Pre prítomných bola pripravená aj tombola, ktorej hlavnou výhrou boli 3 fľaše pravého francúzskeho šampanského.¹³⁴ Neskôr, v apríli roku 1904, Rožňava vstúpila do divadelného obvodu Mukačevo – Banská Bystrica, a tým získala pre obyvateľov mesta dobré hosťujúce divadelné spoločnosti.¹³⁵ 4. no-

vembra 1909 sa konalo zasadnutie vo veci opätovného založenia spolku na podporu divadelníctva (hoci spolok podporujúci divadelníctvo založený v roku 1888 ešte stále existoval, nevykazoval žiadnu činnosť a jeho zánik úradne nebol vyhlásený), a zároveň bola vytvorená komisia, ktorá mala vypracovať stanov.¹³⁶ V zmysle pripravovaných stanov sa mala hosťujúca divadelná spoločnosť zaviazat k odohraniu dvadsiatich predstavení.¹³⁷ Zakladajúce valné zhromaždenie sa konalo 19. novembra 1909 a po prijatí stanov bol za predsedu spolku zvolený Dr. Michal Gotthilf. Uhorským kráľovským ministerstvom vnútra boli stanov schválené v roku 1912.¹³⁸

Kultúrny život a zábavu obyvateľov mesta Rožňava v sledovanom období oživovali vystúpenia zahraničných artistov, kúzelníkov, cirkusantov, atď. Prvé známe vystúpenie zahraničných artistov sa konalo 14. júla 1858 vo veľkej sále mestskej radnice, kedy do mesta zavítali arabskí artisi zo Saharskej púšte. Členovia spoločnosti predviedli program rozdelený do troch častí, v ktorých predviedli najmä skoky do výšky niekoľkých stôp, *salto mortale* a zoskupenie artistov

¹³³ Szinészet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 11, 1888, č. 44, s. 3.

¹³⁴ Álarcos bál. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 20, 1897, č. 6, s. 2.

¹³⁵ Vidiecke divadelné spoločnosti boli dvojaké – obvodové a územné. Obvodové mali štátnu podporu, dozor, kvalifikovaných hercov, vládla v nich disciplinovanosť a poriadok, personál dostával riadny plat. Naopak, v územných divadelných spoločnostiach pôsobili kočovní herci, ktorí zápasil s finančnými problémami. Szinpártoló egyesület Rozsnyón. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 27, 1904, č. 16, s. 3; Szinügyünk válsága. In: *Sajó Vidék*, roč. 9, 1906, č. 3, s. 1.

¹³⁶ Szinpártoló egyesületünk. In: *Sajó Vidék*, roč. 12, 1909, č. 46, s. 2.

¹³⁷ Szinpártoló egyesületünk értekezlete. In: *Sajó Vidék*, roč. 12, 1909, č. 47, s. 2.

¹³⁸ Szinpártoló egyesület Rozsnyón. In: *Sajó Vidék*, roč. 12, 1909, č. 48, s. 3; Szinpártoló egyesületünk. In: *Sajó Vidék*, roč. 15, 1912, č. 11, s. 3.

FELSŐBB ENGEDÉLLEL.

Rožňava
A városi tanács május 14-én 1884

UTOLSÓ

RENDKIVÜLI ELŐADÁS
 Zahara pusztai

ARABOK

által.

Első szakasz.

Rendkívüli légugrások és Salto mortale **Arabskéekkel**, az egész társaság által

Második szakasz.

1) Rendkívüli ugrások egy **kövön**, 14 láb magast.
 2) A egyszerű Salto mortale **Élet és halál** közt, 10 láb magason tartandó **Arabskéeken** át, **Hagi Willarz és Mohamed, Ben Sei** által.
 3) A **kétszeres kerekugrás** egy dupla fegyverrel.

Harmadik szakasz.

Zahara sivatagi nagy **Piramid**, — 3 ember magasságu **Pompei**, előadva **Hagi Ali, Hagi Willarz, Hagi Bell Ham** és a **13 éves szerecsen fiu** által.

Az előadások mind mezitláb adatnak az egész társaság által elő.

Helyek ára pengő pénzben:

Zártszék 20, első hely 20, második 10 kr. — Gyermekneknél első hely 10, második hely 6 kr.

Néző hely van a város nagy terében

A pénztár megnyílik t. u. 6 órákor. — **Kezdeté 7 órákor.**

Nyom. Werfer, K. Rimaszomban 1884.

Oznámenie o predstavení arabských cirkusantov z roku 1884.

Zdroj: MV SR, Štátny archív Košice, p. Archív RV.

do veľkej saharskej pyramídy.¹³⁹

V septembri 1884 hosťovala v Rožňave medzinárodná cirkusová spoločnosť pod vedením Saffara

a Bona,¹⁴⁰ ktorá bola dlhšiu dobu činná v Košiciach. Počas niekoľkých večerov zabávala vystúpeniami obyvateľov mesta. V programe

¹³⁹ MV SR, Štátny archív Košice, p. Archív RV, Fond: Magistrát Rožňava 1323 – 1922, inv. č. 1057, šk. č. 78. List o arabských cirkusantoch.

¹⁴⁰ Archívne pramene spravidla u hostujúcich spoločností neuvádzajú miesto ich trvalého pobytu, často len s konštatáciou, že pochádzajú z Rakúsko-Uhorska – pozn. V. P.

boli zastúpené cviky, krasojazda, krotenie koní, vystúpenie silákov, gymnastov, ale aj nešikovných klaunov.¹⁴¹ Ďalšia cirkusová spoločnosť prišla do mesta v septembri 1887 pod vedením riaditeľa Landmana a svoj stan si postavila na miestnom trhovisku. Predstavenia spoločnosti patrili medzi lacnejšie a predvádzala ukážky z krasojazdy, o ktoré prejavila záujem najmä mládež.¹⁴²

V septembri 1887 sa okrem vyššie uvedenej cirkusovej spoločnosti v meste zdržal aj perzský kúzelník Chán Husszein Ghullam, ktorý uviedol dve predstavenia. Z nich prvé nemalo veľkú návštevnosť, ale napriek tomu bolo hodnotené v tlači ako „vydarené“ a druhé zase navštívil veľký počet záujemcov, ale pre nešikovnosť pomocníkov sa nevydarilo podľa predstáv kúzelníka.¹⁴³ O niekoľko týždňov neskôr prišiel do Rožňavy v spoločnosti impresária Jozefa Juhásza kúzelník signore Carmellini, ktorý mal dve predstavenia. V rámci prvého predviedol kúzla s kartami, ukážky rovnováhy a napodobňovanie zvieracích zvukov.¹⁴⁴

V októbri 1888 sa v meste konali predstavenia cisársko-kráľovského pruského kúzelníka, antispiritualistu a čitateľa myšlienok Merelliho Chevaliera. Vystúpila aj kúzelníková manželka, ktorá v rámci svojho predstavenia namaľovala olejomalbu za 15 minút a predstavila ukážky indických kúziel.¹⁴⁵

9. októbra 1897 prišiel do mesta cirkus, ktorého prevádzkovateľom bol Emanuel Hergott a tvorilo ho dvadsať osôb a pätnásť koní. Predstavenia cirkusu sa konali na tzv. Pšeničnom trhu a prestávky vyplňali predstavenia klaunov.¹⁴⁶

Aj začiatkom 20. storočia navštevovali Rožňavu zahraniční umelci, cirkusové spoločnosti, kúzelníci. Bol medzi nimi napríklad kúzelník európskeho mena, majster Balthazar, ktorý realizoval svoje predstavenia venované najmä spiritualizmu 16. a 17. marca 1901 vo veľkej sále mestskej radnice.¹⁴⁷ V apríli 1907 prišla do mesta väčšia cirkusová spoločnosť, aby zrealizovala niekoľko predstavení. Pozostávala z dvadsiatich členov a štrnástich krotených koní.¹⁴⁸ Rožňavu navštívila 20. júla 1907 tiež indická spoločnosť Calacutta, ktorá sa tu zdržala dva dni a predviedla ukážky z indickej mágie – špiritizmu vo

¹⁴¹ Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 36, s. 3; Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 37, s. 3; Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 38, s. 3; Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 39, s. 3; Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 41, s. 3.

¹⁴² Czirkusz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 37, s. 3.

¹⁴³ Bűvészet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 39, s. 3.

¹⁴⁴ Bűvészeti előadás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 10, 1887, č. 41, s. 3.

¹⁴⁵ Bűvészet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 11, 1887, č. 44, s. 3.

¹⁴⁶ Czirkusz Rozsnyón. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 20, 1897, č. 41, s. 3.

¹⁴⁷ Varázsszínház. In: *Sajó Vidék*, roč. 4, 1901, č. 11, s. 3.

¹⁴⁸ Nagy cirkusz. In: *Sajó Vidék*, roč. 10, 1907, č. 15, s. 3.

veľkej sále radnice.¹⁴⁹ V tom istom roku vystúpil v meste opäť aj kúzelník Carmellini 22. septembra.¹⁵⁰

V júni 1909 sa obyvateľom mesta predstavil dobre organizovaný americký cirkus Wollner. V rámci programu vystupovali dvaja uhorskí a traja nemeckí zápasníci a jeden francúzsky, taliansky, bavorský a černošský zápasník. Denne zápasili tri a tri páry.¹⁵¹ V meste sa konali od 12. augusta 1909 predstavenia cirkusu Gazdag, ktorého stan s kapacitou 2000 miest bol postavený na tzv. Pšeničnom trhu.¹⁵²

Posledný dostupný záznam o prítomnosti cirkusu v meste pochádza z 23. septembra 1910, kedy sa začali predstavenia cirkusu Donnert pod vedením Alojza Donnerta. Predstavenia sa konali na tzv. Pšeničnom trhu, na ktorých vystupovali jazdci, artisti a tanečníci. Na záver každého predstavenia sa konalo premietanie „pohyblivých obrázkov“ a počas prestávok vystupovali traja klauni.¹⁵³

V meste Rožňava bola v roku 1874 nastolená jeho obyvateľmi požiadavka zriadiť **Rožňavský krasokorčuľarský spolok**. Založený bol podľa vzoru spolkov rovnakého zamerania v Rakúsko-Uhorsku a za cieľ si stano-

vil umožniť členom pôžitok z korčuľovania, realizovať zábavy, organizovať súťaže a rôzne slávnosti. Záujem obyvateľov mesta o korčuľovanie postupne narastal. Na jeseň 1874 dočasný spolkový výbor určil umiestnenie klziska na lúke nad mlynom pri rieke Slaná, ktorú spolku prepustili majitelia mlynu Eduard Sziklai a Michal Erős. Začiatkom decembra v uvedenom roku sa uskutočnilo prvé korčuľovanie a prvá spolková slávnosť, ktorej sa okrem členov spolku a hostí zúčastnili aj členovia Rožňavského dobrovoľného hasičského spolku s hlavným veliteľom Albertom Schlosserom, sa konala 10. januára 1875. Zároveň došlo aj k slávnostnej posviacke klziska zásluhou Dr. Artura Maurera.¹⁵⁴ Počas korčuľarskej sezóny, ktorá trvala do konca marca 1875, sa konali spoločenské korčuľovania sprevádzané hudbou, ale aj rôzne zábavy.¹⁵⁵ V prvých rokoch svojej existencie krasokorčuľarský spolok vykonával aktívnu činnosť. Zorganizoval niekoľko korčuľarských bálů a slávnostné spoločné korčuľovania za doprovodu hudby.¹⁵⁶ V januári 1881 bola činnosť spolku prerušená kvôli sporu spolku s rožňavským bis-

¹⁴⁹ Indiai művészek városunkban. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 30, 1907, č. 29, s. 3.

¹⁵⁰ Carmellini mester Rozsnyón. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 30, 1907, č. 38, s. 3.

¹⁵¹ Wollner cirkusza Rozsnyón. In: *Sajó Vidék*, roč. 12, 1909, č. 23, s. 3.

¹⁵² Czirkusz Rozsnyón. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 32, 1909, č. 33, s. 3.

¹⁵³ Czirkusz Donnert. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 33, 1910, č. 39, s. 3.

¹⁵⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Krasokorčuľarský spolok; A rozsnyói korcsolyázó-egylet jégpályájának felszentelése. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1875. č. 3, s. 3.

¹⁵⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Krasokorčuľarský spolok.

¹⁵⁶ A korcsolyázó-egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. neuvedený, 1878, č. 51, s. 3; A korcsolyázó egyletnek. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. neuvedený, 1878, č. 52, s. 3; Jégünnepély. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 3, s. 3.

kupstvom o pozemok pod cestou vedúcou ku klzisku.¹⁵⁷ Ďalšia informácia o spolku pochádza z roku 1898, kedy sa miestna mládež znovu snažila obnoviť jeho činnosť. V prospech spolku zorganizovala ochotnícke divadelné predstavenie vo veľkej sále mestskej radnice s komédiou *Protekcia (Protekció)*.¹⁵⁸ Každoročne sa v zimnom období konalo slávnostné otvorenie klziska, napríklad 15. decembra 1901 v spolupráci s miestnou cigánskou kapelou a slávnostným sprievodom od hotela Weinberger až ku klzisku.¹⁵⁹ V prospech financií spolku sa organizovali ľadové slávnosti, sprevádzané koncertmi, prednesmi, vtipnými predstaveniami a tanečnými zábavami. Počas slávností sa konali aj korčuliarske súťaže, ohňostroj, tombola a hrala miestna cigánska kapela.¹⁶⁰ Rožňavská „panská“ mládež v ďalších rokoch organizovala v prospech pokladne spolku ochotnícke divadelné predstavenia.¹⁶¹

¹⁵⁷ Korcsolyázó – egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 4, s. 3.

¹⁵⁸ Korcsolyaegylet Rozsnyón. In: *Sajó Vidék*, roč. 1, 1898, č. 14, s. 3.

¹⁵⁹ Jégpálya megnyitás. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 24, 1901, č. 50, s. 3.

¹⁶⁰ A rozsnyói jégpálya. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 25, 1902, č. 2, s. 3; A jégpályán ma nagy ünnepszég lesz. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 26, 1903, č. 4, s. 4. Korcsolya egyletünk. In: *Sajó Vidék*, roč. 7, 1904, č. 6, s. 3; A jégünnepélyröl. In: *Sajó Vidék*, roč. 8, 1905, č. 5, s. 2.

¹⁶¹ Mládež hrávala komédie, napríklad *Jedná deva (Az egyetlen leány)*, *Kráľovná bálu (A bálkirálynó)*. Múkedvelők a jégpálya érdékében. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 26, 1903, č. 3, s. 2.

Od roku 1874 začal v Rožňave pôsobiť **Rožňavský dobrovoľný hasičský spolok**. Spolok sa okrem ochrany ľudských životov a majetkových hodnôt obyvateľov mesta a okolia zameral v určitej miere na rozvoj kultúrneho života. Rozvíjal ho prostredníctvom pravidelne konaných fašiangových tanečných zábav, plesov a majálesov, ktoré sa konali v priestoroch mestskej radnice.¹⁶² Významnou udalosťou v období existencie spolku bola slávnostná vysviacka spolkovej zástavy, ktorá sa konala 28. júna 1874. Na slávnosti boli prítomní zástupcovia hasičských spolkov zo Spišskej Novej Vsi, Košíc a Miškovca.¹⁶³ Každoročne si koncom júna alebo v júli pripomínal spolok pamiatku výročia slávnostnej vysviacky spolkovej zástavy tzv. majálesmi, na

¹⁶² ŠLOSÁR, Ján. *125 rokov požiarnej ochrany v Rožňave*. Rožňava: Roven, 1998. s. 15; KRAJČIOVÁ, Eva. Založenie rožňavského dobrovoľného požiarneho zboru. In: *Obzor Gemera*, roč. 6, 1975, č. 2, s. 114. A rozsnyói önkéntes tűzoltó egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1875, č. 3, s. 3; Tűzoltó bál. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 4, s. 3; A rozsnyói önkéntes tűzoltó egylet tánczvigalma. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 8, 1885, č. 8, s. 3; Tűzoltó majális. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 27, s. 3; Tűzoltók nyári mulatsága. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 28, s. 5.

¹⁶³ Spolková zástava bola vyhotovená Katariinou Vēberovou z červenej látky. Na jednej strane bol vyšitý zlatou niťou erb mesta a na druhej strane písmená R. Ö. T. E. Slávnostnú vysviacku zástavy sprevádzal krátky program a predseda ju odovzdal do úschovy hlavnému veliteľovi Albertovi Schlosse-rovovi. Následne sa v priestoroch železitých kúpeľov v Rožňave konal pre prítomných spoločný obed a tanečná zábava. A rozsnyói önkéntes tűzoltóegylet zászlófelavatásának ünnepeje junius 28-án. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 2, 1874, č. 27, s. 1-2.

ktorých sa zúčastňovali obyvatelia mesta aj širšieho okolia.¹⁶⁴

V nasledujúcom období pokračovali v rozvíjaní kultúrneho života obyvateľov Rožňavy a okolia najmä spomenuté spolky, ochotnícke divadelné spoločnosti, mestská rada a zastupiteľstvo.

Významnými udalosťami v kultúrnom živote obyvateľov Rožňavy a okolia boli napríklad slávnostné odhalenia sôch spojené so slávnosťami, a to 29. októbra 1905 odhalenie sochy grófkky Františky Andrásyovej a 26. mája 1907 odhalenie sochy Ľudovítovi Kossuthovi. V roku 1909 bol opäť založený Rožňavský spevácky spolok, ktorý pokračoval vo svojej činnosti a organizoval najmä koncerty spojené s tanečnými zábavami. Naďalej sa konali divadelné predstavenia spoločností, ktoré prichádzali pravidelne do mesta. Kultúrny život Rožňavy obohatilo v roku 1904 aj prvýkrát konané predstavenie „s pohyblivými obrázkami“ hosťujúcou osvetovou spoločnosťou Uránia z Budapešti. Spoločnosť sa v meste zdržala tri dni, počas ktorých sa konali štyri predstavenia.¹⁶⁵

28. júna 1914 začala v meste premietat prvá inštitúcia s „pohyblivými obrázkami“ – kino *Apollo*.¹⁶⁶ V prvých mesiacoch prvej svetovej

vojny sa konali predstavenia kina bez obmedzení, ale už v októbri toho istého roku boli prerušené na dobu dvoch týždňov z dôvodu šírenia cholery.¹⁶⁷ Predstavenia v kine sa konali v nedeľu a popoludňajšie si mohli pozrieť ranení vojaci bezplatne dovtedy, kým boli hospitalizovaní v meste.¹⁶⁸ Neskôr boli popoludňajšie predstavenia určené aj deťom a na každom z nich sa stretávala miestna inteligencia.¹⁶⁹ V rámci silvestrovského premietania filmu v roku 1914 boli predstavené prvé vojnové zábery, ktoré zaujali publikum a neskôr bolo ich premietanie už pravidelné.¹⁷⁰ Premietanie filmov, ktoré mali naďalej poučný, zábavný a rodinný charakter, pokračovalo tiež v nasledujúcich rokoch počas prvej svetovej vojny.¹⁷¹

¹⁶⁷ Mozi. In: *Sajó Vidék*, roč. 17, 1914, č. 39, s. 3; Mozi. In: *Sajó Vidék*, roč. 17, 1914, č. 41, s. 3.

¹⁶⁸ Sebesültjeinknek ingyen mozi. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 37, 1914, č. 44, s. 3. Dostupné na internete: <<http://www.rosnavia.sk/2014/11/a-magyar-nokhoz/>> [cit. 2017-01-28]; Mozi előadások. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 37, 1914, č. 45, s. 4. Dostupné na internete: <<http://www.rosnavia.sk/2014/11/a-dragasghoz/>> [cit. 2017-01-28].

¹⁶⁹ A mi mozinkról. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 38, s. 3. Dostupné na internete: <<http://www.rosnavia.sk/2015/09/gomor-falvat-sarosnak/>> [cit. 2017-01-28].

¹⁷⁰ Szilvester-est az Apollóban. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 1, s. 3. Dostupné na internete: <<http://www.rosnavia.sk/2015/01/sursum-corda/>> [cit. 2017-01-28]. „Apolló“ mozgósínházunk. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 2, s. 3. Dostupné na internete: <<http://www.rosnavia.sk/2015/01/a-magyarsag-ervenyesulese/>> [cit. 2017-01-28].

¹⁷¹ Mozi. In: *Sajó Vidék*, roč. 20, 1917, č. 26, s. 3; Mozi. In: *Sajó Vidék*, roč. 21, 1918, č. 8, s. 2.

¹⁶⁴ Tüzoltó majális. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 27, s. 3; Tüzoltók nyári mulatsága. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 4, 1881, č. 28, s. 3.

¹⁶⁵ Uránia előadások Rozsnyón. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 27, 1904, č. 16, s. 2-3.

¹⁶⁶ Apolló színház. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1914, č. 26, s. 1-2. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2014/06/apollo-szinhaz/> [cit. 2017-01-28].

Počas vojnového obdobia zaniklo niekoľko spolkov, čo spôsobilo výrazné zabrzdenie kultúrneho a spoločenského života v Rožňave. Po vzniku Československej republiky v roku 1918 sa v meste začala nová etapa v jeho kultúrnom a spoločenskom živote. Rožňava

sa musela postupne vysporiadať s jazykovou otázkou, eliminovať všetky symboly pripomínajúce spoločensko-politický a kultúrny život v Rakúsko-Uhorsku, pričom postupne prechádzali všetky inštitúcie v meste do česko-slovenskej štátnej správy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

MV SR, ŠA KE, pracovisko Archív Rožňava, Fondy: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922, Rožňavský besedný spolok 1831 – 1853, Rožňavský dobročinný ženský spolok 1856 – 1922*, Zbierka novín (Rozsnyói Híradó, Sajó Vidék).

LITERATÚRA

Dejiny Rožňavy I. Ed. Ladislav Tajták. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1978. 508 s.

KLIMEKOVÁ, Agáta. Divadelný život v Rožňave v zrkadle tlačí 19. storočia. In: *Kniha 93-94. Zborník o problémoch knižnej kultúry*. Ed. Miroslava Domová. Martin: Matica slovenská, 1996, s. 229-231. ISBN 80-7090-397X.

KRAJČIOVÁ, Eva. Založenie rožňavského dobrovoľného požiarného zboru. In: *Obzor Gemera*, roč. 6, 1975, č. 2, s. 114.

NYÍRESI – TICHY, Kálmán. Színházterv és szakleírás 1801 – böl. In: *Sajóvölgyi szemle*, roč. 2, 1935, č. 5, s. 1-2; č. 6, s. 1-2.

PÓSCH, József. *A Rozsnyói társalgási egyeslet százéves története 1831 – 1931*. Rozsnyó: Gömöri nyomda, 1932. 350 s.

ŠLOSÁR, Ján. *125 rokov požiarnej ochrany v Rožňave*. Rožňava: Roven, 1998. 56 s.

VARGA-SCHEFFER, Etelka. *A rozsnyói jótékony nőegylet 50 éves történetének adatai*. Rozsnyó: Görbics és Bauer Könyvnyomda, 1906, 98 s.

ONLINE ZDROJE

Apolló színház. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1914, č. 26, s. 1-2. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2014/06/apollo-szinhaz/> [cit. 2017-01-28].

Sebesültjeinknek ingyen mozi. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 37, 1914, č. 44, s. 3. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2014/11/a-magyar-nokhoz/> [cit. 2017-01-28]

Mozi előadások. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 37, 1914, č. 45, s. 4. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2014/11/a-dragasaghoz/> [cit. 2017-01-28].

Szilvester-est az Apollóban. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 1, s. 3. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2015/01/sursum-corda/> [cit. 2017-01-28].

„Apolló“ mozgósínházunk. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 2, s. 3. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2015/01/a-magyarsag-ervenyesulese/> [cit. 2017-01-28].

A mi mozinkról. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 38, 1915, č. 38, s. 3. Dostupné na internete: <http://www.rosnavia.sk/2015/09/gomorfalvat-sarosnak/> [cit. 2017-01-28].

REHOĽNÝ ŽIVOT V ROŽŇAVE A STAVBY S NÍM SÚVISIACE

Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.

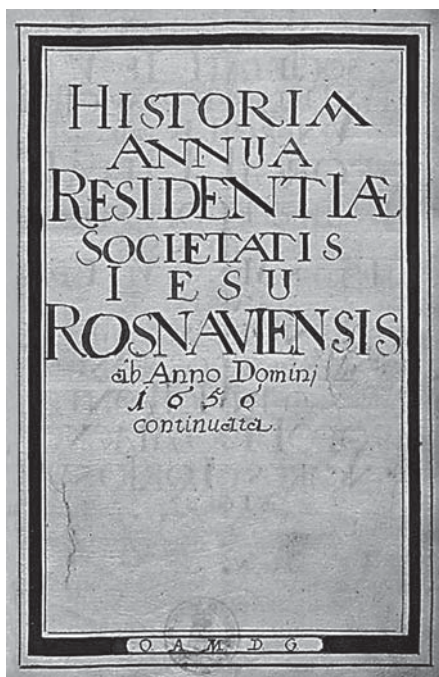
Archív a knižnica Biskupského úradu v Rožňave

Szerzetesi élet Rozsnyón és a hozzá kötődő műemlékek

A rozsnyói egyházak, s azon belül a szerzetesrendek története az eddig kevésbé ismert és feltáratlan kérdések egyike, annak ellenére, hogy általuk rengeteg értékes, a városlakók mindennapi életét érintő információhoz juthatunk, amelyek kiegészítik történelmünk azon fehér foltjait, melyek a kommunista időszakban tabunak számítottak. Az egyes szerzetesrendek helyi megalapításának és működésének történetét időrendi sorrendben követjük végig a 17. századtól egészen a „barbár éjszaka“ bekövetkeztéig, vagyis 1950-ig. A tanulmány röviden bemutatja a legrégebbi rozsnyói szerzetesrendek történetét, így kitér a Jézus Társaság, vagyis a jezsuiták, továbbá a jászói premonstreiek és a városban leghosszabb ideig létező rend, a ferencesek működésére is. Végül két női rendet is bemutat, a Szent Vincéről elnevezett Szatmári Irgalmas Nővérek Rendjét és a Legszentebb Megváltó Nővéreinek Kongregációját.

Cirkevné dejiny mesta Rožňavy s bohatým rehoľným životom patria k pomerne málo prebádaným a publikovaným témam. V našom meste pôsobilo od polovice 17. storočia do roku 1959 päť rehoľných rádov, z toho tri mužské a dva ženské. V chronologickom poradí si predstavíme rehoľu Spoločnosti Ježišovej (jezuitský

rád) – SJ, Rehoľu menších bratov františkánov z provincie Najsvätejšieho Spasiteľa, Rád premonštrátov so sídlom v Jasove, avšak s významným pôsobením aj v Rožňave, Kongregáciu Milosrdných sestier sv. Vincenta – Satmárky a Kongregáciu sestier Najsvätejšieho Spasiteľa. Neoceniteľnými prameňmi výskumu cirkevných dejín sú zá-

Titulný list kroniky Spoločnosti Ježišovej (jezuitov) v Rožňave. Zdroj: Eötvös Lóránd Tudománygyetem Könyvtára Budapešť.

pisnice z kanonických vizitácií, ako aj kroniky jednotlivých reholí, tzv. *Historie domus*, resp. *Litterae annue*, ktoré nám umožňujú skorigovať doposiaľ známe informácie o architektúre mesta, o úrovni vzdelania a kultúry, o kolorite každodenného života malého mesta, či o prejavoch ľudovej zbožnosti.

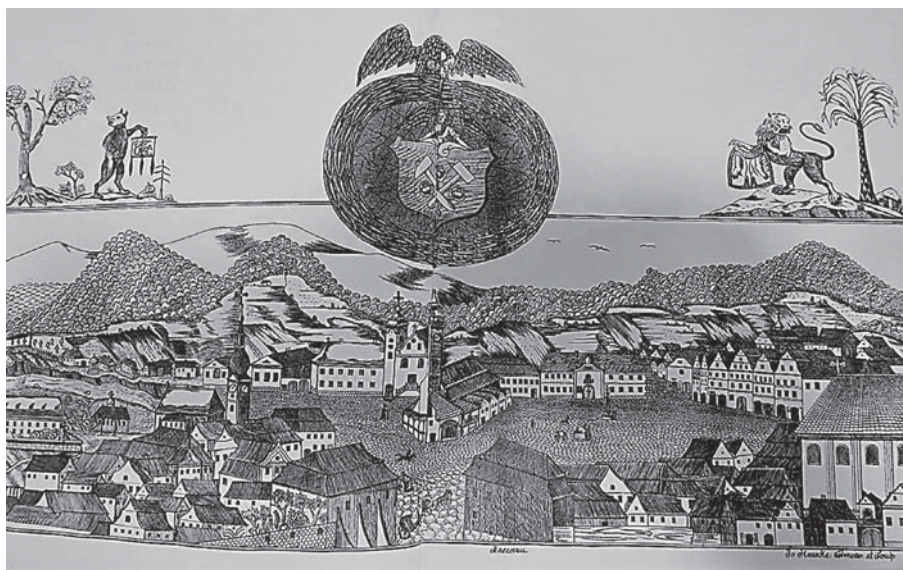
ÚČINKOVANIE SPOLOČNOSTI JEŽIŠOVEJ V ROŽŇAVE

Nositelmi tejto zbožnosti boli v Rožňave v 17. a v 18. storočí predovšetkým rehoľníci Spoločnosti Ježišovej. Jezuitský rád vystupoval v histórii ako realizátor nového poňatia ideálu zbožného veriaceho s výrazným pôsobením na rekato-

lizáciu, resp. katolícku reformu. Názory na ich pôsobenie sa v závislosti od miestnych daností a historického pozadia toho-ktorého mesta rôznia. Zapisnice v mestských knihách, rožňavské nevynímajúc, hovoria o peripetiách spolupráce rehoľníkov s mestskou radou a nezriedka aj o úskaliach spolunažívania s miestnym obyvateľstvom. Cieľom tohto príspevku nie je posudzovať správnosť jedného alebo druhého názoru, ale skromný pokus o rekonštrukciu jedného z mnohých čriepkov z bohatých dejín mesta. Za vznikom rožňavskej misijnej stanice SJ stál v roku 1656 ostrihomský arcibiskup Juraj Lippay, ktorý misijnou prácou v prevažne protestantskej Rožňave poveril spočiatku dvoch pátrov – Jakuba Hannulu a Ladislava Ignáca Mártonfalvyho. Pre pobyt a misijnú činnosť **jezuitov vyčlenil arcibiskup fundáciu vo výške 5000 zl.**, ktoré predstavovali úrok zo sumy 10 tisíc zl., uložených v Kežmarku.¹⁷² Jezuiti počas svojho pôsobenia v meste významne formovali podobu rožňavského námestia – prestavbou pôvodnej misijnej stanice na rezidenciu, výstavbou šľachtického konviktu a kostola. V čase ich príchodu do mesta mali k dispozícii dom Pavla, Jána a Ľudovíta Szontaghovcov. Kúpou ďalšieho domu

¹⁷² Eötvös Lóránd Tudománygyetem Könyvtára Budapest (ďalej ako ELTK Budapest). *Historia annua Residentiae Societatis Iesu Rosnaviensis ab Anno Domini 1656 continua* (ďalej ako *Historia annua* ...). II. zv., Ab. 100, s. 3-4. Za sprístupnenie kroniky ďakujem prof. László Szögimu z Eötvös Lóránd Tudománygyetem Könyvtára Budapešť.

Námestie v Rožňave s jezuitskou, neskôr biskupskou rezidenciou.
Odtlačok rytiny na listine cechu kožušníkov v Rožňave. Autor: J. Haucke, 1828 – 1845.
Zdroj: Banícke múzeum v Rožňave.

Ladislava Zábreczkého a časti domu Juraja Modoryho svoju misijnú stanicu postupne rozšírili.¹⁷³ Jadro misijnej stanice a rezidencie bolo v budove neskoršieho biskupského paláca. Rehoľné domy a rezidencie predstavovali objekty určené predovšetkým na bývanie pomerne malého počtu členov, preto sa takmer vôbec nelíšili od ostatných meštianskych domov, hoci v Rožňave sa do polovice 18. storočia vyvinuli aj do formy kolégia, teda miesta, kde existovala forma nižšieho štúdia s priestormi vyhradenými pre vyučovanie, obytným traktom pre vyučujúcich a klauzúrou rehoľníkov, kaplnkou, stajňami a záhradou. Od polovice 18. storočia bol súčasťou

výchovných inštitúcií aj šľachtický konvikt.¹⁷⁴ Pri zakladaní podobných inštitúcií stáli väčšinou bohatí donori, ale v prípade rožňavského konviktu to bol v roku 1753 Matej Baranyay, kňaz z Polomky, ktorý venoval sumu 5000 zl. a požiadal jezuitov, aby alumnistom umožnili žiť v rezidencii do tej doby, kým konvikt nenadobudne vlastnú budovu. Správou konviktu poveril Arcibratstvo sv. Štefana, pôsobiace pri Bratislavskej kapitule. Rozhodujúce slovo pri vzniku konviktu mal gemerský župan Pavol Balassa, ktorý zároveň zastával funkciu radcu Miestodržiteľskej rady a bol aj zakladateľom

¹⁷³ Archív BÚ RV. *Authentica Perrenalis Fassinio Anno 1665*. 3. február 1665. Sign. 35 H.

¹⁷⁴ *Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana*. Eds. Magdaléna Kvasnicová, Marek Šeregi. Bratislava: Spektrum 2018, s. 167. ISBN 978-80-227-4876-6.

spomínaného Arcibratstva sv. Štefana.¹⁷⁵ Konvikt bol určený pre študentov jezuitského gymnázia, pričom uprednostňovaní boli študenti – predovšetkým konvertiti z radov šľachticov, našli sa však aj šľachtici z nábožensky zmiešaných rodín a žiaci z chudobnejších pomerov.¹⁷⁶

Najdôležitejším bohoslužobným stánkom jezuitských pátrov bol kostol sv. Františka Xaverského, ktorý v rokoch 1658 – 1687 pristávali k severnej stene veže. Interiér kostola ukrýval dva oltáre, dodnes sa zachoval iba bočný oltár sv. Alojza. Hlavný oltár začiatkom 20. storočia demontovali, pričom sa ani jeho jednotlivé vyrezávané súčasti nezachovali. Pôvodný oltár nahradil oltár so svätostánkom, nad ktorým sa nachádza obraz patróna kostola, sv. Františka Xaverského, ktorý je dielom rožňavského učiteľa kreslenia, Antona Lammela. Na reštaurovaní ornamentálnych malieb kostola sa v 30. rokoch 20. storočia podieľal ďalší známy rožňavský maliar, Gyula (Július) Ádám. Po poslednej obnove kostola začiatkom 90. rokov 20. storočia došlo k ďalším nežiadúcim zmenám a presunom chrámového mobiliá-

ru, kedy bol demontovaný aj bočný oltár sv. Jána Nepomuckého. Pôvodný oltárny obraz Nanebovzatia sv. Jána Nepomuckého bol premiestnený v rámci kostola, podobný osud postihol obraz Zvestovanie Panny Márie a sochu sv. Rozálie.¹⁷⁷ Viac informácií o pôvodnom zariadení kostola môže priniesť ešte *Historia domus*, ale mená tvorcov diel – staviteľov a umelcov sa často strácajú v zoznamoch fundátorov a mecénov, vďaka ktorým mohli rehole existovať a rozvíjať sa.¹⁷⁸

Príbeh výstavby opisovaného kostola objasňuje kronika rožňavskej jezuitskej rezidencie a súvisí s plánovanou návštevou a pobytom samotného arcibiskupa v meste, ktorý sa ubytoval na Muránskom hrade a na zabezpečenie svojho pobytu v meste poslal svojich vyslancov. Vynaliezaví obyvatelia vyjadřili svoj odmietavý postoj voči vzácnej návšteve tak, že si nechali vyhotoviť rakvy, ktoré vyložili pred domy, a tak predstierali morovú epidémiu. Túto atmosféru umocnil zvuk zvonov, ktoré sa v čase príchodu prefekta a vyslancov arcibiskupovho dvora v meste rozozneli. Vyslanci boli nútení vrátiť sa späť na hrad Muráň. Tento počín

¹⁷⁵ Arcibratstvo sv. Štefana vzniklo v roku 1749 pri Bratislavskej kapitule s cieľom podpory chudobnejších konvertitov. Bližšie k téme: KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Arcibratstvo sv. Štefana v Bratislave a jeho činnosť. In: *Historický časopis*, roč. 50, 2002, č. 2, s. 225-236. ISSN 0018-2575.

¹⁷⁶ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae fundatione. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Pro Historia, 2009, s. 79-81. ISBN 978-80-970060-5-1.

¹⁷⁷ Výskumu kostola a jeho interiéru sa podrobnejšie venovala historička umenia Mgr. Edita Kušnierová.

¹⁷⁸ Bližšie pozri: *Zásady ochrany pamiatkového územia pamiatková zóna Rožňava*. Zost. Eva Šmelková, Marcela Ďurišová, Vladimír Sobota. Rožňava: Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava, 2014. 43 s. Dostupné na internete: <http://www.pamiatky.sk/Content/PZ_ZASADY/Roznava/01%20textova%20cast.pdf> [cit. 2021-10-15].

bol zo strany arcibiskupa vnímaný ako prejav neúcty a odklonenia sa mesta od vernosti voči zemepánovi, preto prišiel z jeho strany aj peňazný trest vo výške 2000 zl. a povinnosť postaviť na námestí vedľa mestskej veže kostol. 18. septembra 1658 píše prefekt Gašpar Hölgyi P. Ladislavovi Ignácovi Mártonfalvymu, že sa na istej novej stavbe preborila strecha.¹⁷⁹ Na chod rehoľného domu jezuitov malo mesto ročne prispievať sumou 200 cisárskych alebo 300 rýnskych zl.¹⁸⁰

Po smrti Juraja Lippaya nastúpil do funkcie ostrihomského arcibiskupa Juraj Szelepcsényi, ktorý vo svojom liste z 25. júna 1682 napomína obyvateľov mesta k účasti na procesiách. V dôsledku stavovských povstaní, predovšetkým povstania Imricha Tököliho, boli jezuiti nútení opustiť mesto a vrátiť sa až v roku 1687. V kronike absentujú aj záznamy z rokov 1701 a 1702.¹⁸¹ Druhý odchod pátrov z mesta bol v rokoch 1711 a 1712.¹⁸² Okrem kostola sv. Františka Xaverského je pamiatkou na ich

pôsobenie v Rožňave Kalvária, ktorá sa v rámci 113 kalvárií a krížových ciest na Slovensku svojím vekom zaraďuje na 19. miesto a spomedzi kalvárií postavených v 1. polovici 18. storočia zaujíma rožňavská kalvária 13. miesto. Naše poznatky o počiatkoch Kalvárie v čase pontifikátu pápeža Klementa XII. (1730 – 1740) a pôsobenia arcibiskupa Imricha Esterházyho (1664 – 1745) opäť upresňuje jezuitská *Historia domus*, podľa ktorej sa jej výstavba mohla uskutočniť vďaka finančnému daru rodiny pôvodcom nemeckého banského podnikateľa Jakuba Steera, jeho manželky Kataríny, detí Františka, Jána, Dávida, Anny a Kataríny. Základný kameň vrcholového kostola Bolestnej Panny Márie bol položený 29. júna roku 1735 na sviatok sv. Petra a Pavla a ku koncu roka 1737 bol kostol pod strechou.¹⁸³ Rovnako môžeme upresniť informácie o morovom stĺpe so sochou Panny Márie Immaculaty, ktorú nechali vytvoriť v roku 1739 a podľa jezuitskej kroniky bola postava Panny Márie takmer celá pozlátená.

K šíreniu ľudovej zbožnosti v Rožňave prispeli v rokoch 1668 – 1771 barokové divadelné drámy, zinscenované a prezentované pedagógmi a žiakmi rožňavského jezuitského gymnázia, ktoré do roku 1776 sídlilo v budove dnešného biskupského paláca. Za spomínané obdobie žiaci so svojimi učiteľmi naštuovali a predniesli takmer stovku dramatických hier s náboženskými a my-

¹⁷⁹ Archív BÚ RV. List z 18. septembra 1658. Sign. 68 I.

¹⁸⁰ ELTK Budapest. *Historia annua...* II. zv., Ab. 100, s. 3. V 17. storočí bola toliarová mena, pričom 1 toliar = 2 rýnske zlaté = 200 denárov = 120 grajciarov. Pre príklad uvádzame, že denná mzda kosca predstavovala sumu 30 denárov, mzda nádenníka bola 24 denárov. In: *Sprievodca expozíciou Líce a rub peňazí*. Eds. Martin Chmelík, Magdaléna Kamhalová, Daniel Kianička, Bohuslava Konošová, Oliver Finka. Bratislava: Národná banka Slovenska a Kremnica: Múzeum mincí a medailí, 2003, s. 83. ISBN 80-8043-088-8.

¹⁸¹ ELTK Budapest. *Historia annua...* II. zv., Ab. 100, s. 25.

¹⁸² Tamtiež, s. 29.

¹⁸³ Tamtiež, s. 102 a 108.

tologickými motívmi a môžeme povedať, že poznáme aj názvy týchto hier, dátum ich odohrania a mená donorov, medzi ktorými sa často objavujú Andrásyovci.¹⁸⁴ Predpokladáme, že aj spomínané dramatické predstavenia sa odohrávali v terajšom biskupskom paláci.

V správe rožňavských jezuitov bola kaplnka Sv. Kríža (alebo tiež Bakóczova kaplnka) vo vtedajšom farskom kostole a dnešnej katedrále. Starali sa tiež o pútnické kaplnky, ako to opäť prezrádza kronika, konkrétne o dve lesné a dnes už zaniknuté kaplnky v Betliari (sv. Anny a Navštívenia Panny Márie), či o kaplnku sv. Márie Magdalény v Rakovnici. Jezuiti v meste od začiatku zaujali pozície farárov, takže od roku 1672 viedli matriku sobášených a o rok neskôr aj pokrstených. Originály týchto matrík sú dnes uložené v Štátnom archíve v Košiciach.¹⁸⁵

K najväčším dobrodincom jezuitskej rehole možno zaradiť aj grófa Štefana II. Koháryho, ktorý testamentárne zanechal rezidenciu v Rož-

ňave (respektíve podľa uváženia predstaveného Provincie rezidencii v Gyöngyösi) 6000 rýnskych zl.¹⁸⁶

PREMONŠTRÁTI Z JASOVA

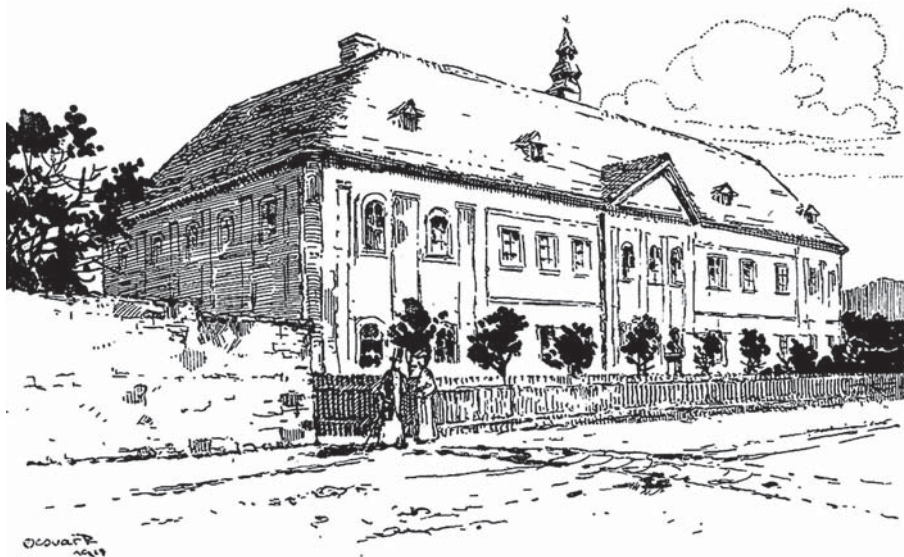
Po zrušení jezuitského rádu v roku 1773 dostal štát obrovský majetok zrušeného rádu, ktorý použil na financovanie školskej reformy. Výučbu v školách, v ktorých pôsobili jezuitskí rehoľníci, prevzali v roku 1778 za pôsobenia biskupa Antona Révaya (rožňavský biskup v rokoch 1776 – 1780) premonštráti z Jasova, ktorí postavili poschodovú budovu, v ktorej sa na prízemí nachádzali triedy a na poschodí klauzúra (teda kláštorný priestor).¹⁸⁷ V správe premonštrátov bol aj kostol sv. Františka Xaverského, známy tiež ako Malý alebo Žiacky kostol. Po tom, ako Jozef II. v roku 1790 zrušil premonštrátsky rád, v škole vyučoval väčšinou iba laický pedagogický zbor. K obnove rádu došlo až v roku 1802, a to rozhodnutím Františka II. o obnove benediktínskych, cisterciátskych a premon-

¹⁸⁴ HOLL, Béla. Magyar Könyvesház. In: *Magyar Könyvszemle*, roč. 82, 1966, č. 1-4; MELICH, János. A legrégebb magyar jezsuita-dráma. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, roč. IV., 1895, zošit 3, s. 330-333; základná štúdia o jezuitských drámach: STAUD, Géza. *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai IV*. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadása, 1984. 504, [2] s. Dostupné na internete: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MTAKonyvtarKiadvanyai_EKK_22_1/?pg=0&layout=s.> [cit. 2021-11-10].

¹⁸⁵ FEDORJAKOVÁ, Anna. *Zbierka cirkevných matrík. 1587 – 1895*. Inventár. Bratislava: Slovenská archívna správa 1972, s. 121-123.

¹⁸⁶ KOZICS, János – KOLTAI, András. *Magyarország piarista múltjából*. 8. Koháry István emlékkönyv a kecskeméti piarista gimnázium alapításának 300. évfordulója. Budapest, Kecskemét: Piarista Rend Magyar Tartomány, 2015, s. 207. ISBN 978-963-89610-6-8. Podľa bodu 6 testamentu odkázal 500 rýnskych zl. jeľšavskému špitálu, o finančnom dare Rožňave (resp. Gyöngyösu) pojednáva bod 8 testamentu.

¹⁸⁷ Archív BÚ RV. *Ratione accelerationis & aedificii Nova Scholas & Professorum et Domo Quateriali ad alia hospitia transponendota emanat*. 4. Marty 1778, sign. 27/1778, 56/1778 a 72/1778; SZEPESI, Géza. *A Rozsnyói Kath. Főgimnázium értesítője az 1906-7. tanévről*. Rozsnyó: Görbics Zoltán, 1907, s. 4-7.

Katholikus főgimnázium épülete. (1778–1906.)

Pohľad na budovu premonštrátskeho gymnázia v Rožňave (kresba).

Autor: R. Ocsvar, 1927. Zdroj: „Öreg diák a múltba néz!“. Knižnica BÚ v Rožňave.

štrátskych konventov v Uhorsku.¹⁸⁸ Šesťtriedne gymnázium sa v roku 1851 prijatím dvoch tried filozofie z kňazského seminára sv. Ladislava pretransformovalo v osemtriedne, pričom pre nedostatočné kapacitné možnosti školy výučba pokračovala v seminári.¹⁸⁹ Problémy s nedostatočným priestorovým vybavením školy mala vyriešiť nová budova, ktorej výstavbu v rokoch

1905 – 1906 inicioval premonštrátsky kanonik a zároveň riaditeľ školy Géza (Gejza) Szepesi. Nová budova bola posvätená 16. septembra roku 1906 premonštrátskym prepoštom a prelátom dr. Menyhértom (Melicharom) Takácsom. Škola sa v roku 1919 premenovala na Československé štátne reálne gymnázium a do opätovnej správy jasovských premonštrátov sa dostala v rokoch 1939 – 1945. Dejiny rožňavského školstva by si určite zaslúžili väčší priestor na samostatnú konferenciu a štúdiu, preto sme sa v tomto príspevku zamerali iba na najdôležitejšie mílniky katolíckeho školstva, ktoré bolo spojené s rehoľným rádom jezuitov a premonštrátov.¹⁹⁰

¹⁸⁸ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Obnova náboženských rádov v Uhorsku po smrti Jozefa II. a ich vyrovnávanie sa s dôsledkami sekularizácie. In: *Forum historiae*, roč. 9, 2015, č. 1, s. 10-33. ISSN 1337-6861. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/kusnirakova.pdf>> [cit. 2021-10-21].

¹⁸⁹ PODRACZKY, István. *A rozsnyó egyházmegye Sz. Lászlórol címzett papnevelő intézetének történelme*. Rozsnyó: 1888. Rukopis. Archiv BÚ RV, nesign.

¹⁹⁰ K uceleným prácam o Rožňavskom kato-

Pohľad na novú budovu gymnázia po roku 1906. Zdroj: SZEPESI, Géza. *A Rozsnyói Kath. Főgymnázium értesítője az 1906-7. tanévről*. Knižnica BÚ v Rožňave.

FRANTIŠKÁNI – NAJDLHŠIE PÔSOBIACI REHOĽNÝ RÁD V MESTE

Dôležitú a 217 rokov trvajúcu historickú etapu rehoľného života znamenalo aj pôsobenie františkánov, presnejšie rehoľníkov Rádu menších bratov Františkánov Najsvätejšieho Spasiteľa, ktorí prišli do Rožňavy v roku 1733, teda v čase, keď mali jezuitskí pátri za sebou už viac ako 70-ročné pôsobenie v meste. Aj v prípade tejto rehole nachádzame cenné informácie z *Historie domus*, ktoré sa v dvoch zväzkoch zachovali v Archíve kláštora františkánov vo Fi-

ľakove.¹⁹¹ Otázka založenia kostola a rehoľného domu františkánov sv. Michala Archanjela v Rožňave nadobudla reálnu podobu už 28. novembra v roku 1732 a o necelý rok neskôr, 5. júna 1733 sa na podnet pátra Antona Schwaba, ordinára provincie zo Skalice, obrátili na viedenskú kanceláriu so žiados-

¹⁹¹ Archív kláštora františkánov vo Fiľakove (ďalej len Archív FF). *Historia Domus* (ab A.) II. 1843-1862 (ďalej len HD II.) a *Historia Domus Religiose Rosnaviensis Ordinis Minorum Strictioris observantiae...* III. 1863-1949 (resp. 1989, ďalej len HD III.); JURČOVIČ, Fidél. *Františkáni na Slovensku. Minulosť a prítomnosť do konca 20. storočia*. Trnava: Pro manuscripto, 2001, 100 s. Téma sa venovali aj: BUDAY, Peter. *Rožňava, kláštor františkánov v archívnych prameňoch*. Rukopis. Bratislava: 2019. 9 s. a LÖRINCÍKOVÁ, Silvia. *K dejinám rožňavskej rezidencie Rádu menších bratov Františkánov najsvätejšieho Spasiteľa, salvatoriánskej provincie*. Rukopis. Rožňava: 2019. 6 s.

líckom gymnáziu patrí: PULENOVÁ, Valéria. Gymnaziálne školstvo v Rožňave od jeho počiatkov do vzniku Československej republiky v roku 1918. In: *Dejiny*. Internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove. Prešov: FF PU 2013, č. 2, s. 60-76. Dostupné on-line: Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2013.pdf> [cit. 2021-10-24].

ťou o súhlas na zriadenie kostola a kláštora. Žiadosť mala byť predložená cisárovi Karolovi VI. Súhlas bol udelený listinou z 10. augusta 1733.¹⁹² Rehoľníci sa v meste usadili 20. októbra 1733 a 25. októbra si začali viesť peňažný denník. Toto všetko bolo možné na základe zbožnej fundácie zámožného meštana Jána Pecza a jeho manželky Dorothei Etthesin, ktorí im testamentárne odkázali dom, vinicu a tretinu z mlyna.¹⁹³ K ďalším donátorom patrila aj Judita Kaár, vdova po Michalovi Miticzkom, ktorá poskytla františkánom pozemok, susediaci s parcelou Peczovcov.¹⁹⁴ Vďaka týmto dvom základi-

nám bolo možné pripraviť sedem cieľ a postaviť časť domu s kaplnkou. Medzi prvými výdavkami rehoľného domu nájdeme sumu za opravu drevených okien, ale aj za vyhotovenie pečate rezidencie. V roku 1735 zaplatili murárovi za vybielenie kaplnky, v máji za 200 kusov kameňa, cement a za murárske práce. V marci 1736 zaplatili za 140 tehál, za tesárske a kováčske práce. Ku dvom pôvodným základinám, umožňujúcim vznik kostola a kláštora (resp. kaplnky a rehoľného domu), pribúdali ďalší donátori: už v roku 1735 Magdaléna Réteiová podarovala rádu strieborné cibórium, v roku 1738 pani Jundatrix striebornú monštranciu. Andrásyovcov z Csíkszentkirály a Krásnej Hôrky sme už ako štedrých podporovateľov rehoľníkov spomenuli v spojitosti s jezuitmi. Podľa záznamov v kronikách významnou mierou podporovali aj františkánov. Ako príklad uvedieme barónku Alžbetu Balassovú, manželku Jozefa Andrásyho, ktorá okrem toho, že pravidelne prispievala vo forme almužny, prispela vo februári 1736 sumou 50 zl. pri príležitosti úmrtia manžela Jozefa Andrásyho a v roku 1740 podarovala rádu strieborný kalich a paténu. Aj ďalší člen rodu, Peter Andrásy, prispel v roku 1741 almužnou vo výške 5 zl. *Historia domus* sa zmiňuje aj o dare baróna Františka Andrásyho, ktorý v roku 1747 daroval reholi liturgické rúcha. Základný kameň kostola a kláštora položili 30. júna 1745.¹⁹⁵

¹⁹² Österreichisches Haus-, Hof- und Staatsarchiv. *Ungarische Akten 228/229, Allgemeine Akten*, Fasc. 228 (Protokolle 1733.VI-VIII.), Fasc. 229 (Protokolle 1733.IX-XII.). Pozri aj: FRIDRICH, Urban. *Historia seu compendiosa descriptio provinciae Hungariae ordinis Minorum S. P. Francisci strictioris observantiae, militantis sub gloriosissimo titulo Sanctissimi Salvatoris*. II. Cassoviae: Typis Academicis Societatis Jesu, 1759 (MDCCLIX), s. 226-231.

¹⁹³ Ján Pecz sa v Urbárskom súpise z roku 1725 uvádza ako lekárnik, ktorý mal v meste jeden dom, ale disponoval majetkami aj mimo hraníc mesta. Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára (Ďalej ako MNL-OL), *Urbaria et conscriptiones*, E 156 – a. Fasc. 043. No. 005. Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/hu/urbarium/view/hu_mnl_ol_e156_a_fasc043_no005/?document=1&pg=508&bbox=-196%2C-3390%2C4612%2C-82>. Podľa Judit Gangel bol členom mestskej rady. Bližšie: GÄNGEL, Judit. *Rozsnyó müemlékei. Pályadját nyert müvészettörténeti tanulmány 14 képpel*. Budapest: Attila-nyomda r.t., 1942, s. 43.

¹⁹⁴ FRIDRICH, Urban. *Historia seu compendiosa descriptio provinciae Hungariae ordinis Minorum S. P. Francisci strictioris observantiae, militantis sub gloriosissimi motitulo Sanctissimi Salvatoris*. II. Cassoviae: Typis Academicis Societatis Jesu, 1759 (MDCCLIX), s. 230.

¹⁹⁵ GÄNGEL, Judit. *Rozsnyó müemlékei. Pályadját*

Ďalší vývoj rehole Františkánov v Rožňave ochromil požiar, ktorý opísal Fridrich Szvoboda vo svojom denníku dňa 4. mája 1748 takto: „Požiar vypukol okolo 14. hodiny a šíril sa z domu Juraja Rotha, pričom do večera väčšina mesta lahla popolom. Požiar neušetril ani námestie, tri rady domov na námestí počnúc špitálom až po môj dom, obidve strany Čučmianskej ulice až po kastu. Zhoreli domy na Krásnohorskej a Jovickej ulici, aj kríže mimo mesta. Rovnako jedna strana domov na Brzotínskej ulici až po dom pána Juraja Bodnára, takže požiar v priebehu niekoľkých hodín zničil 226 domov. Okrem toho oheň zachvátil aj rezidenciu jezuitov a františkánov, na námestí sa nachádzajúci malý kostol aj s vežou, zvonmi a hodinami. Rovnako predajné miesta všetkých majstrov, zachoval sa jedine dom s mestskými váhami“.¹⁹⁶ Autor označil tento požiar za najväčšiu katastrofu v dovtedajších dejinách mesta. Aj napriek tejto udalosti však rehoľníci ostali v meste, lebo počas návštevy ostrihomského prímasa – arcibiskupa Mikuláša Csákyho v auguste roku 1753 ho v meste spoločne privítali zástupcovia oboch rádov – jezuitov i františkánov. Františkánskych rehoľníkov bol v tom čase osem na čele s Gabrielom Herom.¹⁹⁷

Po požari sa čoskoro dom rozšíril do takej miery, že na hornom poschodí sa vytvorilo až 11 ciel, na prízemí sa nachádzal refektár, kuchyňa a ďalšie dielne. V tom čase obývalo rehoľný dom osem rehoľníkov. Kaplnka kláštora mala koncom 50. rokov 18. storočia tri oltáre: najväčší bol zasvätený sv. Júdovi Tadeášovi, bočné sv. Krížu a Blahoslavenej Panne Márii.¹⁹⁸ Zápisnica z kanonickej vizitácie z roku 1753 hovorí o pomalom napredovaní výstavby kostola. Po dokončení svätyne v júli roku 1760 sa pustili do výstavby lode. Dokončený kostol posvätili 15. augusta 1761 za veľkej účasti veriacich. V tom istom roku dostala svätyňa tabernákulum, ktoré bolo darom sudcu Martina Vaditsa. V roku 1764 zbúrali starý dom, pod ktorým sa rozumie pravdepodobne dom fundátora Jána Pecza.¹⁹⁹ 16. októbra 1780 sa uvádza už dokončený kláštor, ktorý pozostával z troch izieb. 17. októbra posvätili oltár, posviacku vykonal vtedajší biskup Révay. Rezidencia bola základom dnešného kláštora. Spomínaný oltár bol predtým uložený v katedrálnom kostole, datovaný rokom 1676, bol vyhotovený z olivového dreva a podľa vizitačnej

nyert művészettörténeti tanulmány 14 képpel. Budapest: Attila-nyomda r.t., 1942, s. 42.

¹⁹⁶ STROMP, Ilona. *Kivonat Szvoboda Fridrich naplójából*. Rukopis. Rožňava: 1973. 5 s. Archív BÚ RV, nesignované.

¹⁹⁷ Archív BÚ RV. *Liber tabularum ab Anno 1753 ad Annum 1772*.

¹⁹⁸ FRIDRICH, Urban. *Historia seu compendios descriptio provinciae Hungariae ordinis Minorum S. P. Francisci strictioris observantiae, militantis sub gloriosissimi motitulo Sanctissimi Salvatoris*. II. Cassoviae: Typis Academicis Societatis Jesu, 1759 (MDCCLIX), s. 230.

¹⁹⁹ GANGEL, Judit. *Rozsnyó műemlékei. Pályadíjat nyert művészettörténeti tanulmány 14 képpel*. Budapest: Attila-nyomda r.t., 1942, s. 43.

zápisnice²⁰⁰ bol darom sudcu Juraja Theisza. Počas reštaurovania kostola bol odtiaľ premiestnený. V roku 1781, keď mesto ohrozoval ďalší požiar, sa klenotnica kostola obohatila o jeden strieborný a jeden pozlátený kalich. V roku 1782 podaroval Anton Andrassy kostolu tri zvony: sv. František, sv. Anton a sv. Peter z Alkanty.²⁰¹

Kroniky rehoľných domov zaznamenali aj pohnuté politické udalosti a ich dôsledky pre mesto. V roku 1806, v období napoleonských vojen, sa v kláštore, ktorý bol obsadený vojakmi, zdržiaval kapitán Paulovics. Nakoniec tu bola zriadená nemocnica pre ranených vojakov. V roku 1809 tu umiestnili základnú chlapčenskú školu.²⁰² Kostol bol definitívne dokončený až v roku 1826. V neskorú jeseň, 5. novembra 1826, ho slávnostne posvätil biskup František Lajčák.²⁰³ 27. októbra požiar opäť poškodil strechu kostola a časť kláštora.

Na nápravu škôd vzniknutých požiarom bol do Rožňavy povolaný P. Gyenes z Filakova, ktorý okrem poškodených stien a obhorených

*Pohľad na kostol a kláštor františkánov.
Detail rytiny z cechovej listiny
rožňavských hrnčiarov, 1828.
Banícke múzeum v Rožňave.*

trámov nič nenašiel. Na výstavbu kostola prispel biskup Ján Scitovský (rožňavský biskup v rokoch 1828 – 1840) sumou 1000 zl. V roku 1845 zasiahol Rožňavu ďalší požiar, ktorý poškodil biskupskú rezidenciu, kostol premonštrátov a františkánske objekty, preto sa nasledujúce obdobie nieslo v znamení remeselníckych prác a zbierok na opravu kostola a kláštora. Bývalý rožňavský biskup Ján Scitovský nechal vyhotoviť dva zvony – väčší, zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi a menší Sv. Adalbertovi, ktoré boli 15. septembra 1846 inštalované a posvätené.²⁰⁴

²⁰⁰ Archív BÚ RV. *Visitationes Ecclesiarum Paroch. Archi-Diakon. Gömeriensis. 1753, s. 53.*

²⁰¹ GANGEL, Judit. *Rozsnyó műemlékei. Pályadíjat nyert művészettörténeti tanulmány 14 képpel.* Budapest: Attila-nyomda r.t., 1942, s. 43.

²⁰² Tamtiež, s. 44.

²⁰³ Archív BÚ RV. *Protocollum Benedictionum, Consecrationum et Ordinationum Episcopaliū, ab Anno Domini 1802 Die 21. Mensis Februarii.* Nepaginované.

²⁰⁴ GANGEL, Judit. *Rozsnyó műemlékei. Pályadi-*

Počas revolučných rokov 1848-1849 sa z časti kláštora stal sklad munície. V novembri roku 1849 obsadila kláštor a školu armáda. Okrem požiarov a obsadzovania budov armádou sa pridali veterné smršte z rokov 1852 a 1864.

V histórii kostola a kláštora sa na týchto stavbách vystriedali stovky remeselníkov a umelcov. V ich radoch nachádzame napríklad meno švedlárskeho maliara Antona Haffnera, ktorý 18. novembra 1853 ukončil výmalbu predsiene kostola. Zvyšok 19. storočia znamenal obdobie konsolidácie a priebežného zdokonaľovania komplexu vrátane hospodárskych budov. V roku 1857 získali luster, o rok neskôr ďalší z pozlátenej medi. V roku 1862 dostal kostol mramorové pastofórium, v tom istom roku opravili organ v Krompachoch. V roku 1865 daroval rožňavský obuvnícky majster Alajos (Alojz) Appel obraz Ukrižovaného Krista, určený na prekrytie oltárneho obrazu v období pôstu. Neskôr tento obraz premiestnili do knižnice.

Dielo skazy dovŕšil požiar, ktorý vypukol v meste 15. júla 1890 o 16. hodine popoludní. Napriek tomu, že vznikol pomerne ďaleko, v Krásnohorskej ulici medzi topoľmi, vplyvom vetra sa veľmi rýchlo rozšíril a zasiahol aj budovy na námestí. Plamene poškodili vežu kostola a spôsobili roztavenie zvonov. V in-

teriéri kostola požiar zničil kazateľnicu. Zachoval sa jedine kláštor so stajňou. V tom istom roku sa obrátili s prosbou o pomoc ku grófovi Gyulovi (Júliusovi) Károlyimu v záležitosti poskytnutia tabuľového skla, ktoré dostali v troch debniach. V roku 1892 už veža stála, hoci v zníženej podobe, čo zapríčinil nedostatok stavebného materiálu. Na odliatie zvonov prispel kanonik Hoffmann sumou 500 zl., pričom zvony odliali u budapeštianskeho zvonolejára Ferenca (Františka) Walsera (1827 – 1901). Jeden z nich zasvätili. Sv. Vendelínovi (hmotnosť 392 kg, spolu so stolicou 580 kg), druhý Sv. Františke (210 kg, so stolicou 337 kg) a tretí sv. Panne Márii (112 kg, so stolicou 195 kg). Na odliatie všetkých zvonov sa použilo spolu 1112 kg kovu.²⁰⁵

Vďaka zachovaným inventárom si môžeme urobiť verný obraz o zariadení miestností na konci 19. storočia. V roku 1896 sa spomína sedem izieb, pričom dve boli určené ako hostovské spálne. V každej z nich bola posteľ so slameniakom, nočný stolík, písací a umývací stôl, šatníková skriňa, komoda, stoličky, na stenách niekoľko obrazov s historickou a náboženskou tematikou, zrkadlo a krucifix. Okrem týchto izieb je zmienka o izbe frátra a deáka, na stravovanie slúžila malá jedáleň pre šesť osôb.²⁰⁶ Obširnejšie

²⁰⁵ Archív BÚ RV. *List na hlavičkovom papieri zvonolejára Ferenca Walsera z 26. mája 1892.*

²⁰⁶ Archív BÚ RV. *Inventarium. A rozsnयीó zárdaszobának butorzatáról 1896 évben.* Potvrdené pri príležitosti kanonickej vizitácie

díjat nyert művészettörténeti tanulmány 14 képpel. Budapest: Attila-nyomda r.t. 1942, s. 44. Potvrdené záznamami v protokoloch Archívu BÚ RV.

informácie prináša inventár z roku 1898, ktorý uvádza na poschodí 14 ciel, z ktorých 9 slúžilo na ubytovanie (klauzúra?), jedna pre účely kancelárie a skladu domácich zbierok a časť izieb pre kancelárske účely železiarne.²⁰⁷ Na poschodí sa nachádzala aj knižnica s mnohými kódexmi rôznych autorov, z novších to boli predovšetkým vydania spolku sv. Štefana. Na prízemí bolo päť ciel, z ktorých jedna sa používala ako zimný refektár, štyri sa využívali ako kancelárie, resp. sklady zbierok. Refektár sa nachádzal v dolnej časti a bol v dobrom stave, na stenách bolo namaľovaných sedem výjavov: sv. Kríža, sv. Bonaventúra, sv. Františka, sv. Jána Kapistranského, pápeža Leva XIII., kardinála Klauďia Vaszaryho a sv. Alojza z Parmy z roku 1790 a jedny staré hodiny. Nachádzala sa tu aj matrika zomrelých, schematizmus a stanovy Rádu sv. Františka.²⁰⁸ V roku 1897 prebehlo reštaurovanie všetkých obrazov. V roku 1899 začínajú s reštaurovaním interiéru kostola prostredníctvom Gyulu (Júliusa) Ádáma, pričom koncom toho istého mesiaca sa spomína celý kostol ako zreštaurovaný.²⁰⁹ Obnovu malieb kláštora na

jeseň si akiste vynútil štvordňový pobyt 360 vojakov, ktorí po sebe zanechali špinavé priestory. V roku 1900 priviezli organ zo Salgótarjánu (Šalgotarján) a v roku 1901 bol kostol elektrifikovaný. K novým darom pribudli liturgické rúcha a koberce. V roku 1904 demontovali starý oltár z roku 1676 a osadili nový, vyhotovený Gyulom Ádámom a Ferencom (Františkom) Bogerom. V roku 1906 ukončili výmalbu kláštora.

Prvá svetová vojna a následné udalosti patria v histórii cirkevných inštitúcií medzi tie smutnejšie. Takouto udalosťou boli aj rekvirácie zvonov a organových píšťal pre vojenské účely, ktoré sa zo všetkých kostolných veží v meste demontovali a odviezli v roku 1917. Predzvesťou nasledujúcich udalostí, ktoré vošli do histórie ako akcia „K“ („Kláštory“), bola správa o zhabaní starého františkanského kláštora v Kremnici a vyhostení rehoľníkov z neho v roku 1949. V noci z 13. na 14. apríla 1950 vtrhli predstavitelia vládnej moci do kláštorov a rehoľných domov. Počas tzv. *barbarskej noci* odviezli posledných troch obyvateľov konventu – pátrov Klauďiusa Čulena, Ceciliána Szigetiho a Víta Šuplatu autobusmi v sprievode Verejnej bezpečnosti do Košíc.²¹⁰ Objekt bývalého kláštora po

---

v rokoch 1898, 1899, 1903 a 1905.

²⁰⁷ Myslia tým kancelárie pre Banský kapitánát so sídlom v Spišskej Novej Vsi.

²⁰⁸ Archív BÚ RV. *Inventarium Ecclesiae Conv. Rosnav. anno 1898 connumeravit et descripsit. P. Cassianus Stupeky Superior Conv.* Potvrdené vo vizitačných zápisniciach z rokov 1898, 1899, 1903 a 1905.

²⁰⁹ Archív BÚ RV. *Inventarium sac. Supellexilium Ecclesiae Conventus ab Anno 1883.* Stav potvrdený v rokoch 1903 a 1905.

---

²¹⁰ HD III., dodatočný zápis z roku 1989. František Vnuk uvádza, že dvoch rehoľníkov odviekli do Pezinka a jedného do Svätého (Hronského) Beňadika. VNUK, František. *Akcie K a R. Zásahy komunistického režimu proti reholiam v rokoch 1950-1956.* Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, 1995, s. 24. ISBN 80-88696 04-6.

*Pohľad na kláštor Milosrdných sestier sv. Vincenta – Satmárok.
Zdroj: Archív KPÚ, pracovisko Rožňava.*

odchode rehoľníkov začal slúžiť ako Domov dôchodcov (do roku 1992) a do roku 2008 bol využívaný Štátnym archívom v Rožňave.

PÔSOBENIE ŽENSKÝCH REHOĽNÝCH RÁDOV V MESTE

Po mužských rehoľných rádoch si predstavíme **ženskú rehoľu Milosrdných sestier sv. Vincenta – Satmárok**, ktorých história sa na území Slovenska začala písať v roku 1857 najskôr v Bratislave a o necelých desať rokov neskôr v Rožňave. Do mesta prišli na pozvanie biskupa Štefana Kollarčíka v roku 1866 a podobne ako u premonštrátov, aj v ich prípade sa stretávame s rehoľníčkami, ktoré sa uplatnili predovšetkým v oblasti školstva a vzdelávania. Ich

sídlom sa stal barokový (neskôr, asi v dôsledku požiaru prestavaný) poschodový dom – kláštorná škola, nachádzajúca sa v juhovýchodnej časti námestia. Kollarčíkov nástupca, biskup Juraj Schopper, pôvodnú školu rozšíril o ďalšie štyri učebne, od roku 1886 bola štvortriednou meštianskou školou. V roku 1890 bola preklasifikovaná na meštiansku dievčenskú školu. Pod správou rehoľných sestier bola v školskom roku 1903/1904 v budove školy štvortriedna základná škola, štvortriedna meštianska dievčenská škola, kurz ženských ručných prác a škôlka pre deti vo veku 3-6 rokov.²¹¹ Po vzniku 1. Československej

²¹¹ Értésítő a paulai szent Vincéről nevezett szatmári anyaházhoz tartozó irgalmas nővérek vezetése alatt álló Rozsnyói Római

republiky sa na základe zmluvy, tzv. *Modus vivendi* z roku 1928 medzi ČSR a Vatikánom, Rožňava stala aj sídlom tejto rehoľnej Provincie. Na jej čele stála až do roku 1939 Sr. Mária Flávia Névery. Provincia mala do Viedenskej arbitráže na území Slovenska spolu 22 rehoľných domov.

ných učební, učebňu hudobnej výchovy, kabinety, telocvičňu, sociálne zariadenia a priestrannú chodbu. Rozšírením kapacity táto rímskokatolícka kláštorná škola s internátom, určená pôvodne iba pre dievčatá, od septembra 1939 otvorila svoje brány aj pre chlapcov.²¹²

Pohľad na prístavbu kláštornej školy Milosrdných sestier sv. Vincenta – Selmecbánya, 1933. Zdroj: Fotoalbum biskupa Michala Bubniča 1925 – 1935. Knížnica BÚ v Rožňave.

Kláštor a škola situovaná v juho-východnej časti námestia vyzerala pred príchodom selmecbányjských sestier inak, než to vidíme na zábere z roku 1862 s typickou barokovou fasádou.

Bola to budova, ktorá sa svojou rozlohou zväčšovala smerom k Drázusu, pričom poslednú stavebnú fázu inicioval biskup Michal Bubnič v roku 1933. Touto prístavbou získala škola deväť svetlých a priestranných

udalostí rehoľného domu narušila udalosť z augusta 1950, ktorá vošla do dejín pod názvom „Akcia R“ („Rehoľníčky“) a bola pokračovaním likvidácie reholí z apríla toho istého roku. Táto udalosť sa dotkla 1043 re-

Kath. Püspöki Leánynevelő-intézetéről az 1903 – 1904. tanévről. Rozsnyó: Görbics és Bauer könyvnyomdájában, 1904, s. 49.

²¹² PRIVITZKY, Gyula. *A rozsnyói római-katolikus népiskolák történetéből. 1672 – 1933. A páli szt. Vincéről nevezett szatmári irgalmas nővérek rozsnyói új iskolaépületének és tartományi rendházának ünnepélyes felavatása alkalmából.* Rozsnyó: Sajó-Vidék, 1933. MÁRIA FILOTEA. *Visszaemlékezések a Szatmári irgalmasnővérek Rozsnyói Tartományára.* Rukopis. 1922. 32 s. Archív BÚ RV, nesign.

*Učebňa kláštornej školy Milosrdných sestier sv. Vincenta – Satmárok, 1933.
Zdroj: Fotoalbum biskupa Michala Bubniča 1925 – 1935. Knižnica BÚ v Rožňave.*

hoľníkov, ktorí boli umiestnení v 99 internačných kláštoroch. Likvidácia postihla 75 rehoľných domov.²¹³

Kým likvidácia mužských reholí z apríla roku 1950 prebiehala v tajnosti v noci, v prípade ženských reholí sa konala od 29. augusta 1950 počas troch dní na očiach verejnosti. Celkový počet vyprázdnených ženských kláštorov a rehoľných domov bol 137 a týkal sa 3272 sestier z 24 rádo, z ktorých asi 1400 sestier pracovalo v zdravotníctve (o nich sa zmienime pri ďalšom ráde) a asi 348 rehoľníč pracovalo v oblasti školstva a výchovy. Rožňavský

kláštor sestier Vincentiek – Satmárok mal status internačného kláštora, teda miesta, kde sa sústreďovali sestry zo zrušených kláštorov. Plánovaný počet sestier internovaných do Rožňavy bol 97, v skutočnosti ich tu prišlo 87.²¹⁴ Sem boli privezené sestry z Pavloviec nad Uhom, Banskej Štiavnice, Uhrovca, Bánoviec nad Bebravou, Tekovských Lužian, Levíc, Komárna, Humenného a Bratislavy. Z tohto kláštora boli sestry následne prevezené za prácou ošetrovateliek do **Slatinky a 40 rehoľníč** do továrne do českého **Varnsdorfu**. Pre zaujímavosť uvádzam aj informáciu o tom, že 20 sestier tejto rehole opatrovalo duševne chorých v ústave Samuela Bluma v Plešivci, kde im majiteľ nechal postaviť kláštor a poscho-

²¹³ JAKUBČIN, Pavol. *Likvidácia reholí a ich život v ilegalite v rokoch 1950–1989*. Bratislava: ÚPN 2010, s. 29. ISBN 978-80-89335-32-9; VNUK, František. *Akcie K a R. Zásahy komunistického režimu proti rehoľiam v rokoch 1950–1956*. Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, 1995, s. 70. ISBN 80-88696 04-6.

²¹⁴ Tamtiež, s. 77–86.

dovú kaplnku. V Plešivci pôsobili do roku 1941.²¹⁵

Poslednou – **najmladšou ženskou reholou** spojenou s rožňavskou nemocnicou Kósu-Schoppera, avšak s podobne smutným osudom, **bola Kongregácia sestier Najsvätejšieho Spasiteľa**. Z ich kroniky zisťujeme, že „*prvé sestry tu prišli 16. decembra 1913 a to do biskupskej nemocnice. Riaditeľom bol kňaz František Toman a ekonómom tiež kňaz Ludovít Raschka. Len pre zaujímavosť treba spomenúť, že do obdobia sústredenia sa tu vystriedalo 140 sestier.*“ Medzi prvé patrili sestra Achilla Nagyová, Gordiána Bognárová, Kinga Ficová, Scholastika Killingerová, Viktória Hajdú, Leona Berthová, Vojtecha Kemiačová a ďalšie. V osudnú noc 29. mája 1959 zobrali sestru predstavenú Vladimíru Puškárovú a sestru Ernelu Tujvelovú do Hronského Beňadika, aby zamedzili kontakt sestier s predstavenými. Tým istým autom viezli aj päť sestier: sestru Gordianu Bognárovú, Silvánu Snakovú, Miložu Szabovú, Jolantu Selvekovú a Amáliu Libovú do Báču, kde bol charitný domov. Keď zobrali sestru predstavenú, prišli medzi ostatné sestry agitátori pozývať k voľbám, ale sestry sa zlákať nedali a v čase volieb sa na protest schovali na povalu za komín. V máji 1960 dostalo trojmesačnú výpoveď posledných

35 sestier pracujúcich v nemocnici. Každá osobne bola predvolaná na riaditeľstvo, kde ju prehovárali, aby ostala ďalej pracovať v civile. Ani jedna z rehoľných sestier však s návrhom nesúhlasila. Dňa 21. júla 1960 neskoro večer za asistencie mnohých policajtov ich presunuli do Kláštora pod Znievom a dve sestry do Charitného domova v Číži. Sestra Emanuela Mindová spomína: „*O polnoci sme ešte mali svätú omšu, ktorú nesmel slúžiť náš duchovný otec, ale farár z Rožňavy. Po svätej omši sme začali rozoberať kaplnku a vynášať veci do pripravených áut. Pán farár vyniesol aj Eucharistiu a čakal pri autobuse. Po nastúpení poslednej sestry nás ešte raz požehnal a pohli sme sa. I keď už bola hlboká noc, modlili sme sa a spievali. Na záver odznelo -Rožňavské hodiny smutne bijú... príde tá hodina, prideme zas- a jeden zo zmocnencov, ktorí nás sprevádžali, hneď reagoval pohrozením: -Nikdy, nikdy!- Zmocnenec v roku 1984 odišiel na večnosť a my sme sa v deväťdesiatych rokoch, aj keď nie priamo do Rožňavy, ale predsa do nemocníc inde, vrátili. Nuž, Božie plány sa nezhodujú s ľudskými.*“ Na základe donútenej výpovede zo zamestnania odišla z nemocnice aj posledná skupina sestier 23. júla 1960 do charitného domova v Kláštore pod Znievom.²¹⁶

²¹⁵ MÁRIA FILOTEA. *Visszaemlékezések a Szatmári irgalmasnővérek Rozsnyói Tartományára*. 1922. Rukopis. 32 s. Archív BÚ RV, nesign.

²¹⁶ Archív Slovenskej provincie Kongregácie sestier Najsvätejšieho Spasiteľa v Spišskej Novej Vsi. Kronika rádu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

Archív Biskupského úradu v Rožňave
 Archív kláštora Františkánov vo Filákovce
 Archív Slovenskej provincie Kongregácie
 sestier Najsvätejšieho Spasiteľa v Spišskej Novej Vsi
 Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtára Budapest
 Knihnica Biskupského úradu v Rožňave
 Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára Budapest
 Österreichisches Staatsarchiv -Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien

LITERATÚRA

- Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Dejiny a pamiatková ochrana.* Ed. Magdaléna Kvasnicová – Marek Šeregi. Bratislava: Spektrum 2018, 616 s. ISBN 978-80-227-4876-6.
- BUDAY, Peter. *Rožňava, kláštor františkánov v archívnych prameňoch.* Rukopis. Bratislava: 2019. 9 s.
- Értesítő a paulai szent Vincéről nevezett szatmári anyaházhoz tartozó irgalmas nővérek vezetése alatt álló Rozsnyói Római Kath. Püspöki Leánynevelő-intézetéről az 1903 – 1904. tanévről.* Rozsnyó: Görbics és Bauer könyvnyomdájában, 1904. 52 s.
- FEDORJAKOVÁ, Anna. *Zbierka cirkevných matrík. 1587 – 1895.* Inventár. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1972, s. 121-123.
- FRIDRICH, Urban. *Historia seu compendios descriptio provinciae Hungariae ordinis Minorum S. P. Francisci strictioris observantiae, militantis sub gloriosissimi motitulo Sanctissimi Salvatoris.* II. Cassovia: Typis Academicis Societatis Jesu, 1759 (MDCCLIX), s. 226-231.
- GANGEL, Judit. *Rozsnyó műemlékei.* Pályadíjat nyert művészettörténeti tanulmány 14 képpel. Budapest: Attila-nyomda r.t., 1942. 88 s. + 9 obr. príloh.
- JAKUBČIN, Pavol. *Likvidácia reholí a ich život v ilegálie v rokoch 1950 – 1989.* Bratislava: ÚPN, 2010. 287 s. ISBN 978-80-89335-32-9.
- JURČOVIČ, Fidél. *Františkáni na Slovensku. Minulosť a prítomnosť do konca 20. storočia.* Trnava: Pro manuscripto, 2001. 100 s. ISBN 80-88944-71-6.
- KOZICS, János – KOLTAI, András. *Magyarország piarista múltjából. 8. Koháry István emlékkönyv a kecskeméti piarista gimnázium alapításának 300. évfordulója.* Budapest – Kecskemét: Piarista Rend Magyar Tartomány, 2015. 239 s. ISBN 978-963-8 9610-6-8.
- KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Arcibratstvo sv. Štefana v Bratislave a jeho činnosť. In: *Historický časopis*, 50, 2002, 2, s. 225-236. ISSN 0018-2575.
- KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae fundatione. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku.* Bratislava: Pro Historia, 2009. 214 s. ISBN 978-80-970060-5-1.
- LÖRINCÍKOVÁ, Silvia. *K dejinám rožňavskej rezidencie Rádu menších bratov Františkánov najsvätejšieho Spasiteľa, salvatoriánskej provincie.* Rukopis. Rožňava: 2019. 6 s.
- MÁRIA FILOTEA. *Visszaemlékezések a Szatmári irgalmasnővérek Rozsnyói Tartományára.* Rukopis. Rozsnyó: 1922. 32 s.
- PODRACZKY, István. *A rozsnyó egyházmegye Sz. Lászlóról címzett papnevelő intézetének történelme.* Rukopis. Rozsnyó: 1888.
- PRIVITZKY, Gyula. *A rozsnyói római katolikus népiskolák történetéből. 1672 – 1933. A páli szt. Vincéről nevezett szatmári irgalmas nővérek rozsnyói új iskolaépületének és tartományirendházának ünnepélyes felavatása alkalmából.* Rozsnyó: Sajó-Vidék, 1933. 32 s.
- Sprievodca expozíciou Líce a rub peňazí.* Ed. Martin Chmelík, Magdaléna Kamhalová, Daniel Kianička, Bohuslava Konušová, Oliver Finka. Bratislava: Národná banka Slovenska a Kremnica : Múzeum mincí a medailí, 2003. 119 s. ISBN 80-8043-088-8.

SZEPESI, Géza. *A Rozsnyói Kath. Főgimnázium értesítője az 1906-7. tanévről*. Rozsnyó: Görbics Zoltán, 1907. 77, [3] s.

VNUK, František. *Akcie K a R. Zásahy komunistického režimu proti reholiam v rokoch 1950-1956*. Bratislava: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta UK, 1995. 132 s. ISBN 80-88696 04-6.

ONLINE ZDROJE

HOLL, Béla. Magyar Könyvesház. In: *Magyar Könyvszemle*, roč. 82, 1966, č. 1-4, 436 s. Dostupné na internete: <https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKonyvszemle_1966/> [cit. 2021-10-15].

KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Obnova náboženských rádov v Uhorsku po smrti Jozefa II. a ich vyrovnávanie sa s dôsledkami sekularizácie. In: *Forum historiae*, roč. 9, 2015, č. 1, s. 10- 33. ISSN 1337-6861. Dostupné na internete: <<http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/1017245/kusnirakova.pdf>> [cit. 20.10.2021].

MELICH, János. A legrégi magyar jezsuita-dráma. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*, roč. 4, 1895, zošit 3, s. 330-333. Dostupné na internete: <[\[epa.oszk.hu/00000/00001/00032/pdf/ITK_1895_3_330-358.pdf\]\(http://epa.oszk.hu/00000/00001/00032/pdf/ITK_1895_3_330-358.pdf\)> \[cit. 2021-10-15\].](http://</p>
</div>
<div data-bbox=)

PULENOVÁ, Valéria. Gymnaziálne školstvo v Rožňave od jeho počiatkov do vzniku Československej republiky v roku 1918. In: *Dejiny*. Internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove. Prešov: FF PU 2013, č. 2, s. 60-76. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2013.pdf> [cit. 2021-10-24].

STAUD, Géza. *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai*. IV. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kiadása, 1984. 504, [2] s. Dostupné na internete: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MTAKonyvtarKiadvanyai_EKK_22_1/?pg=0&layout=s [cit. 2021-11-10].

Zásady ochrany pamiatkového územia pamiatková zóna Rožňava. Zost. Eva Šmelková, Marcela Ďurišová, Vladimír Sobotta. Rožňava: Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava, 2014. 43 s. Dostupné na internete: <http://www.pamiatky.sk/Content/PZ_ZASADY/Roznavava/01%20textova%20cast.pdf> [cit. 2021-10-15].

ROŽŇAVSKÉ KÚPELE V HISTORICKEJ LITERATÚRE Z KONCA 18. A 19. STOROČIA

Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Rožňava

Rozsnyófürdő a 18. század végi és 19. századi történeti irodalomban

A püspöki vasfürdő létezésének első írásos emlékei a 18. század végéről származnak. Már Magyarország első katonai felmérésekor ismerték a Rozsnyótól északkeletre fekvő fürdőt. Ezzel egy időben keletkeztek az első témával kapcsolatos levéltári dokumentumok is, melyek főleg Magyarország, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia területén fekvő, így a rozsnyói ásványforrásokról és gyógyvizekről is szóló leírások voltak. Később a fürdőipar fejlődésével fokozatosan nőtt a fürdőkről megjelent kiadványok, kötetek és tanulmányok száma. Egy részük kémiai elemzéseken és gyakorló orvosok eredményein alapuló tudományos munka volt, mely a fürdőzés gyógyászatban való alkalmazását helyezte előtérbe. Másik részük a fürdők népszerűsítését tűzte ki célul, s az egyes fürdőlétesítmények látogatottságának (és ezáltal jövedelmezőségének) növelése érdekében íródott. Jelen tanulmány célja egyrészt bemutatni, hogy miként jelent meg a fürdő ezekben a munkákban, másrészt felvázolni, hogy milyen mértékben hatottak e kiadványok a fürdő további sorsára és irányultságára.

Pojmom „rožňavské kúpele“ obyvatelia Rožňavy dodnes označujú severovýchodnú časť mesta smerom do obce Čučma, hoci kúpele tam už dlhé desaťročia reálne nefungujú a ako také fakticky neexistujú. Najmä starší obyva-

telia Rožňavy si z rozprávania svojich príbuzných pamätajú obdobie najväčšieho rozmachu kúpeľov tesne pred prvou svetovou vojnou, kedy sa kúpele stali centrom spoločenského a kultúrneho života Rožňavčanov. Ľudia z Rožňavy a okolia

smerovali do kúpeľov nielen kvôli aktívnemu oddychu (tenis, kolky, turistika, prechádzky) alebo rehabilitácii (kúpele a rozličné kúpeľné procedúry), ale najmä kvôli zábave a bohatému kultúrnemu programu v podobe koncertov, divadelných predstavení a plesov. História kúpeľov však siaha ďalej ako iba na začiatok 20. storočia a ich cesta k označeniu „perla Gemera“, ktorej sa dočkali na stránkach novín tesne pred vypuknutím prvej svetovej vojny, bola dlhá a trnistá.

Prvá písomná zmienka o minerálnom prameni v Rožňave pochádza z rukopisného diela hlavného lekára Gemerskej stolice Antala (Antona) Keszlera z 13. septembra 1769, ktorý urobil prvý súpis minerálnych a liečivých prameňov na základe požiadavky vtedajšej panovníčky Márie Terézie.²¹⁷ Na jeho prácu nadviazal ďalší hlavný stoličný lekár, dr. István (Štefan) Pillmann, ktorého aktualizálny súpis z obdobia vlády Jozefa II. z roku 1793 sa taktiež zachoval v rukopise.²¹⁸

Oblasť severovýchodne od centra mesta, kde vyvierali minerálne pramene, patrila Ostrihomskému arcibiskupstvu, ktoré vymenúvalo správcu Rožňavského panstva.

15. januára 1776 rakúska cisárovná a uhorská kráľovná Mária Terézia vymedzila zriaďovacou listinou územie Rožňavského biskupstva, ktoré bolo následne schválené pápežskou bulou Pia VI. *Apostolatus officii* zo dňa 13. marca 1776.²¹⁹ Minerálne pramene, resp. kúpele, ktoré boli pri nich vybudované, sú preto označované ako biskupské (s výnimkou prameňov, ktoré vyvierali na pozemkoch súkromných osôb). Vzťahy medzi mestom a ostrihomským arcibiskupstvom boli dlhodobo veľmi napäté, od druhej polovice 17. až do začiatku 19. storočia dochádzalo často k sporom kvôli výške daní, dávok a ostatných povinností, ktoré malo mesto feudálnej vrchnosti odvádzať. Arcibiskup veľakrát zasahoval aj do správy a hospodárenia mesta. Vďaka jednému zo sporov v rokoch 1779 – 1800 sa dozvedáme o existencii kúpeľov. Rožňavské biskupstvo malo v čase svojho vzniku príjem z jedného hostinca, pomenovaného neskôr *Ku bielej ruži*, ktorý ležal na ceste vedúcej do Brzotína. V roku 1800 sa však spomínajú už tri hostince – *Ku bielej ruži*, *K čiernemu orlu* a *Kúpeľný hostinec* na ceste do Čučmy. Prameň minerálnej vody mal vyvierať uprostred kúpeľnej budovy a bol rozvádzaný do šiestich kúpeľných komôr. Hostince patrili medzi najvýnosnejšie biskupské podniky, príjem z nich prevyšoval príjmy z ostatných zdrojov.²²⁰

²¹⁷ MV SR, Štátny archív Banská Bystrica (ďalej ako ŠA BB), Fond: *Gemerská župa*, sign., 1783, šk. 136. *Scrutinium Physico-Medicum Principiorum Virtutum in Aquis Mineralibus Incltyi Comitatus Gömöriensis* – rukopis z 13. septembra 1769.

²¹⁸ MV SR, ŠA BB, Fond: *Gemerská župa*, sign. 2113, šk. 256. *Relatio de Examine Aquarum Mineralium in Comitatus Gömör* – rukopis z 24. novembra 1793.

²¹⁹ Archív BÚ RV, sign. I. 123. *Zriaďovacia listina Rožňavského biskupstva zo dňa 15. januára 1776.*

²²⁰ *Dejiny Rožňavy I.* Ed. Ladislav Tajták Košice:

Prvé knižne publikované informácie o minerálnej vode v Rožňave pochádzajú z konca 18. storočia. Nachádzame ich predovšetkým v dobovej literatúre evanjelického farára a. v. Ladislava Bartholomeidesa z Ochtinej, ktorý sa ako prvý dôkladnejšie venoval výskumu Gemerskej stolice. Vzhľadom na to, že bol farárom a učiteľom, neskúmal podrobnejšie chemické zloženie prameňov alebo ich liečivé účinky, vo svojom voľnom čase sa však venoval geológii a terénnemu výskumu, vďaka čomu získal množstvo veľmi cenných informácií.²²¹ Neskôr v 19. storočí sa informácie objavujú častejšie, a to nielen v historicko-geografických prácach venovaných Gemersko-malohontskej stolici z pera Jánoša Hulfal-

vyho²²² alebo Samu Borovszkého²²³ (v oboch prípadoch nejde o monografie, ale o súborné diela), ale tiež v odborných publikáciách zameraných na minerálne a liečivé vody, ktoré podrobnejšie analyzujú chemické zloženie jednotlivých prameňov a ich liečivé účinky. Väčší výskyt publikovaných odborných prác a článkov súvisel s prudkým vývojom medicíny a prírodných vied koncom 18. a v 19. storočí a taktiež s iniciatívou Márie Terézie a jej syna Jozefa II., ktorí ako prví panovníci presadili zmapovanie výskytu minerálnych prameňov a liečivých vôd na území Rakúskej monarchie. V prvej odbornej publikácii zaoberajúcej sa liečivými prameňmi Rakúskej monarchie od Heinricha Johanna Nepomuka Crantza (1722 – 1799) sa rožňavské (a vôbec gemerské) liečivé prameňe ešte nespomínajú. Crantz, ktorý bol učiteľom a mapovaniu minerálnych vôd a prameňov sa venoval sedem rokov (1770 – 1777) výlučne vo svojom voľnom čase, vysoko oceňoval prístup Márie Terézie v oblasti vedy, vzdelávania, sta-

---

Východoslovenské vydavateľstvo, 1978, s. 227 – 234. Andrej Lukáč na základe archívneho materiálu pomerne podrobne analyzuje spory mesta s ostrihomským arcibiskupstvom a neskôr rožňavským biskupstvom. V roku 1800 predstavovali príjmy z prenájmu hostincov 9167 zl. ročne, len na porovnanie v roku 1776 po zriadení biskupstva činil príjem z jedného hostinca 1800 zl. ročne.

²²¹ BARTHOLOMEIDES, Ladislav. *Incliti superioris Hungariae comitatus Gömöriensis notitia historico-geographico statistica: Cum tabella, faciem regionis, et delineationem cavernarum ad Agtelek, exhibente*. Leutschovia: Mayer, 1805 – 1808. VIII, 782 s. Bartholomeidesovo dielo venované Gemerskej stolici bolo vôbec prvé svojho druhu, nakoľko *Notitie* Mateja Bela ostali v rukopise a nedokončené, samotnej Rožňave sa venuje na s. 670 – 687.

---

²²² *Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása*. János Hulfalvy (ed.). Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867, CX, 354, [7] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://real-eod.mtak.hu/id/eprint/6126>> [cit. 2021-10-10].

²²³ *Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye*. Ed. Samu Borovszky. Budapest: Apollo Irodalmi Társaság, 1904. X, 800 s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://www.mek.oszk.hu/09500/09536/html/0008/0.html>> [cit. 2021-10-10].

roslivosti o zdravie a medicínu.²²⁴ V rokoch 1763 – 1787 zároveň prebiehali na území Uhorska merania súvisiace s prvým vojenským mapovaním celej monarchie, kde sú biskupské kúpele v biskupskom meste Rožňava (Rozsnava, nem. Rosenau, maď. Rozsnyó/Rozsnyó Bánya) už označené ako „Baad“. Na území dnešného Slovenska sa mapovalo v roku 1769 a následne v rokoch 1782 – 1784 (časovú postupnosť meraní určovalo vojenské ohrozenie krajiny). Pod rovnakým označením kúpele figurujú aj v druhom a treťom vojenskom mapovaní.²²⁵

Na výskum liečivého prameňa, resp. prameňov sa po odbornej stránke ako vôbec prvý zameral hlavný lekár Gemersko-Malohontskej stolice István (Štefan) Pillmann (stoličný lekár od roku 1778, predtým pôsobil ako lekár vo Viedni), ktorý svoju dizertačnú prácu

o liečivých účinkoch minerálnych vôd *Dissertatio inauguralis medica de aquarum marcialium efficitia* publikoval v Trnave v roku 1774.²²⁶

Na jeho výskum nadviazal ďalší lekár pôvodom z Rožňavy György (Juraj/Georg) Marikovszky v diele s názvom *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löblichen Gömörer und Klein-Honther Komitats* (Fyzikálny a analytický popis všetkých minerálnych prameňov slávnej Gemersko-Malohontskej stolice) z roku 1806.²²⁷

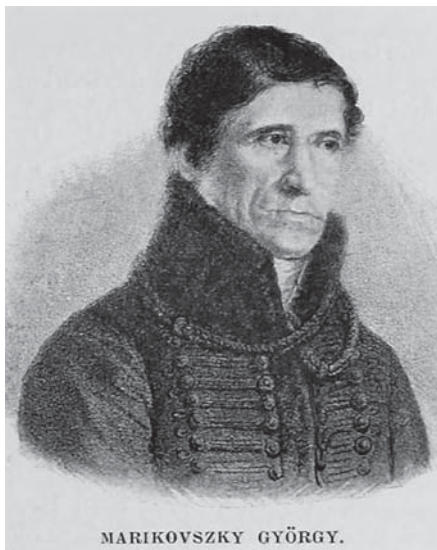
²²⁶ István Pillmann pochádzal z Viedne a za svoje zásluhy v oblasti medicíny v roku 1793 získal dedičný šľachtický titul. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/p9E91B/pillmann-istvan-lorincz-A15DE/>> [cit. 2021-10-10]. Bližšie k životu a práci Istvána Lőrincza Pillmanna (*10. august 1751 – †17. máj 1815) pozri TÖKÖLY, Gábor: *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 278-279. ISBN 80-88837-18-9.

²²⁷ Dielo bolo opätovne publikované v roku 1814, táto verzia je taktiež dostupná ako digitalizát. MARIKOVSZKY, Georg. *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löblichen Gömörer und Klein-Honther Komitats*. Leutschau: gedruckt in der kaiserlichen priv. Mayer'schen Buchdruckerei, 1814. [7], 78 s., tab. Dostupné online (digitalizovaná verzia): <https://play.google.com/store/books>. Dr. György Marikovszky pochádzal z Rožňavy (*25. september 1770 – †23. december 1832), jeho otcom bol Jónás Marikovszky, mamou Ráchel Schlosserová, rodina bola šľachtického pôvodu. Po ukončení štúdia medicíny na univerzite vo Viedni v roku 1797 začal pracovať ako lekár v Rožňave, v roku 1806 sa po odstúpení dr. Istvána Pillmanna stal hlavným stoličným lekárom Gemersko-Malohontskej stolice a ako prvý lekár v stolici začal očkovať proti tzv. pravým kiahňam (variola), zaujímal sa aj o ďalšie masovo rozšírené ochorenia vtedajšej doby spôsobené nedostatočnou hygienou

²²⁴ CRANTZ, Heinrich Johann Nepomuk. *Gesundbrunnen der Oesterreichischen Monarchie*. Wien: gedruckt bey Joseph Gerold, kaiserl. Reichshof-und Universitäts-Buchdrucker, 1777. [4], 306, [8] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/1045CB27>> [cit. 2021-10-10]. Crantz samotnú panovníčku označil za pôvodkyňu myšlienky zmapovania všetkých minerálnych prameňov a vôd v Rakúskej monarchii a v úvode svojho diela uviedol, že až naši potomkovia pochopia a zvolajú „No neboli šťastné národy pod vládou takejto panovníčky?“ (s. a2, resp. a3).

²²⁵ Bližšie pozri: JANKÓ, Annamária – PORUBSKÁ, Bronislava. *Vojenské mapovanie na Slovensku 1769 – 1883* (vrátane CD-R). Bratislava: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2010, 144 s. ISBN 978-80-89175-45-1; na s. 98 mapa Rožňavy z druhého vojenského mapovania z roku 1852.

György Marikovszky. Zdroj: Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye. Ed. Samu Borovszky.

Marikovszky v kapitole pod názvom Rožňavský minerálny prameň (*Die Rosnauer Mineralquelle*) popisuje vrch Kalvárie ako „komoru minerálov, v ktorej nájdete pyritový

(napr. úplavica), publikoval dokonca odborné články z oblasti medicíny a aktívne sa zaujímal o mineralógiu. Analyzoval celkovo 18 minerálnych vôd v oblasti Gemersko-Malohontskej stolice. Bližšie pozri tiež: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 218. ISBN 80-88837-18-9. Medailón venovaný rodine Marikovszkých pozri: <<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/hetedik-kotet-5828/marikovszky-csalad-625B/>> [cit. 2021-12-01]. Podľa urbára z 9. januára 1767 bol Jónás Marikovszky skutočne veľmi majetným obyvateľom mesta. Magyar Nemzeti Levéltár (ďalej ako MNL), *Urbar et Conc. Fasc. 152, N°2, E 156a* Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/en/urbarium/hu_mnl_ol_e156_a_fasc152_no002/?document=1&pg=0&bbox=-1172%2C-3718%2C3636%2C-538> [cit. 2021-12-01].

štrk, železitý kremeň, bridlicu obsahujúcu železo, železný vitriol (tzv. zelený vitriol – hydratovaný síran železa – pozn. L. B.), čiastočne kryštalizovaný, čiastočne zvetraný, antimón, pyroluzit (oxid manganičitý) a viaceré druhy medenej rudy (napr. bor-nit, chalkopyrit).“ Kalváriu označil za „prevratanú štôľňami a šachtami“ a práve spod nej, z prepadnutej štôľne mal vyvierat „prvý minerálny prameň tvoriaci malé jazierko, v ktorom bolo všetko pokryté červeným nánosom.“ Popísal aj ďalšie dva pramene: druhý prameň, využívaný na kúpeľné účely, mal vyvierat priamo za kúpeľným domom, ktorý patril rožňavskému biskupstvu v hĺbke $\frac{1}{2}$ siahy a mal v priemere 3 stopy²²⁸ a tretí pramenil približne 300 krokov od kúpeľného domu v záhrade súkromnej osoby, ktorá si zriadila priamo pri prameni svoj súkromný kúpeľný kabinet (Marikovszky ju označil ako pani von Dirnel).²²⁹ Za veľmi cenný pokladal Marikovszky

²²⁸ Siahá - ako jednotka dĺžky má siahá zodpovedať rozpätiu roztriahnutých ramien od špičiek prstov po špičky prstov. Na Slovensku (v Uhorsku) sa do roku 1874, kedy bol zavedený metrický systém používali tieto siahy: viedenská siahá = 1,89648 m, bratislavská siahá = 1,9010 m a banskoštiavnická siahá (banská siahá, banskomestská siahá) = 2,0220 m, pričom všetky sa delili na 6 stôp, čo znamenalo, že prameň mohol vyvierat v hĺbke cca 0,95 – 1,01 m. In: Encyklopédia Slovenska V R – Š. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1981. s. 230.

²²⁹ „im Frau von Dirnelischen Garten“, s. 64.

fakt, že pomerne veľkú plochu zaberajú bariny (močaristá pôda) so železitou vodou, ktoré by sa dali vynikajúco využiť na terapeutické účely. Voda je podľa neho čistá, priehľadná, bez zápachu, chutí mierne trpké, kovovo, je pokojná (tichá, neperlivá). Ľudia kvôli chuti vodu nepijú radi, dobytok dokonca takúto vodu úplne odmieta. Chuť sa nevytratí ani v prípade, keď sa voda prevarí, dokonca zanecháva na bielom smaltovanom povrchu hrncov tehlovočervený povlak.²⁵⁰ Najmä v zimných mesiacoch je pokrytá jemným žltým až červenkastým povlakom, pri odtoku sa usádza na podlahe a sfarbuje kúpaciu bielizeň dožltá. Tok zo všetkých troch prameňov bol podľa neho taký silný, že za minútu bolo možné naplniť vedro vody. Teplota vody dosahovala v priemere 15 °C (10 stupňov Reaumür/Reaumur = 10°R)²⁵¹, mala

špecifickú váhu 100,4 g na 100 ml a 16 ‰ (uncí)²⁵² vody obsahovalo podľa jeho chemickej analýzy 0,444 g FeCO₃ (uhličian železnatý – siderit) a 8 g FeSO₄ (síran železnatý). Zaujímavá je informácia, že vodu z druhého prameňa pomocou vodnej pumpy napustia do medeneho kotlíka, kde sa priamo ohrieva a drevenými žľabmi rozvádza do pripravených vaní, celý systém pritom pochádzal spred 35 rokov, čo by znamenalo, že kúpele boli postavené v roku 1779.²⁵³ Kúpeľní hostia mali k dispozícii jednu jedinú hostovskú izbu a 9 kúpeľných miestností, každú s dvomi drevenými vaňami. Všetko vrátane izieb bolo postavené z dreva. Stav tohto, ako ho Marikovszky nazval „*kúpeľného zariadenia*“ (Badeanstalt), považoval za „*mizerný*“ (elend).²⁵⁴

[cit. 2021-12-01].

²⁵⁰ Tamže, s. 63. Marikovszky popisuje, že „*nevedomosť tunajších ľudí ich priviedla k myšlienke, aby do vody kladli kúsky železa mysliac si, že sa vo vode premení na med.*“ Je potrebné zdôrazniť, že geologické informácie čerpal Marikovszky od Ladislava Bartholomeidesa, ktorý sa vo svojom diele *Incliti superioris Ungariae comitatus Gömöriensis notitia historico-geographico statistica* veľmi podrobne zaoberal geologickou analýzou a urobil vlastný terénny výskum.

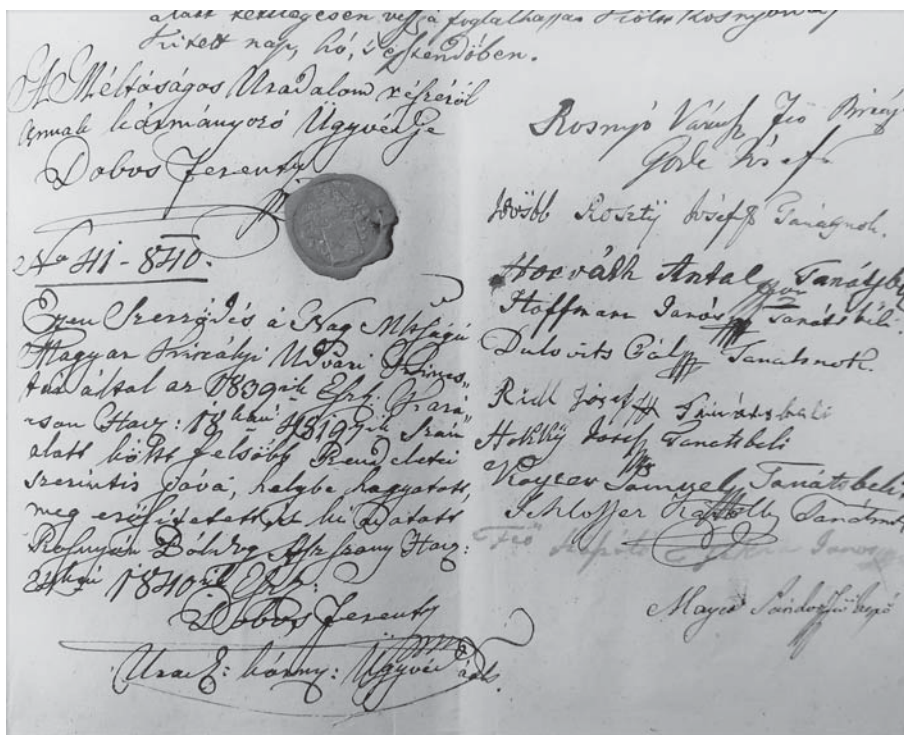
²⁵¹ Stupeň Réaumur (značka °R) je jednotka teploty pomenovaná po francúzskom prírodovedcovi René-Antoine Ferchault de Réaumurovi (* 28. február 1683 – † 17. október 1757), zavedená bola v roku 1730. Vychádza z dvoch základných referenčných bodov: 0 °R je bod tuhnutia vody, 80 °R je bod varu vody resp. normálnom atmosférickom tlaku, pri prepočte sa používala rovnica:

Bližšie pozri: <<https://www.britannica.com/science/Reaumur-temperature-scale>>

²⁵² ‰ (unca) je anglosaská jednotka hmotnosti, resp. objemu používaná na meranie hmotnosti ušľachtilých kovov, zlata, striebra, platiny, mincí, drahokamov a perál, ako v lekárnictve, tak aj vo vede. Najčastejšie bola v našej geografickej oblasti používaná trójska unca = 31,1035 g alebo česká unca = 31,11 gramu, čo by znamenalo, že 16 uncí zodpovedalo objemu 497,66, resp. 497,76 g, teda približne 500 ml vody. Bližšie: ŠALING, Samo; IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária; MANÍKOVÁ, Zuzana: *Veľký slovník cudzích slov*. 5. revid. a dopl. vyd. Bratislava – Prešov: SAMO, 2008, s. 1125. ISBN 978-80-89123-07-0.

²⁵³ Vzhľadom na to, že po prvýkrát vyšla Marikovszkeho práca už v roku 1806, bolo by možné uvažovať o vzniku kúpeľov ešte o osem rokov skôr, teda niekedy okolo roku 1771. Prvé vydanie práce však nemá k dispozícii, preto nie je možné tento údaj spoľahlivo doložiť.

²⁵⁴ MARIKOVSZKY, Georg. *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen*

Detail podpisu nájomnej zmluvy s Rožňavským biskupstvom.

Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava.

Naopak okolie pokryté dubovými lesmi, blízko ležiace mesto, papie-reň Szontághovcov a fabriku na výrobu kameniny vyzdvihol ako „skutočne príjemné na aktívne trá-venie voľného času“.²³⁵ Marikovszky vodu neodporúčal piť, pretože spô-

sobuje zažívacie ťažkosti, naopak veľmi účinná bola vo forme kúpe-ľa najmä pre ženy trpiace silným menštruačným krvácaním, v prípa-de hemoroidov, pri dyzentérii (tzv. úplavica alebo červienka), častých a úporných hnačkách, pri nočnej polúcii u chlapcov a pri nadmer-nom a pretrvávajúcom potení.²³⁶

Na Marikovszkeho analýzu a po-pis minerálnych prameňov neskôr v priebehu 19. storočia siahli aj ďalší autori prehľadových publiká-cíí. Konkrétne Eduard Joseph Koch v diele *Abhandlung über Mineralqu-ellen in allgemein wissenschaftlicher*

des löblichen Gömörer und Klein-Honthor Komitats. Leutschau: gedruckt in der kai-serlichen priv. Mayer'schen Buchdruckerei, 1814, s. 64. Vzhľadom na fakt, že dr. Mari-kovszky pochádzal priamo z Rožňavy, kde bol aj jeho otec Jónás Marikovszky váže-ným mešťanom šľachtického pôvodu, mô-žeme jeho údaj o vzniku biskupských kú-pelov považovať za dostatočne spoľahlivý. Na označenie stavu kúpeľov použitý výraz môžeme preložiť aj ako úbohý, chatrný, mi-zerný, biedny.

²³⁵ Tamtiež, s. 64.

²³⁶ Tamtiež, s. 68-69.

Beziehung und Beschreibung aller in der österreichischen Monarchie bekannten Bäder und Gesundbrunnen, in topographischer, historischer, physikalisch-chemischer und medicinischer Beziehung. Ein Handbuch zum Gebrauch für Ärzte und Badegäste (Pojednanie o minerálnych prameňoch vo všeobecnosti a popis všetkých v Rakúskej monarchii známych kúpeľov a liečivých prameňov v topografických, historických, fyzikálno-chemických a medicínskych súvislostiach) v roku 1843 sa zmieňuje: „Mesto Rožňava vlastní viacero v blízkosti vyvierajúcich, silných minerálnych prameňov. Mesto obklopujúce vrchy sú bohaté na kovy, menovite železo, meď a ortuť. Voda je číra, nepríjemnej chuti, silne pripomínajúcej atrament a vystavená vzduchu zanecháva množstvo železitéch usadenín. (...) Voda sa odporúča vo forme kúpela pri slabom krvotoku a hlienotoku, profúznom (nadmernom – pozn. L.B.) potení a polúcii. Pri vnútornom užívaní spôsobuje kvôli vysokému obsahu železa tlak na žalúdku, ťažobu na žalúdku, vracanie a ďalšie tráviace ťažkosti.“²³⁷ Z tohto obdobia máme taktiež prvú archívnu písomnú zmienku v archívnom fonde

Magistrátu mesta Rožňava. Z 24. augusta 1840 sa zachovala nájomná zmluva mesta s Rožňavským biskupstvom, ktorej predmetom je práve prenájom biskupských kúpeľov za neuveriteľných 8300 zl. Ako zo zmluvy vyplýva, bola spisovaná každoročne, preto sa nájomcovia kúpeľov pomerne často menili.²³⁸ Dániel Lengyel v diele *Fürdői zsebkönyv* (Vreckový kúpeľný zápisník) z roku 1853²³⁹ stručne zhrnul informácie publikované u Marikovzkeho a Kocha. Opätovne tak urobil David Wachtel²⁴⁰ v roku 1859 v diele *Un-*

²³⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava 1323–1922*, Rada 1840, šk. V68. Nájomná zmluva medzi rožňavským biskupstvom a mestom Rožňava o prenájme biskupských kúpeľov.

²³⁹ LENGYEL, Dániel. *Fürdői zsebkönyv*. Pest: A szerző Sajítja. Bizományban Emich Gusztáv Könyvkereske-désében, 1853, s. 219. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://mek.oszk.hu/18500/18510/18510.pdf>> [cit. 2021-10-12]. (Rožňava je tu uvedená ako Rožňavská Baňa – Rosnyóbánya).

²⁴⁰ Dr. David Wachtel (1807 – 1872) – vyštudoval medicínu na univerzite v Pešti, krajský radca pre medicínu a sanitárny referent cisársko-kráľovského oddelenia v Oedenburgu (Šoproni), člen stálej medicínskej komisie, člen Kráľovskej uhorskej spoločnosti prírodovedcov, Geologickej peštianskej spoločnosti, Nemeckej spoločnosti pre psychiatriu a psychológiu, Kráľovskej spoločnosti lekárov Budína a Pešti, Filozoficko-medicínskej spoločnosti vo Würzburgu, Kráľovsko-cisárskej spoločnosti lekárov vo Viedni a korešpondent Zoologicko-botanickej spoločnosti vo Viedni. Založil *Zeitschrift für Natur und Heilkunde in Ungarn* (Časopis pre prírodu a liečiteľstvo v Uhorsku), ktorý vychádzal v rokoch 1850 – 60. V rokoch 1861 – 1871 profesor medicíny na Univerzite v Pešti, vedúci Katedry všeobecnej patológie a farmakológie. V roku 1857 bol poverený vtedajším ministrom vnútra Alexandrom von Bachom aby „zistil, či niektoré

²³⁷ KOCH, Eduard Joseph. *Abhandlung über Mineralquellen in allgemein wissenschaftlicher Beziehung und Beschreibung aller in der österreichischen Monarchie bekannten Bäder und Gesundbrunnen, in topographischer, historischer, physikalisch-chemischer und medicinischer Beziehung. Ein Handbuch zum Gebrauch für Ärzte und Badegäste*. Wien: Pichler, 1843. 472 s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10680351>> [cit. 2021-10-12].

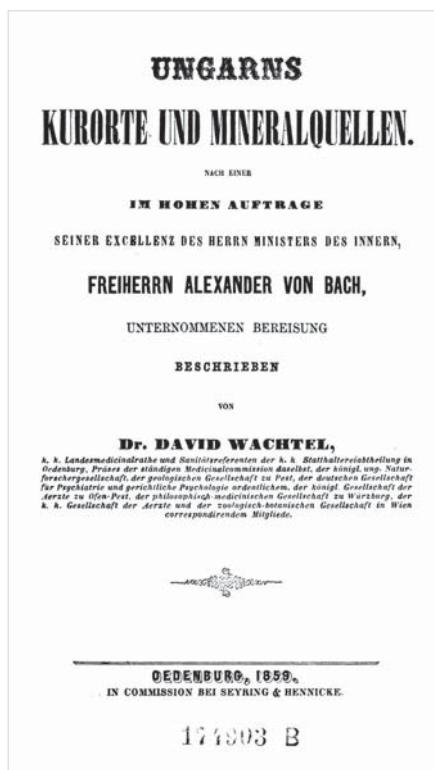

garns Kurorte und Mineralquellen (Uhorské kúpele a minerálne pramene).²⁴¹

Ďalší významný rožňavský lekár, Dr. Antal (Anton) Kiss, bol taktiež všestranným prírodovedcom s rôznymi záujmami. Venoval sa geológii, prieskumu jaskýň, analyzoval a skúmal minerálne pramene a ich zloženie a vplyv na ľudské zdravie, robil meteorologické pozorovania a v neposlednom rade aktívne publikoval vo vedeckých časopisoch. Podľa Kissovej chemickej analýzy z roku 1853, ktorá bola po prvýkrát publikovaná v diele Davida Wachtela *Ungarns Kurorte und Mineralquellen* (Kúpele a minerálne pramene

z kúpeľov netrpia nedostatkami, ktoré by mali byť odstránené a zároveň, aby preskúmal, či by niektorým kúpeľom, ktorým doteraz nebola venovaná dostatočná pozornosť, s vyhlídkou na úspech, nemala byť naopak venovaná zvýšená pozornosť“. Bližšie sa k tomu Wachtel vyjadruje v úvode ku svojmu dielu, kde okrem iného zdôvodnil aj fakt, prečo je v práci mnoho kritických poznámok, resp. nedostatkov, ktoré je nevyhnutné odstrániť: „*Musíme poznať svoje nedostatky pred tým, než budeme schopní pristúpiť k ich odstraňovaniu. Preto som musel popísať kúpele a minerálne vody mojej otčiny verne, teda také, aké sú; aby to slúžilo ako východisko pre to, stvoriť ich takými, aké by mali byť.*“: WACHTEL, David: *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*. Oedenburg: Seyring u. Henricke, 1859. [8], s. III, resp. s. VIII. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10508F88>> [cit. 2021-12-02]; k biografickým údajom pozri bližšie: Wachtel, Dávid. In: *Magyar eletrajzi lexikon*. Dostupné online: <<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16920/16922.htm>> [cit. 2021-12-02], resp. titulný list jeho diela.

²⁴¹ WACHTEL, David: *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*. Oedenburg: Seyring u. Henricke, 1859. [8], s. 213-214. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10508F88>> [cit. 2021-10-12].

Uhorské kúpele a minerálne pramene od dr. Davida Wachtela – titulný list (digitalizát).
Zdroj: Österreichische Nationalbibliothek.

Uhorska, 16 uncí vody obsahovalo Na₂S - 1,42 g, FeS - 0,43 g, FeO - 0,38 g, SrCl₂ - 0,13 g, CaCO₃ - 0,03 g, MgCO₃ - 0,64 g, MnCO₃ - 0,03 g a H₂SiO₃ - 0,2 g, čo predstavovalo dohromady 3,26 g na približne 500 ml vody, váha bola taktiež špeciická 100,17 g na 100 ml. Teplotu vody určil dr. Kiss v rozmedzí od 4,4 do 10,5°R, t. j. 5,5 – 13,25 °C). Odporúčal kúpele ako vhodné pre všetky ochorenia, ktoré sa prejavovali slabosťou, napr. v rámci rekonvalescencie po zdĺhavých horúčkovitých stavoch, pri chronických

reumatologických ťažkostiach, dne, hemoroidoch, častých a opakujúcich sa hnačkách, pri chorobách spôsobujúcich úplnú alebo čiastočnú paralýzu, starých a zanedbaných opuchoch, pri nadmernom potení, mužských problémoch a polúcii. Najlepšie výsledky boli podľa jeho názoru viditeľné v prípade ženských ochorení, ako bolo nadmerné menštruačné krvácanie, nepravidelná, bolestivá alebo chýbajúca menštruácia, pri chloróze spôsobenej nedostatkom železa a rozličných vaginálnych infekciách.²⁴² Zaujímavý je rozdiel v chemickom zložení vody oproti analýze, ktorú prezentoval v rokoch 1806 a 1814 Marikovszky. Nižší obsah minerálov (pôvodne 8,444 g/500 ml kleslo na 3,26 g/500 ml) pripisoval tomu, že sa „*podiel najdôležitejších zložiek postupne používaním znižoval*“.²⁴³ Podľa dr. Kissa existujúci kúpeľný dom postavilo rožňavské biskupstvo pred piatimi rokmi „*nanovo od základov*“, nachádza sa tu osem hostovských izieb, ktoré sú však „*úzke, tmavé, špinavé, vlhké a vybavené ledva tým najnevyhnutnejším*“, dokonca páchnuce po plesni. To isté bolo podľa jeho názoru možné povedať aj o „*kabinete na kúpanie*“, ktorom sa nachádzalo

12 vaní, spolatnených sumou 10 centov za okúpanie, hostovské izby na poschodí sa prenajímali za 20 centov/noc, na prízemí za 16 centov/noc. Podobne ako Marikovszky, aj Kiss sa veľmi pochvalne vyjadroval o okolí kúpeľov a o možnostiach „*rozptýlenia*“. Hostom vraj v tomto smere nič nechýbalo. Vyzdvihoval predovšetkým možnosť navštíviť hrad Krásnu Hôrku, okolité papierne alebo banské štôlne, železiarne a taviace pece, podniknúť výlety do jaskýň, čo bolo vhodné najmä pre „*zdravších a silnejších*“. Vzhľadom na to, že neexistovala pravidelná evidencia návštevníkov kúpeľov, nebolo možné návštevnosť ako takú posúdiť, čo vnímal negatívne najmä s ohľadom na vývoj do budúcnosti.²⁴⁴ V roku 1867 zverejnil súhrnné výsledky jeho výskumov a chemických analýz z Gemerskej stolice pod názvom *Gömör megye ásványvizei* (Minerálne pramene Gemerskej stolice) János Hulfalvy. Je dôležité spomenúť, že spomedzi všetkých analyzovaných minerálnych prameňov v Gemerskej stolici mali podľa neho nadregionálny význam pramene v Hajnáčke, Číži (známe v celouhorskom meradle) a taktiež kúpele v Hodejove, Levároč a Rožňave (známe v širšom regióne). Ostatné označil za pramene miestneho významu, navštevované iba domácim obyvateľstvom. Medzi gemerskými minerálnymi pra-

²⁴² KISS, Antal. *Gömör megye ásványvizei*. In: *Gömör és Kishont leirása*. Hunfalvy János (ed.). Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867, s. 184–191.

²⁴³ WACHTEL, David. *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*. Oedenburg: Seyring u. Hennicke, 1859. [8], s. 214. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10508F88>> [cit. 2021-12-01].

²⁴⁴ Tamtiež. Dielo bolo publikované v roku 1859, čo by znamenalo, že rožňavské biskupstvo postavilo hostovské izby v roku 1854.

meňmi podľa chemického zloženia našiel kyselky, ktorých bola väčšina (tzn. pramene, v ktorých sa na 1 l vody nachádza aspoň 1 g rozpustného oxidu uhličitého – CO₂), ďalej solanky (so zvýšeným obsahom chloridu sodného – NaCl, spravidla s prímiesami jódu, brómu, prípadne kremíka), vápenaté vody (s prevládajúcim množstvom, tzn. viac ako 20%-ným podielom katiónov vápnika Ca⁺) a železnaté vody.²⁴⁵ O rok neskôr vyšla aj jeho štúdia *A rozsnýói vasasfürdő-vízének ismertetése* (Popis vody rožňavských železitých kúpeľov) zameraná výlučne na Rožňavu. Podľa jeho údajov mali biskupské kúpele vybudovaný kúpeľný areál s deviatimi kúpeľňami a vtedy už 11 hostovskými izbami, chemická analýza vrátane ďalších doplnujúcich údajov boli totožné s informáciami publikovanými už u Wachtela.²⁴⁶

Informácia o rožňavských kúpeľoch sa objavuje aj v spisoch

a záznamoch Lekársko-lekárnickeho spolku Gemerskej stolice (*Gömörvármegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet*), ktorý vznikol v Rimavskej Sobote v roku 1867 z iniciatívy rožňavského lekára Gusztáva Marikovszkeho, syna Georga Marikovszkeho, ktorý sa stal aj prvým predsedom spolku. Spolok zasadal dvakrát ročne striedavo v Rimavskej Sobote a Rožňave, od roku 1893 vždy na jar opäť striedavo v Rožňave a Rimavskej Sobote.²⁴⁷ Podľa zápisnice spolku z roku 1891 (*A Gömörmegyei Orvos-Gyógyszerész Egylet 1891-iki évkönyve*) sa stretnutie konalo práve v rožňavských kúpeľoch, účastníci si pod dohľadom kúpeľného lekára dr. Arthura Maurera prezreli kúpeľný dom a vtedy prebiehajúcu výstavbu hotela a súkromné vily v okolí kúpeľov. Všetci účastníci stretnutia dostali do daru publikáciu od rožňavského učiteľa Ká-

²⁴⁵ KERÉNYI, Éva. Kúpele na Gemeri v 19. storočí. In: *Balneologický spravodajca. Vlastivedný zborník múzea 2011-2014. Balneohistoria Slovaca Nr. XLI*. Zost. Martin Kostelník. Piešťany: Trnavský samosprávny kraj, Balneologické múzeum a Piešťanská muzeálna spoločnosť, 2015, s. 84-112. ISBN 978-80-891455-23-1 (konkrétne Rožňave sa venuje na s. 100-102).

²⁴⁶ KISS, Antal. A rozsnýói vasasfürdő-vízének ismertetése. In: BATIZFALVY, Sámuel – RÓZSAY, József: *A magyar orvosok és természetvizsgálók 1867. augusztus 12-től 17-ig Rimaszombatban tartott XII. nagygyűlésének történeti vázlatá és munkálatai*. Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, M. Akadémiai Nyomdászánál, s. 119-120. Dostupné na internete: <https://mandadb.hu/dokumentum/712691/A_magyar_orvosok_s_termeszvizsglk.pdf> [cit. 2021-10-12].

²⁴⁷ Členmi spolku boli v neskoršom období všetci lekári, ktorí pôsobili v rožňavských kúpeľoch. Bližšie k členom spolku a jeho aktivitám pozri: PEKAŘOVÁ, Katarína. *Prírodovedné a lekárske spolky na území Slovenska (1850 – 1918) so zvláštnym zreteľom na zdravotnícko-medicínsku problematiku a biologické vedy v ich publikačných aktivitách*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2010, s. 48-52. ISBN 978-80-89303-25-0. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/pekarova.pdf>> [cit. 2021-12-14]. Bližšie k zachovaným ročenkám spolku a ich dostupnosti pozri: PYTLOVÁ, Zlatica – AMBRÚŽOVÁ, MIRIAM – RIEZOVÁ, Miriam – KURUCOVÁ, Lívia. *Bibliografia almanachov, ročeniek a zborníkov na Slovensku 1701 – 1918*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018. 312 s. ISBN 978-80-89303-70-0.

rolyho (Karola) Polónyiho o rožňavských kúpeľoch (*Rozsnyó. Klimatikus gyógyhelye*).²⁴⁸

Podrobnému výskumu kúpeľov a minerálnych prameňov sa neskôr venoval dr. István (Štefan) Boleman (resp. Bolemann)²⁴⁹, kúpeľný lekár vo Vyhniciach, ktorý zverejnil v 80. a 90. rokoch 19. storočia viaceré práce. Sústredil sa predovšetkým na chemické zloženie minerálnych prameňov, podľa ktorého začlenil rožňavské kúpele medzi studené

sulfánové pramene, v ktorých zložení majú prevahu soli kyseliny sírovej na úkor ďalších zložiek ako sú chlórové a uhličitanové zlúčeniny. Sulfánové vody patrili podľa jeho výskumov k zriedkavejším prameňom. Podľa solných zlúčenín patrili rožňavské kúpele do skupiny sírano-železnatých a liadkových pramenitých vôd. Odvolával sa na chemický rozbor súkromného prameňa Markó od budapeštianskeho chemika Sándora Kalacsinszkeho z roku 1883, podľa ktorého v 1 l vody bola chemická analýza nasledovná: NaCO₃ - 0,05479 g, CaCO₃ - 0,04444 g, MgCO₃ - 0,05062 g, FeCO₃ - 0,02762 g, H₂SiO₃ - 0,02059 g, CaSO₄ - 0,00730 g, KCl - 0,00273 g, MnCO₃ - 0,00265 g, NaCl - 0,00245 g, Al(OH)₃ - 0,00052 g, spolu teda 0,21371 g/l, keď k tomu prirátame aj CO₂, tak sa údaj zvýši na 0,26937 g/l. Špecifická váha minerálneho prameňa bola 1,00923 kg/l a priemerná teplota predstavovala 14°C.²⁵⁰ Tieto údaje sa mierne líšia od analýzy, na ktorú sa odvolával v roku 1887 v diele *Fürdőtan* (Kúpanie) s podtitulom *Kiváló tekintettel a magyarhoni gyógyhelyekre* (Vynikajúci prehľad maďarských kúpeľov), kde obsah minerálov bol o niečo vyšší a dosahoval celkovo 0,32528 g/l. Boleman zároveň uviedol, že v biskupských kúpeľoch má prameň odlišné zloženie, je sírano-železnatý, kým prameň

²⁴⁸ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 198. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <https://edit.elte.hu/Xmlui/Bitstream/handle/10831/32179/dissz_kerenyi_eva_tortenelemtud.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2021-16-10].

²⁴⁹ István Boleman (1839 – 1905) – vyštudoval medicínu na univerzite vo Viedni, od roku 1865 pracoval ako všeobecný lekár v Banskej Štiavnici, od roku 1875 pôsobil vo Vyhniciach ako banský a kúpeľný lekár, všetku svoju prácu venoval rozvoju tamojších kúpeľov, v roku 1890 sa stal členom užšej rady novovytvoreného Maďarského balneologického združenia, ktorého vznik aj inicioval. S manželkou Karolínou sa usadili v Banskej Štiavnici, kde sa narodili ich traja synovia: Viliam (1874), Géza (1876) a Béla (1878), syn Géza bol významným strojníkom a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. Bol medzinárodne uznávaným odborníkom v oblasti kúpeľníctva, aktívne pracoval tiež v Banskostiavníckej lekárskej a prírodovedeckej spoločnosti. Pochovaný je v Banskej Štiavnici, jeho socha vo Vyhniciach bola odcudzená. Blížšie k osobnosti Istvána Bolemana: Boleman, Štefan. In: *Slovenský biografický slovník. I. zväzok A-D*. Zost. Štefan Valentovič. Martin: Matica slovenská, 1986, s. 288. Miesto posledného odpočinku: <https://virtualna-banskastiavnica.sk/web_data/virtualna-banska-stiavnica/evanjelicky-cintorin-nad-klopackou/evanjelicky-cintorin-nad-klopackou.pdf>

²⁵⁰ BOLEMAN, István. *A fürdőtan kézikönyve*. Igló: Nyomatott Schmidt József Könyvnyomdájában, 1884, s. 180. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://library.hungaricana.hu>> [cit. 2021-10-12].

v súkromných rukách je známy ako železnatá kyselka.²⁵¹ V ďalšom diele z roku 1896 sprostredkoval rozbor dr. Gábora Mátraya, ktorý analyzoval celkovo tri pramene – Antal, Amália a Baňa, pričom vyzdvihol vysoké percento sulfidu železnateho najmä v prameni Baňa (celkovo 8,2745 g/l FeS, čo korešponduje s údajmi dr. Kissa z roku 1853). V tomto období sa kúpele začali viac rozvíjať, podľa jeho údajov bol vybudovaný kúpeľný dom so zariadenými kabínkami. Informuje o výskyte väčšej ubytovne s 37 hostovskými izbami a reštauračnými miestnosťami, ďalej o kúpeľnom dome s 20 kúpeľňami a záhrade, ktorá obe budovy obklopovala.²⁵² Obširnejšie sa popisu kúpeľov venoval gemerský stoličný lekár a riaditeľ nemocnice v Rimavskej Sobote dr. Tamás (Tomáš) Löcherer²⁵³ v súbornom diele veno-

vanom Gemersko-malohotskej stolici z roku 1904. Podľa jeho údajov sezóna v kúpeľoch trvala od 1. mája do konca októbra, v priemere kúpele navštívilo 1200 kúpeľných hostí ročne, k dispozícii mali 30 izieb, parné aj kamenné kúpele. Vyzdvihol dobrú a lacnú kuchyňu. Hostia mali k dispozícii telefón. Kúpele boli vo večerných hodinách osvetlené, výhodná bola blízkosť centra mesta (cca 15 minút). Ambulantnými kúpeľnými lekármi boli v tom čase dr. Dezső Pósch a Henrik Gutlohn. Löcherer v podstate vypracoval rozsiahlu štúdiu o stave kúpeľníctva a zdravotníctva v Gemersko-malohotskej stolici, popísal okrem iného aj aktuálny stav nemocníc v Rožňave (*A Kósa-Schopper-kórház Rozsnyón*) a Rimavskej Sobote (*A megyei közkórház Rimaszombatban*).²⁵⁴

Informácie o rožňavských kúpeľoch sa objavujú omnoho častejšie od obdobia, kedy začali vychádzať lokálne noviny. V roku 1864 bol publikovaný obširnejší článok o Rožňave v uhorských novinách

²⁵¹ BOLEMAN, István. *Fürdőtan – kiváló tekin-tettel a magyarhoni gyógyhelyekre*. Budapest: Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Főbizományos Eggenberger-féle Könyvkereskedés (Rényi Károly), 1887, s. 297.

²⁵² BOLEMAN, István. *Magyar fürdők és ásványos vizek, Az ezredéves országos kiállítás alkalmából. A Magyar Szent Korona Országai Balneologiai Egyesületének megbízása folytán*. Budapest: Magyar Balneologia Egyesület, 1896, s. 126.

²⁵³ Tamás Löcherer (1856 – 1916) – pochádzal z Plešivca, študoval na gymnáziu v Rožňave a medicínu na univerzite v Budapešti, po ukončení štúdia pracoval od roku 1880 ako lekár v Ožďanoch a neskôr v Rimavskej Sobote, od roku 1884 ako riaditeľ tunajšej nemocnice, od roku 1899 bol zároveň vymenovaný za riaditeľa sirotinca v Rimavskej Sobote. Pravidelne publikoval (napr. Správy o stave nemocnice, resp. zdravotníctva v stolici), aktívne zostavoval *Gyógyszerészi Közlöny* (Farmaceutický vestník). Blížšie k rodine Löcherer pozri

štúdiu publikovanú na stránke Maďarskej farmaceutickej historickej spoločnosti: SZMODITS, László. *A Löcherer család orvosianak és gyógyszerészeinek élete és munkássága*. 15 s. Dostupné na internete: <<http://gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2019/10/L%C3%B6cherer-Tam%C3%A1s-Szmodits-L%C3%A1szl%C3%B3-2019-10-19.pdf>> [cit. 2021-12-02].

²⁵⁴ LÖCHERER, Tamás. Gömör-Kishont vármegye közegészségügye. In: *Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye*. Ed. Samu Borovszky. Budapest: Apollo Irodalmi Társaság, 1904, s. 310. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0008/19.html>> [cit. 2021-02-12].

Rožňavské kúpele na medirytine zverejnenej vo Vasárnapi Újság.
Zdroj: Vasárnapi Újság - Elektronikus Periodika Archívum.

Vasárnapi Újság (nedelňé noviny/týždenník 1854 – 1921), ktorý okrem stručných informácií o Rožňave obsahoval aj dve medirytiny – mesta a rožňavských kúpeľov. Informácie o kúpeľoch boli stručné – čitateľ sa dozvedel, že patria rožňavskému biskupstvu, navštevuje ich pomerne málo stálych návštevníkov, pretože majú obmedzené ubytovacie kapacity, ktoré vyhovovali iba „najnutnejším potrebám“, ale medzi miestnymi obyvateľmi boli obľúbené ako miesta „hlučnejšej zábavy za sprievodu cigánskej kapely“.²⁵⁵

V Rožňave boli od roku 1873 vydávané *Rozsnyói Híradó* (1873 – 1875, ročníky I.-III., potom opätovne v rokoch 1877, resp. 1878 – 1918, ročníky I.-XLI.), ktoré patrili k historickým regionálnym novinám s najdlhšou kontinuálnou periodicitou vydávania, od roku 1877 ich vydávanie po krátkej odmlke obnovil dr. Arthur Maurer, miestny a kúpeľný lekár. Informácie však nachádzame aj vo väčších periodikách, ktoré mali nadregionálny charakter, ako boli napr. *Gömör-Kishont* (od roku 1880), *Sajó Vidék* (od roku 1898). Prvé informácie pochádza-

²⁵⁵ *Vasárnapi Újság*, roč. 11, 1864, č. 26, s. 252-253. Dostupné na internete: Vasárnapi újság - Elektronikus Periodika Archívum:

<<https://epa.oszk.hu/00000/00030/00538/pdf/00538.pdf>> [cit. 2021-12-07].

jú zo 60. a 70. rokov a veľmi často sprostredkujúajú negatívne informácie o stave kúpeľov. Napr. podľa informácií v *Rozsnyói Híradó* z 20. júla 1873 mali mať kúpele celkovo 65 stálych hostí (tzn. ubytovaných s dlhodobou kúpeľnou starostlivosťou), k dispozícii bolo celkovo päť objektov – krčma alebo hostinec (označený ako typická dedinská čárda/csárda), kde prepriahali aj kone, reštaurácia, kúpeľný dom, drevený parket (tanečná miestnosť) a kolkáreň. Kúpeľné izby sú v novinách popísané ako „tmavé, páchnuce po plesni“ a kúpenie „v úzkych špinavých kadiach ponúka zážitok, ktorý chce mať človek radšej čo najskôr za sebou“.²⁵⁶ Veľmi kritizovaná bola taktiež nevhodná prístupová cesta ku kúpeľom, jeden z čitateľov *Vasárnapi Ujság* označil za vrchol, že „cez areál kúpeľov prechádza črieda dobytka, čo naplnilo celé ovzdušie vôňou kravína“.²⁵⁷

V priebehu roku 1875 bola zverejnená séria článkov, ktoré odzr-

Reakcia dr. Antala Kissa na informácie Józsefa Bernátha v *Rozsnyói Híradó*, článok z 24. októbra 1875. Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava. Zbierka novín.

kadľovali spor medzi rožňavským lekárom dr. Antalom Kissom a priekopníkom domácej balneológie, hydrológom a budapešťianskym učiteľom Józsefom (Jozefom) Bernáthom, predmetom ktorých bol obsah železa vo vode biskupského prameňa. Bernáth tvrdil, že jeho voda pri vývere síce obsahuje železo, ale tá istá voda, využívaná v kúpeľoch, už železo neobsahuje. Túto skutočnosť, vzhľadom na výsledky skúmania dr. Antala Kissa a názoru lekárniaka dr. Jozefa Póschy, obaja dôrazne popierali. Dr. Kiss v pomerne obsírnom článku pod názvom *A rozsnyói vasas ásványviz és Bernáth József ur (Rožňavská železitá minerálna voda a pán József Bernáth,*²⁵⁸ argumentoval všetkými predošlými chemickými analýzami počnúc Marikovszkym,

²⁵⁶ *Rozsnyói Híradó*. 20. júl 1873. Citované podľa KERÉNYI, Eva. *Füredőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 175. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <https://edit.elte.hu/Xmlui/Bitstream/handle/10831/32179/dissz_kerenyi_eva_tortenelemtud.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2021-16-10].

²⁵⁷ *Vasárnapi Ujság*, roč. 11, 1864, č. 26, s. 253. Dostupné na internete – Vasárnapi újság - Elektronikus Periodika Archivum: <https://epa.oszk.hu/00000/00030/00538/pdf/00538.pdf> [cit. 2021-12-07].

²⁵⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 24. október 1875.

v argumentácii ho podporil aj dr. Pósch, ktorý si v poslednom článku zverejnenom 7. novembra 1875, pomohol zdôvodnením významného profesora chémie z Wiesbadenu dr. Carla Remigia Fresenia, podľa ktorého je možné dokázať obsah železa v roztoku pridaním ferokyanidu draselného (hexakvanoželeznatan draselný – $C_6N_6FeK_4$), pretože sa vytvorí výrazný tmavý modrý kal, resp. usadenina, známa ako berlínska (pruská) modrá. Ďalšou možnosťou, ktorú aplikoval, bolo pridanie rodanidu draselného (tiokyanát draselný – KSCN), ktorý pri kontakte s roztokom obsahujúcim železitý kation (Fe^{3+}) spôsobil sfarbenie do krvavočervena v dôsledku tvorby iónovej zlúčeniny tiokyanátokomplex železa.²⁵⁹

Každoročne nachádzame v novinách zmienku o začiatku kúpeľnej sezóny, niekedy formou správy, inokedy v podobe inzerátu. Inzerované pritom bolo otvorenie sezóny aj v ďalších kúpeľoch v rámci regiónu (napr. Štós otváral svoje brány v danej sezóne 11. mája). Ako príklad môžeme uviesť 27. apríl 1884, kedy v inzertnej rubrike nachádzame inzerát pod názvom „Otvorenie kúpeľov“, v ktorom hoteliér (nájomca reštaurácie) József (Jozef) Moyses ml. pozýval čitateľov novín 1. mája 1884 na slávnostné otvorenie kúpeľnej sezóny, na ktorom sa o zábavu postarala miestna cigánska kapela s kapelníkom Flórisom Berkim,

ktorá následne počas celej sezóny zabávala návštevníkov vždy vo štvrtok a v nedeľu. Hoteliér lákal ľudí na „čisté izby, dobré jedlo a pitie a rýchlu obsluhu“. V prípade dobrého počasia mali byť kúpele otvorené už 27. apríla.²⁶⁰ V roku 1886 sa zmenil nájomca, podľa informácie z *Rozsnyói Híradó* si kúpele prenajal András (Andrej) Tomalek²⁶¹ a o rok neskôr János (Ján) Wanszák. Miesto hostinského získal vedúci Rožňavského meštianskeho besedného spolku Sándor (Alexander) Schröder. Wanszák sa zároveň zaviazal, že na jar, keď začne kúpeľná sezóna, zabezpečí, aby bola zriadená pravidelná (konská) omnibusová linka spájajúca rožňavské námestie s kúpeľmi a zároveň, že dôjde k rozšíreniu sortimentu ponúkaných liehovín.²⁶²

Pozitívne ladená správa v miestnych novinách z 19. februára 1888 priniesla informácie o zmene nájomníka v rožňavských kúpeľoch. „Nová éra“ vo vývoji kúpeľov mala nastať po tom, čo si ich prenajal budapeštiansky obchodník József Imre (Jozef Imrich) Markó. V súvislosti s podpísom novej nájomnej zmluvy sa aj rožňavský biskup György (Juraj) Schopper vyjadril, že si uvedomuje potrebu modernizácie kúpeľného areálu, aby kúpele zodpovedali „súčasnej dobe“, čím by urobil dobrý skutok, pretože by pomohol

²⁵⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 1. november 1875.

²⁶⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 27. apríl 1884.

²⁶¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 25. apríl 1886.

²⁶² MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 20. november 1887.

všetkým pacientom prichádzajúcim z ďaleka, aby sa mohli liečiť v dôstojnejších podmienkach.²⁶³

Rožňavské kúpele boli dlhodobo kritizované tak na stránkach tlače, ako aj v publikáciách venovaných kúpeľníctvu, za svoju nízku úroveň. Zlý stav kúpeľov dlhodobo negatívne vplýval na ich návštevnosť a biskupstvo nemalo záujem investovať do zveľaďovania a modernizácie kúpeľov, tento krok očakávalo od nájomcov, ktorí sa však často mienili. Podľa správ zo 4. marca 1888 sa začala pripravovať nová cesta pre dobytok, ktorá bola vytýčená po Baníckej ulici okolo domu mestského lesníka, cez les a následne do doliny. Hovädzí dobytok a ošípané tak už nemali vôbec prísť do kontaktu s kúpeľnými hosťami ani prechádzať cez areál kúpeľov.²⁶⁴ Krátko na to, 1. apríla 1888 sa dozvedáme, že József Markó nechal vymerať a vytýčiť nový chodník pre peších návštevníkov kúpeľov, ktorý viedol pod Kalváriou za záhradami. Cestou bolo možné navštíviť aj veľmi pekný výhľad na prvom kopci Kalvárie. Podľa úsudku v novinách išlo možno o „*najoblúbenejši chodník pre návštevníkov*“. Zároveň sa v kúpeľoch budoval podľa biskupových predstáv veľkolepý vodotrysk, práce na nivelizácii vodovodného potrubia už boli v tom čase ukončené. Zároveň sa pripravovali opatrenia, vďaka ktorým by

došlo k odkloneniu vozov z kúpeľnej cesty pri mlyne vedľa továrne na výrobu kameninového riadu cez most, ktorý sa vybuduje za jazierkom, čo malo dobre vplývať na hluk v kúpeľoch. Čo sa týkalo už realizovaných stavebných úprav v kúpeľoch pred začiatkom novej sezóny, tak došlo k zväčšeniu terasy, kde bola vybudovaná kolkáreň.²⁶⁵ Premonštrátsky mních, učiteľ a riaditeľ premonštrátskeho gymnázia v Rožňave Lajos (Ludovít) Barna Répánszky, poverený rožňavským biskupom, ešte na jar oslovil so žiadosťou na vypracovanie projektu rekonštrukcie kúpeľov bližšie nemenovaného košického staviteľa s cieľom ich modernizácie a zveľadania. V novom kúpeľnom dome bolo plánovaných 10 kúpeľných miestností pre ženy a mužov, vybavených porcelánovými vaňami, teplou a studenou sprchou, veľkým bazénom a kachľami na zimnú prevádzku. Poschodová obytná budova mala na prízemí sedem izieb, jednu väčšiu sálu, počítalo sa aj s kuchyňou na prípravu stravy pre hostí a izbami pre personál, na poschodí sa nachádzalo 10 izieb a veľká jedáleň s terasou.²⁶⁶ 13. mája 1888 noviny informovali o výstavbe novej kúpeľnej budovy: „*steny novej kúpeľnej budovy už vytiahli do potrebnej výšky a budúci týždeň začnú osádzať strechu*“, vybavenie do kúpeľných miestností, vodovodné po-

²⁶³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 19. február 1888.

²⁶⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 4. marec 1888.

²⁶⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 1. apríl 1888.

²⁶⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 8. apríl 1888.

trubia a vane boli objednané v Budapešti a vyhotovené mali byť začiatkom júna. Podľa novín „*všetko ide plnou parou vpred*“ a začiatkom leta už budú môcť novopostavenú a zariadenú budovu využívať noví kúpeľní hostia. K rozšíreniu jazera malo dôjsť v druhej polovici mája, pripravená bola tiež nová cesta pre vozy, kvôli ktorej boli vyrúbané stromy. Studňa s chutnou pitnou vodou v areáli kúpeľov bola vyzdobená *glorietou* vo švajčiarskom štýle (otvorená záhradná, zväčša drevená besiedka – pozn. LB).²⁶⁷ Prvý júlový týždeň v roku 1888 bola nová budova kúpeľov postavená a od 15. júla 1888 mala byť otvorená pre verejnosť.²⁶⁸ Týždeň predtým prebiehala skúšobná prevádzka, budova bola zvnútra aj zvonku ozdobená. Ako konštatujú noviny, „*nové izby sú síce maličké, ale elegantne zariadené*“, pozitívne bola hodnotená aj úroveň kúpeľov, pretože „*stroje na prívod vody pracujú vynikajúco, v priebehu niekoľkých minút naplnia vane vodou.*“ Ako negatívum bolo kúpeľom vytknuté, že sprchy sú postavené iba v časti, kde sú spoločné kúpele a samostatne kúpajúci budú mať k nim sťažený prístup. Upravené bolo už aj okolie kúpeľov a plánované zriadenie parku pri kúpeľoch taktiež napredovalo. Otvorenie bolo naplánované na nedeľu 15. júla 1888 popoludní.²⁶⁹

²⁶⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 13. máj 1888.

²⁶⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 8. júl 1888.

²⁶⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín.

Otvorenia kúpeľov sa zúčastnil vysoký počet návštevníkov. Noviny síce neuvádzajú ich počet (presný ani odhadovaný), ale prišlo vraj „*tolko návštevníkov, koľko obyvatelia mesta a okolia ešte nevideli*“, a to napriek tomu, že otvoreniu kúpeľov neprialo ani počasie, nakoľko ráno bolo chladno a popoludní silne zamračené a každý očakával dážď. Na okolí sa pohybovalo veľa ľudí, na otvorenej terase bol k dispozícii desaťnásobok stolov a všetky boli do posledného miesta obsadené. Chvilke návštevníkom spríjemňoval Berky Flóris so svojou cigánskou kapelou, ktorá mala posledný koncert pred odchodom do tzv. Čiernohorských kúpeľov pri Gelnici (v maďarčine známe ako Feketehegy-fürdő, v nemčine ako Bad Schwarzenberg, medzi obcami Hnilčík a Nálepko), kde prijali angažmán na celú sezónu. Na tanečnej zábave spojenej s občerstvením hrala kapela Andora Dányiho. Návštevníci novootvorených kúpeľov vysoko hodnotili úroveň ubytovania a zariadenia v kúpeľnom dome. Tí, ktorí využili služby tunajšej kuchyne a vínnej pivnice, si taktiež pochvaľovali, boli spokojní s obsluhou aj výbornou úrovňou ponúkaných jedál a nápojov.²⁷⁰ Prestavba napravila naštrbenú povest kúpeľov a od doby otvorenia návštevnosť vzrástla tak, že v sezóne boli plne obsadené, pričom násled-

Rozsnyói Híradó 15. júl 1888.

²⁷⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 22. júl 1888.

ne upravili, resp. znížili aj niektoré kúpeľné poplatky. Konkrétne 29. júla 1888 informovali noviny o tom, že bola znížená cena za využitie dvojmiestnej vane v kúpeľoch na úroveň jednomiestnej, na základe čoho bolo kúpanie finančne dostupnejšie aj pre rodiny. V tomto období boli všetky izby v kúpeľoch plne obsadené a denno-denne ich mal využívať „veľký počet návštevníkov“.²⁷¹ Hlavný slúžny rožňavského okresu Géza (Gejza) Kubínyi vymenoval na základe poverenia župana Gemersko-malohontskej stolice za hlavného mestského a kúpeľného lekára dr. Arthura Mauera, ktorý sa stal zároveň riaditeľom kúpeľov.²⁷² Aby bolo možné kúpele využívať mimo kúpeľnej sezóny, ktorá trvala do konca októbra, boli v kúpeľných izbách umiestnené pece na vykurovanie.²⁷³ Začiatkom novembra tak bolo možné pokračovať v kúpeľnej sezóne, zatiaľ však výlučne cez víkendy (teda v sobotu a v nedeľu).²⁷⁴

Pre dlhodobé prosperovanie a konkurencieschopnosť kúpeľov v rámci širšieho regiónu bolo podstatné pravidelne investovať do ich zveľadovania a modernizácie. Už 7. apríla 1889 sa *Rozsnyói Híradó* kriticky vyjadrovali na adresu rožňavského biskupa, obviňovali ho

z nezáujmu o kúpele, kvôli čomu sa mala otázka ich budúcnosti opäť „dostať do úzadia“. V prípade, že by sa nepodarilo vytvoriť účastinnú spoločnosť, bol vraj biskup ochotný využiť zisk z prenájmu regálnych práv na ďalšie investície, k čomu mala dopomôcť aj jeho obľúbenosť v Ríme. Noviny v článku konštatujú, že „by bolo veľkým nešťastím, keby sa nádeje, ktoré boli vkladané do zveľadenia kúpeľov, ukázali ako márne.“²⁷⁵ Noviny sa k problému opätovne vrátili po začiatku kúpeľnej sezóny, čo súviselo s veľkým záujmom čitateľov o osud rožňavských kúpeľov. Ľudia sa s otázkami obracali nielen na mestskú radu či lekárov v kúpeľoch, ale posielali listy aj do redakcie. Zaujímalo ich, či došlo k rozšíreniu ubytovacích kapacít v kúpeľoch, ktoré boli plne obsadené a preto nebolo možné vyhovieť ďalším záujemcom. Noviny menovali korešpondenciu doručенú z Budapešti, Szegedu (Segedínu) či zo Spiša a zároveň uviedli, že „im museli dať s poľutovaním na vedomie, že nové izby neboli postavené a staré sú už obsadené.“²⁷⁶ K problému sa opätovne vrátili 30. júna 1889, keď poukazujú na fakt, že široká verejnosť sa neprestajne zaujíma o osud kúpeľov a stavebnú aktivitu. Viacerí z odmietnutých návštevníkov, ktorým sa nepodarilo rezervovať si ubytovanie priamo v kúpeľoch kvôli nedostatočným

²⁷¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 29. júl 1888.

²⁷² MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 28. október 1888.

²⁷³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 21. október 1888.

²⁷⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 4. november 1888.

²⁷⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 7. apríl 1889.

²⁷⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 1. jún 1889.

ubytovacím kapacitám, sa ubytováli v meste a každý deň dochádzali za kúpeľnými procedúrami do kúpeľného areálu. O zábavu hostí sa počas sezóny vždy vo štvrtok a v nedeľu starala kapela Berkyho Flórisa.²⁷⁷

O kvalitu kúpeľov a úroveň kúpeľnej starostlivosti sa zaujímala aj Gemersko-malohontská stolica. Podľa správy z 1. júna 1889 vymenoval župan kontrolórov pre kúpele väčšieho významu, ku ktorým boli okrem Rožňavy zaradené aj kúpele v Hajnáčke a Levároch. Kontrolórmi sa stali slúžny rožňavského okresu Géza (Gejza) Kubínyi a kúpeľný lekár dr. Arthur Maurer. Ich úlohou bolo vyhotoviť správu o rožňavských kúpeľoch. Všímať si mali úroveň kúpeľnej starostlivosti, ako sa starajú o pacientov, resp. hostí, čistotu v kúpeľoch, najmä v kúpeľných miestnostiach, stav jedál, nápojov a obsluhy, dodržiavanie návštevného poriadku, nočného klúdu, stav prístupových ciest ku kúpeľom a kontrolovať mali tiež, či nedochádza k prevádzkovaniu nepovolených hazardných hier.²⁷⁸

Najmä v priebehu druhého polroka 1889 prebiehala na stránkach tlače diskusia o budúcnosti kúpeľov. Rožňavské biskupstvo potrebovalo na to, aby mohlo dôjsť k predaju kúpeľov, súhlas ministerstva. Po získaní súhlasu v jeseň 1889 sa rozhodlo prediť kúpele

vo verejnej dražbe, ktorá nebola úspešná, resp. ponuka, ktorá bola k dispozícii, sa biskupstvu zdala primalá vzhľadom na to, že dovtedy plynuli biskupstvu z prenájmu pomerne vysoké zisky.²⁷⁹ V tomto období sa zároveň objavili v tlači príspevky, ktoré porovnávali situáciu v rožňavských kúpeľoch s inými kúpeľmi, napr. v Starom Smokovci alebo Dolnom Smokovci, kde mali pozitívne skúsenosti s predajom kúpeľov účastinnej spoločnosti. Do kúpeľov v Tatrách investovali levočská Ľudová banka a Kežmarská sporiteľňa a v priebehu niekoľkých rokov ich zmodernizovali a rozšírili klientelu. Aj v Rožňave sa preto uvažovalo nad tým, aby do kúpeľov investovala tunajšia sporiteľňa.²⁸⁰ Zároveň sa v tomto období objavila v tlači správa o tom, že prameň minerálnej vody vyvierajúci v Kellerovej záhrade má na základe vykonanej analýzy vyšší obsah zlúčenín železa ako kúpeľný prameň, a že jeho majiteľ s ďalšími podielníkmi na základe toho uvažuje o zriadení vlastného konkurenčného kúpeľného zariadenia. K realizácii týchto plánov však nikdy nedošlo.²⁸¹

Velkým medzníkom pre rožňavské kúpele bol 1. august 1890, kedy sa dostali natrvalo do rúk dovte-

²⁷⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 16. september 1889.

²⁸⁰ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 177.

²⁸¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 27. október 1889.

²⁷⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 30. jún 1889.

²⁷⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 1. jún 1889.

dajšieho úspešného nájomníka Józsefa Markóa, budapeštianskeho obchodníka Alberta Markóa a Rožňavčanov Gyulu (Júliusa) a Kálmana (Kolomana) Flütschovcov. Správa sa objavila v regionálnom týždenníku *Gömör-Kishont* 15. augusta 1890.²⁸² Podľa informácií z dennej tlače „zo súkromných zdrojov“ 2. novembra 1890 odsúhlasilo podmienky predaja aj ministerstvo, ale samotné povolenie ešte nemali v rukách noví majitelia kúpeľov. V priebehu týždňa začali z rozoberaním starého pavilónu a s donáškou stavebného materiálu na rekonštrukciu kúpeľov, preto podľa mienky novín je možné očakávať, že „sa skoro na jar pustia do stavby podľa projektu Majunkeho“.²⁸³ V jeseni 1890 a na jar 1891 prešli kúpele rozsiahlou rekonštrukciou podľa projektu architektonickej kancelárie Majunke & Mitterdorfer, na ich prestavbe sa podieľal majiteľ rožňavskej tehelne Nándor Silvássy, ktorý realizoval stavebné práce. Počas rekonštrukčných prác bola zbúraná pôvodná kúpeľná budova, pavilón, kolkáreň aj krčma. Novší ubytovací komplex ponúkal 24 izieb, na prízemí sa nachádzala veľká tanečná sála. Pri reštaurácii bol tiež byt pre nájomcu (hostinského). Podľa údajov z *Rozsnyói Híradó* bolo upravené aj okolie novopostavenej budovy a vznikol

park, vhodný na dlhé prechádzky.²⁸⁴ Prebiehajúce rekonštrukčné práce si prišla prezrieť aj grófká Eleonóra von Kaunitz, manželka Gejzu Andrássyho z betliarskeho kaštieľa a s veľkým uspokojením skonštatovala, že vybavenie kúpeľov je veľmi moderné.²⁸⁵ Zrealizovalo sa tiež odklonenie cesty pre vozy ťahané koňmi, ktoré bolo plánované v roku 1888. Cestu vedúcu z mesta popri mlyne a manufaktúre na výrobu kameniny cez areál kúpeľov odklonili tak, aby nebola narušená pokojná atmosféra kúpeľov. Výstavba novej kúpeľnej terasy, parného kúpeľa a výmena mramorových vaní, ako aj stavba novej kolkárne boli plánované na ďalší kalendárny rok. Reštauráciu v kúpeľoch si prenajal v nasledujúcej kúpeľnej sezóne József (Jozef) Pfeiler.²⁸⁶ Do zrekonštruovaných kúpeľov riaditeľstvo pozvalo maséra z Budapešti.²⁸⁷ Od 15. septembra 1891 do konca letnej sezóny a po celú zimu boli pre návštevníkov zabezpečené vždy v nedeľu a v pondelok vyhrievané vaňové kúpele.²⁸⁸

12. januára 1892 sa k dovedejším majiteľom pripojil Gusztáv (Gustáv) Feymann a vznikla účastinná spoločnosť „*Rozsnyói fürdő és nya-*

²⁸² KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 177.

²⁸³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 2. november 1890.

²⁸⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 19. apríl 1891, 12. jún 1891.

²⁸⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 14. jún 1891.

²⁸⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 24. máj 1891.

²⁸⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó*, 12. júl 1891.

²⁸⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. *Rozsnyói Híradó* 13. september 1891.

ralótelep részvénytársaság” (Rožňavské kúpele a rekreačné stredisko).²⁸⁹ O založení účastinnej spoločnosti informovali pomerne obsiahlym článkom v *Rozsnyói Hiradó*. Ich cieľom bolo získanie všetkých nehnuteľností a pozemkov v priestore kúpeľov vrátane technických zariadení a vybavenia a ich následná modernizácia, aby z rožňavských kúpeľov vzniklo „*klimatické, liečebné a rekreačné stredisko s celoročnou prevádzkou*“. Podľa názoru zakladateľov spoločnosti, dobre zariadené a vedené kúpele prispejú k celkovému rozvoju mesta a jeho okolia, pretože „*v Rožňave sú na to vytvorené všetky podmienky, aby sa dané ciele mohli zrealizovať v plnej miere. Návštevníci poznajú kúpeľné domy, okolie kúpeľov a jeho krásy a fakt, že už skôr nedosiahli vyššiu úroveň, súvisí s chýbajúcim kvalitným vybavením. Plány spoločnosti všetky nedostatky a chýbajúcu infraštruktúru eliminujú.*“ Potenciál na rozvoj videli aj v spoločenskom živote obyvateľov mesta, pretože mesto nemalo v danej dobe také spoločenské priestory, v ktorých by sa mohli realizovať väčšie rodinné alebo spoločenské stretnutia na zodpovedajúcej úrovni a so všetkými potrebnými doplnkovými službami. Spoločnosť predstavila pomerne podrobne tiež konkrétne plány: k dispozícii malo byť návštevníkom kúpeľov 37 plne zariadených izieb s hlavnou budovou a vedľajšími miestnosťami (kancelárske, skladové priestory, zázemie), novopostavená spoločenská

sála, ktorá mohla slúžiť aj ako tanečný parket, priestranná jedáleň, existujúca tanečná miestnosť a jedáleň mali byť upravené a prestavané na herňu a kaviareň; pohodlná kúpeľná budova vybavená parným mechanizmom, postavené mali byť dve kúpeľné vily s obytnými izbami pre príležitostné ubytovanie, vďaka ktorým by sa ubytovacie kapacity navýšili na 67 lôžok; úprava okolia kúpeľov ako priestoru na odpočinok, priebežná celoročná starostlivosť o okolie a liečivé pramene; zvýšenie obľúbenosti kúpeľného areálu. Časť z predstavených plánov mala byť realizovaná ešte do začiatku kúpeľnej sezóny v máji 1892, ďalšie úpravy mali byť realizované po ukončení kúpeľnej sezóny tak, aby na začiatku mája 1893 boli kúpele plne pripravené pojať vyšší počet hostí a poskytnúť im štandard služieb na zodpovedajúcej úrovni. Odhadované náklady na rekonštrukciu boli vo výške 20.000 Ft.

Príjmy kúpeľov v roku 1891 boli ohodnotené ako priaznivé – dosiahli úroveň o 6 % vyššiu než v predchádzajúcom roku, a to napriek faktu, že rekonštrukcia kúpeľov ešte nebola dokončená. Zároveň rástol záujem o pobyt a ďalšie služby v kúpeľoch a nebolo možné vyhovieť všetkým záujemcom. Majitelia preto predpokladali, že v prípade modernizácie kúpeľov dôjde opätovne k rastu príjmov, a to aj vzhľadom na fakt, že bude k dispozícii viac ubytovacích kapacít a kvalitnejšia kúpeľná starostlivosť. Spoločnosť začala hospodáriť so základinou 120.000 Ft., vydali

²⁸⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Rozsnyói Hiradó* 24. január 1892.

600 ks účastín v hodnote 200 Ft., pričom s predajom účastín začali prakticky okamžite, pretože zozbieraný kapitál potrebovali investovať do ďalšej modernizácie kúpeľov. Bezprostredne pri podpise zmluvy bolo možné zložiť 10 % hodnoty akcií v hotovosti, neskôr už iba bezhotovostne na účet účastinnej spoločnosti, do konca roku 1892 bol účastník povinný zložiť ďalších 40 % a zvyšných 50 % v termíne do 1. októbra 1893. Posledným možným termínom vstupu do účastinnej spoločnosti, a teda aj nákupu akcií/účastín bol 29. február 1892. Investícia a jej zhodnotenie boli naplánované na obdobie 50 rokov.²⁹⁰

V roku 1892 dali do prevádzky budovu s 37 izbami a o otvorení zrekonštruovaného kúpeľného areálu informovali verejnosť v časopisoch venovaných cestovaniu a kúpeľníctvu *Orient et Occident* a *Fürdő és Turista Ujság*.²⁹¹ Taktiež články, ktoré sa objavovali v miestnych novinách, boli dôkazom toho, že ako obyvatelia mesta, tak aj návštevníci kúpeľov boli s priebehajúcimi zmenami spokojní. Pozitívne hodnotili opravu cesty, vedúcej do kúpeľov, ktorú opravili za pomerne krátky čas a s minimálnymi nákladmi, pričom pri realizácii opravy

²⁹⁰ Tamtiež.

²⁹¹ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 179.

Fürdő megnyitás.

Tisztelettel vagyok bátor a n. d. közönségnek becses tudomására hozni, hogy a helybeli püspöki

vasas-fürdőt

ha az idő kedvez e hó 27-én, ellenkező esetben május 1-én megnyitom.

Gyengékedő nők, ugyszinte az ideges, mell- és gyomorbajokban szenvedőknel e nagyszerű vasas gyógyvíz csodálatos javulást eszközölt, és azért melegen is ajánlíható.

Tiszta lakószobákról, valamint jó ételek és italokról pontos kiszolgálat mellett gondoskodva van.

A megnyitáson, ugyszinte a hét minden vasárnap- és csütörtökén Berki Flóris zenekara fog működni.

Magamat a nagyérdemű közönség becses pártfogásába ajánlva, maradtam

Rozsnyó, 1884. Ápril 25.

tisztelettel
iff. Moyses József,
vendéglős.

Otvorenie kúpeľov – inzerát v Rozsnyói Híradó z 27. apríla 1884. Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava. Zbierka novín.

vy malo výrazne pomôcť mesto a hlavne starosta.²⁹² Konštatovali zároveň, že rastie počet návštevníkov v kúpeľoch, ktorý je vyšší než v predchádzajúcom kalendárnom roku, čo sa vzťahovalo aj na tzv. stálych návštevníkov kúpeľov, ktorí zotrvali dlhší čas a realizovali kúpeľnú liečbu. Mnohí z nich boli noví návštevníci, ktorí prišli do kúpeľov na základe odporúčania. Niektorí kúpeľní hostia sa mali sťažovať na účinky kúpeľnej liečby, ktoré sa im zdali prislabé a zároveň na to, že v kúpeľoch „vládne rodinkárske prostredie”.²⁹³

Napriek mnohým pozitívnym zmenám v kúpeľoch sa v nasledujúcom roku v tlači objavovali ďalšie kritické poznámky. 23. júla 1893 bol v *Rozsnyói Híradó* publikovaný

²⁹² MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 24. júl 1892.

²⁹³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 14. august 1892.

Pohľadnica z rožňavských kúpeľov – hotel, 1900.

Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

veľmi kritický list nemenovaného čitateľa a návštevníka kúpeľov. Podľa jeho názoru staré kúpele pred rekonštrukciou viac zodpovedali svojmu účelu, voda bola kvalitnejšia a „neriedená“, kúpanie bolo lacné a cenovo dostupné pre akéhokoľvek návštevníka, tak bohatého, ako aj chudobného. V reštaurácii síce bol menší výber jedál, ale obsluha vraj bola predtým rýchlejšia a jedlo lacnejšie. Po úpravách mali návštevníci k dispozícii kadečo – kolky, veľkolepú tanečnú sálu, snooker, ale priestor vraj napriek tomu „žíva prázdnotou“. Najkritickejším bodom bola však prístupová cesta ku kúpeľom, ktorá vraj „nikdy nebola taká zanedbaná“, podľa autora listu je dokonca „pre chorých omnoho škodlivejšie natriasanie po ceste než benefity kúpeľnej liečby“. Jazierko pri kú-

peľoch bolo označené ako „žabinec“ alebo „močiar“. Mnoho výčitiek bolo adresovaných aj samotnej kúpeľnej liečbe, ktorá vraj nebola dostatočne organizovaná, lebo „chorí sa kúpu kolko chcú a ako chcú, bez akéhokoľvek dozoru, každý si robí, čo chce“. Chybou bola absencia kúpeľného lekára, kúpeľný lekár z Dobšinej dochádzal do kúpeľov dvakrát týždenne, nepoznal „tunajšie pomery“ a nebol tak kúpeľným hosťom k dispozícii nepretržite. Strava taktiež nezodpovedala predstavám kritika, pretože v kúpeľoch „slabým ženám a deťom podávali v masti vyprázanú klobásu a hurku“. Obslužnému personálu chýbala ochota a takt, správali sa k návštevníkom „podľa nálad a obslúžia ich, ako sa im páči“. Na dôvažok pisateľ dodal, že „kto raz niečo také vydrží, už nikdy sa sem ne-

bude chcieť vrátiť a ešte aj ostatných odhovoriť, aby sem prišli."²⁹⁴ Podľa správ z ďalších periodík si problém so službami lekárov uvedomovali aj v kúpeľoch samotných. V máji 1893 sa kúpeľným lekárom stal dobšinský lekár Miklós (Mikuláš) Meszko²⁹⁵, od mája 1898 to bol opätovne dobšinský lekár Ede (Eduard) Altszock²⁹⁶ a o rok neskôr prevzali správu v kúpeľoch Rožňavčania – lekári dr. Henrik (Henrich) Guttlohn a dr. Dezső (Dezider) Posch.²⁹⁷

V roku 1894 uviedli do prevádzky nový hotel so 45 izbami, otvorená bola tiež priestraná jedáleň, elegantná tanečná sála a „mestský“ zariadená kúpeľná miestnosť s mramorovými vaňami so železitou vodou. O finančných otázkach rozhodovala rodina Flütschovcov. Reštauráciu získal do prenájmu v sezóne 1894 rožňavský vrchný Proschinger.²⁹⁸ O rok neskôr, v sezóne 1895, sa začal využívať parný stroj na prípravu parných kúpeľov.²⁹⁹ Neutíchajúcim problémom kúpeľov bola prístupová cesta. Všetky opatrenia a úpravy,

ktoré boli vykonané, sa ukázali ako dočasné, pretože cestu využívali nielen návštevníci kúpeľov, ale tiež pozočníci a obchodníci. V roku 1895 sa objavili v tlači v súvislosti s konaním zasadnutia Lekársko-lekárnického spolku Gemerskej stolice správy, že cesta je opätovne vo veľmi zlom stave.³⁰⁰ Problém však nebol vyriešený.

V roku 1896 došlo k výmene na poste hostinského, rozšírila sa tiež ponuka vín, o návštevníkov sa staral hostinský Pali (Pavol) Gaál.³⁰¹ V roku 1897 reštauráciu viedol koľožvársky vrchný Károly (Karol) Fülöp.³⁰² Napriek všetkým týmto zmenám a snahám o zlepšenie služieb boli rožňavské kúpele označené za „stagnujúce“ alebo „zaostale“.³⁰³

Rok 1896 bol pre rozvoj rožňavských kúpeľov veľmi významný, nakoľko kúpele získali oprávnenie používať označenie liečivé kúpele. Doklad o tom sa zachoval medzi archívnymi listinami iba vo forme odpisu.³⁰⁴

Účastinná spoločnosť sa napriek rozsiahlym investíciám, prestavbe a neustálemu zveľadovaniu kúpeľov

²⁹⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 23. júl 1893.

²⁹⁵ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 190.

²⁹⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Sajó Vidék 2. máj 1898.

²⁹⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 26. február 1899.

²⁹⁸ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 180.

²⁹⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 25. apríl 1895.

³⁰⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 2. jún 1895.

³⁰¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 3. máj 1896.

³⁰² MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Híradó 9. máj 1897.

³⁰³ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 180.

³⁰⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava 1323-1922*, Rada 1896, šk. 114, sign. 485. Rozhodnutie o povolení názvu liečivé kúpele pre rožňavské kúpele.

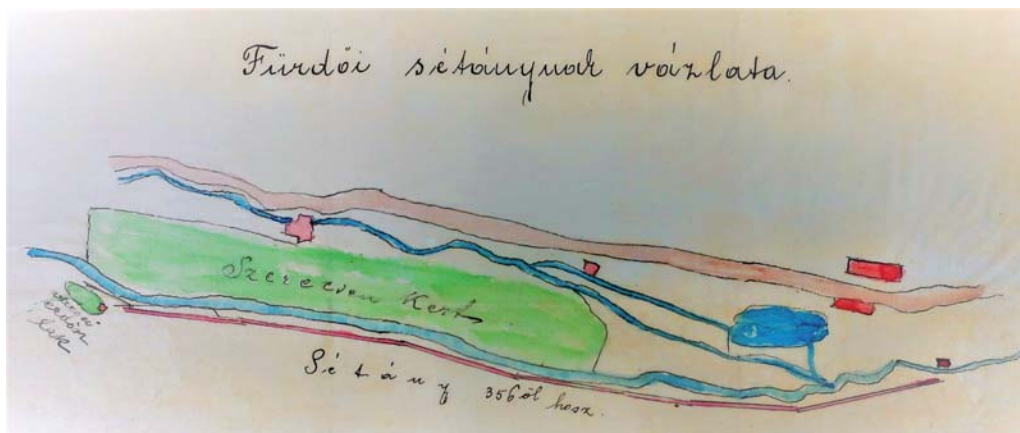
Parné kúpele na pohľadnici, okolo roku 1900. Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

rozhodla kvôli nízkym výnosom kúpele od februára 1898 prenajímať. Vo februári 1898 si kúpele prenajal budapeštiansky nájomca, ktorý ich dal do správy rožňavskému konzorciu. Ešte v tom istom roku sa začalo opätovne rekonštruovať podľa už existujúcich, tri roky starých plánov a 1. júla 1898 sa konalo slávnostné otvorenie spojené s tombolou. Investícia vo výške 50.000 Ft. premenila kúpele na najmodernejšie v Gemerskej stolici, vybudované bolo elektrické osvetlenie, pre návštevníkov bol k dispozícii telefón, nová kolkáraň, pre dámy tzv. ruské kolky, hojdačka, tenisové kurty a plocha na hranie kriketu, fontána, nová krytá prechádzková promenáda a upravené lesné vychádzkové trasy. Výnos z predaja vstupeniek v hodnote 95 Ft. bol použitý na vybudovanie piknikového sedenia (drevené stoly so

stoličkami) pri troch bukoch v blízkosti tzv. Arpádovej skaly. Tunajšiu reštauráciu získal do prenájmu miškovecký vrchný Pfeiler. Riaditeľ kúpeľov Ede (Eduard) Altstock zabezpečil pri slávnostnom otvorení aj účinkovanie budapeštianskych mažoretiek. Podľa informácií z tlače mali kúpeľní hostia k dispozícii aj masérov – manželov Szalayovcov, ktorí predtým pracovali v známych budapeštianskych kúpeľoch Rudas (*Rudas gyógyfürdő*, nazývané aj turecké kúpele).³⁰⁵ Pomocť návštevnosti kúpeľov mali pravidelne jazdiace konské omnibusy z centra mesta.³⁰⁶ Jedinou výhradou, ktorú

³⁰⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Hiradó 23. máj 1898.

³⁰⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Hiradó 5. jún 1898. Pozri taktiež: KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszer-

Náčrt kúpeľnej promenády. Zdroj: ŠA KE, pracovisko Archív RV.

mali návštevníci voči liečebnému poriadku, bola tá, že všetci návštevníci boli ubytovaní v jednej budove, a to bez ohľadu na fakt, či išlo o pacientov, ktorí absolvovali liečebný pobyt, ženy, deti, starších ľudí alebo rekreatantov, ktorí prišli do kúpeľov za zábavou.³⁰⁷ A ako už mnohokrát predtým, na stôl sa dostal aj problém s prístupovou cestou. Tentoraz sa o ňom rokovalo dokonca až na zasadnutí Gemersko-malohontskej stolice. Náklady na opravu cesty boli vyčíslené na 5400 Ft., pričom mala byť zabezpečená tiež jej údržba v budúcnosti, na nákladoch sa mali podieľať spoločne všetci užívatelia cesty, a to nasledovnou mierou: mesto Rožňava - 20 %, obec Čučma - 10 %, riaditeľstvo rožňavských kúpeľov - 25 %, rožňavské biskupstvo - 20 %, zvyšné podiely si medzi sebou rozdelili menší užívatelia (napr. gróf Gejza

Andrássy - 7 %, spoločnosť Concordia - 3 % a ďalší).³⁰⁸ V nasledujúcom roku sa 14. marca 1899 na Mestskú radu v Rožňave obrátili dr. Henrik Gutlohn a dr. Dező Posch, riaditelia rožňavských kúpeľov, so žiadosťou o úpravu cesty vedúcej do kúpeľov. Trasa mala viesť od domu mestského hájnika popri Drázuse ponad záhradu v súkromnom vlastníctve ku parným kúpeľom, ku svojej žiadosti priložili dokonca ako prílohu farebný náčrt kúpeľnej promenády.³⁰⁹ Dĺžka trasy predstavovala 358 siah a podľa stanoviska mestského lesmajstra Jánosa (Jána) Schmidta z 18. marca 1899 si vyžadovala vyrúbanie dvoch dubov a jednej jelše, ich odstránenie malo uhradiť riaditeľstvo kúpeľov.

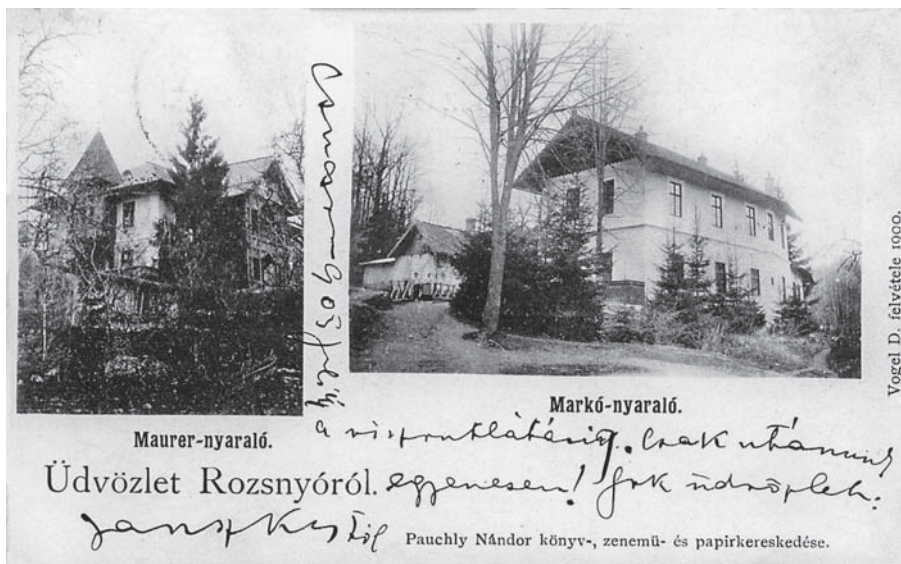
³⁰⁸ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 183.

³⁰⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát mesta Rožňava 1323-1922*, Rada 1899, šk. 119, sign. 227. Žiadosť riaditeľstva rožňavských kúpeľov o prerokovanie prestavby kúpeľnej promenády.

táció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 182.

³⁰⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Rozsnyói Híradó* 17. júl 1898.

Pohľadnica z roku 1900 s vilami dr. Arthura Maurera a Alberta Markóa, vytlačená u Nándora Pauschlyho. Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

Inak podľa jeho mienky nič nebránilo realizácii navrhovanej kúpeľnej promenády.³¹⁰ Problému sa mal podľa novín ujať v júni 1899 cestný inšpektor Pál (Pavol) Alitisz a začať s prestavbou cesty.³¹¹ Správy z neskoršieho obdobia sú však dôkazom toho, že riešenie zrejme nebolo dostatočujúce a trvalé.³¹²

Na prahu 20. storočia (od júna 1899) sa novým správcom kúpeľov stal vydavateľ miestnych novín Miklós (Mikuláš) Markó,³¹³ hostinec získal do prenájmu budapeštiansky

vrchný Nándor Turkovics³¹⁴ a o rok neskôr veľmi obľúbený hostinský Zsigmond (Žigmund) Schuszter, prezývaný familiárne „Zsiga bácsi“, ktorý sa stal najobľúbenejšou figúrkou kúpeľov. Bol hosťami oceňovaný za veľmi chutnú kuchyňu, rýchlu obsluhu a predaj nepančovaného alkoholu.³¹⁵ Kúpele boli v tomto období vybavené mužským a ženským kúpeľným oddelením, liečebňou so studenou vodou, na podnet kúpeľného lekára dr. Ármina Altstocka, ktorý predtým pôsobil ako sekundárny lekár v budapeštianskej nemocnici *Szent Rókus Kórház*, sa využívala moderná hydroterapia, v lie-

³¹⁰ Tamtiež. Súčasťou spisu je tiež vyjadrenie lesmajstra Jánoša Schmidta.

³¹¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Rozsnyói Híradó* 11. jún 1899.

³¹² Ako príklad môžeme uviesť: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Rozsnyói Híradó* 22. máj 1905.

³¹³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Sajó Vidék* 29. jún 1899.

³¹⁴ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 183.

³¹⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín. Rozsnyói Híradó* 19. august 1900.

Vila miestneho lekára dr. Arthura Maurera, okolo roku 1900.

Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

čebni bol zväčšený bazén, využívala sa sauna, sprcha, masáže, striedavé teplé a studené kúpele, tzv. škótske striky, obklady, masáže kefou, rozličné oblievania, pitné kúry. Konkrétne liečebné kúpeľné procedúry mohol predpísať len kúpeľný lekár.³¹⁶

V susedstve kúpeľov si začali majetnejší obyvatelia stavať najmä v 80. a 90. rokoch vlastné vily, čo taktiež prispelo k nárastu ich popularity. Túto informáciu spomína aj István Bolemann a možnosť postaviť si v okolí kúpeľov vlastnú vilu sa stala súčasťou propagácie kúpeľov.³¹⁷ Jedným z prvých staviteľov bol lekár dr. Arthur Maurer, ktorý pôsobil od roku

1880 ako hlavný rožňavský mestský lekár, ďalej ako rodinný lekár Andrásyovcov, ako hlavný stoličný lekár a istý čas bol riaditeľom kúpeľov (1889) a kúpeľným lekárom. Vo svojej, tzv. Maurerovej vile, s ktorej výstavbou začal v roku 1880, sa zdržoval počas celej sezóny od mája až do neskorej jesene.³¹⁸ Jeden z nájomcov, budapeštiansky obchodník Albert Markó, usporiadal v auguste 1882 pri príležitosti kolaudácie svojej vily zábavu, na ktorej sa zúčastnili členovia mestskej rady, sudcovia, miestna inteligencia a dokonca aj hostia z hlavného mesta. Na zábave hrala cigánska muzika a oslava bola ukončená slávnostným ohňostrojom.³¹⁹

³¹⁶ KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 190-191.

³¹⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín.* Rozsnyói Híradó 28. máj 1893.

³¹⁸ Bližšie k osobnosti Arthura Maurera pozri: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón.* Somorja: Méry Ratio, 1999, s.230-231. ISBN 80-88837-18-9.

³¹⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín.*

Podobnú zábavu zorganizoval o dva roky neskôr aj Albert Schlosser, tenoraz bola iba pre uzavretú spoločnosť, sprevádzaná hudbou a ukončená bohatou večerou.³²⁰ Výstavba sa zintenzívnila koncom 90. rokov, keď boli známe pozitívne účinky tunajšej minerálnej vody. Bezprostredne nad hornou terasou si postavil letný dom staviteľ Henezs, ďalej obchodník László (Ladislav) Feymann, nad domom lesníka si postavil vilu obchodník na burze Miksa (Maximilián) Gál, ktorý odkúpil pozemok od rodiny Répászkych.³²¹ Prenajať ubytovanie tak bolo možné vo viacerých súkromných vilách, a to Maurerovej, miestneho tlačiaru Nándora Pauschlyho, Schlosserovej, Gintnerovej, v tzv. Viktóriinom letnom dome, v kaštieli majiteľa rožňavskej tehelne Nándora Silvássyho alebo v mestskom lesnom dome (chate).³²²

Krátke správy a články sa týkali taktiež rôznorodých kultúrnych podujatí, ktoré boli v kúpeľoch organizované, išlo najmä o majálesy alebo juniálesy, koncerty, veľmi obľúbené kabarety či tradičný každoročný Anna-bál. Podľa informácií Evy Kerényi sa na podobné účely kúpele využívali už od 60. rokov 19. storočia.³²³ Podrobnejšie sa o organi-

zovaných alebo spontánnych kultúrnych podujatiach dozvedáme z tlače, najviac správ v 19. storočí pochádza z 80. a 90. rokov. Pomerne obširná správa z 9. júna 1889 informovala o juniálese, ktorý každoročne organizovalo tunajšie evanjelické hlavné gymnázium. Na juniálese sa pritom zabávalo celé mesto, nielen študenti gymnázia. Podujatie začínalo skoro popoludní, už po druhej na kočoch smerovali desiatky hostí do areálu kúpeľov, ktorý bol vyzdobený vetvičkami ihličnatých stromov a brezovými konáríkmi so stužkami. O výzdobu sa spravidla postarali mladší študenti. Mládež sa pustila do zábavy „s mladému veku prislúchajúcim ohňom“ a tancovala až do rána. Zábava bola ukončená až nasledujúci deň o jedenástej predpoludním. V článku bola vyzdvihnutá najmä „vychýrená pohostinnosť“ riaditeľa gymnázia a jeho manželky. Na juniálese vraj bolo toľko hostí, že nebolo miesto pri stoloch, a preto si zabávajúci vyniesli olovrant vonku na trávnik.³²⁴ Služby kúpeľov využívali aj miestne spolky, ako napr. Rožňavský meštiansky besedný spolok, Rožňavský spevácky spolok, Rožňavský spolok milovníkov hudby, Rožňavský dobročinný ženský spolok, Rožňavský spolok podporujúci divadelníctvo, Samovzdelávací spolok mladých tovarišov, Katolícky tovarišský spolok a menšie predstavenia organizovali aj krúžky tunajších škôl (najmä divadelné). Ich podujatia boli často dobročinného

Rozsnyói Hiradó 27. august 1882.

³²⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Hiradó 7. september 1884.

³²¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Hiradó 8. máj 1898.

³²² KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században*. (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016, s. 194.

³²³ Tamtiež, s. 202.

³²⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Zbierka novín. Rozsnyói Hiradó 9. jún 1889.

charakteru, spojené so zbierkami na zabezpečenie fungovania, resp. navýšenie základiny spolkov, ale napr. aj pre nemocnicu, miestne školy, na opravu chodníka a zveľadenie okolia kúpeľov. Napr. v auguste 1894 usporiadal Rožňavský dobročinný ženský spolok tanečnú zábavu s koncertom, výťažok využili na navýšenie základiny spolku.³²⁵ V auguste 1895 zorganizovali pod hlavičkou združenia obchodníkov zábavu s tombolou, výťažok bol darovaný rožňavskej nižšej obchodnej škole.³²⁶ V roku 1897 smeroval výťažok z tanečnej zábavy do rožňavskej nemocnice.³²⁷ V júli 1898 predali 500 lístkov do tomboly na tanečnej zábave, časť výťažku mala byť využitá na úpravu parku, resp. cestičiek/vychádzkových trás pri kúpeľoch.³²⁸ Veľmi často miestne spolky a organizácie využívali noviny aj na informovanie o organizácii zábavy alebo plesu. Napr. dobrovoľný miestny hasičský zbor informoval prostredníctvom správy v *Rozsnyói Híradó* 12. mája 1892 o tom, že 20. mája sa uskutoční v rožňavských kúpeľoch hasičský majáles. V ten deň ráno o siedmej sa program začal v rímskokatolíckej základnej škole ukázkou hasičského zásahu a na samotnom majálese sa o program postarala dychovka dobrovoľného ha-

sičského zboru z Dobšinej a miestna kapela – „Dani banda“.³²⁹

Spoločenský život v kúpeľoch, aktivity mešťanov na poli rôznorodých záujmových spolkov a ich dobročinnosť poukazujú na to, že v Rožňave došlo v poslednej štvrtine 19. storočia k prudkému rozvoju meštianskej spoločnosti so všetkými prvkami, ktoré k tomu patria. Presne tak, ako to bolo charakteristické aj pre ďalšie uhorské mestá a mestečká, ktoré sa vymanili spod správy svojich zemepánov (či už svetských alebo cirkevných, ako tomu bolo v prípade Rožňavy). Veľký podiel na tom mal fakt, že na pôde mesta pôsobilo viacero škôl, ktoré taktiež veľmi aktívne viedli svojich žiakov (často pochádzajúcich z vidieckeho prostredia) k realizácii rozličných a veľmi bohatých mimoškolských aktivít.

Rožňavské kúpele teda vstúpili do 20. storočia ako moderná účastinná spoločnosť, mali vytvorené podmienky na svoju existenciu a napredovanie a čakali na nich roky ďalšieho rozvoja, modernizácie, nárastu klientely, ale samozrejme aj mnohé problémy, ktoré súviseli s dejinným vývojom v prvej polovici 20. storočia. Ich bohatá história od konca 18. storočia je pre nás dôkazom toho, že aj historické pamiatky, ktoré neodolali zubu času a nezachovali sa pre nás v podobe napríklad komplexného historického areálu, si zasluhujú našu pozornosť a má význam skúmať ich vývoj, aby sme pre budúce gene-

³²⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 12. august 1894.

³²⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 4. august 1895.

³²⁷ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 13. máj 1897.

³²⁸ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 22. júl 1898.

³²⁹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, *Zbierka novín*. Rozsnyói Híradó 12. máj 1892.

rácie zachovali aspoň ich zlomok, hoci by malo ísť iba o torzo budovy, časť parku alebo hnutelnú technickú pamiatku, ktorá sa spája s ich existenciou. Bohatý archívny materiál pozostávajúci z veľkého množstva novinových článkov, množstva do-

bových pohľadníc a fotografií, ná-kresov a skíc nám môže byť vo veľkej miere nápomocný, aby sme dokázali zrekonštruovať podobu niekdajšieho kúpeľného areálu a pokúsili sa zachovať aspoň to málo, čo z jeho pôvodnej podoby ostalo.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

Archív Rímskokatolíckej cirkvi Biskupstvo Rožňava, sign. I. 123. *Zriaďovacia listina Rožňavského biskupstva zo dňa 15. januára 1776.*

MV SR, ŠA KE, pracovisko Archív Rožňava, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922.*

MV SR, ŠA KE, pracovisko Rožňava, Zbierka novín (*Rozsnyói Híradó, Sajó Vidék*).

MV SR, ŠA BB, Fond: *Gemerská župa.*

LITERATÚRA

BARTHOLOMEIDES, Ladislav. *Incliti superioris Hungariae comitatus Gömöriensis notitia historico-geographico statistica: Cum tabella, faciem regionis, et delineationem cavernarum ad Agtelek, exhibente.* Leutschovia: Mayer, 1805 – 1808. VIII, 782 s.

BOLEMAN, István. *Magyar fürdők és ásványos vizek, Az ezredéves országos kiállítás alkalmából. A Magyar Szent Korona Országai Balneologiai Egyesületének megbízása folytán.* Budapest: Magyar Balneologia Egyesület, 1896. 159 s.

JANKÓ, Annamária – PORUBSKÁ, Bronislava. *Vojenské mapovanie na Slovensku 1769 – 1883* (vrátane CD-R). Bratislava: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2010. 144 s. ISBN 978-80-89175-45-1.

ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana. *Veľký slovník cudzích slov.* 5. revid. a dopl. vyd. Bratislava – Prešov: SAMO, 2008.

1184 s. ISBN 978-80-89123-07-0. s. 1125.

TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón.* Somorja: Méry Ratio, 1999. 448 s. ISBN 80-88837-18-9.

ONLINE ZDROJE

BOLEMAN, István. *A fürdőtan kézikönyve.* Igló: Nyomatott Schmidt József Könyvnyomdájában, 1884, s. 180. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://library.hungaricana.hu>> [cit. 2021-10-12].

BOLEMAN, István. *Fürdőtan - kiváló tekintettel a magyarhoni gyógyhelyekre.* Budapest: Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat Főbizománys Éggenberger-féle Könyvkereskedés (Rényi Károly), 1887, s. 297. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <https://adt.arcanum.com/hu/view/MOKT_053/> [cit. 2021-10-10].

CRANTZ, Heinrich Johann Nepomuk. *Gesundbrunnen der Oesterreichischen Monarchie.* Wien: gedruckt bey Joseph Gerold, kaiserl. Reichshof-und Universitäts-Buchdrucker, 1777. [4], 306, [8] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/1045CB27>> [cit. 2021-10-10].

Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyének leírása. Ed. János Hulfalvy. Pest: Nyomatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867. CX, 354, [7] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://real-eod.mtak.hu/id/eprint/6126>> [cit. 2021-10-10].

- KERÉNYI, Eva. *Fürdőélet Gömörben a „hosszú“ 19. században.* (Doktori disszertáció). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2016. 261 s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <https://edit.elte.hu/Xmlui/Bitstream/handle/10831/32179/dissz_kerenyi_eva_tortenelemtud.pdf?sequence=1&iAllowed=y> [cit. 2021-16-10].
- KISS, Antal. A rozsnyói vasasfürdő-vizének ismertetése. In: BATIZFALVY, Sámuel – RÓZSAY, József: *A magyar orvosok és természetvizsgálók 1867. augusztus 12-től 17-ig Rimaszombatban tartott XII. nagygyűlésének történeti vázlatja és munkálatai.* Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, M. Akadémiai Nyomdásznaál, s. 119-120. Dostupné na internete: <https://mandadb.hu/dokumentum/712691/A_magyar_orvosok_s_termesztvzsglk.pdf> [cit. 2021-10-12].
- KISS, Antal. Gömör megye ásványvize. In: *Gömör és Kishont leírása.* Hunfalvy János (ed.). Pest: Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867, s. 184-191. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://real-eod.mtak.hu/6126/1/000912244.pdf>> [cit. 2021-10-12].
- KOCH, Eduard Joseph. *Abhandlung über Mineralquellen in allgemein wissenschaftlicher Beziehung und Beschreibung aller in der österreichischen Monarchie bekannten Bäder und Gesundbrunnen, in topographischer, historischer, physikalisch-hemischer und medicinischer Beziehung. Ein Handbuch zum Gebrauch für Ärzte und Badegäste.* Wien: Pichler, 1843. 468, [3] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10680351>> [cit. 2021-10-12].
- Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye.* Ed. Samu Borovszky. Budapest: Nyomtatott Emich Gusztáv, Magy. Akad. Nyomdásznaál, 1867. X, 800 s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://www.mek.oszk.hu/09500/09536/html/0008/0.html>> [cit. 2021-10-10].
- MARIKOVSKY, Georg. *Physische und analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löblichen Gömörer und Klein-Honthor Komitats.* Leutschau: gedruckt in der kaiserlichen priv. Mayer'schen Buchdruckerei, 1814. [7], 78 s., tab. Dostupné online (digitalizovaná verzia): <https://play.google.com/store/books>.
- LENGYEL, Dániel. *Fürdői zsebkönyv.* Pest: A szerző Sajítja. Bizományban Emich Gusztáv Könyvkereske-désében, 1853. XXIII, 394, [1] s. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<https://mek.oszk.hu/18500/18510/18510.pdf>> [cit. 2021-10-12].
- PEKAŘOVÁ, Katarína. *Prírodovedná a lekárske spolky na území Slovenska (1850 – 1918) so zvláštnym zreteľom na zdravotnícko-medicínsku problematiku a biologické vedy v ich publikačných aktivitách.* Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2010, s. 48-52. ISBN 978-80-89303-25-0. Dostupné na internete: <<http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/pekarova.pdf>> [cit. 2021-12-14].
- PYTLOVÁ, Zlatica – AMBRÚŽOVÁ POKRIEZOVÁ, Miriam – KURUCOVÁ, Lívia. *Bibliografia almanachov, ročníek a zborníkov na slovensku 1701 – 1918.* Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018. 312 s. ISBN 978-80-89303-70-0.
- SZMODITS, László. A Löcherer család orvosianak és gyógyszerészeinek élete és munkássága. 15 s. Dostupné na internete: <<http://gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2019/10/L%C3%B6cherer-Tam%C3%A1s-Szmodits-L%C3%A1szl%C3%B3-2019-10-19.pdf>> [cit. 2021-12-02].
- WACHTEL, David. *Ungarns Kurorte und Mineralquellen.* Oedenburg: Seyring u. Hennicke, 1859. VIII, 475 s. 214. Dostupné na internete (digitalizovaná verzia): <<http://data.onb.ac.at/rep/10508F88>> [cit. 2021-10-12].

Z DEJÍN ROŽŇAVSKÉHO STRELECKÉHO SPOLKU

Mgr. Valéria Pulenová, PhD.

A Rozsnyói Lövészegylet múltjából

A Rozsnyói Lövészegylet 1874-ben alakult a céllövészet oktatása és gyakorlása, egy saját lőtér (lövölde) kialakítása, valamint az egyesületi tagok különféle társadalmi rendezvényeken való találkozási céljából. Az egylet vezetése számos rendezés, ünnepi, királyi és libalövészetet rendezett tagjai számára. Fennállása során mintegy tíz királyi lövészetre került sor, melyek alkalmával a legjobb lövő egy évig viselte a lövészkirály címet és az anyagi jutalmazáson túl sárga-kék szalagot is kapott. Az egylet anyagi támogatása érdekében különféle műkedvelő színelőadásokat és bálakat is szerveztek. 1888-ban az egyesületi tagok lövészet iránti érdeklődésének csökkenése volt megfigyelhető. Végül 1896-ban az egylet ülésén úgy döntöttek, hogy a löteret a Sajó Fürdőtársaság veszi kezelésbe. Az egylet tevékenysége 1908-ban újult meg.

Fyzická obratnosť, potreba rozvoja obrany krajiny a s tým spojené zakladanie streleckých spolkov boli hlavnými argumentmi obyvateľov mesta Rožňava v ich žiadosti adresovanej mestskému zastupiteľstvu v roku 1871 vo veci zriadenia strelnice a tiež streleckého spolku, pričom za najvhodnejší považovali priestor pri pozemku Spoločnosti Slanské-

ho kúpaliska. Zároveň požiadali mesto, aby v prípade potreby poskytlo niekoľko metrov (siah) zo svojich pozemkov v prospech strelnice. Mesto podporilo myšlienku jej vybudovania a v prípade potreby bolo ochotné schváliť aj výmenu pozemkov.³⁵⁰

³⁵⁰ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, kniha č. 117. Zápisnica zastupiteľstva a rady.

Zakladajúce valné zhromaždenie **Rožňavského streleckého spolku** (*Rozsnyói Lövész Egylet*) sa konalo 1. marca 1874 v zasadacej sieni mestskej radnice.³³¹ Na prvej schôdzi spolku bol prijatý návrh zlúčenia spolku so Spoločnosťou Slanského kúpaliska a vybudovania strelnice v jeho blízkosti. Niektorí obyvatelia mesta navrhovali jej umiestnenie za záhradou sporiteľne, vo vzdialenosti 200 siah³³² od námestia, čo bolo však z dôvodu bezpečnosti ne realizovateľné. Iným zase vyhovovalo jej umiestnenie pri železitiých kúpeľoch v lese, ale polhodinová vzdialenosť od mesta bola naopak nevyhovujúca. Napokon vedenie streleckého spolku rozhodlo o vybudovaní strelnice v blízkosti kúpaliska, čo bolo výhodné pre obe inštitúcie, ako nevyhnutné opatrenie pred možnosťou ich zániku. Priestory oboch inštitúcií boli situované uprostred neobývaných polí, vzdialených päť minút od centra mesta v údolí rieky Slaná.³³³

Zámerom streleckého spolku v zmysle vypracovaných stanov bolo zriadiť pre členov strelnicu s cieľom vyučovania a precvičovania sa v strelbe na terč a tiež stretávanie sa na rôznych spoločenských podujatiach. Stanovy pozostávali z 30 paragrafov a Uhorským krá-

ľovským ministerstvom vnútra boli schválené 9. októbra 1876.³³⁴

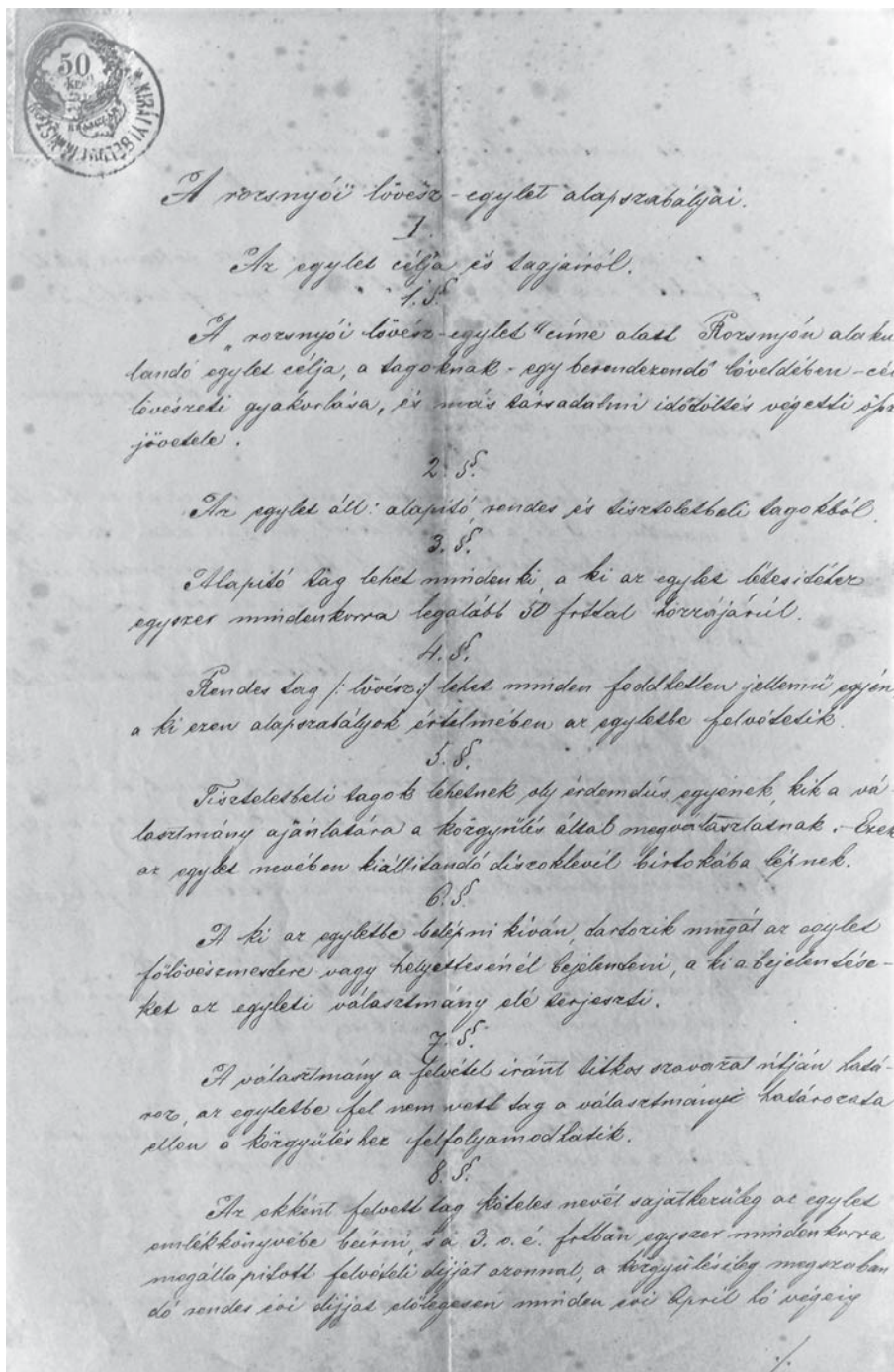
Členovia streleckého spolku sa delili na zakladajúcich, riadnych a čestných. Zakladajúcim členom mohol byť každý, kto prispel k založeniu spolku raz a navždy sumou aspoň 50 zlatých. Riadnym členom sa mohol stať každý bezúhonnej povahy a čestnými členmi zaslúžilí jednotlivci, zvolení na podnet výboru na valnom zhromaždení, ktorí v mene spolku získali za uvedené členstvo čestný diplom. Každý vstupujúci člen sa zaviazal byť členom spolku na tri roky. Riadni členovia mali na valných zhromaždeniach hlasovacie právo, mohli sa zúčastňovať streleckých cvičení, ako aj vyučovaní, podľa pravidiel strelného poriadku mohli nastreľovať strelné zbrane, taktiež sa zúčastňovať všetkých spolkom organizovaných zábav a slávností a na strelecké cvičenia si mohli priviesť aj hostí. Zakladajúci a riadni členovia boli oslobodení od platenia ročného členského. Funkcia najvyššieho majstra strelby bola významným čestným postom. Vo vedení spolku bol „hlavný majster“, ktorý riadil všetku jeho činnosť, zastupoval ho pred úradmi a tretími osobami a robil opatrenia v rozporoch medzi členmi spolku. Podmajster strelby zastupoval hlavného majstra strelby v prípade jeho neprítomnosti alebo z jeho poverenia. Dvaja majstri strelby viedli

³³¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Strelecký spolok.

³³² 200 siah predstavuje v súčasnosti 379 m – pozn. V. P.

³³³ Dr. KISS, Antal. A rozsnyói lövöldeügy. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 2, 1874, č. 13, s. 1.

³³⁴ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1268, šk. č. 252. Stanovy Rožňavského streleckého spolku.

Prvá strana stanov Rožňavského streleckého spolku.

Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV.

strelby na terč, udržiavali pri nich poriadok, starali sa o priestory strelnice, dobrý stav nástrojov a o zaobstarávanie potrebného streliva a terčov. Dvaja notári spolku striedavo viedli zápisnice zo zasadnutí valného zhromaždenia a výboru. Úradníci spolku boli volení tajným hlasovaním na valnom zhromaždení väčšinou hlasov na tri roky. Valné zhromaždenia zvolával hlavný majster strelby raz ročne, v prípade potreby aj viackrát na písomnú žiadosť desiatich členov. Na uznesenie valného zhromaždenia bola potrebná prítomnosť polovice členov, ak sa tak nestalo, hlavný majster strelby zvolal nové valné zhromaždenie. Medzi právomoci valného zhromaždenia patrila napríklad voľba úradníkov a čestných členov, vylúčenie členov zo spolku, kontrola účtov, posúdenie rozpočtu a modifikácia vyšším nariadením posúdených stanov. Na schôdzi výboru boli prítomní úradníci spolku a šiesti členovia výboru, ktorí boli volení valným zhromaždením na dobu troch rokov. K okruhu právomocí výboru patrilo napríklad prijímanie riadnych členov, dodržiavanie domového poriadku, kontrola hospodárenia, stavu pokladne a preskúmanie účtov, vymáhanie prijímacích a ročných členských poplatkov, usporadúvanie riadnych a mimoriadnych streliieb, ako aj verejných zábav. Spolkový výbor sa uznášal väčšinou hlasov prítomných a k uzneseniu sa žiadala účasť predsedu a šiestich členov. Výbor mal na starosti aj vydávanie streleckých pravidiel. Dospelá mlá-

dež Rímskokatolíckeho hlavného gymnázia mohla prostredníctvom hlavného majstra strelby a riaditeľstva gymnázia počas spoločne stanovených dní využívať priestory spolku a jeho nástroje a cvičiť sa v strelbe na terč. Rozhodnutie o rozpade spolku a naloženie s jeho majetkom malo byť predložené na schválenie Uhorskému kráľovskému ministerstvu vnútra. V prípade nedodržiavania stanov, aj z hľadiska jeho právomocí, mohla byť činnosť Rožňavského streleckého spolku prerušená Uhorským kráľovským ministerstvom vnútra.³³⁵

V roku 1878 došlo k zlúčeniu streleckého spolku a Spoločnosti Slanského kúpaliska na základe zmluvy uzavretej 19. apríla. V zmluve boli stanovené práva a povinnosti oboch inštitúcií. Spoločnosť Slanského kúpaliska sa zaviazala zabezpečiť pre strelecký spolok vhodný stavebný pozemok, prípadne mu ho poskytnúť darom. Naopak, strelecký spolok sa zaviazal udržiavať prístupovú cestu, park, most a oploenie okolo areálu spoločnosti. Práva streleckého spolku uvedené v zmluve sa naň vzťahovali len na využívanie záhrady pre strelecké účely a bez súhlasu kúpaliska nemohol stavať ďalšie budovy. V prípade zániku streleckého spolku mali pripadnúť všetky jeho stavby do vlastnícka Spoločnosti Slanského kúpaliska, a ak by bolo zaniklo

³³⁵ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1268, šk. č. 252. Stanovy Rožňavského streleckého spolku.

kúpalsko, jeho nehnuteľnosti mali prejsť do vlastníctva streleckého spolku. Vlastníctvo a starostlivosť o nehnuteľnosti ktorejkoľvek zaniknutej inštitúcie bola určená na dobu desiatich rokov. Ak by počas uvedenej doby došlo k opätovnému založeniu ktorejkoľvek zaniknutej inštitúcie, bola povinná existujúca inštitúcia mu nehnuteľnosti vrátiť do užívania. Úplne vlastníctvo nehnuteľností po zaniknutej inštitúcii pripadlo existujúcej až po uplynutí doby desiatich rokov. Z príležitosti uzavretia spomínanej zmluvy bol vyhotovený pamätný zápis.³³⁶

V záujme získavania finančných prostriedkov pre činnosť spolku sa konali spoločenské podujatia, napríklad 17. mája 1877 ochotnícke divadelné predstavenie realizované miestnymi ochotníkmi pod názvom *Vyrazení študenti* (Kicsapot Diákok), aj v prospech Rožňavského dobrovoľného hasičského spolku.³³⁷ V januári 1878 sa konal prvý bál spolku, ktorého sa zúčastnili zámožné rodiny Gemerskej a Abovskej stolice.³³⁸

V roku 1880 bol na post najvyššieho majstra strelby jednohlasne zvolený gróf Emanuel Andrásy, ktorý z dôvodu svojho zvolenia daroval spolku 200 zlatých.³³⁹

17. mája 1885 bola slávnostne otvorená budova strelnice, ale samotná strelba naďalej prebiehala pod holým nebom. Budova slúžila najmä na zábavy, bály a pre účely spolku. Z tejto príležitosti sa konala aj súťaž v strelbe spojená so slávnostným obedom a ceny pre najlepších strelcov boli odovzdané vo večerných hodinách.³⁴⁰

Podporovateľmi spolku boli gróf Emanuel Andrásy a Koloman Máriássy. Spolok udržiaval kontakty aj s inými streleckými spolkami, napríklad s košickým a kežmarským.³⁴¹

Vedenie streleckého spolku organizovalo pre svojich členov počas svojej existencie niekoľko riadnych strelieb, slávnostné, kráľovské a husacie strelby. Streleckú sezónu spravidla otvárala slávnostná a uzatvárala ju husacia strelba. Strieľalo sa na terče so zbraňou, ktorá mala priemer aspoň 15 mm. Počas činnosti spolku sa konali aj inštalácie streleckých kráľov, spoločne sa oslavovali meniny členov, v nedeľu sa schádzali rodiny pri hudbe, ktoré sa niekedy premenili na tanečné zábavy a študujúca mládež sa v určených dňoch pod dozorom precvičovala v strelbe s puškami značky Mannlicher.³⁴²

³³⁶ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Strelecký spolok.

³³⁷ Tamtiež.

³³⁸ A lövölde – egyetről. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 31, 1908, č. 11, s. 3.

³³⁹ A rozsnyói lövész-egylet. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 28, s. 3.

³⁴⁰ A lövőház ünnepélyes megnyitása. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 8, 1885, č. 21, s. 3

³⁴¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Strelecký spolok.

³⁴² Tamtiež.

Termín konania a „králi kráľovskej strelby“ Rožňavského streleckého spolku v rokoch 1876 – 1885.

Zdroj: vlastné spracovanie.

P. č.	Termín konania	Meno kráľa strelby
1.	? 1876	Eduard Sziklay, ml.
2.	22. – 23. 9. 1877	Július Bradács
3.	18. – 19. 8. 1878	Emil Aranyhalmi
4.	? 1879	Pavol Markó
5.	29. – 30. 8. 1880	Štefan Tirschér
6.	20. – 21. 8. 1881	Jozef Hevessy
7.	20. – 21. 8. 1882	Gróf Emanuel Andrassy
8.	19. – 20. 8. 1883	Gróf Emanuel Andrassy
9.	7. – 8. 9. 1884	Albert Schlosser
10.	27. – 28. 9. 1885	Albert Schlosser

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že kráľovské strelby sa počas pôsobenia spolku konali desaťkrát, spravidla v auguste alebo septembri. V prvý deň konania kráľovskej strelby bola v ranných hodinách vyslaná delegácia pod odznakom označeného kráľa strelby z predchádzajúceho roka, ktorého zároveň odprevadila do strelnice. Po jeho príchode mohla začať strelecká súťaž, ktorá pokračovala aj nasledujúci deň. Ak mal niekto záujem zúčastniť sa strelby, musel sa najprv ohlásiť u zapisovateľa spolku. Na strieľanie mohla byť použitá taká zbraň, ktorá mala priemer aspoň 15 mm. Kráľom strelby sa stal ten strelec – člen spolku, ktorý strelil najviac kruhov. Najlepší strelec získal titul kráľa strelby na dobu jedného roka a okrem finančnej odmeny bol dekorovaný aj žltomodrou stuhou, ktorú zhotovila Katinka Wéberová. Na spodnú časť stuhy postupne došivala mená „kráľov strelby“ Etelka Varga Schefferová.

Ostatní umiestnení získali finančnú odmenu rôznej hodnoty. Po súťaži bol nový kráľ strelby odprevadený fakľovým sprievodom domov, pričom súčasťou sprievodu boli aj miestne dámy a priatelia streleckého spolku. Kráľovskú strelbu spravidla ukončila tanečná zábava, na ktorú boli pozvaní všetci členovia spolku. V archívnom fonde sa zachovala napríklad pozvánka na kráľovskú strelbu z augusta 1882.³⁴³ Na niektoré kráľovské strelby poskytol prvú cenu gróf Emanuel Andrassy, napríklad v roku 1880 strieborný kalich a v rokoch 1883 a 1884 kravu zo svojho panstva.³⁴⁴

Postupný pokles záujmu členov o strelecké aktivity možno badať

³⁴³ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Strelecký spolok.

³⁴⁴ A rozsnyói lövészegylet. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 3, 1880, č. 34, s. 3; Királylövészlet. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 6, 1883, č. 34, s. 2; Királylövészlet. In: *Rosnyói Híradó*, roč. 7, 1884, č. 37, s. 2.

A ROZSNYÓI LÖVÉSZ-EGYELET

1882-dik évi augusztushó 20- és 21-én
rendezi hetedik király-lövészetét,

melyre _____
tisztelettel meghívja.

I. ÜNNEPÉLYREND:

Augusztus 20-án reggeli 7 órakor összejövetel a főlövész-mester lakásán, innen a lövészkirály ünnepélyes felkeresése s a lövészet kezdete, mely tart déli 12 óráig és délután 2-től 6-ig.

Augusztus 21-én a lövészet folytatása reggeli 7 órától 12 óráig.
12 órakor társas-ebéd a lövölde helyiségében. Ebéd után a lövészet folytatása 5 óráig.
Ezután a lövések kimérése, osztályozása, díjak kiosztása, s a lövész-király feldiszítése.

II. DIJAK:

A) Mély lövésekért.

<p>1-ső díj a királlyal: (gróf <i>Andrássy Manó</i> fő-főlövész-mester ír ajándéka.)</p> <p>2-ik díj: egy magyar arany disztive.</p> <p>3-ik díj: 10 frank aranyban disztive.</p> <p>4-ik díj: egy keresztes tallér disztive.</p>	<p>5-ik díj: Két ezüst tallér disztive, a legjobb hibátlan bázisáért.</p> <p>6-ik díj 4 egymastánai feketére: egy porosz tallér disztive.</p> <p>7-dik díj legtöbb feketére: két forint 75 krajczár disztive.</p>
---	---

B) Legtöbb köregrsége.

<p>1-ső díj: 20 frank aranyban disztive.</p> <p>2-ik díj: 1 magyar arany disztive.</p> <p>3-ik díj: 5 ezüst forint disztive.</p> <p>4-ik díj: 4 ezüst forint disztive.</p> <p>Egy lövész csak egy díjat nyerhet.</p>	<p>5-ik díj: 3 ezüst forint disztive.</p> <p>6-ik díj: 2 ezüst forint disztive.</p> <p>7-ik díj: 1 ezüst forint disztive.</p> <p>8-ik díj: 1 ezüst forint disztive.</p>
--	---

III. LÖREND:

1. A lövészetnél csak azon fegyver használható, mely legfeljebb 15 %^o átmérőjű.
2. Minden díjra lövő, a lövés megkezdése előtt, a jegyzőkönyv-vezetőnél jelentkezik, s legalább 50 lövést váltani köteles. — Kik díjra nem lőnek, legalább 10 lövésre váltanak jegyet s nevüket a jegyzőkönyv-vezetőnél bejegyeztetik.
3. A fegyverek sorrendbe állítandók a fegyvertartóban, s ezen sorrendben történik a lövés is. Senki más nevére nem lőhet, egy sorban csakis egy lövést tehet, szóval a lövések folyama alatt a bázisába be nem lephet.
4. Lövész-királyllyá lesz a rožňavói lövész-egyletnek azon tagja, ki a legmelyebb lövést teszi.
5. A ki tagja akar lenni az egyletnek, melőtt a lövés megkezdni, tartozik a főlövész-mester, illetőleg helyettesénél jelentkezni s 3 frt belépési és 2 frt tagdíjat fizetni.
6. Felmerülhető viszályok eldöntésére a lövész-bizottmány van hivatva végérvényesen határozni. Kelt Rožňaván 1882-ik évi augusztushó 3-án.

Gróf Andrássy Manó,
fő-főlövész-mester.

Dr. Maurer Arthúr,
jegyző.

Vass Károly,
főlövész-mester.

Pozvánka na královskú strelbu z roku 1882.

Zdroj: MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: Magistrát Rožňava 1323 – 1922.

v roku 1888, v ktorom sa konalo čoraz menej streleckých cvičení. Hoci bola budova a záhrada spolku príjemným odľahlým miestom oddychu, ktorého sa cudzinci nevedeli nabažiť, miestni

si ho dostatočne necenili.³⁴⁵ Vedenie spolku zanedbávalo aj starostlivosť

³⁴⁵ Lövészet. In: *Rozsnvyó Híradó*, roč. 11, 1888, č. 23, s. 3.

o spolkový dom, pričom ho ochotne poskytovalo na rôzne rodinné oslavy, napríklad hlavný majster strelby Karol Vass zorganizoval v priestoroch strelnice pre mladších členov svojej rodiny strelecké súťaže.³⁴⁶ V rokoch 1876 – 1885 patrilo Rožňavský strelecký spolok medzi najvýznamnejšie svojho druhu v Hornom Uhorsku a samotné strelectvo patrilo v tom období medzi najmužnejšie a najušľachtilejšie športy.³⁴⁷ Na spoločnom zasadnutí Rožňavského streleckého spolku a Spoločnosti Slanského kúpaliska 17. mája 1896 sa rozhodlo o prepustení strelnice streleckého spolku a jeho zariadenia do starostlivosti kúpaliska na neurčitú dobu a o vyrovnaní dlhu streleckého spolku vo výške 333 zlatých.³⁴⁸

Medzi obyvateľmi mesta sa v roku 1906 objavila myšlienka obnovenia zaniknutého streleckého spolku.³⁴⁹ Začiatkom marca 1908 sa konali dve schôdze vo veci jeho znovuzaloženia. Prvú zvolal Oskar Maurer, u ktorého boli uložené spisy a majetok bývalého spolku. Zúčastnili sa jej starší, ešte vtedy žijúci členovia spolku, z ktorých len štyria podporili jeho znovuzaloženie.³⁵⁰ K znovuzaloženiu Rožňavského streleckého spolku

došlo na valnom zhromaždení konanom 13. marca 1908, na ktorom boli prijatí všetci noví uchádzači a konala sa voľba nových funkcionárov. Za najvyšších majstrov strelby boli zvolení gróf Dionýz a Gejza Andrásyovci a za čestného najvyššieho majstra strelby poslanec krajsného snemu Mikuláš Szemere. Čestnými členmi spolku sa stali rožňavský biskup Ľudovít Balás, hlavný župan Július Fári, bývalý hlavný župan Ladislav Hámos a kráľovský radca Štefan Sulyovsky. Podmajstrom strelby sa stal Elemír Nagy a majstrami strelby Rudolf Pauchly a Karol Demel. Za zapisovateľov boli určení Ján Pájer a Dr. Arpád Trunkó a pokladníkom sa stal Ladislav Feymann. Zostavený bol spolkový výbor, tvorený z desiatich členov.³⁵¹ Členmi streleckého spolku boli najmä príslušníci zámožných rodín Andrásyovcov, Máriássyovcov atď., ale aj obyvatelia Rožňavy, najmä z radov členov zastupiteľstva a rady mesta, ktorí v strelbe nachádzali zábavu a relax.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

- MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*.
 MV SR, ŠA KE, p. Archív Rožňava, Zbierka novin, *Rozsnyói Híradó 1874 – 1908, Sajó Vidék 1903 – 1908*.

³⁴⁶ A lövöldéből. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 12, 1889, č. 32, s. 3.

³⁴⁷ Lövész egyletünk. In: *Sajó Vidék*, roč. 6, 1903, č. 25, s. 4.

³⁴⁸ A lövölde – egyletről. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 31, 1908, č. 11, s. 3.

³⁴⁹ A lövész – egylet ujraalakítása. In: *Rozsnyói Híradó*, roč. 29, 1906, č. 42, s. 2.

³⁵⁰ Lövészegyletünk ujjaszervezése. In: *Sajó Vidék*, roč. 11, 1908, č. 11, s. 3.

³⁵¹ MV SR, ŠA KE, p. Archív RV, Fond: *Magistrát Rožňava 1323 – 1922*, inv. č. 1920, šk. č. 446. Strelecký spolok; A rozsnyói lövészegylet ujjaszervezése. In: *Sajó Vidék*, roč. 11, 1908, č. 12, s. 3.

VÝTVARNÉ TRADÍCIE ROŽŇAVY

Mgr. Edita Kušnierová – Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Rozsnyó képzőművészeti hagyományai

A 16. századtól kezdve számos kiemelkedő művész – festő, grafikus, szobrász, kőfaragó, fafaragó és ötvös – alkotott Rozsnyó területén, akik munkájukkal és esztétikai érzékükkel hozzájárultak a város képzőművészeti hagyományainak létrejöttéhez. Jelen tanulmány a legjelentősebbnek tekintett művészek életét, munkásságát és legfontosabb alkotásait állítja a középpontba, válogatva a 16–19. században jelentős szakrális művészet, valamint a 19–20. században előtérbe került világi művészet remekeiből. Az elemzés a legfontosabb Rozsnyóhoz köthető műalkotásokat térképezi fel az ismeretlen szerzőtől származó és 1513-ban készült Szent Annát harmadmagával ábrázoló táblaképtől (Metercia) kezdve, a 18. században alkotó Gode József fafaragó és szobrászművész, illetve Ádám Gyula 19. század végén és 20. század elején tevékeny templomfestő alkotásain át egészen a Tichy testvérek olajfestményeiig, s főként Tichy Kálmán 20. század első felében létrejött grafikai munkásságáig bezárólag.

Výtvarné tradície Rožňavy sú pomerne bohaté napriek tomu, že nepatrila počtom obyvateľov ani rozlohou k veľkým zemepanským mestám. Malebnosť starobylého mestečka obklopeného atraktívnym prírodným prostredím, ale aj solventnosť bohatej vrstvy mešťanov a príslušníkov

cirkevnej hierarchie, ktorí boli objednávateľmi umeleckých diel, boli stálou a lákavou inšpiráciou umelcov. Dôležitú úlohu samozrejme zohrávala aj hospodárska situácia. Podmienky na rozvoj výtvarných tradícií alebo umenia vo všeobecnosti sa vo väčšej miere vytvorili koncom 15. a začiatkom 16. storo-

Svätá Anna Samotretia (nazývaný tiež rožňavská Metercia) z roku 1513.

Zdroj: KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

čia, kedy nielen Rožňava, ale zemepanské a kráľovské mestá vo všeobecnosti, hospodársky zosilneli, rozvíjal sa obchod a do mesta prišiel pomerne významný zahranič-

ný kapitál, sústredený predovšetkým v oblasti baníctva.³⁵²

³⁵² Pozri bližšie napr. LENGYELOVÁ, Tünde. Hospodárske pomery v zemepanských mestách na Slovensku v 16.-17. storočí. In:

K mestu sa počnúc 16. storočím viaže pobyt alebo pôsobenie viacerých významných maliarov, grafikov, sochárov, kamenárov, rezbárov a zlatníkov. Paradoxom je, že meno pravdepodobne najvýznamnejšieho z nich nepoznáme. Poznáme len jeho dielo – tabuľový obraz Svätá Anna Samotretia (nazývaný tiež rožňavská Metercia) z roku 1513, ktorý sa nachádza v tunajšom katedrálnom chráme Nanebovzatia Panny Márie. Zachované dielo neznámeho majstra je výnimočné a originálne aj v kontexte stredoeurópskej neskorogotickej tabuľovej maľby, a to nielen najvyššou úrovňou výtvarného spracovania, ale tiež faktom, že ide zrejme o najväčšiu tabuľovú maľbu v slovenskom zbierkovom fonde, ktorej kultúrny význam prekračuje hranice regiónu.³⁵³ Ústrednou témou obrazu sú postavy svätej Anny a jej dcéry Márie s božím dieťaťom Ježišom, ktoré oddychujú sediac na doskovej ohrade kvetinovej záhradky. V druhom

pláne obrazu je výhľad do skalnatej a hornatej krajiny s riekou, mostom, vežami a hradmi, miestami porostenej kríkmi a mladými stromami, do krajiny zaplnenej baníckou a hutníckou prácou. Zobrazená hornatá krajina v pozadí nápadne pripomína reliéf planín v okolí Rožňavy. Banícku prácu povýšil autor na bohumilú činnosť tým, že je požehnaná z nebies – Boh Otec v oblakoch spolu s Ježiškom a holubicou Ducha svätého tvoria kompletnú Svätú Trojicu. Sprievodnými postavami sú anjeli, ktorí spríjemňujú výjav hrou na hudobné nástroje – violu, lutnu, fanfáru a bubník. Rožňavská Metercia predstavuje zaujímavý príklad posunu významu tohto ikonografického motívu v baníckom prostredí. Sv. Anna sa tu oslavuje ako ochrankyňa baníkov (v nemčine *Erzmacherin*). Strom s anjelmi hrajúcimi na hudobné nástroje za jej chrbtom sa do kompozície dostal v nadväznosti na dobový výklad Nabuchodonozorovho sna opísaného v 4. kapitole knihy prokora Daniela. Zmyslom sna je poučenie, že poklady, ktoré človek nachádza v korune stromu, na tabuli v Rožňave poklad predstavujú anjeli s hudobnými nástrojmi, treba hľadať pod jeho koreňmi. Podobne je to aj s prácou baníkov, ktorí vynášajú na zemský povrch poklady skryté v zemských hĺbinách.³⁵⁴

Historický časopis, roč. 47, 1999, č. 3, s. 404 – 419. ISSN 0018-2575. Je potrebné zdôrazniť, že vplyv na danú situáciu mal najmä fakt, že došlo k stabilizácii politických pomerov. Pomerne dlhé obdobie mieru sa pozitívne odzrkadľovalo na rozvoji hospodárstva, a to až do bitky pri Moháči 29. augusta 1526, kedy sa Uhorsko po porážke dostáva do bezprostredného susedstva Turkov.

³⁵³ *Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác – Reštaurovanie tabuľovej maľby sv. Anny Samotretej, tzv. Metercie z rímskokatolíckeho katedrálného kostola Nanebovzatia Panny Márie v Rožňave*. Zost. Milan Togner. Bratislava: Štátne reštaurátorské ateliéry Bratislava, Oblastné reštaurátorské ateliéry Levoča, 1990, s. 19.

³⁵⁴ ŠUGÁR, Martin. Sv. Anna Samotretia (Metercia). In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfýová. Dostupné na internete: <

Takáto interpretácia biblického textu a jej výtvarné spodobenie sú na našom území ojedinelé. Ich pôvod je potrebné hľadať v Sasku, v baníckom mestečku Annaberg³⁵⁵, kde sa nachádzajú ďalšie príklady rovnako pochopenej ikonografickej témy. Niektoré z nich sú dielom Hansa Hesseho³⁵⁶, a preto sa časť historikov umenia domnieva, že aj rožňavská Metercia by mohla byť jeho dielom, prípadne dielom majstra z jeho okruhu. Podobnosť je možné nájsť najmä v prípade tzv. Wolfgangovho oltára v kostole sv. Kataríny v Annabergu, ktorý Hans Hesse vytvoril v roku 1515 alebo tzv. horského oltára z kostola sv.

Anny v Annabergu, vytvoreného v rokoch 1520 – 1521, kde je na štyroch tabuľových maľbách veľmi detailne vyobrazená banícka činnosť.³⁵⁷ Predpoklad, že by malo ísť o import sčasti dokladajú jednak kontakty Rožňavy a saského Annabergu v 16. storočí, jednak výsledky reštaurátorského výskumu, a to konkrétne infračervené snímky odhaľujúce podkresby, takmer zhodné s tými, ktoré sú známe z diel Hansa Hesseho. Pôvodne sa predpokladalo, že anonymným autorom rožňavskej Metercie bol autor označený ako Majster LA alebo Monogramista LA. Po poslednom reštaurátorskom zásahu (reštaurátorské práce prebiehali od marca 1988 do júna 1990) sa však ukázalo, že ide iba o jedno z mnohých *graffity*, nachádzajúcich sa na tabuli, ktoré pochádza z obdobia rokov 1589 – 1608, keď v Rožňave vrcholili reformačné spory. Preto sa upustilo od používania označenia anonyma. Monogram LA však reštaurátorka napriek jeho nepôvodnosti na tabuli naďalej ponechala ako doklad historickej a pamiatkovej kontinuity. Milan Togner v podkapitole Nové zistenia zo strany historika umenia v Dokumentácii vykonaných reštaurátorských prác navrhol používanie označenia *Majster rožňavskej Metercie*. Problematike sa

---

<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=sv-anna-sametretia-metercia> [cit. 2021-11-23].

³⁵⁵ V súčasnosti Annaberg-Buchholz (pozn. LB).

³⁵⁶ Hans Hesse (* pred rokom 1497; † po roku 1539) bol nemeckým tabuľovým maliarom neskorkej gotiky a ranej renesancie. Jeho prvým známym dielom je oltárny triptych svätej Trojice v kostole v saskom Dittmannsdorfe z roku 1497. Za jeho hlavné dielo sú považované tabuľové maľby na hlavnom oltári v evanjelickom a. v. kostole sv. Anny v Annabergu, ktoré vytvoril v rokoch 1520-1521. Jeho tvorbe sa vo väčšej miere venoval český historik umenia Jan Royt, čo súvisí s viacerými zachovanými dielami Hesseho v oblasti severných a severozápadných Čiech. Blížšie: Royt, Jan. *Gotické deskové maličtství v severozápadních a severních Čechách 1340-1550*. Praha: Karolinum, 2015. 352 s. ISBN 978-80-246-317-45; pozri taktiež: Hans Hesse. In: *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. Band 16: Hansen – Heubach. Ed. Hans Vollmer. Leipzig: E. A. Seemann, 1923, s. 590-591. Obrazová dokumentácia a virtuálna prehliadka kostola sv. Anny je dostupná online: <<https://www.annenkirche.de/st-annenkirche/galerie>> [cit. 2021-11-23].

---

³⁵⁷ Tabuľové maľby z oltára v kostole sv. Anny v Annabergu od Hansa Hesseho sú k nahliadnutiu aj online. Blížšie pozri: <[https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Hesse_\(Maler\)#/media/Datei:Annaberger-Bergaltar2.jpg](https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Hesse_(Maler)#/media/Datei:Annaberger-Bergaltar2.jpg)>.

Hlavný oltár rožňavskej katedrály, dielo Jozefa Godeho.

Zdroj: KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

venovalo viacero autorov z oblasti dejín umenia.³⁵⁸

Nevieme, odkiaľ autor obrazu pochádzal, predpokladáme však, že v meste a na okolí strávil istú dobu, aby sa oboznámil s prácou tunajších

baníkov a hutníkov, ktorú s najväčšou presnosťou stvárnil v zadnom pláne svojho obrazu. Zanechal nám takto svedectvo nesmiernej dokumentárnej hodnoty o živote a práci stredovekých obyvateľov Rožňavy, ktorých predkovia, baníci zo saského Annabergu, priniesli do mesta kult svätej Anny ako svojej patrónky. Vzhľadom na veľkú podobnosť vyobrazenia s dielom Hansa Hesseho však nie je možné vylúčiť ani to, že už predtým použité motívy iba prispôbil vonkajšiemu prostrediu. Po rozsiahlej barokizácii rožňavskej katedrály sa obraz dostal mimo hlavného oltára. V roku 1990 bol reštaurovaný³⁵⁹ a umiestnený

³⁵⁸ Stručný sumár názorov rôznych generácií historikov umenia pozri: KUŠNIEROVÁ, Edita. Rožňavská Metercia – významná pamiatka stredovekého výtvarného umenia. Dostupné na internete: <<http://gotickaces-ta.sk/roznavska-metercia-vyznamna-pamiatka-stredovekeho-vytvarneho-umenia/>> [cit. 2021-11-23]; ŠUGÁR, Martin. Sv. Anna Samotretia (Metercia). In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balázsová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=sv-anna-samotretia-metercia>> [cit. 2021-11-23]. Bližšie napr. aj BATTA, Štefan. Stredoveké baníctvo a hutníctvo na rožňavskej Metercii. In: *Zborník Baníckeho múzea v Banskej Štiavnici*, roč. 14, 1990, č. 4, s. 105-129.

³⁵⁹ Reštaurátorské práce prebiehali od marca

na severnú stenu presbytéria. Predpokladá sa, že ide o strednú tabuľu nezachovaného triptychu, ktorý zdobil oltárnu menzu, pôvodne sa nachádzal v bočnej Kaplnke sv. Anny. Jeho technickú kópiu nájdeme v tunajšom Baníckom múzeu.

Hlavný oltár rožňavskej katedrály je dielom Jozefa Godeho³⁶⁰, rodáka z Bratislavy, kde mal jeho otec Ľudovít Gode³⁶¹ známu so-

chársku dielňu. Ovplyvnený tvorbou svojho otca a Jakuba Schletterera, u ktorého sa učil vo Viedni. Mladý Jozef Gode sa 16. januára 1774 oženil v Kremnici s Helenou Mních, s ktorou mal v rokoch 1775 – 1778 tri dcéry. Všetky boli pokrstené v Kremnici. V archívaliách figuruje Gode v tomto období ako *statuarius civis* alebo *bürgerlicher Bildhauer*, teda mešťan. V nasledujúcich rokoch 1776 – 1782 sa vyskytuje Godeho meno už len v súdnych sporoch kvôli nevyplateniu spoludedičov majetku manželkinho otca i manželských sporoch Godeovcov prerokovávaných dokonca na zasadaniach kremnickej mestskej rady. Posledná evidencia o sochárovi v Kremnici je v kuriálnom protokole zo 7. júna 1782, keď Jozef Gode listom z Rožňavy ozna-

---

1988 do júna 1990, reštaurátorka: akad. mal. Anna Svetková. *Dokumentácia vykonaných reštaurátorských prác – Reštaurovanie tabuľovej malby sv. Anny Samotretej, tzv. Metercie z rímskokatolíckeho katedrálneho kostola Nanebovzatia Panny Márie v Rožňave*. Zost. Milan Togner. Bratislava: Štátne reštaurátorské ateliéry Bratislava, Oblastné reštaurátorské ateliéry Levoča, 1990. 27 s. + 39 s. fotodokumentácia. Krajský pamiatkový úrad Košice, Archív pracoviska Rožňava, arch. č. 61.

³⁶⁰ Jozef Gode (Goda, Gotthe, *17. október 1743 Bratislava - †31. október 1806 Rožňava) - sochár bol pokrstený 17. októbra 1743 ako prvé dieťa Ľudovíta Godeho a jeho manželky Kláry. Svoj prvý kontakt s umením získal pravdepodobne v bratislavskej sochárskej dielni svojho otca a následne sa 10. novembra 1763 zapísal na viedenskú akadémiu. Po smrti svojho otca pracoval ako tovariš (1766) v sochárskej dielni otcovho spolupracovníka, Jozefa Sartoryho, ktorý sa stal aj jeho otčimom. Po smrti matky a nezodných so Sartorym (obviňoval ho kvôli násilníckej povahe zo zabitia mamy), odišiel najprv do Viedne, kde pracoval ako tovariš (v roku 1768 sa pri jeho mene uvádza, že je tovarišom v bližšie neidentifikovanej dielni vo Viedni). V 70. rokoch 18. storočia je archívaliami potvrdená prítomnosť sochára v oblasti stredoslovenských banských miest – najskôr v Prievidzi a od roku 1774 v Kremnici. Bližšie pozri: BALÁŽOVÁ, Barbara. Jozef Gode – kremnický mestský sochár? Neznáma kapitola zo života sochára Jozefa Godeho (1743–1806). In: *Galéria 2001 – Ročenka SNG*. Ed. Dušan Buran, Martin Vančo. Bratislava: SNG, 2001, s. 101-105.

³⁶¹ Ľudovít Gode († 1758/1759 Bratislava) - sochár činný v 40. a 50. rokoch 18. storo-

---

čia v Bratislave, pochádzajúci zo sliezkej umeleckej rodiny, usadenej vo Vroclave. Tu získal pravdepodobne aj základnú výuku. Presné dátum jeho narodenia nie je dodnes známy. V roku 1732 sa zapísal na Akadémiu výtvarných umení vo Viedni a vzápätí sa stal spolupracovníkom v Donnerovej bratislavskej dielni. Od mesta získal celý rad verejných objednávok a s pomedzi umelcov, ktorí vtedy v Bratislave pracovali, platil najvyššie dane – čiže mal najvyššie príjmy. Viaceré v tom čase renovované brány mesta dostali nové sochy svätcov a všetky vznikli v Godeho dielni. Z týchto diel sa dodnes zachovala len populárna socha sv. Michala pod Michalskou bránou. Na stavbe kostola a kláštora alžbetínok v Bratislave v rokoch 1739 – 1745 vytvoril Gode sochy na fasádach oboch stavieb, ako aj sochársku výzdoba interiéru kostola. Bližšie: PÖTZL-MALÍKOVÁ, Mária. Gode, Ľudovít (Ludwig). In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfiová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=gode-ludwig>> [cit. 2021-11-25].

*Oltár Vzkriesenia Krista v evanjelickom a. v. kostole v Rožňave, dielo Jozefa Godeho.
Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.*

muje kremnickej mestskej rade, že predal svoj dom v Kremnici za 800 zlatých Kristiánovi Hakenbergerovi a už len čaká na definitívne finančné vyrovnanie. Sochár sa teda spolu s celou rodinou presťahoval

niekedy v tomto období do Rožňavy. Jeho prvá manželka Helena zomrela v Rožňave 17. júla 1782, o tri mesiace neskôr sa tu Gode oženil s vdovou Máriou Jungwirth a z tohto manželstva sa narodili

dvaja synovia.³⁶² I keď nie sú známe jeho sochárske práce od roku 1788, v Rožňave žil ďalej a aj zomrel 31. októbra 1806.³⁶³ Založil si vlastnú dielňu, v ktorej zhotovoval oltáre, kazateľnice, krstiteľnice, organové skrine a iné súčasti chrámového mobiliára. Podieľal sa na niekoľkých objednávkach od mesta, od novozriadenej rožňavskej diecézy a po tolerančnom patente cisára Jozefa II. i od rožňavskej evanjelickej obce v období medzi rokmi 1776 – 1788. Prvou veľkou objednávkou bol nový oltár tunajšieho farského kostola, ktorý sa stal po založení rožňavského biskupstva v roku 1775 katedrálным kostolom. Monumentálna stĺpová architektúra z umelého mramoru a štuky má ešte barokovú výstavbu, v ktorej dominujú dve sochy apoštolov Petra a Pavla v nadživotnej veľkosti a kompozícia Svätej Trojice v nadstavci, je datovaný do roku 1779.

³⁶² Evanjelický kňaz Emil Szkalos v diele *A Rozsnyói evang. Egyház története* z roku 1931 uvádza, že autorom oltára a oltárnych sôch bol Jozef Gode a jeho syn František Gode vytvoril dva oltárne reliéfy. Bližšie: Reštaurovanie hlavného oltára evanjelického a. v. kostola v Rožňave – reštaurátorská dokumentácia. Zost. Peter Koreň, Edita Kušnierová. Rožňava: 2005, s. 2. Archív KPÚ V Košiciach, pracovisko Rožňava, sign. 148 R.

³⁶³ BALÁŽOVÁ, Barbara. Gode (Goda, Gotthe), Jozef. Tamtiež. Dostupné na internete: < <https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=gode-goda-gotthe-jozef> > [cit. 2021-11-25]. Výskumu jeho života a diela sa vo väčšej miere venovala Mária Pötzl-Malíková a Barbara Balážová. Stručné informácie o jeho živote pozri tiež: Gode, József. In: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 117-118. ISBN 80-88837-18-9.

Pôvodný oltárny obraz sa nezachoval, v 60. rokoch 19. stor. bol nahradený terajšou kompozíciou Nanebovzatia Panny Márie. Koncom 80. rokov 18. storočia (datovaný je konkrétne do roku 1788) vznikol oltár Vzkriesenia Krista v evanjelickom a. v. kostole v Rožňave.

Monumentálny stĺpový oltár z umelého mramoru a štuky s obrovskými vázami bol vytvorený už v duchu nastupujúceho klasicizmu. Na oltári dominujú plastiky Vzkrieseného Krista a anjelov a dva zlatené štukové reliéfy: Posledná večera a Zmŕtvychvstanie Krista. Oltár bol reštaurovaný v roku 2005.³⁶⁴

Medzi mnohými pokladmi rožňavskej katedrály sa nachádza aj pamiatka na ďalšieho slávneho umelca, rožňavského rodáka, zlatníka a váženého levočského meštana Johannes Szilassyho (Jána Silášiho/Silašiho)³⁶⁵, ktorý je považovaný za najznámejšieho a najproduktívnejšieho zlatníka a emailéra Horného Uhorska.³⁶⁶ Pôsoobil na

³⁶⁴ Reštaurovanie hlavného oltára evanjelického a. v. kostola v Rožňave – reštaurátorská dokumentácia. Zost. Peter Koreň, Edita Kušnierová. Rožňava: 2005. 25 s. Archív KPÚ V Košiciach, pracovisko Rožňava, sign. 148 R.

³⁶⁵ Meno sa objavuje v rozličných prepisoch – Ioann, Ioannes, Joannes, Johannes, Ján/Szilasy, Szilassi, Szilassy, Szilachy, Siláši, Siláši, Szilássy.

³⁶⁶ Ján Szilassy (* 2. november 1704, Rožňava – † 6. máj 1782, Levoča) – sa narodil v rodine rožňavského stolárskeho majstra, zemana Jána Szilassyho a Ruženy Holtzkampfovej ako najstarší z trojice synov, jeho mladší brat Dávid pokračoval v otcových šľapajach a stal sa stolárom, najmladší Pavol krátko po pôrode zomrel. Ako tovariš sa 4. októbra 1728 priženil do zlatníckej rodiny

sklonku neskorého baroka, ale jeho práce ovplyvnil už aj začínajúci rokokový sloh. Vytvoril veľmi rozsiahle dielo, z ktorého časť – konkrétne súbor 95 liturgických predmetov – bola zapísaná do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu Slovenskej republiky. Vyhlásené bolo 11. júna 1991 Nariadením vlády SR Z. z. č. 299/1991. Ide o predmety, ktoré sú majetkom cirkvi a často ešte aj dnes slúžia svojmu pôvodnému účelu.³⁶⁷ Okrem levočského

*Relikviár Jána Szillássyho s relikviou sv. Jána Nepomuckého.
Zdroj: Rožňavská diecéza – web.*

Reuterovcov v Levoči, za manželku si vzal Katarínu, dcéru Andreja Reutera. 21. marca 1729 bol prijatý za člena zlatníckeho cechu, cechmajstrom bol od roku 1747 až do svojej smrti v roku 1782, teda celých 35 rokov. Meštianske právo v Levoči získal 1. septembra 1729, v zázname o udelení mestského práva je uvedený ako zlatník a rytec pečatidiel. Necelé štyri roky po svadbe ovdovel, 17. novembra 1732 zomrela najprv jeho manželka Katarína a krátko na to 13. januára 1733 aj mladšia z dvoch dcér. Szilássy tak zostal sám s dcérou Annou Ruženou. 9. júna 1733 sa opäť oženil, jeho manželkou sa stala Katarína Frühaufová, syn Ján Kristián zomrel ako 25-ročný a dcéra krátko po narodení. Bližšie: ŽIFČÁK, František. Testament zlatníka Jána Silášiho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 4, s. 9-14. ISSN 1335-4353.

³⁶⁷ DROPOVÁ, Zoja. Veľký majster drobného detailu. Nová národná kultúrna pamiatka – súbor diel Jána Szilassyho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 40, 1991, č. 1, s. 5-6. ISSN 1335-4353. Bližšie k dielam zapísaných ako hnuiteľné NKP pozri: <<https://profil.kultury.sk/sk/diela-jana-szilassyho/>> [cit. 2021-11-25]. Ide dohromady o 32 kalichov, 31 monštrancií, 9 pacifikálov, 16 cibórií, 3 relikviáre, 2 navikuly, 1 pár procesiových koruniek a 1 kadidelnicu. Vzhľadom na to, že zlatnícke diela Jána Szillássyho sa zachovali vo vysokom počte a kvalite (napr. monštrancie, kalichy, cibóriá, relikviáre, pacifikály kadidelnice či navikuly), pozornosť mu venovalo viacero autorov a vedcov, preto aj výberová bibliografia týkajúca sa jeho života a diela je veľmi pestrá, je však zameraná prioritne na jeho tvorbu. CÓNOVÁ, Ilona. *Levočský zlatník Ján Siláši*, Bratislava: Pamiatkový úrad Sloven-

majstra Pavla je druhým umelcom, ktorého celé dielo bolo vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku Slovenska. Z jeho bohatej tvorby sa v Rožňave nachádza relikviár s ostatkami svätého Jána Nepomuckého, patróna rožňavskej diecézy.³⁶⁸ O ostatky

skej republiky, 2004, 63 s. ISBN 80-89175-03-1; CÓNOVÁ, Ilona. Emailové maľby zlatníka Jána Silášiho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 47, 1998, s. 1, s. 30-32, ISSN 1335-4353.; MEGYEŠI, Peter. Emblémy v diele levočského zlatníka Jána Silášiho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 67, 2018, č. 4, s. 28-34, ISSN 1335-4353.; životu Jána Silášiho sa venoval v samostatnej štúdii ŽIFČÁK, František. Testament zlatníka Jána Silášiho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 4, s. 9-14. ISSN 1335-4353.

³⁶⁸ Bližšie k životu a mučeníckej smrti sv. Jána Nepomuckého pozri: <<http://new.burv.sk/sv-jan-nepomucky-patron-roznavskej-diecezy/>> [cit. 2021-11-26].

Mapa lesov rožňavského biskupského panstva s vyznačením chatárov Rožňavy, Čučmy a Nadabuly, nesign. Zdroj: Archív BÚ RV. Foto: Štefan Fabián, 2019.

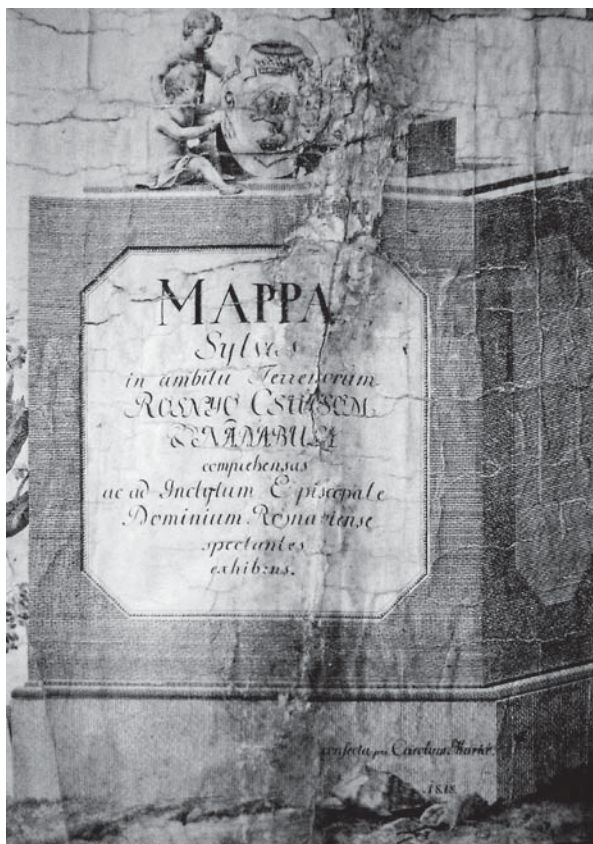
svätca požiadal rožňavský diecézny biskup Mons. Stanislav Stolárik, relikvia – časť kosti svätca umiestnená v relikviári – je vystavená k úcte veriacich v Kaplnke Najsvätejšieho Srdca Ježišovho Katolíckej základnej školy sv. Jána Nepomuckého v Rožňave. Sv. Ján Nepomucký, kňaz a mučeník, je nebeským patrónom a ochrancom Rožňavskej diecézy.³⁶⁹

³⁶⁹ Relikviu odovzdal 11. januára 2017 v Prahe-Hradčanoch pražský arcibiskup Dominik kardinál Duka OP, prímás český, vtedajšiemu kancelárovi Rožňavskej diecézy Mgr. Stanislavi Kocúrovi, tajomníkovi rožňavského diecézneho biskupa Mgr. Ing. Stanislavi Andrekovi a riaditeľke Katolíckej základnej školy sv. Jána Nepomuckého v Rožňave Mgr. Zuzany Lojkovej, DiS. art. Bližšie: <<http://new.burv.sk/2017/01/12/roznavska-dieceza-dostala-z-prahy-relikviu-sv-jana-nepomuckeho/>> [cit. 2021-11-26].

V 1. polovici 19. storočia žil krátku dobu, konkrétne šesť rokov (pravdepodobne 1818 – 1825), v Rožňave významný krajinár európskeho významu, Levočan Karol Marko st., zakladateľ maliarskej dynastie Markovcov.³⁷⁰ Našou i zahraničnou

³⁷⁰ Karol Marko st. (Markó Károly/Carlo Marko, *25. september 1791, Levoča – †19. november 1860, Villa Appoggi/Taliansko) – pôvodne matematik a zememerač, neskôr grafik, ilustrátor, krajinár, kresliar, maliar, kartograf, portrétista. Bol zakladateľom renomovanej umeleckej rodiny. Jeho synovia Karol ml. (1822-1901), Andrej (1824-1895), František (1832-1974) a dcéra Katarína (1831-1865) sa stali známymi maliarmi. Študoval na gymnáziu v Levoči, matematiku a geometriu na Kráľovskej akadémii v Cluji a na Institutum geometricum v Pešti, 1818-1822 na Kresliarskom inštitúte v Pešti, 1822 na výtvarnej akadémii vo Viedni. 1840 sa stal členom Uhorskej

umeleckou históriou je považovaný za významného predstaviteľa krajinomalby 19. storočia s nespochybniteľným európskym významom. Patrí k reprezentátom klasicizujúceho prúdu európskej krajinomalby s prechodnými náznakmi inklinácií k preromantizmu. Vo svojej dobe bol vyhľadávaným umelcom tak v Taliansku, ako aj v monarchii. Začínal v podstate ako samouk bez umeleckého vzdelania, ktoré získal až neskôr. V Starej Lubovni a v Rožňave sa po ukončení vysokoškolského štúdia venoval kartografii a umelecké ambície uplatňoval najmä v tvorbe paragonov. V tomto období vznikla Mapa lesov rožňavského biskupského panstva s vyznačením chotárov Rožňavy, Čučmy a Nadabuly (1818). Vpravo dole na podstavci sa nachádza nápis: *Mappa Sylvas in ambitu Terrenorum Rosnyo, Csucsom, Nadabula comprehensas ac ad Inclytum Episcopale Dominium Rosnaviense spectantes exhibens.*

Mapa lesov rožňavského biskupského panstva s vyznačením chotárov Rožňavy, Čučmy a Nadabuly - detail s názvom mapy, signovaním autora a datovaním (vpravo dole). Zdroj: Archív BÚ RV, nesign. Autor: Peter Koreň.

akadémie vied. Pôsobil ako zememeračský inžinier na panstve v Starej Lubovni, potom šesť rokov ako maliar u grófa biskupa Ladislava Esterházyho v Rožňave, 1826 v Eisenstadte, 1830-1832 vo Viedni, 1832-1838 v Ríme, 1838-1843 v Pise, 1843-1848 vo Florencii, kde vyučoval na výtvarnej akadémii, od 1848 vo Villa Appoggi pri Antele v Toskánsku. 1853 navštívil Uhorsko. Pravidelne počas života vystavoval vo Viedni a Ríme. Prvú samostatnú posmrtnú výstavu mal v Budapešti (1899). Jeho diela sú zastúpené v zbierkach mnohých múzeí a galérií. Prehľad jeho 14 diel v zbierkach Slovenskej národnej galérie: <<https://www.webumenia.sk/autor/6314>>. Bližšie k životu a dielu Karola Marka st. pozri: BEŇOVÁ, Katarína. Marko, Karol (Károly, Carlo) starší. In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=marko-karol-karoly-carlo-starsi>> [cit. 2021-11-25].

Inclytum Episcopale Dominium Rosnaviense spectantes exhibens, pod podstavcom voľne signovanie autora: *consecta Carolus Markó 1818*. Figúry na podstavci nesú erb biskupa Ladislava Esterházyho. V dolnej polovici sú rukopisné záznamy – podpisy s pečatami, grafická mierka, vľavo hore legenda. Mapa je kolorovaná, podlepená plátnom a je zložená zo 4 ks samostatných

Alúltróttak mély fájdalommal, de Isten szent akaratában megnyugodva megtört szívvel jelentik, hogy a legjobb férj, apa, nagypapa, dédapa és rokon

IDB. ÁDÁM GYULA

egyházmezei templomfestő, — a „Pro Ecclesia et Pontifice” érdemkereszt tulajdonosa, — a rozsnyói Katolikus Legényegylet elnöke

élete nagy munkásságának 80. évében október 14-én szerdán reggel hét órakor, a szentségek ájtatos felvétele és hosszas szenvedés után elhunyt.

A megboldogult kihült tetemeit f. hó 16-án, d. e. 11 órakor fogjuk a székesegyházban felvatalozni és d. u. 3 órakor a rozsnyói sirkertbe örök nyugalomra helyezni.

Az engesztelő szentmise áldozatot október 17-én, reggel 7 órakor a rozsnyói székesegyházban fogjuk az eget Urának bemutatni.

Rozsnyó, 1942. október 14-én.

Az örök világoŝság fényeskedjék neki!

Ozv. Ádám Gyuláné,
szül. Juhász Julianna
felesége
Anna
Béla
Gyula
József
István
Piroŝka
gyermekel.

Szűlné Béla „Concordia” temető, vállalk. Rozsnyó

Gregor Józsa,
Ádám Alajos
Müller Antal
Siklái István
menne és vejele
Gregor József
néz
Lakatos László
dédunoka.

Ádám Ferenc
Lakatos Józsefné,
szül. Siklái Ilona
Bolcsák Károlyné,
szül. Ádám Klára
Ádám Károly,
Ádám Béla
Müller Antal
Müller János
unokái, férjeikkel.

Szűjő Vidék könyvnyomda Rozsnyó.

Parte zverejnené po smrti Júliusa Ádáma. Zdroj: Archív KPÚ, pracovisko Rožňava.

listov s rozmermi 87 x 61,5 cm, rozmerý celku sú 176 x 124 cm. Mapa je aktuálne v stave, ktorý si vyžaduje reštaurátorský zásah.³⁷¹ Vytvoril tiež rozmernú olejomalbu – Pohľad na Rožňavu, ktorá sa ale nezachovala. Od apríla 1822 do decembra 1823 študoval vo Viedni na výtvarnej akadémii, kde navštevoval triedu pre historickú malbu a krajinomalbu. Na výstavách uskutocnených pri akadémii (1832, 1834, 1835, 1836, 1838, 1839, 1840, 1841, 1858), vystavoval hlavne krajiny s mytologickými námetmi. V 30. rokoch 19. storočia sa stala preňho charakteristickou zlatistá teplá farebnosť. Okrem malby tiež kreslil napr. skice perom, tušom a ceruzou,

pričom zvyrazňoval svetelnú modeláciu. V období pobytu v Pise začali jeho maliarske diela získavať uznanie umeleckej kritiky, v dôsledku čoho sa stal korešpondentom Uhorskej akadémie vied a v roku 1843 získal miesto profesora na výtvarnej akadémii vo Florencii. V roku 1845 sa architektonickým projektom zúčastnil súťaže na budovu parlamentu v Budapešti, jeho návrh však nebol zrealizovaný. Koncom 40. rokov 19. storočia začal mal problémy so zrakom, napriek tomu tvoril ďalej, na jar 1848 sa presťahoval do Villa L'Appoggi v toskánskych kopcoch, kde žil až do konca svojho života.

Jedným z najvýkonnejších rožňavských umelcov bol maliar Gyula Ádám (Július Adam), nazýva-

³⁷¹ Archív BÚ RV, *Mapa lesov rožňavského biskupského panstva s vyznačením chatárov Rožňavy, Čučmy a Nadabulej*, nesign.

Priestory refektára františkánskeho kláštora v Rožňave s nástennými maľbami Júliusa Ádáma, dnes Kultúrno-kreatívne centrum Kláštor (kaviareň) v správe Občianskeho združenia Otvor dvor. Nástenné maľby boli reštaurované v rokoch 2019-2020.

Zdroj: <https://kcklastor.sk/kaviaren/historia/>.

ný tiež rožňavský maliar kostolov (1862 – 1942).³⁷² Tento pozoruhodný maliar nebol rožňavským rodákom, ale v Rožňave prežil väčšinu svojho plodného života – šesťdesiatdva rokov.

Július Adam sa narodil v roku 1862 v meste Albrechtice (nemecky Olbersdorf, dnes mesto v Moravskosliezskom kraji v Českej republike).³⁷³

³⁷² HERUCOVÁ, Marta. Maliar Július Adam (1862 – 1942) a predlohy jeho diel. In: *Acta Musaei Scepusiensis 2014 – 2017*. Ed. Mária Novotná. Levoča: SNM-SML, 2019, s. 135-157. ISBN 978-80-8060-468-4.

³⁷³ V tomto bode sa názory historikov a historikov umenia rozchádzajú, kým napr. Gabriel Tököly uvádza, že Július Ádám sa narodil v Olbersdorfe, Marta Heruncová argumentuje záznamom z rožňavskej matricy pri narodení jeho dcéry Alžbety Márie 6. 11.1892 a uvádza ako miesto narodenia

Základné vzdelanie získal v rodnom meste, stredné v Troppau, dnešnej Opave. V dekoratívnej maľbe sa zdokonaľoval u významného rakúskeho maliara, reštaurátora a archeológa Franza Storna v Soproni. Vo Viedni sa zoznámil s maliarom Willibaldom Wolframom, ktorého okolo roku 1880 pozvali betliarski Andrássovci, aby im vymaľoval kaštieľ. Ten prichádza do Betliara už so svojim mladým pomocníkom Ádámom, ktorý sa neskôr stáva jeho zaťom, manželom jeho dcéry Wil-

obec Brodno (Breitenau) v Dolnom Sliezsku na území dnešného Poľska. Presné biografické údaje by preto bolo potrebné ešte preveriť historickým výskumom. Bližšie: Ádám, Gyula. In: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 24. ISBN 80-88837-18-9.

Nástenná malba na korýtkovej klenbe kostola sv. Anny v Rožňave (františkánskeho) zo začiatku 20. storočia, autor: Július Ádám. Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

helmíny (Vilmy), s ktorou mal dcéru Margitu (*18.5.1890). V roku 1886 Wolfram s Ádámom spoločne maľovali kaplnku práve dostavanej rožňavskej nemocnice a klenby rímskokatolíckeho kostola v Revúcej. Po svadbe sa Ádám natrvalo usadil v Rožňave, ale v roku 1890 Ádámova manželka vo veku 22 rokov zomrela. Podľa údajov Marty Herucovej, ktoré získala analýzou informácií z matrik, sa Ádám druhýkrát oženil so svojou švagrinou Emmou, mladšou sestrou Wilhelmíny Wolframovej, s ktorou mal mať tri deti (Emmu Alžbetu, Helenu a Vojtecha Júliusa). Na parte, ktoré sa zachovalo po jeho smrti 14. októbra 1942 je však ako jeho manželka uvedená Julianna Juhász, s ktorou mal sedem detí, štyroch synov (Béla, Gyula, József, István) a tri dcéry (Anna,

Piroska, meno Ilony na parte chýba, pravdepodobne už nežila), je preto možné, že došlo k zámene osôb alebo nesprávnej interpretácii získaných údajov.

V Rožňave si zriadil Ádám rodinný podnik, maliarsku dielňu, v ktorej zamestnal aj svojich synov. V krátkom čase sa stal veľmi zdatným podnikateľom a zamestnával až šestnásť pomocníkov. Prvou známou signovanou a rokom 1896 datovanou prácou Júliusa Ádáma z Rožňavy je nástenná maľba romantickej krajiny s hradom, riekou a figurálnou štafážou v meštianskom dome na Námestí baníkov č. 18 v Rožňave. Svojím maliarskym umením si získal v celej krajine taký ohlas, že za vyše päťdesiat rokov svojej maliarskej práce vymaľoval interiéry okolo tristo kostolov na území Slo-

Casa Pompeiana v priestoroch rímskokatolíckeho premonštrátskeho gymnázia v Rožňave. Zdroj: Fögymnázium 1913 – 14 évi Értesítőjéből, s. 10.

venska a Maďarska dekoratívnymi a figurálnymi maľbami s biblickými motívmi. Jedným z jeho najvýznamnejších diel je maľba kostola a kláštora františkánov v Rožňave, ktorú rozšíril aj o monumentálnu nástennú maľbu s motívom Poslednej večere Pánovej v refektári kláštora. V roku 1904 vymaľoval klenby kostola sv. Františka Xaverského v Rožňave a v roku 1913 so svojimi početnými pomocníkmi rozsiahle plochy klenieb monumentálneho kostola františkánov vo Filakove. Toto jeho dielo s množstvom biblických postáv, anjelov a svätcov bolo v rokoch 2018–2019 kompletne zreštaurované. Veľkolepú výzdobu realizoval v kostole sv. Petra a Pavla v Jelšave, v kostole sv. Jána Krstite-

ľa v Rimavskej Sobote a v kostole Navštívenia Panny Márie v Lučenci v roku 1894. Aj pôvodne stredoveký kostol v Lipovníku vyzdobil Ádám v roku 1927 mimoriadne pôvabnými figurálnymi nástennými maľbami, ktorým dominuje veľkolepý výjav Posledného súdu na triumfálnom oblúku. Podobne vyzdobil kostol sv. Jána Krstiteľa v Hrhove, pre ktorý namaľoval aj oltárny obraz Krst Krista. Jeho maľby nájdeme aj v rímskokatolíckych kostoloch v Dobšinej, Dedinkách, Muránskej Dlhej Lúke a v evanjelických kostoloch v Betliari, Gemerskej Polome, Slavošovciach, v Gemeri a v mnohých ďalších obciach a mestách na Slovensku (Hostovce, Kamenné Kosihy, Tekovské Lužany, Tornaľa, Vče-

lince, Veľká Čalomija) a v Maďarsku (Békéscsaba, Bódvaszilas, Kecskemét, Putnok, Rákospalota – časť Budapešti, Sajópüspöki, Salgótarján, Szögliget a i.). Bol majstrom v komponovaní množstva postáv svätcov v dekoratívnych odevoch do jednotného celku tak, aby pôsobili slávnostne a dôstojne v duchu biblických textov. V roku 1908 bol Július Ádám za svoje dielo ocenený medailou *Pro Ecclesia et Pontifice* (Pre Cirkev a Pápeža), ktorú mu udelil pápež Pius X.³⁷⁴ Posledná známa datovaná maľba je z roku 1939 v Tekovských Lužanoch. Chronologický prehľad všetkých doteraz známych prác zostavila Marta Herucová.³⁷⁵ Július Ádám bol tiež zakladajúcim členom a predsedom Katolíckeho tovarišského spolku v Rožňave.³⁷⁶

Zaujímavým dielom Júliusa Ádáma je tzv. Casa Pompeiana v rímskokatolíckom premonštrátskom gymnáziu v Rožňave. Ádám ju realizoval na objednávku riaditeľa gymnázia,

ktorého počas návštevy Talianska uchvátila tzv. Rímska vila v Pompejach, išlo o výzdobu rozsiahlej miestnosti na prízemí gymnázia, ktorú zariadili ako malé múzeum antického umenia. Zámerom bolo vytvoriť názornú učebnú pomôcku, ktorá by študentom gymnázia pomohla pochopiť antickú kultúru a umenie. Boli tam vystavené kópie antických sôch, architektonických prvkov, busty gréckych a rímskych filozofov a učencov, ukážky antických textov, predmetov dennej spotreby, odevov, zbraní a obrazov doplnené zbierkami predmetov z uhorskej histórie. Na dvoch protilahlých stenách tohto múzea vytvoril Ádám kópie interiérov átria pompejskej vily, antickými motívmi vyzdobil aj trapézový strop a dve bočné steny. Jeho prácu riaditeľ múzea, premonštrátsky kanonik a profesor Jenő (Eugen) Kiss Kolos ocenil v ročenke gymnázia 2013 – 2014 týmito slovami: „*S uznaním sa musím vysloviť aj o maliarovi kostolov rožňavskej diecézy Júliusovi Ádámovi, ktorý s jedinečnou oddanosťou vstúpil na doteraz pre neho neznámu pôdu. Osvojil si moje rady, pochopil moje plány a s jemu vlastnou usilovnosťou a entuziazmom vytvoril diela, ktoré verne odzrkadľujú vycibrený vkus tak obdobia (rímskej) klasiky, ako aj neskorších období.*“³⁷⁷

K najlepším výtvarným tradíciám Rožňavy patrí nesporne rozsiahle

³⁷⁴ Z údajov v *Historiae domus* hontianskej obce Senohrad vyplýva, že Július Adam dostal pápežské vyznamenanie za ornamentálnu výzdobu interiéru tamojšieho barokového kostola. Bližšie: HERUCOVÁ, Marta. Maliar Július Adam (1862– 1942) a predlohy jeho diel. In: *Acta Musei Scepusiensis* 2014–2017. Ed. Mária Novotná. Levoča: SNM-SML, 2019, s. 135–157. ISBN 978-80-8060-468-4.

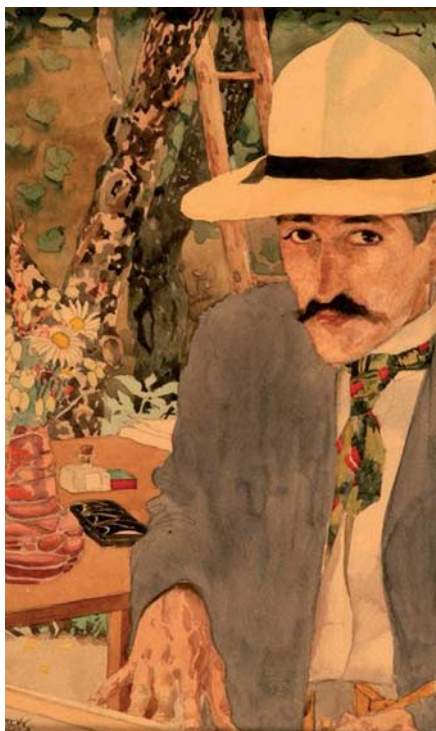
³⁷⁵ Tamtiež.

³⁷⁶ PULENOVÁ, Valéria. Spolky v kultúrnom živote mesta Rožňava (od polovice 19. a do začiatku 20. storočia). In: *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis - Spoločenskovedný zborník 31 (AFPh UP 417/498)*. Ed. Miloslava Bodnárová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 229–247. ISBN 978-80-555-0888-7.

³⁷⁷ KISS KOLOS, Jenő. Casa pompeiana. Külön lenyomat a rozsnyói kath. In: *Fögyháziújság 1913 – 14 évi Értesítőjéből*, Rozsnyói: Sajóvidék Könyvnyomda, 1914. s. 33 (preklad: Eva Tománová).

maliarske a najmä grafické dielo Kálmána (Kolomana) a Gyulu (Júliusa) Tichyovcov. Starší z bratov Gyula Tichy (1879 - 1920) pôsobil ako profesor kreslenia na rožňavskom evanjelicom gymnáziu.³⁷⁸ Napriek chatrné-

³⁷⁸ Gyula Tichy (* 28.08.1879 Rimavská Sobota – † 23.06.1920 Krompachy) – pedagóg, grafik, spisovateľ, kresliar, maliar. Väčšinu života prežil v Rožňave, kde je aj pochovaný. V rokoch 1898 – 1903 študoval na Škole modelového maliarstva v Budapešti, v rokoch 1902 a 1903 podnikol študijné cesty do, neskôr v rokoch 1913 – 1914 v Dalmácii. Po štúdiách pôsobil (1904 – 1905) ako profesor kreslenia na gymnáziu v Budapešti, no toto miesto v roku 1905 pre zdravotné ťažkosti (brušný týfus) opustil a presťahoval sa do Rožňavy k svojej rodine. Tam pôsobil od roku 1909 na evanjelicom gymnáziu ako učiteľ kreslenia. Okrem maliarskej a kresliarskej tvorby a užitkovej grafiky (najmä pre časopis spolku *A Ház*) napísal aj vedecko-fantastický román *Mars rabjai* (Zajatci Marsu), ktorý vychádzal v 1928 – 1929 na pokračovanie v bratislavskom časopise *Magyar Néplap*. Od roku 1909 bol členom maďarského výtvarného združenia KÉVE (Združenie maďarských umelcov a remeselníkov). Samostatne vystavoval 1916 v Budapešti. Súborný výstavu však mal až po smrti v roku 1979 v Budapešti (spoločne s bratom Kolománom). Bližšie: *Gyula (Július) Tichy a jeho mladší brat Kálmán (Koloman). Ponuka diel zo súkromných zbierok*. Zost. Július Barczy. Bratislava: SOGA, s. 5. Dostupné na internete: < https://www.soga.sk/data/files/file_2_soga_tichy_210x260_web_s.pdf > [cit. 2021-11-30]; Tichy, Gyula. In: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 373. ISBN 80-88837-18-9; Katarína Bajcurová oboch bratov zaraďuje k secesným autorom. Bližšie pozri: BAJCUROVÁ, Katarína. *Umenie 1. polovice 20. storočia*. In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: < <https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=umenie-1-polovice-20-storocia> > [cit. 2021-11-30]; Digitalizované diela v zbierkach Galérie Ernesta Zmetáka sú dostupné na: <https://www.webumenia.sk/autor/10894>. Údaje týkajúce sa jeho dá-

Portrét brata Kálmána. Autor: Gyula Tichy. Zdroj: <https://www.kieselbach.hu/>.

mu zdraviu nám zanechal významnú kolekciu malieb a grafik: *Hĺbky ľudskej duše*, *Portrét brata Kálmána*, ako jeden z prvých sa zaoberal aj technikou linorezu. Jeho najznámejším dielom je cyklus kresieb pod názvom *Egy tusos üveg meséi* (Rozprávky tušovej fľaštičky) z roku 1906, vedecko-fantastické cykly kresieb *Tudós* (Vedec) a *Jóslat* (Veštbá). V maliarskej pozostalosti bratov, ktorej časť je uložená v zbierkovom fonde výtvarného umenia Baníckeho múzea v Rožňave, sa zachovalo niekoľko jeho akvarelov, ale najmä jeho expresívna grafika plná sym-

tumu a miesta úmrtia sa líšia a pohybujú sa v rozmedzí 20. – 23.06.1920 v Rožňave, resp. v Krompachoch.

Rožňava – kláštorňý priedoch. Autor: Kálmán Tichy.
Zdroj: Východoslovenská galéria.

*Večerná Rožňava. Autor: Kálmán Tichy.
Zdroj: Fotoarchív Banického múzea v Rožňave.*

bolizmu, od roku 2008 sa do zbierky dostal aj tzv. denník Gyulu Tichyho.³⁷⁹

Rožňavčania poznajú aj jeho ilustrácie knihy poviedok, ktorá pod názvom *Sajómenti álmok* (Sny údolia Slanej) vyšla v Rožňave v roku 1904.

Kálmán Tichy (1888 – 1968)³⁸⁰ umelecky vyrástol pod vplyvom svojho brata, najmä čo sa týka grafickej časti jeho tvorby, ktorá mala veľký úspech na výstavách doma i v zahraničí. Po skončení prvej svetovej vojny sa vrátil do Rožňavy, kde pokračoval vo svojej práci grafika a ilustrátora a zúčastnil sa viacerých výstav. V rokoch 1923 – 1925 pracoval ako šéfredaktor miestnych novín *Sajó Vidék*, často chodil po rázovitých gemerských dedinách, kde fotografoval a kreslil ľudovú architektúru a národopisné motívy.³⁸¹ V roku 1924 sa stal riadi-

Ján Kuchta vo svojom ateliéri pri práci.

Zdroj: <http://www.dieladielka.sk/svk/onas/jan-kuchta-atelier/>.

teľom Mestského múzea v Rožňave. Usiloval sa o vytvorenie prvej stálej expozície po 1. svetovej vojne (1931) a o zjednotenie oboch rožňavských múzeí – Mestského a Bansko-hutníckeho múzea (1940). Veľká časť jeho diel je venovaná Rožňave. Malebné zákutia mesta podával skutočne majstrovsky, či už v maľbe alebo v grafike. Zachovali nám výzor starých zákutí nášho mesta, ktoré sa počas posledných desaťročí nenávratne stratili. Vyjadrujú aj jeho hlboký vzťah k rodnému kraju a k rodnému mestu s jeho neopa-

³⁷⁹ V skutočnosti to nie je denník, ale v abecednom poradí zozbierané poznámky a názory na významných dejateľov alebo udalosti vtedajšej doby. Má 144 strán a doplnený je rôznymi novinovými výstrižkami, fotografiami, básňami, pohľadnicami a fotografiami jeho diel, ktoré vlepoval k aktuálnym témam. Zahŕňa obdobie rokov 1918 - 1919. Bližšie: LÁZÁROVÁ, Eva. Denník Gyulu Tichyho (1879 – 1920). In: *Expokus 11/2018*. Dostupné na internete: <<https://www.banmuz.sk/galerie/expokus/118-expokus-11-2018>> [cit. 2021-11-30].

³⁸⁰ Kálmán Tichy (* 31.10.1888 Rožňava – + 22.10.1968 Budapešť) – spisovateľ, múzejník, publicista, zberateľ, grafik, kresliar, maliar, ilustrátor. Tichy, Kálmán. In: TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999, s. 374-376. ISBN 80-88837-18-9

³⁸¹ Jeho dielo spolu s dielom Jánoša (Jána) Thaina vyšlo v edícii Etnografického múzea v Budapešti roku 1991 – *Series Historica Ethnographiae. A Néprajzi Múzeum tudomá-*

nyörtörténeti kiadványsorozata 4. Zost. Attila Selmeczi Kovács. Pozri: THAIN, János – TICHY, Kálmán. *Kisalföldi és Gömöri népi építészet*. Ed. József Liszka. Budapest: Néprajzi Múzeum, 1991. 190 s. ISBN 9363-7106-10-3.

kovateľnou atmosférou. Zachovalo sa veľké množstvo olejomalieb a grafik, mnohé sú v zbierkach výtvarného umenia Banického umenia v Rožňave (celkovo 406 diel), ďalšie v iných múzeách a galériách u nás aj v zahraničí, napr. Rožňavská ulička, Františkánsky kostol od Kalvárie, Veža františkánskeho kostola v zime, Dvor bývalej kožiarskej manufaktúry, Brzotínska ulica, Strážna veža, Strážna veža s krámkami, Drázusova ulica, Školský priechod, Bývalý dom Kálmána Tichyho v Rožňave, Kláštorňý priechod a iné.³⁸² Jednou z jeho najpôsobivejších prác, ktorá hádam najvýstižnejšie charakterizuje atmosféru malebného gemerského mestečka na začiatku 20. storočia je drobná akvarelová maľba *Zimný večer v Rožňave* zo zbierok Banického múzea. Podľa jeho grafického návrhu bol vyhotovený aj náhrobok na rožňavskom cintoríne, kde sú obidvaja bratia pochovaní.

Tradíciu modernej výtvarnej tvorby založil v Rožňave maliar Ján Kuchta, ktorý sa z amatéra, vďaka svojej nesmiernej usilovnosti, vypracoval na jedného z popredných abstraktných umelcov Slovenska.³⁸³

³⁸² Zdigitalizované diela z Východoslovenskej galérie v Košiciach, Tatranskej galérie v Poprade, Galérie umenia Ernesta Zmetáka v Nových Zámkoch a Šarišskej galérie – celkovo 27 diel – sú dostupné v on-line katalógu výtvarných diel zo zbierok slovenských galérií evidovaných v Centrálnej evidencii diel výtvarného umenia. Blížšie: <<https://www.webumenia.sk/autor/10897>>.

³⁸³ Ján Kuchta (*06.04.1945 Rožňava – †03.12.2011 Rožňava) – kresliar, maliar, krajinár. Vyučoval techniku a teóriu maľovania na učňovskej škole

Ján Kuchta bol pôvodne vyučený písmomaliar, venoval sa predovšetkým kaligrafii, čo sa neskôr odrazilo aj v jeho tvorbe.³⁸⁴ Jeho výtvarné dielo malo široké rozpätie. V jeho rámci sú obrazy, kresby, akvarely i grafiky krajinárske a figurálne, realistické i abstraktné, znakové a symbolické. Dokázal zobrazit skutočnosť, vedel sa však vyjadriť aj vo výtvarnej skratke a štylizácii. Jeho tvorba je už dnes súčasťou *zlatého fondu* výtvarných pamiatok Rožňavy. Primárnou inšpiráciou tvorby Jána Kuchtu bola krajina, jej nálady, farby, fragmenty zeme a prírody, ktoré mu boli bezprostredne známe a blízke z jeho častých pobytov v okolí Rožňavy, na Silickej planine a ďalších ob-

---

v Rožňave. Jeho prvým odborným školiteľom bol významný maliar a grafik Július Szabó, s ktorým sa stretával v jeho ateliéri v Lučenci na súkromných hodinách. Od roku 1970 pravidelne vystavoval, najprv len v rodisku a okolí, ale čoskoro aj v ďalších slovenských, českých a maďarských mestách vrátane Prahy a Budapešti. Už prvé výstavy jeho diel mali u publika značný ohlas a desiatky jeho obrazov sa čoskoro ocitli u súkromných vlastníkov, ale aj v zbierkach múzeí a galérií. Od roku 1969 sa zúčastnil na viac ako 100 kolektívnych výstavách doma aj v zahraničí. Zdigitalizované diela z Galérie umelcov Spiša sú dostupné na: <<https://www.webumenia.sk/autor/5474>>. Krátka videoprezentácia jeho akvarelovej tvorby od *Diela a dielka slovenských autorov* (predajňa umeleckých diel v Banskej Štiavnici) je dostupná na internete: <<https://www.youtube.com/watch?v=f11HBNacnQ8>>.

³⁸⁴ Blížšie: STRUK, Patrik. Uctili si pamiatku rožňavského maliara Jána Kuchtu. In: *Gemerský Korzár*, 5. máj 2015. Dostupné na internete: <<https://gemer.korzar.sme.sk/c/7783103/uctili-si-pamiatku-roznavskeho-maliara-jana-kuchtu.html>> [cit. 2021-11-30].

lastiach juhovýchodného Slovenska. Pre svoje rodné mesto vytvoril kalendár s vedutami jednotlivých mestských častí. Účasť na mnohých maliarskych sympóziách doma i v zahraničí, inšpirácia svetovou modernou maľbou, autorove psychické a intelektuálne dispozície, citlivosť a vnímavosť vyzreli po dlhých rokoch praxe do sugestívneho výtvarného diela sústredného od 90. rokov minulého storočia na abstraktnú maľbu. V nej sa naplno prejavil autorov temperamentný rukopis a predovšetkým výrazný kolorit, ktorý zaujal významného slovenského teoretika umenia Bohumíra Bachratého, ktorý sa stal od jeho prvej výstavy v Bratislave v roku 2004 stálym kurátorom jeho výstav a jeho tvorbu si vysoko cenil.³⁸⁵ Prierez jeho celoživotnou tvorbou pri príležitosti nedožitého životného jubilea umelca ponúkla výstava v Galérii Banického múzea v Rožňave v roku 2015.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

Archív Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, pracovisko Rožňava

LITERATÚRA

- BALÁŽOVÁ, Barbara. Jozef Gode – kremnický mestský sochár? Neznáma kapitola zo života sochára Jozefa Godeho (1743–1806). In: *Galéria 2001 – Ročenka SNG*. Ed. Dušan Buran, Martin Vančo. Bratislava: SNG, 2001, s. 101–105.
- BATTA, Štefan. Stredoveké baníctvo a hutníctvo na rožňavskej Meterci. In: *Zborník Banického múzea v Banskej Štiavnici*, roč. 14, 1990, č. 4, s. 105–129.
- Hesse, Hans. In: *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. Band 16: Hansen – Heubach. Ed. Hans Vollmer. Leipzig: E. A. Seemann, 1923, s. 590–591.
- HERUCOVÁ, Marta. Maliar Július Adam (1862 – 1942) a predlohy jeho diel. In: *Acta Musaei Scepusiensis 2014– 2017*. Ed. Mária Novotná. Levoča: SNM-SML, 2019, s. 135–157. ISBN 978-80-8060-468-4.
- KISS KOLOS, Jenő. Casa pompeiana. Külön lenyomat a rozsnyói kath. In: *Fögyelműzeum 1913 – 14 évi Értésítő-jéből*. Rozsnyó: Sajóvidék Könyvnyomda, 1914, s. 33.
- LENGYELOVÁ, Tünde. Hospodárske pomery v zemepanských mestách na Slovensku v 16.-17. storočí. In: *Historický časopis*, roč. 47, 1999, č. 3, s. 404– 419. ISSN 0018-2575.
- PULENOVÁ, Valéria. Spolky v kultúrnom živote mesta Rožňava (od polovice 19. a do začiatku 20. storočia). In: *Príspevky k starším dejinám slovenských miest a mestečiek*. *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis - Spoločenskovedný zborník 31 (AFPh UP 417/498)*. Ed. Miloslava Bodnárová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2013, s. 229–247. ISBN 978-80-555-0888-7.

³⁸⁵ Bližšie pozri úvodné slovo ku katalógu z výstavy: BACHRATÝ, Bohumír. *Ján Kuchta. „Rytmy-čiary-čísla“*. Spišská Nová Ves: Galéria umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi. 6 s. ISBN 978-80-89081-08-0.

- ROYT, Jan. *Gotické deskové malířství v severozápadních a severních Čechách 1340-1550*. Praha: Karolinum, 2015. 352 s. ISBN 978-80-246-317-45.
- THAIN, János – TICHY, Kálmán. *Kisalföldi és Gömöri népi építészet*. Ed. József Liszka. Budapest: Néprajzi Múzeum, 1991. 190 s. ISBN 9363-7106-10-3.
- TÖKÖLY, Gábor. *Ki kicsoda Rozsnyón*. Somorja: Méry Ratio, 1999. 448 s. ISBN 80-88837-18-9.
- ŽIFČÁK, František. Testament zlatníka Jána Silašiho. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 63, 2014, č. 4, s. 9-14. ISSN 1335-4353.
- ONLINE ZDROJE**
- BAJCUROVÁ, Katarína. Umenie 1. polovice 20. storočia. In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=umenie-1-polovica-20-storocia>> [cit. 2021-11-30].
- BEŇOVÁ, Katarína. Marko, Karol (Károly, Carlo) starší. In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=marko-karol-karoly-carlo-starsi> [cit. 2021-11-25].
- Gyula (Július) Tichy a jeho mladší brat Kálmán (Koloman)*. *Ponuka diel zo súkromných zbierok*. Zost. Július Barczy. Bratislava: SOGA. 126 s. Dostupné na internete: <https://www.soga.sk/data/files/file_2_soga_tichy_210x260_web_s.pdf> [cit. 2021-11-30].
- KUŠNIEROVÁ, Edita. *Rožňavská Metercia – významná pamiatka stredovekého výtvarného umenia*. Dostupné na internete: <<http://gotickacesta.sk/roznavska-metercia-vyznamna-pamiatka-stredovekeho-vytvarneho-umenia/>> [cit. 2021-11-23];
- LÁZÁROVÁ, Eva. Denník Gyulu Tichyho (1879 – 1920). In: *Expokus 11/2018*. Dostupné na internete: <<https://www.banmuz.sk/galerie/expokus/118-expokus-11-2018>> [cit. 2021-11-30].
- PÖTZL-MALÍKOVÁ, Mária. Gode, Ludovít (Ludwig). In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=gode-ludwig>> [cit. 2021-11-23].
- STRUK, Patrik. Uctili si pamiatku rožňavského maliara Jána Kuchtu. In: *Gemerský Korzár*, 5. máj 2015. Dostupné na internete: <<https://gemer.korzar.sme.sk/c/7783103/uctili-si-pamiatku-roznavskeho-maliara-jana-kuchtu.html>> [cit. 2021-11-30].
- ŠUGÁR, Martin. Sv. Anna Samotretia (Metercia). In: *Arslexicon – výtvarné umenie na Slovensku*. Ed. Barbara Balážová, Bibiána Pomfyová. Dostupné na internete: <<https://www.arslexicon.sk/?registre&objekt=sv-anna-samotretia-metercia>> [cit. 2021-11-23].
- <<https://www.annenkirche.de/st-annenkirche/galerie>>
- <[https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Hesse_\(Maler\)#/media/Datei:Annaberger-Bergaltar2.jpg](https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Hesse_(Maler)#/media/Datei:Annaberger-Bergaltar2.jpg)>
- <<http://new.burv.sk/sv-jan-nepomucky-patron-roznavskej-diecezy/>>
- <<http://new.burv.sk/2017/01/12/roznavska-dieceza-dostala-z-prahy-relikviiu-sv-jana-nepomuckeho/>>
- <<https://kcklador.sk/kaviaren/historia/>>
- <<https://www.webumenia.sk/autor/5474>>

INTER ARMA SILENT MUSAE - DÔSLEDKY BARBARSKEJ NOCI NA HISTORICKÉ ZARIADENIE KLÁŠTORA PREMONŠTRÁTOV V JASOVE

Mgr. Katarína Nádaská, PhD.

Východoslovenská galéria

Inter arma silent musae – a „barbár éjszaka“ következményei a premontrei jászói kolostor történelmi berendezésére

A tanulmány annak a nagyobb kutatási projektnek a része, amely a Művészettel és szóval című és a (valaha Rozsnyó területén is működő) premontrei rend megalapításának 900. évfordulója alkalmából a Kelet-szlovákiai Galériában megrendezett kiállításhoz kötődik. A jászói konvent története a szlovákiai szerzetesi élet legkorábbi fejezetei közé tartozik. A jászói premontreiek gazdag művészeti, könyv- és műemlékgyűjteményt építettek ki, amelyhez később a rozsnyói premontreiek vagyont is csatolták. A tanulmányban az állami hatóságok eljárásának pontos menetét mutatjuk be, elsősorban arra keresve a választ, hogy miként ment végbe a jászói kulturális örökség egyes egységeinek (levéltárának, könyvtárának és berendezésének) az átvétele, majd szétesztása olyan állami memória intézmények fondjaiba, mint többek között a Szlovák Nemzeti Múzeum, a Szlovák Nemzeti Galéria, a Szlovák Nemzeti Könyvtár (Matica Slovenská) vagy a Szlovák Nemzeti Levéltár.

Vývoj dejín mesta Rožňavy a jeho bezprostredného regiónu úzko súvisí s ďalším významným duchovným a kultúrnym centrom, ktorým je kláštor premonštrátov v Jasove. Cirkevne dejiny Rožňavy, vývoj školstva

a hospodárske súvislosti regiónu sú faktormi, ktoré pri diskusii o histórii mesta upriamujú pozornosť aj na jasovských premonštrátov. Kontextom pri uvažovaní o dejoch 20. storočia v regióne Rožňavy je udalosť zrušenia kláštora v Jasove

Pohľad na opátsky kostol sv. Jána Krstiteľa v Jasove. Foto: Alex Marko.

a následné dopady na kultúrne dedičstvo Slovenska.

Inter arma silent musae – Keď zbrane rinčia, múzy mlčia. Ideologické používanie kultúry sa zaiste rovná zbrani, ktorá umlčuje hlas múz. Problematika kultúrneho dedičstva v období komunistického režimu v Československu so sebou nesie množstvo interpretačných otázok, ktoré súvisia s prebádanosťou prameňov a stavom poznania dobových reálií miznúcich s odchodom priamych pamätníkov udalostí. Pre súčasnú slovenskú historiografiu môže byť daná výskumná téma profesnou výzvou k uchopeniu kultúrnych a cirkevných dejín 20. storočia, ktorou by sa zaradila do širšej diskusie prebiehajúcich výskumov v okolitých štátoch.

V príspevku³⁸⁶ sa budeme venovať konfiškácii historického zariadenia konventu v Jasove, s ktorým sa štátna moc musela po roku 1950 vysporiadať pri poštátnení kláštorného komplexu. Príspevok je výsledkom výskumu k projektu výstavy *Umením a slovom*, ktorá bola v minulom roku uvedená vo Východoslovenskej galérii v Košiciach pri príležitosti 900. výročia založenia Rádu premonštrátov.³⁸⁷

³⁸⁶ Príspevok je upraveným výberom z realizovaného výskumu, publikovanom v štúdiu katalógu k výstave *Umením a slovom*. NÁDASKÁ, Katarína. Kultúrne dedičstvo premonštrátov v Jasove z pohľadu likvidácie rádu v roku 1950. In: *Umením a slovom – kultúrne dedičstvo Rádu premonštrátov v Jasove*. Ed. Katarína Nádaská. Košice: Východoslovenská galéria; Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov, 2021, s. 82-96.

³⁸⁷ *Umením a slovom – kultúrne dedičstvo Rádu*

Dejiny konventu v Jasove patria k najstarším kapitolám rádového-mníšskeho života od stredovekého Uhorska po súčasné Slovensko.³⁸⁸ Je to jediné dnes fungujúce opátstvo na Slovensku. Premonštráti výrazne ovplyvnili aj dejiny Rožňavy. Po vzniku Rímskokatolíckeho biskupstva v Rožňave v roku 1776 a zavedení nového školského poriadku cisárovnou Máriou Teréziou v roku 1777 pod názvom *Ratio educationis totisque rei litterariae per regnum Hungariae et provinciae eidem adnexas* bolo rožňavské gymnázium, predtým spravované

---

premonštrátov v Jasove, Východoslovenská galéria, Košice, trvanie: 17. 12. 2020 – 25. 8. 2021. Bližšie k výstave: NÁDASKÁ, Katarína. Umením a slovom. Kultúrny odkaz premonštrátov z Jasova. In: *Pamiatky a múzeá*, roč. 70, 2021, č. 2, s. 58-62.

³⁸⁸ Výberová bibliografia: GÜNTHEROVÁ, Alžbeta. *Jasov*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958. 126 s.; *A jászovári premontrai kanonokrend jubileum névtára történeti bevezetessel 1802 – 1902*. Budapest: Stephaneum Nyomda, 1902. 353 s.; KOTRUSOVÁ, Júlia. *Dejiny premonštrátskeho kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove v stredoveku*. Trnava: Veda, 2017. 166 s. ISBN 978-80-5680-049-2; TIMULÁKOVÁ, Veronika. Reformácia a rekatolizácia v knižnej kultúre – náhľad do historického fondu knižnice Opátstva Jasov. In: *Liber – verbum – monumentumque III. Duchovná kultúra a profesionalita v dejinách*. Ed. Marcela Domenová. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2020, s. 80-102. s. 80-102. ISBN 978-80-89614-63-9; ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Archívno-historický výskum objektu. Konvent sv. Jána Krstiteľa v Jasove*. In: ZVAROVÁ, Zuzana et al. *Jasov. Kláštor premonštrátov. Architektonicko-historický a archívny výskum objektu*. Archív Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, nepublikovaný rukopis, 2011, s. 329-337. *Jasovskí premonštráti v premenách času*. Ed. Ambróz Štrbák. Košice: Viena, 2012. 187 s. ISBN 978-80-8126-068-1.

jezuitmi, začlenené do košického školského obvodu a zverené do správy práve premonštrátskemu rádu v Jasove. Vtedajší biskup Anton Révay dal postaviť novú jednoposchodovú budovu pre *Kráľovské vyššie gymnázium*. Od školského roku 1778/1779 pôsobili na gymnáziu učители – členovia premonštrátskeho rádu z Jasova, ktorým odovzdal školu ich prepošť Andrej Sauberer 11. novembra 1778.³⁸⁹ Škola bola presťahovaná do vtedy dokončeného sídla rádu a umiestnená na prízemí, kde sa až do jesene roku 1906 nachádzalo päť tried. Jozef II. v rámci svojich osvieten-ských reforiem v roku 1787 premonštrátsky rád rozpustil. Vtedajšiemu riaditeľovi školy Gilbertovi Strohommerovi a učiteľom však bolo umožnené naďalej zastávať svoje funkcie.³⁹⁰ Vyučovanie na gymnáziu pokračovalo bez prerušenia aj po tom, čo panovník František I. v roku 1802 zrušený premonštrátsky rád obnovil. Zároveň sa nariadením Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady č. 12089 z 1. júla 1806 gymnáziá pretvorili na šesťtriedne a po ďalšej, tzv. Thunovej školskej reforme v Uhorsku sa *Kráľovské vyššie gymnázium* pretransformovalo na osemtriedne *Rímskokatolícke hlavné gymnázium*

(Katholisches Obergymnasium/Catholicum Maius Gymnasium). V takejto podobe fungovalo napriek ďalším reformám v oblasti školstva až do roku 1919. Z dôvodu školskej reformy v roku 1883, ktorá kládla väčšie nároky na učebné priestory, bolo nevyhnutné rozšírenie priestorov. Ministerstvo školstva, kultu a osvety v Uhorsku prenajalo v roku 1892 pre potreby Rímskokatolíckeho hlavného gymnázia v Rožňave dom františkánskeho rádu na námestí v Rožňave. V roku 1905 bola ukončená výstavba novej modernej školskej budovy na pozemku rádu. Na postavení budovy mal zásluhu predovšetkým jasovský opát Melichar Takács a nová budova gymnázia bola slávnostne odovzdaná do užívania na začiatku školského roka 1906/1907.³⁹¹

Po vypuknutí 1. svetovej vojny sa telocvičňa využívala ako vojenská nemocnica s 50 lôžkami pre ranených. Po vzniku 1. ČSR *Rímskokatolícke hlavné gymnázium* v Rožňave zaniklo. Majetok premonštrátskeho rádu (napr. aj historická knižnica rožňavského gymnázia) bol následne z Rožňavy prevezený v rámci zvozov do konventu v Jasove.³⁹²

³⁸⁹ TÓTH, Lőrincz. *A rozsnyói kath. főgymnasium értesítője az 1888-1889. tanevről*. Rozsnyói: Kovács Mihály könyvnyomdája, 1889, s. 9-10.

³⁹⁰ ANDRÁŠI, Ladislav. *Kráľovské vyššie gymnázium v Rožňave 1778 – 1851*. In: *Obzor Gemera*, 10, 1979, č. 4, s. 209-210.

³⁹¹ JURKOVICH, Emil. *A rozsnyói katholikus főgymnasium története*. In: *Öreg diák a múltba néz!* Budapest: Rozsnyói öreg diákok szövetsége, 1927, s. 18.

³⁹² Bližšie k dejinám gymnázia a pôsobeniu premonštrátskeho rádu pozri: PULENOVÁ, Valéria. *Gymnaziálne školstvo v Rožňave od jeho počiatkov do vzniku Československej republiky v roku*. In: *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 8, 2013, č. 2, s. 60-76. Dostupné na internete: <<http://dejiny.unipo.sk/PDF/>

Rozsnyó. Róm. kath. gimnázium.

Budova premonštrátskeho gymnázia v Rožňave. Zdroj: Archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

Počas takmer ôsmych storočí od stredoveku cez obdobie baroka až po likvidáciu rádu v roku 1950 vybudovali premonštráti v Jasove bohatú zbierku umenia, knižnej kultúry, archívnych dokumentov a architektonických pamiatok. Barbarickou nocou z 13. na 14. apríla 1950 komunistický režim pri tzv. Akcii K obsadil kláštor a zrušil fungovanie rádu v Jasove. Nasledovalo rozdelenie častí kultúrneho dedičstva premonštrátov, čo bolo

razantným zásahom do pôvodnosti a celistvosti ich umeleckej a historickej zbierky. Zásadne to zároveň ovplyvnilo stav kultúrneho dedičstva premonštrátov, v akom ho nachádzame v súčasnosti. Predmety prezentované výstavou sa prvýkrát od týchto udalostí stretli na výstave opäť v spoločných premonštrátskych súvislostiach ako náznak narušeného celku.

V rámci obsiahlej témy sa tento príspevok bližšie zaoberá postupmi štátnych orgánov pri preberaní jednotlivých celkov jasovského kultúrneho dedičstva – archív, knižnica a historický mobiliár. Dôraz pritom kladieme na hnutelné pamiatky čiže umelecký historický mobiliár prevzatý múzeami a galériami ako doteraz najmenej preskúmaný celok.

Dejiny 2 2013.pdf> [cit. 2021-09-11]; PULENOVÁ, Valéria. Z dejín školských knižníc v Rožňave v 19. storočí (Rímskokatolícke hlavné gymnázium a Evanjelické a. v. hlavné gymnázium. In: *Spoločnosť a kultúra východného Slovenska (knižná kultúra, udalosti a osobnosti)*. Eds. Libuša Franková, Marcela Domenová. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 6-19. Dostupné na internete: <<https://sclib.svkk.sk/bib01/Record/000125627>> [cit. 2021-09-11].

V závere nadčasovej štúdie o konvente v Jasove z roku 1958 jej autorka historička umenia Alžbeta Güntherová konštatovala: „Konfiškácie a požiare decimovali niekdajšie zbierky a pôvodné zariadenie kláštora.“³⁹³ Z daného kontextu mala na mysli najmä udalosti jozefínskej abolície. Osobne bola však priamo na mieste v jasovskom konvente svedkom dôsledkov konfiškácií imania kláštora, súvisiacich s likvidáciou Rádu premonštrátov v roku 1950, čo môže jej vyjadreniu dávať oveľa hlbší význam. Navyše bola ona sama obeťou zásahu Akcie B. V čase publikovania jej štúdie bolo kultúrne dedičstvo rádu podľa jednotlivých kategórií už prevzaté štátom.

Okolnosti správy komplexu počas prvých mesiacov od likvidácie rádu boli sprevádzané zmenami vo veci určenia nového využitia objektu a neboli prispôsobené ochrane pôvodného zariadenia konventu. Vladimír Wagner z Povereníctva školstva, vied a umení (ďalej Povereníctvo) píše v liste z 26. apríla 1950, že v objekte kláštora sa okrem archívu a knižnice nachádzajú tiež „*predmety pamiatkového rázu, umelecké predmety, ako sú obrazy, sochy, relikviáre, umelecký nábytok, perzské koberce, umelecký porcelán, striebro, sklo, umelecký materiál druhu umelecko-priemyselného ako sú napr. staré hodiny, cínové predmety, sbierky starých zbarí (zbraní, poznámka*

autorky) *atď., ako aj historický materiál, vzťahujúci sa na vývin a dejiny kláštora a východného Slovenska (staré rytiny, mapy, rukopisy, pokiaľ nie sú súborne zachytené v archívu, ale slúžia ako ozdoba miestnosti) bol bezpodmienečne ponechaný v kláštore Jasov, kde má byť sústredený spolu s archívnym a knižničným materiálom v dobre prístupnom, avšak oddelenom trakte budovy.*“³⁹⁴ Navrhuje, aby kláštorný zmocnenec bez súhlasu nadriadených úradov nevynášal z kláštora žiadne predmety označeného rázu, čo sa zrejme dialo. Urgoval pri Slovenskom úrade pre veci cirkevné (ďalej SIÚC) a na Krajskom národnom výbore (ďalej KNV) Košice potrebu úpravy doterajších nariadení, keďže vydávali pokyny len k archívu a knižnici, ale v objekte sa nachádzalo množstvo cenných a umelecky hodnotných predmetov, neošetrených žiadnym usmernením. Navrhuje v záujme ich záchrany sústrediť uvedené predmety v kláštore a adekvátne zaevidovať.

Následne v máji 1950 Rada KNV rozhodla o ponechaní skonfiškovaných hnutelných pamiatok v kraji. Kláštorné pamiatky košického kraja vrátane knižníc a archívov sa nemali vyviešť, ale trvalo uložiť v Jasove, čo odsúhlasil SIÚC aj Povereníctvo.³⁹⁵ V období od 17. mája

³⁹³ GÜNTHEROVÁ, Alžbeta. *Jasov*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958, s. 49.

³⁹⁴ Archív Pamiatkového úradu SR (ďalej PÚ SR), Fond: Pamiatkové orgány na Slovensku 1919 – 1951, Obce, Jasov (ďalej POS 1919 – 1951, Jasov), šk. 42, inv. č. 423/2/20.

³⁹⁵ Archív PÚ SR, Fond: POS 1919 – 1951, Jasov, šk. 42, inv. č. 423/2/21. Podobne

do 1. júla 1950 sa do Jasova uskutočnili zvozy predmetov kultúrnej hodnoty a kníh z kláštorov premonštrátov v Košiciach, Rožňave a Lelesi, dominikánov v Košiciach, milosrdných bratov v Spišskom Podhradí, minoritov v Spišskom Štvrtku, františkánov v Rožňave, minoritov v Štiavniku a v Levoči.³⁹⁶ Katalogizáciou predmetov bolo poverené Východoslovenské múzeum. Pôvodný odborný zámer s objektom konventu je načrtnutý v liste Povereníctva z 28. augusta 1950, ktorý formulovala Alžbeta Güntherová: „*Pri riešení otázky likvidovania jasovského kláštora zostávalo Povereníctvo školstva, vied a umení stanovisko zachrániť archív, knižnicu a sbierky kláštora priamo v Jasove, aby oddisponovaním materiálu neboli poškodené vzácne kultúrne hodnoty.*“³⁹⁷

Došlo však k zmene schváleného pôvodného účelu kláštora. Objekt konventu v Jasove dostali už v júni 1950 do užívania pionieri organizácie ROH (Revolučné odborové hnutie), neskôr Štátny kurz pre prípravu pracujúcich na Vysoké

školy, čo spôsobovalo problémy pri odbornej evidencii a ochrane zhromaždených predmetov. Východoslovenské múzeum sa obrátilo na Povereníctvo listom 10. júla 1950, v ktorom vysvetľuje, že SIÚC dal celý objekt kláštora pionierom, čo im nielen nedovoľuje pokračovať v odbornej práci, ale po odchode štátneho zamestnanca nie je nad predmetmi konaný žiaden dohľad.³⁹⁸ Požadujú vyhradiť priestor pre už sústredené predmety, aby mohli prácu dokončiť. V opačnom prípade múzeum neručí za už uložené pamiatky. Situáciu pokladajú za mimoriadne kritickú. Daný stav potvrdila aj obhliadka pracovníka Povereníctva priamo v Jasove 17. júla 1950 s konštatovaním, že objekt mal slúžiť na uloženie kláštorných pamiatok kraja, no nachádzajú sa v ňom pionieri, ktorí požadujú k užívaniu celý objekt, teda aj miestnosti s uloženými predmetmi. Hlásil na SIÚC, že predmety predstavujú „vysokú umeleckú hodnotu“, preto je potrebné nájsť riešenie a eliminovať ich časté premiestňovanie, ktoré spôsobuje ničenie predmetov a značnú finančnú škodu na už štátnom majetku.³⁹⁹ Táto situácia pokračovala, kedy bol historický mobiliár aj predmety zo zvozov premiestňované na chodby

v prešovskom kraji: Východoslovenské múzeum (ďalej VSM) – Spisový archív, Fond: Písomnosti VSM, šk. 115, 1950a, list 2. jún 1950.

³⁹⁶ MV SR, Slovenský národný archív (ďalej SNA), Fond: *Slovenský náboženský Fond* (ďalej SNF), šk. 181, Umelecké predmety a pamiatky, súpisy kláštorov. Dokumentačné centrum Východoslovenskej galérie (ďalej VSG), zložka Dokumenty k správe zbierkového fondu, agenda konfiškátov, zoznamy predmetov. Pri budúcom výskume sa môžu zistenia kláštorov spresňovať.

³⁹⁷ Archív PÚ SR, Fond: *POS 1919 – 1951, Jasov*, šk. 42, inv. č. 423/3/5.

³⁹⁸ Ibidem, šk. 42, inv. č. 423/2/22. MV SR, Štátny archív v Košiciach (ŠA KE), Fond: *Krajský národný výbor v Košiciach, odbor pre veci cirkevné*, č. 13/1950, šk. 81, list 10. júl 1950.

³⁹⁹ Archív PÚ SR, Fond: *POS 1919 – 1951, Jasov*, šk. 42, inv. č. 423/2/21.

a do miestností podľa potreby vypratania priestorov pre nové účely, napríklad pre obytné priestory v septembri 1950 alebo zborovňu v januári 1951.⁴⁰⁰ Ad hoc vydané nariadenia poukazujú na nezabezpečenosť objektu a na absenciu systematického prístupu najvyšších štátnych orgánov pri riešení trvalého uloženia a spracovania prítomných pamiatok.

Začatú katalogizáciu pracovníci múzea dokončili v uvedených nevyhovujúcich podmienkach. Zostavili bližšie nedatovaný súpis inventára konventu s jeho pôvodným vybavením podľa miestností s 583 položkami, „*Soznam kultúrnych pamiatok a predmetov rázu pamiatkového z premonštrátskeho kláštora v Jasove*“.⁴⁰¹ Predpokladáme, že súpis zohľadňuje stav zariadenia približne k júlu roka 1950 a neobsahuje položky zo zvozov. Vzhľadom na situáciu ho nemožno považovať za kompletný súpis všetkých hnutelných predmetov kláštorného komplexu v pôvodnom stave, ako ho premonštráti zanechali. Tento pôvodný stav zrejme už nebude možné úplne rekonštruovať.

Následným krokom štátnych orgánov bolo rozhodnutie, ako naložiť s celkami kultúrneho dedičstva v jasovskom konvente. Vzhľadom na to, že jeho funkcia zberného

miesta bola zrušená, postupne dochádzalo k vyčleňovaniu súborov, ktoré boli z Jasova odvezené k využitiu v inom objekte, k zaradeniu do fondov štátnych inštitúcií alebo spracovaniu na mieste. Optikou nazerania štátnych orgánov na súbory kultúrneho dedičstva bolo najmä ich praktické využitie a uvoľnenie priestorov objektu k novým účelom podľa ideologického diktátu.

Možno rozlíšiť dve fázy prístupu k hnutelnému kultúrnemu dedičstvu počas riešenia jeho poštátnenia. V období rokov 1950 až 1953 napriek vízii o prevzatí majetku kultúrnej povahy do zbierkových fondov štátu chýbala jeho evidencia a jednotná koncepcia postupu. Dochádzalo k materiálnym škodám a trvalým stratám. Pôsobenie Národnej kultúrnej komisie nemalo systematickú podobu. Vládla neznalosť kompetentných o miestnych pomeroch a rozsahu hnutelného majetku v obsadených pamiatkových lokalitách. Likvidačné hárky obsahovali položky od potravín a spotrebného tovaru až po diela výtvarného umenia a paramenty (liturgické textílie) bez rozlišovania ich odlišnej majetkovej podstaty, vyžadujúcej rôzny prístup. Predmety odchádzali nekoordinovane k ďalšiemu využitiu alebo ako depozit do múzeí. Od roku 1953 do 1957 badať systematickejší prístup a výkon evidencie. Realizovala sa úschova celkov kultúrnej povahy v štátnych inštitúciách. Reorganizácia Slovenského náboženského fondu (ďalej SNF) v roku 1953 pri-

⁴⁰⁰ Ibidem, šk. 42, inv. č. 423/2/23, 24.

⁴⁰¹ Ibidem, šk. 42, inv. č. 423/2/27-28. K osobným dokumentom pracovníkov VSM, ktorí vykonávali súpis napríklad: MV SR, ŠA KE, Fond: *Emil Petách*, inv. č. 3, šk. 4, „Diár 1953“.

*Pohľad na chodby kláštora s nahromadenými archívnyimi dokumentami v 50. rokoch.
Zdroj: MV SR, SNA v Bratislave.*

niesla vznik samostatnej organizačnej zložky referátu kláštorných knižníc, pamiatkových, umeleckých a historických predmetov, ktorú viedol vedúci fondu Eugen Šoltýs. Od roku 1957 došlo postupne k zápisu prevzatých súborov do štátnych pamäťových a fondových ustanovizní, čo bolo súčasťou ukončovania činnosti SNF a zakončenia procesu poštátnovania majetkov bývalých kláštorov.

V rámci hnutelných predmetov v Jasove boli prvým vyčleneným

celkom historické hodiny a technické pamiatky. Rada KNV na svojom zasadnutí dňa 6. júla 1950 schválila žiadosť Technického múzea v Košiciach (dnes Slovenské technické múzeum) o prevzatie pamiatok technického zamerania. Uzniesla sa, že technické pamiatky ako historické hodiny, model milánskeho dómu, neskôr aj kovové gotické dvere a ďalšie artefakty majú byť deponované v technickom múzeu. Do deponovaného súboru boli okrem predmetov premonštrá-

tov z Jasova zahrnuté tiež historicke hodiny z kláštorov milosrdných bratov v Spišskom Podhradí, františkánov z Rožňavy a dominikánov z Košíc. Koncom júla 1950 bol súbor prevezený do múzea. Referát školstva košického KNV o tom upovedomil Povereníctvo listom dňa 13. februára 1951. Prevzatie odôvodnil kultúrnym využitím a naplnením výchovnej funkcie predmetov a tiež tým, že sa daným pamiatkam nedostávalo patričného odborného dohľadu.⁴⁰²

Začiatkom roka 1951 naďalej v limitujúcich podmienkach a pri nevyhovujúcich priestorových možnostiach prebiehala práca so sústredenými pamiatkami v kláštore pod odborným vedením pracovníkov Východoslovenského múzea a oddelenia ochrany pamiatok Povereníctva, ktoré sa od januára 1951 presunulo do založeného Slovenského pamiatkového ústavu (dnes Pamiatkový úrad). Pri evidencii predmetov sa vyselektovali tie, ktoré potrebovali odborné ošetrovanie. Koncom decembra 1950 Východoslovenské múzeum zaslalo Povereníctvu osem malieb a začiatkom januára 1951 dve maľby z jasovskej zbierky k reštaurovaniu. V apríli 1951 potvrdil prevzatie ôsmym malieb Slovenský pamiat-

kový ústav k zabezpečeniu reštaurátorskej starostlivosti.⁴⁰³ V priebehu rokov 1952 a 1953 sa predmety postupne premiestňovali do predbežnej depozitárnej úschovy príslušných múzejných inštitúcií podľa zamerania. V prípade mimoriadne cenných insígnií, liturgických a zlatníckych predmetov zabezpečil SNF ich úschovu v Tatra banke n. p. v Košiciach a Štátnej banke československej (dnes Národná banka), odkiaľ boli postupne prevedené do štátnych fondových ustanovizní, resp. ich ďalšie umiestnenie môže osvetliť hlbší výskum.

Na základe stretnutia zástupcov SNF, KNV Košice, Východoslovenského múzea, Východoslovenskej galérie, odborného znalca a okresného cirkevného tajomníka v Jasove dňa 25. marca 1953 bol dohodnutý postup súpisu dovtedajších presunov a ďalšieho rozdelenia pamiatok kláštora. Z dôvodu pokročilého stavu ich poškodenia mal byť vykonaný čo najskôr.⁴⁰⁴

Následný proces vysporiadania sa so zbierkou predmetov kultúrnej hodnoty v Jasove smeroval k jej trvalému rozdeleniu medzi jednotli-

⁴⁰² Archív PÚ SR, Fond: POS 1919 – 1951, Jasov, šk. 42, inv. č. 423/2/25. Dokumentačné centrum VSG, zložka Dokumenty k správe zbierkového fondu, agenda konfiškátov, listy 12. júl 1950, 28. júl 1950, 3. august 1950. Archív Slovenského technického múzea, Zoznam exponátov z kláštora premonštrátov v Jasove, 7. apríl 1995.

⁴⁰³ Archív PÚ SR, Fond: POS 1919 – 1951, Jasov, šk. 42, inv. č. 423/5/1-2. MV SR, SNA, fond SNF, šk. 119, VSM (obrazy), príloha k zmluve 26. november 1957; SNG, zápisnica 16. júl 1957. V priebehu roka 1957 boli tieto diela po reštaurovaní odovzdané do zbierok Slovenskej národnej galérie (SNG), vzhľadom na regionálny pôvod aj do VSM (v 60. rokoch prevedené VSG), dve maľby ešte pred reštaurovaním prevzal obchod so starožitnosťami.

⁴⁰⁴ MV SR, SNA, Fond: SNF, šk. 181, zápisnica 25. marec 1953.

vé inštitúcie – múzeá a galérie pod dohľadom SNF. Tým si SNF plnil svoju úlohu likvidácie ergo poštátneho kláštorného majetku. Nadobudnutie predmetov do múzejných a galerijných zbierok malo spoločné postupy, ale každá z inštitúcií zároveň riešila špecifické okolnosti podľa získavaných predmetov.

Prvým krokom bolo nadobudnutie najprv ako deponátov do depozitárnej úschovy na základe zmluvy o úschove so SNF ako správcom majetku. V prípade regionálnych inštitúcií bolo prevzatie deponátov hlásené príslušnému KNV. Následne mohol prebehnúť užší výber predmetov k trvalému zápisu ako zbierkových predmetov. SNF previedol predmety do zbierkového fondu inštitúcie darovacou zmluvou. SNF sa ako darca menoval za zástupcu Rádu premonštrátov v Jasove a inštitúcia ako obdarovaný subjekt prijala dar v zastúpení Československého štátu. Zmluva bola podpísaná medzi vedúcim SNF a riaditeľom inštitúcie s vyjadrením súhlasu Povereníctva. Prax prevádzania konfiškovaného majetku ako daru sa v agende SNF realizovala u hnutelného aj nehnutelného majetku. V muzeálnej a galerijnej evidencii majú tieto zbierkové predmety status daru ako spôsobu nadobudnutia, čo treba pri súčasnej správe zbierky interpretovať v uvedenom dobovom kontexte. Z pohľadu múzeí a galérií boli predmety zapisované do evidencie v dobrej vôli podľa odborných postupov katalogizácie na

základe vtedajšej administratívnej terminológie.

Konfiškáty prevedené do štátnych zbierok z objektu kláštora v Jasove boli v písomnej agende uvádzané ako vlastníctvo Rádu premonštrátov. Tieto súbory však boli zložené z pôvodných predmetov premonštrátov a tiež z predmetov kláštorov pochádzajúcich zo zvozov, čo objektívne zneprehľadňuje skutočnú provenienciu jednotlivých hnutelností. Vzhľadom na rozsiahle zariadenie premonštrátskeho konventu, zo zvozov pochádzala zaiste menšia časť prevedených predmetov. Príčinou nepresne definovaného pôvodu majetku mohla byť nedostatočná podpora odborného spracovania predmetov pri likvidácii rádu a tiež chaotická situácia pri odovzdávaní objektu konventu k novým účelom. Zároveň je zjavné, že podrobnejší súpis predmetov nepovažovali úrady za potrebné vzhľadom na ideologicky neprijateľný pôvod týchto hnutelností. Z doteraz zistených dokumentov sa pri odvoze artefaktov diferencoval ich pôvod z rôznych kláštorov iba pri vyššie spomenutom deponovaní pamiatok v Slovenskom technickom múzeu v júli 1950. Neskôr sa špecifikácia kláštora pri predmetoch už neuvádzala.

Vzhľadom na šírku problematiky nie je možné sa na tomto mieste venovať každému známemu súboru z Jasova umiestnenému v múzejných a galerijných zbierkach. V priebehu rokov 1950 – 1957 bola jasovská zbierka hnutelných pa-

miatok rozdelená do fondov múzeí a galérií, a to Slovenské technické múzeum, Východoslovenská galéria, Východoslovenské múzeum, Slovenské národné múzeum a Slovenská národná galéria. Od roku 1951 bol jasovský inventár kultúrnej hodnoty pridelený taktiež podniku Bazár n. p., Ústrednej charite na Slovensku, SIÚC, Pravoslávne mu úradu biskupskému v Michalovciach a farskému v Košiciach, Matici slovenskej, Farskému úradu v Košiciach – Farnosť Kráľovnej pokoja, Biskupskému úradu v Košiciach, Štátnej mincovni v Kremnici a iným subjektom.⁴⁰⁵ Nie sú vylúčené ani následné ďalšie uloženia predmetov, ktoré nie sú písomne podložené alebo môžu byť spresnené ďalším výskumom.

Kultúrne dedičstvo premonštrátov v Jasove zahŕňa okrem hnutelných predmetov, ktorými sme sa prioritne zaoberali, tiež rozsiahlu historickú knižnicu a archív. Prevzatím kláštorných knižníc bola poverená Slovenská univerzitná knižnica. Knižnica v Jasove sa stala následne pracoviskom Matice slovenskej. Najvzácnejšiu časť jej knižného fondu, dnes ako depónáty, spravuje Slovenská národná knižnica. Jasovský archív sa vďaka funkcii hodnoverného miesta dostal do výberu najvzácnejších archívov, ktoré prevzal Pôdohospodársky archív a boli začlenené do Slovenského národného archívu.

Preberané konvolúty jasovských artefaktov predstavovali vo viacerých prípadoch zakladajúce celky zbierok štátnych inštitúcií, na ktorých stála značná časť odborného ťažiska daného fondu. Prínos týchto celkov pri budovaní štátnych zbierkových fondov nebol doteraz presnejšie definovaný a zasluhuje si hlbšie odborné spracovanie.

V súčasnosti si opátstvo v Jasove postupne hľadá cestu k prezentácii a sprístupneniu svojho kultúrneho dedičstva a vstupuje do dialógu s kultúrnymi inštitúciami. Otvorenie témy dôsledkov Barbarskej noci na historické fondy kláštorných pamiatok veľmi konkrétne napomáha k vysporiadaniu sa s minulými udalosťami a nové poznatky prispievajú k poznaniu kultúrnych dejín Slovenska a strednej Európy.

⁴⁰⁵ MV SR, SNA, fond SNF, šk. 119, zásahová zázpisnica 19. apríl 1950, spisy preberateľov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

PRAMENE

Archív Pamiatkového úradu SR, Fond: *Pamiatkové orgány na Slovensku 1919 – 1951*, Obce, Jasov.

Archív Slovenského technického múzea, Zoznam exponátov z kláštora premonštrátov v Jasove.

Dokumentáčne centrum Východoslovenskej galérie, zložka *Dokumenty k správe zbierkového fondu, agenda konfiškátov, zoznamy predmetov*.

MV SR, Slovenský národný archív, Fond: *Slovenský náboženský fond*.

MV SR, Štátny archív v Košiciach, Fond *Emil Petách*.

MV SR, Štátny archív v Košiciach, Fond: *Krajský národný výbor v Košiciach*.

Východoslovenské múzeum – Spisový archív, Fond: *Písomnosti Východoslovenského múzea*.

Archív Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Archívno-historický výskum objektu. Konvent sv. Jána Krstiteľa v Jasove*. In: ZVAROVÁ, Zuzana et al. *Jasov. Kláštor premonštrátov. Architektonicko-historický a archívny výskum objektu*, nepublikovaný rukopis, 2011, s. 329-337.

LITERATÚRA

A jászóvári premontrei kanonokrend jubileum névtára történeti bevezetéssel 1802 – 1902. Budapest: Stephaneum Nyomda, 1902. 353 s.

ANDRÁŠI, Ladislav. Kráľovské vyššie gymnázium v Rožňave 1778 – 1851. In: *Obzor Gemera*, 10, 1979, č. 4, s. 209-210.

GÜNTHEROVÁ, Alžbeta. *Jasov*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1958. 126 s.

Jasovskí premonštráti v premenách času. Ed. Ambróz Štrbák. Košice: Viena, 2012. 187 s. ISBN 978-80-8126-068-1.

JURKOVICH, Emil. A rozsnyói katholikus főgymnázium története. In: *Öreg diák a múltba néz!* Budapest: Rosznyói öreg diákok szövetsége, 1927, s. 35-46.

KOTRUSOVÁ, Júlia. *Dejiny premonštrátskeho kláštora sv. Jána Krstiteľa v Jasove v stredoveku*. Trnava: Veda, 2017. 166 s. ISBN 978-80-5680-049-2.

NÁDASKÁ, Katarína. Kultúrne dedičstvo premonštrátov v Jasove z pohľadu likvidácie rádu v roku 1950. In: *Umením a slovom – kultúrne dedičstvo Rádu premonštrátov v Jasove*. Ed. Katarína Nádaská. Košice: Východoslovenská galéria; Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov, 2021, s. 82-96.

NÁDASKÁ, Katarína. Umením a slovom. Kultúrny odkaz premonštrátov z Jasova. In: *Pamiatky a múzea*, roč. 70, 2021, č. 2, s. 58-62. ISSN 1335-4353.

PULENOVÁ, Valéria. Gymnaziálne školstvo v Rožňave od jeho počiatkov do vzniku Československej republiky v roku. In: *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 8, 2013, č. 2, s. 60-76. ISSN 1337-0707. Dostupné na internete: <http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2013.pdf> [cit. 2021-09-11]

PULENOVÁ, Valéria. Z dejín školských knižníc v Rožňave v 19. storočí (Rímskokatolícke hlavné gymnázium a Evanjelické a.v. hlavné gymnázium). In: *Spoločnosť a kultúra východného Slovenska (knižná kultúra, udalosti a osobnosti)*. Eds. Libuša Franková, Marcela Domenová. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2014, s. 6-19. ISBN 978-80-555-1208-2. Dostupné na internete: <<https://sclib.svkk.sk/bib01/Record/000125627>> [cit. 2021-09-11].

TIMULÁKOVÁ, Veronika. Reformácia a rekatolizácia v knižnej kultúre – náhľad do historického fondu knižnice Opátstva Jasov. In: *Liber – verbum – monumentumque III. Duchovná kultúra a konfesionalita v dejinách*. Ed. Marcela Domenová. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2020, s. 80-102. ISBN 978-80-89614-63-9.

TÓTH, Lőrincz. *A rozsnyói kath. főgymnasium értesítője az 1888-1889. tanevről*. Rozsnyó: Kovács Mihály könyvnyomdája, 1889. 53 s.

MEDAILÓNY AUTOROV

prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

Vyštudoval vedný odbor slovenský jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde získal titul docent. Od roku 2007 pôsobí na Univerzite Mateja Bela, kde v odbore všeobecná jazykoveda získal najvyšší akademický titul profesor. Jeho vedecké skúmania sa často zameriavajú na výskum vlastných mien a ich etymológie.

Mgr. Silvia Lörinčíková, PhD.

Vyštudovala vedný odbor muzeológia na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Doktorandské štúdium v odbore história absolvovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a v školiacom pracovisku v Historickom ústave SAV v Bratislave. Dlhoročne pôsobila v Slovenskom národnom múzeu-Múzeu Betliar, kde sa zaoberala históriou a zberateľstvom rodu Andrásyovcov. V súčasnosti pracuje v archíve a knižnici Biskupského úradu v Rožňave a venuje sa cirkevným dejinám mesta a regiónu.

Ing. Eva Jergová

Študovala na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, svoje vedomosti v odbore archívnictva si rozšírila absolvovaním dvojročného kvalifikačného kurzu. V štátnom archíve pracuje od roku 1991. V roku 2007 jej bola udelená Križkova medaila za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva. Popri svojej funkcii vedúcej Štátneho archívu v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava, sa venuje predarchívnej starostlivosti, spracovávaníu fondov a výskumným prácam.

Mgr. Sylvia Holečková

Vyštudovala históriu na Fakulte humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pracuje v Baníckom múzeu v Rožňave na úseku histórie. V rámci odbornej múzejnej práce sa venuje výstavnej činnosti a výskumu gemerského regiónu so zameraním na históriu Rožňavy a jej okolia.

Mgr. Valéria Pulenová, PhD.

Vyštudovala odbor Archívnictvo na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, kde absolvovala aj doktorandské štúdium v odbore slovenské dejiny. Pracuje v súkromnom sektore. Venuje sa dejinám Rožňavy v 19. a na začiatku 20. storočia s dôrazom na spolkový život, dejiny školstva a knižnej kultúry.

Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Vyštudovala dejepis a politológiu na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, kde získala aj vedecko-akademický titul PhD. v odbore slovenské dejiny. Pracovala v Slovenskom národnom múzeu-Múzeu Betliar a v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove na Oddelení historických knižničných fondov ako retrospektívny bibliograf a aktuálne je zamestnankyňou Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, pobočka Rožňava, venuje sa najmä novovekým dejinám a dejinám knižnej kultúry.

Mgr. Edita Kušnierová

Vyštudovala vedu o výtvarnom umení a estetiku na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Počas svojej dlhej kariéry pracovala ako historička umenia v oblasti štátnej pamiatkovej starostlivosti (Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti, neskôr Krajský pamiatkový úrad, pracovisko Rožňava), niekoľko rokov aj v oblasti múzejníctva (Múzeá v Antole, Brodzanoch a Galéria Banického múzea v Rožňave). Počas svojej praxe sa venovala hlavne pamiatkovej obnove historickej architektúry, stredovekým nástenným malbám a reštaurovaniu hnuťelných výtvarných pamiatok. Od roku 2010 je v dôchodku.

Mgr. Katarína Nádaská, PhD.

Vyštudovala históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, kde absolvovala aj doktorandské štúdium. Pracuje vo Východoslovenskej galérii v Košiciach na úseku odborných činností. Venuje sa výskumu rôznych tém kultúrneho dedičstva vo vzťahu k zbierke Východoslovenskej galérie.

ROŽŇAVA V PREMENÁCH ČASU

Zborník z odbornej konferencie usporiadanej pri príležitosti 730. výročia prvej písomnej zmienky o Rožňave

---

Zodpovedná redaktorka: Mgr. Lenka Leštáková
Hlavná redaktorka: Mgr. Lenka Bischof, PhD.
Technická redaktorka: Mgr. Lenka Bischof, PhD.

Obálka:

Panoráma Rožňavy. Autor: Kálmán Tichy. Foto: Ing. Karol Tomány
Dobová pohľadnica. Zdroj: Archív KPU Košice, pracovisko Rožňava

Foto na s. 4:

Dobová pohľadnica – pohľad na dnešnú Šafárikovu ulicu.
Autor: Kálmán Tichy. Zdroj: Archív KPU Košice, pracovisko Rožňava

Grafická úprava a tlač: ADIN, s.r.o.
Rok vydania: 2021
Počet strán: 168
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-570-3458-2

ISBN 978-80-570-3458-2